

ŹRÓDŁA do dziejów Podlasia

MAREK KIETLIŃSKI ks. ADAM SZOT Z DZIEJÓW ROLNICZEJ „SOLIDARNOŚCI” W WOJEWÓDZTWIE BIAŁOSTOCKIM 1980-1989

NSZZ

Solidarność ROLNIKÓW INDYWIDUALNYCH
ZARZĄD GMINNY

**Z dziejów rolniczej „Solidarności”
w województwie białostockim
1980-1989**

Marek Kietliński
ks. Adam Szot

Seria wydawnicza: Źródła do dziejów Podlasia

Redaktorzy serii:
Marek Kietliński
Wojciech Śleszyński

Z dziejów rolniczej „Solidarności” w województwie białostockim 1980-1989

Niezależny Samorządny Związek Zawodowy
Rolników Indywidualnych „Solidarność”
w świetle dokumentów archiwalnych

Wydawnictwo PRYMAT
Białystok 2013

Redaktor techniczny
Ewa Frymus-Dąbrowska

ISBN 978-83-7657-121-8

Wydawnictwo PRYMAT
Mariusz Śliwowski
ul. Kolejowa 19; 15-701 Białystok
tel. 602 766 304, e-mail: prymat@biasoft.net
www.prymat.biasoft.net

Spis treści

Wstęp	7
Sytuacja rolnictwa w województwie białostockim na przełomie lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX wieku	13
Powstanie rolniczej „Solidarności”	25
Niezależny Samorządny Związek Zawodowy Rolników Indywidualnych „Solidarność” w latach 13 XII 1981-1989	47
Zakończenie	75
DOKUMENT 1. List Jakuba Antoniuka do przedstawicieli rolników o przybycie na spotkanie do jego domu w celu zorganizowania niezależnego związku zawodowego	77
DOKUMENT 2. Protokół z zebrania organizacyjnego Wojewódzkiego Komitetu Założycielskiego Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego Rolników na terenie województwa białostockiego, zwołanego z inicjatywy prezesa Komitetu Głównego Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego Rolników – Jakuba Antoniuka, odbytego w jego mieszkaniu we wsi Dobrzyniewie Dużym koło Białegostoku w dniu 21 września 1980 r.	78
DOKUMENT 3. Zaświadczenie wydane przez Jakuba Antoniuka Kazimierzowi Bakunowi, które upoważniało go do organizowania rejonowych kół i komitetów „Solidarności Wiejskiej” na terenie województwa białostockiego	80
DOKUMENT 4. Uchwała Międzyzakładowego Komitetu Założycielskiego NSZZ „Solidarność” w Białymstoku w sprawie poparcia dla „Solidarności Wiejskiej” i poparcia dla akcji protestacyjnej w Rzeszowie	81
DOKUMENT 5. Prośba Tymczasowego Wojewódzkiego Komitetu Założycielskiego NSZZ RI „Solidarność” w Białymstoku do wojewody białostockiego Kazimierza Dunaja w sprawie przydzielenia lokalu na działalność NSZZ RI „Solidarność”	82
DOKUMENT 6. 1981 czerwiec 01, Białystok – Prośba wojewody białostockiego Kazimierza Dunaja skierowana do Zarządu NSZZ RI „Solidarność” w sprawie wyrażenia opinii dotyczącej podziału maszyn rolniczych	83
DOKUMENT 7. Program działania NSZZ RI „Solidarność”	84
DOKUMENT 8. 1981, Białystok – Postulaty rolników zrzeszonych w NSZZ RI „Solidarność”	89
DOKUMENT 9. 1981, Białystok – Instrukcja skierowana do rolników jak założyć koło terenowe NSZZ RI „Solidarność”	91

DOKUMENT 10. 1981 maj 10, Rajgród – Deklaracja skierowana do naczelnika Urzędu Miasta i Gminy przez Tymczasowy Komitet Założycielski NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność” w Rajgrodzie o przekształceniu się w Tymczasowe Prezydium Komisji NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność”	92
DOKUMENT 11. 1981 czerwiec 07, Juchnowiec – Protokół z gminnego zebrania NSZZ RI „Solidarność” w Juchnowcu odbytego w Szkole Podstawowej w Juchnowcu w celu wyboru Zarządu Gminnego i Komisji Rewizyjnej	93
DOKUMENT 12. 1981 czerwiec 07, Brańsk – Protokół z gminnego zebrania NSZZ RI „Solidarność” w Brańsku w celu wyboru Zarządu Gminnego i Komisji Rewizyjnej	96
DOKUMENT 13. 1981 czerwiec 14, Narew – Protokół z gminnego zebrania NSZZ RI „Solidarność” w Narwi w celu wyboru Zarządu Gminnego i Komisji Rewizyjnej	98
DOKUMENT 14. 1981 czerwiec 25, Mońki – Informacja skierowana do naczelnika gminy w Mońkach i NSZZ RI „Solidarność” w Białymstoku o powstaniu NSZZ RI „Solidarność” w Mońkach	99
DOKUMENT 15. 1981 lipiec 05, Sidra – Protokół z gminnego zebrania NSZZ RI „Solidarność” w Sidrze w celu wyboru Zarządu Gminnego i Komisji Rewizyjnej	100
DOKUMENT 16. Protokół z I Gminnego Zebrania NSZZ RI „Solidarność” w Sidrze w celu wyboru Zarządu Gminnego i Komisji Rewizyjnej	102
DOKUMENT 17. Protokół z gminnego zebrania NSZZ RI „Solidarność” w Krypie w celu wyboru Zarządu Gminnego i Komisji Rewizyjnej	104
DOKUMENT 18. Lista Kół Wiejskich NSZZ RI „Solidarność” w gminie Brańsk ..	107
DOKUMENT 19. Deklaracja Zarządu Gminnego NSZZ RI „Solidarność” w Brańsku	109
DOKUMENT 20. Protokół zebrania kół wiejskich NSZZ RI „Solidarność” z terenu gminy w Brańsku	110
DOKUMENT 21.– Uchwała Ogólnopolskiego Komitetu Założycielskiego NSZZ RI „Solidarność” w sprawie korzystania z sal szkolnych do nauki religii ..	112
DOKUMENT 22. Protokół z gminnego zebrania NSZZ RI „Solidarność” w Dąbrowie Białostockiej w celu wyboru Zarządu Gminnego i Komisji Rewizyjnej	113
DOKUMENT 23. Protokół z gminnego zebrania NSZZ RI „Solidarność” w Jasionówce w celu wyboru Zarządu Gminnego i Komisji Rewizyjnej	119
DOKUMENT 24. Protokół z gminnego zebrania NSZZ RI „Solidarność” w Janowie w celu wyboru Zarządu Gminnego	123
DOKUMENT 25. Protokół z gminnego zebrania NSZZ RI „Solidarność” w Janowie w celu wyboru Zarządu Gminnego i Komisji Rewizyjnej	124
DOKUMENT 26. Protokół z gminnego zebrania NSZZ RI „Solidarność” w Tykocinie w celu wyboru Zarządu Gminnego i Komisji Rewizyjnej	127

DOKUMENT 27. Protokół z I Zjazdu Wojewódzkiego NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność” Region Białystok w celu wyboru władz Związku	130
DOKUMENT 28. Sprawozdanie Wojewódzkiego Komitetu Założycielskiego NSZZ RI „Solidarność” przedstawione uczestnikom na I Zjeździe Wojewódzkim NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność” Region Białystok	139
DOKUMENT 29. Uchwała nr 1 powzięta na I Zjeździe Wojewódzkim NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność” Region Białystok	144
DOKUMENT 30. Uchwała nr 2 powzięta na I Zjeździe Wojewódzkim NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność” Region Białystok	145
DOKUMENT 31. Uchwała nr 3 powzięta na I Zjeździe Wojewódzkim NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność” Region Białystok	146
DOKUMENT 32. Uchwała nr 4 powzięta na I Zjeździe Wojewódzkim NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność” Region Białystok	147
DOKUMENT 33. Protokół Wojewódzkiej Komisji Wyborczej NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność” Region Białystok	148
DOKUMENT 34. Lista delegatów obecnych na I Zjeździe Wojewódzkim NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność” Region Białystok	149
DOKUMENT 35. Apel Prezydium Zarządu Regionu Białystok NSZZ „Solidarność” do Komisji Zakładowych o dodatkową pracę w celu lepszego zaopatrzenia wsi w maszyny i narzędzia rolnicze	160
DOKUMENT 36. Założenia wydawnicze i programowe tygodnika NSZZ „Solidarność” w Białymstoku	161
DOKUMENT 37. Odezwa Niezależnego Samorządu Związku Zawodowego Rolników Indywidualnych „Solidarność” do rolników województwa białostockiego	163
DOKUMENT 38. Ulotka kolportowana terenie gminy Brańsk przez podziemną Tymczasową Komisję Regionalną Białymstoku w sierpniu 1983 r.	165
DOKUMENT 39. Rezolucja białostockich rolników zrzeszonych w Wojewódzkiej Radzie Rolników „Solidarność” Ziemi Białostockiej	166
DOKUMENT 40. Informacja przekazana wojewodzie białostockiemu o rozpoczęciu działalności przez jawną Radę Rolników „Solidarność” Ziemi Białostockiej	167
DOKUMENT 41. Pismo Wydziału Społeczno-Administracyjnego Urzędu Wojewódzkiego w Białymstoku, w którym informuje wojewodę iż nie widzi celowości jego spotkania z przedstawicielami Rady Rolników „Solidarność” Ziemi Białostockiej, która podjęła działalność bez dokonania rejestracji przewidzianej prawem	170
DOKUMENT 42. Protokół z przesłuchania Jana Beszty-Borowskiego przez Kazimierz Konopkę, dyrektora Wydziału Społeczno-Administracyjnego Urzędu Wojewódzkiego w Białymstoku	172

DOKUMENT 43. Protokół ze spotkania dyrektora Kazimierza Konopki z przedstawicielami Rady Rolników „Solidarność” Ziemi Białostockiej	174
DOKUMENT 44. Białystok – Decyzja administracyjna dyrektora Kazimierza Konopki zakazująca działalności Radzie Rolników „Solidarność” Ziemi Białostockiej	177
DOKUMENT 45. Decyzja Ministra Spraw wewnętrznych podtrzymująca Decyzję dyrektora Kazimierza Konopki zakazującą działalności Radzie Rolników „Solidarność” Ziemi Białostockiej	178
DOKUMENT 46. Apel Rady Rolników „Solidarność” Ziemi Białostockiej do mieszkańców wsi województwa białostockiego	180
DOKUMENT 47. Białystok – Apel delegatów Rady Rolników „Solidarność” Ziemi Białostockiej do rolników Białostocczyzny o poparcie dla jej postulatów ..	183
DOKUMENT 48. Skład osobowy Komitetu Obywatelskiego Ziemi Białostockiej	185
DOKUMENT 49. 1989 czerwiec, Białystok – Rozmowa z Janem Besztą-Borowskim posłem na Sejm	187
Źródła	189
Bibliografia	191
Indeks osobowy	195
Wykaz najważniejszych skrótów	205

WSTĘP

12 maja 1981 r. w Warszawie został zarejestrowany Niezależny Samorządny Związek Zawodowy Rolników Indywidualnych „Solidarność”. Był to pierwszy związek zawodowy rolników na ziemiach polskich. Podobnie, jak robotniczy Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność”, wpisał się w historię przemian społeczno-politycznych w Polsce w latach 80. XX w.

Związek powstał po fali robotniczych protestów, które miały miejsce latem 1980 r. Pod koniec 1980 r., dzięki poparciu Kościoła, powstały pierwsze rolnicze niezależne związki zawodowe: NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność Wiejska”, NSZZ „Solidarność Chłopska” i Samorządny Związek Producentów Rolnych. Władze Polski Ludowej nie wyrażały jednak zgody na powstawanie i rejestrację rolniczych związków zawodowych, co doprowadziło do wybuchu na przełomie 1980 r. i 1981 r. strajków okupacyjnych w Ustrzykach Dolnych i Rzeszowie. Trwały one do lutego 1981 r. W wielu wsiach i miastach organizowano, w geście solidarności z protestującymi, demonstracje. Po licznych akcjach protestacyjnych, przy poparciu Episkopatu, w lutym 1981 r. zawarto ugodę między strajkującymi rolnikami i rządem, tzw. porozumienie rzeszowsko-ustrzyckie.

W marcu 1981 r. w Poznaniu, ze zjednoczenia trzech rolniczych związków zawodowych: NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność Wiejska”, NSZZ „Solidarność Chłopska” i Chłopskich Związków Zawodowych powstał Niezależny Samorządny Związek Zawodowy Rolników Indywidualnych „Solidarność”, na czele którego stanął Jan Kułaj.

Ważnym punktem dla historii „Solidarności” Rolników Indywidualnych były tzw. wydarzenia bydgoskie w marcu 1981 roku. Kryzys ten wybuchł, m.in. na tle protestów w sprawie rejestracji chłopskich związków zawodowych. 17 kwietnia 1981 r. doszło do porozumienia. Strajki zmusiły ówczesną władzę do zrównania praw rolników indywidualnych z prawami gospodarstw państwowych, zagwarantowania nienaruszalności chłopskiej własności i wolności w obrocie ziemią. Żądania rolników dotyczyły także zmian w oświacie na wsi oraz zrównania praw społecznych mieszkańców wsi i miast. Nie zabrakło też postulatów dotyczących wolności wyznania. Żądano większej swobody Kościoła w katechizowaniu dzieci

i młodzieży, wydawania zezwoleń na budowę kościołów i zapewnienia opieki duszpasterskiej w wojsku.

Prawne zatwierdzenie Związku stało się więc możliwe po zawarciu porozumień rzeszowsko-ustrzyckich i bydgoskich. Sejm PRL w maju 1981 r. przyjął ustawy umożliwiające zalegalizowanie działalności związku, a Sąd Wojewódzki w Warszawie 12 maja 1981 r. zarejestrował NSZZ RI „Solidarność”.

Latem 1981 r. trwała intensywna budowa struktur związkowych w terenie. W wielu wsiach odbywały się wiece i spotkania rolników. Rodzili się lokalni liderzy przemian społecznych i mentalnych. Ale wciąż było ogromne niezadowolenie z polityki władz i sytuacji gospodarczej kraju. Wybuchło wiele strajków, a w listopadzie 1981 r. w Siedlcach odbył się strajk okupacyjny.

Po wprowadzeniu przez gen. Wojciecha Jaruzelskiego stanu wojennego 13 grudnia 1981 r. działalność NSZZ RI „Solidarność” została zawieszona, a w październiku 1982 r. zdelegalizowana. Na kilka lat Związek praktycznie przestał istnieć.

W kwietniu 1989 r. nastąpiła ponowna legalizacja, a po wyborach w czerwcu 1989 r. przedstawiciele Związku znaleźli się nawet w parlamencie. Od tego czasu NSZZ RI „Solidarność” prowadzi nadal swą statutową działalność, choć w życiu społecznym i politycznym, nie odgrywa on takiej roli, jak latem 1981 r.

Dla wielu osób, szczególnie młodego pokolenia, historia Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego Rolników Indywidualnych „Solidarność” pozostaje mało znana. O ile powszechnie znane są takie nazwiska, jak: Lech Wałęsa, Anna Walentynowicz, Jan Rulewski, Bogdan Borusewicz, Władysław Frasyniuk, Andrzej Gwiazda, to większość osób nie jest w stanie wymienić ani nazwiska pierwszego przewodniczącego NSZZ RI „Solidarność”, ani choćby jednego z nazwisk liderów „Solidarności” Rolników Indywidualnych. Nie mówiąc już o lokalnych liderach lokalnych, bo tylko nielicznym na Białostocczyźnie mówią „coś” takie nazwiska, jak: Jakub Antoniuk, Jan Beszta-Borowski, czy Kazimierz Bakun. Niewątpliwie wpływ na to miało wprowadzenie stanu wojennego i przerwanie budowy struktur związkowych NSZZ RI „Solidarność” w terenie. W 1981 r. zabrakło czasu, by rolnicza „Solidarność” się rozwinęła i zaistniała w świadomości szerszej opinii publicznej.

Znajomość dziejów NSZZ RI „Solidarność” w skali ogólnopolskiej jest praktycznie znikoma. Jak do tej pory, tylko nieliczne grono naukowców i historyków zajmowało się tą problematyką. Nie było żadnych poważnych naukowych prób opracowań jej przeszłości, mimo że o NSZZ „Solidarność” powstały całe grube tomy, a nawet encyklopedie. A i literatury przedmiotu, takiej jak relacje, czy wspomnienia, też nie powstało zbyt wiele. Do najważniejszych publikacji na temat NSZZ RI „Solidarność” zaliczyć można: T. Sopol, *Niezależny ruch chłopski*, „Soli-

darność” w Polsce południowo-wschodniej w latach 1980-1989. Dokumenty-wspomnienia-refleksje, Przemyśl 2000; T. Kozłowski, J. Olszak, *Niezależny ruch chłopski w Polsce 1980-1989*, [w:] NSZZ „Solidarność” 1980-1989, t. 2, *Ruch społeczny*, red. L. Kamiński i G. Waligóra, Warszawa 2010; „Solidarność” Rolników 1980-1989, red. A. W. Kaczorowski, Warszawa 2010 oraz K. Jastrzębska, *Ogólnopolski strajk chłopski w Siedlcach 5 XI-14 XII 1981*, Siedlce 2011.

Na gruncie białostockim nie było dotąd żadnej poważnej próby przedstawienia dziejów NSZZ RI „Solidarność” w województwie białostockim w latach 1980-1989. Jedyną publikacją, do której odwoływali się dotąd badacze problemu, były bardzo osobiste, a przez to nie do końca obiektywne, wspomnienia i przemyślenia Jana Beszty-Borowskiego, pt. *Pół wieku zarazy 1944-2000. Moje zapiski faktów i refleksji*, Komorów [brw.]. Mimo upływu czasu, represji stanu wojennego i działalności Służby Bezpieczeństwa udało się zachować dość bogate archiwum Związku. Dzięki temu możemy przedstawić pierwszy zarys dziejów NSZZ RI „Solidarność” na Białostocczyźnie w latach 1980-1989. Książka nie jest typową monografią Związku, raczej wydawnictwem źródłowym dotyczącym regionu białostockiego. Może stanowić jednak wstęp do dalszych badań, lub być uzupełnieniem wiedzy na temat NSZZ RI „Solidarność” na arenie ogólnopolskiej.

Poznanie kart historii, i to tej współczesnej, bo sprzed zaledwie kilku dekad, jak też jej propagowanie, staje się nie tylko nakazem chwili, ale i moralnym obowiązkiem zawodowych historyków, jak i badaczy dziejów lokalnych społeczności.

Dobrze, że w serii wydawniczej „Źródła do dziejów Podlasia” znalazło się miejsce dla materiałów źródłowych do dziejów NSZZ RI „Solidarność” w województwie białostockim w latach 1980-1989. Przypomniane zostały nazwiska dziesiątek, jeśli nie setek osób, które nie bały się stanąć w obronie godności mieszkańców podbiałostockich wsi. Poza wartością merytoryczną poniższej publikacji, przedstawionymi źródłami, to przypomnienie tychże osób, ich postaw i determinacji w walce o wolność i prawa obywatelskie, wydaje się być, zdaniem autorów, najważniejszym osiągnięciem prezentowanej książki.

*

Autorzy składają serdeczne podziękowania Józefowi Mozolewskiemu-przewodniczącemu Zarządu Regionu Podlaskiego NSZZ „Solidarność” za pomoc finansową w wydaniu poniższej publikacji; Antoniemu Stolarskiemu – właścicielowi firmy „Samasz” za wsparcie finansowe, Janowi Hryniewickiemu i Władysławowi Tokarskiemu za udostępnione materiały.

Sytuacja rolnictwa w województwie białostockim na przełomie lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX wieku

Ustawa z 28 maja 1975 r.¹ wprowadziła nowy podział administracyjny kraju. Zlikwidowano powiaty i podzielono 17 województw na 49 mniejszych. Województwa stawały się jedynymi jednostkami pośrednimi między gminami a władzami centralnymi². Wedle publicznych, a także wewnętrznych (tzw. powielaczowych) rozwiązań prawnych ustalono zwierzchność mianowanych urzędników partyjnych nad osobami formalnie wybieranymi oraz potwierdzono nadrzędność aparatu partyjnego nad administracją rządową – wojewodami, naczelnikami miast i gmin. Utrzymano dotychczasowe wojewódzkie, miejskie i inne rady narodowe, które pozbawione zostały realnej władzy, bo z zasady ich przewodniczącym był I sekretarz PZPR danego szczebla³. Podzielono kształtujące się od ponad pół wieku⁴ woje-

¹ Ustawa z dnia 28 maja 1975 r. o dwustopniowym podziale administracyjnym Państwa oraz o zmianach ustawy o radach narodowych Dziennik Ustaw Nr 16, poz. 91 z 1975 r.

² H. Izdebski, *Historia administracji*, Warszawa 2001, s. 213.

³ A. Friszke, *Polska. Losy państwa i narodu 1939-1989*, Warszawa 2003, s. 334.

⁴ 2 sierpnia 1919 r. Sejm Ustawodawczy Rzeczypospolitej Polskiej przyjął Ustawę tymczasową o organizacji władz administracyjnych II instancji. Ustawa przewidywała podział zaboru rosyjskiego na 5 województw, w tym powstanie województwa białostockiego. W skład województwa weszło 6 powiatów dawnej guberni łomżyńskiej (Kolno, Łomża, Ostrołęka, Ostrow Mazowiecka, Szczuczyn i Wysokie Mazowieckie), 3 powiaty dawnej guberni suwalskiej (Augustów, Sejny i Suwałki) oraz 3 powiaty dawnej guberni grodzieńskiej (Białystok, Bielsk Podlaski i Sokółka), zob.: Archiwum Państwowe w Białymstoku (dalej APB), Urząd Wojewódzki Białostocki 1920-1939, *Pismo Wojewody Białostockiego do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w Warszawie odnośnie kwestii wzmocnienia polskiego stanu posiadania na obszarze województwa białostockiego*, sygn. 120, k. 2-3.; *Ustawa tymczasowa o organizacji władz administracyjnych II instancji*, Dziennik Prawa Państwa Polskiego 1919, nr 65, poz. 395.

W maju 1945 r. województwo białostockie składało się z 9 powiatów, w tym jednego miasta (Białystok) stanowiącego powiat grodzki. Graniczyło ono od północy z obszarem byłych Prus Wschodnich i Socjalistyczną Republiką Litewską, od wschodu z socjalistyczną Republiką Białoruską, od południa z województwem lubelskim, od zachodu z województwem warszawskim. W porównaniu do 1939 r., zostało ono uszczuplone o powiaty: grodzieński, wołkowyski i 4 gminy z powiatu augustowskiego (Hołynka, Łabno, Balla Wielka, Wołowiczowce), które zostały włączone do BSRR, a powiększone o powiat łomżyński z woj. warszawskiego i gm. Klukowicze z byłego województwa poleskiego. 7 lipca 1945 r. do obszaru województwa białostockiego włączone zostały 3 powiaty: Elk, Gołdap, Olecko. Obszar województwa podzielony był na następujące powiaty: augustowski, białostocki, bielski, elcki, gołdapski, łomżyński, olecki, sokółski, suwalski, szczuczynski, wysokomazo-

wództwo białostockie na trzy województwa: białostockie, łomżyńskie i suwalskie. W skład województwa białostockiego weszły gminy z dawnych powiatów: białostockiego, bielskiego, dąbrowskiego, hajnowskiego, łapskiego, monieckiego, siemiatyckiego, sokólskiego. Przeważały gminy o liczbie ludności do 6 tys. (przeciętna w kraju około 7 tys.). Województwo białostockie liczyło 1454 jednostki osadnicze posiadające swoje nazwy⁵.

W województwie białostockim znalazło 17 miast, z tego urzędy miejskie funkcjonowały w 3 miastach: Białymstoku, Bielsku Podlaskim i Hajnówce oraz 49 gmin, w tym 14 łączących funkcje miasta i gminy (Łapy, Sokółka, Zabłudów, Mońki, Siemiatycze, Drohiczyń, Brańsk, Zabłudów, Wasilków, Supraśl, Dąbrowa Białostocka, Knyszyn, Czarna Białostocka i Choroszcz). Utworzenie w województwie wspólnych organów władzy i administracji państwowej ówczesny rząd przedstawiała oficjalnie jako przyspieszenie tempa społeczno-gospodarczego rozwoju miast i gmin. Tłumaczono, iż małe miasta w większości przypadków opierają działalność na współdziałaniu z otaczającymi je wsiami. Każde takie miasto stanowiło tradycyjny ośrodek gospodarczy, posiadało lepiej zorganizowane niż na wsi i bardziej efektywne placówki usługowo-socjalne, zdrowotne, oświatowe i kulturalne.

W miastach zlokalizowane były ośrodki zdrowia, apteki, biblioteki, posterunki Milicji Obywatelskiej, urzędy pocztowo-komunikacyjne, Gminne Spółdzielnie, domy kultury, zbiorcze szkoły gminne itp. Mimo osłabienia pozycji miast powiatowych pełniły one nadal funkcję stolicy rejonów, lecz już nieformalnie. Wzmocniona została natomiast władza szczebla gminnego. Największym ośrodkiem miejskim nadal pozostawał Białystok (specyfiką województwa białostockiego była duża koncentracja ludności w Białymstoku oraz zdecydowana dominacja tego miasta nad pozostałymi ośrodkami życia społeczno-gospodarczego). W czerwcu 1976 r. Białystok był jednym z piętnastu miast w Polsce, które przekroczyły liczbę 200 tys. mieszkańców⁶. Dwa lata później Białystok liczył już 211 tys. mieszkańców, co stanowiło trzecią część ludności całego województwa i 64,3% ludności miejskiej województwa. Białystok był dużym miastem przemysłowym zbudowanym na tere-

wieki. Ukształtowane po II wojnie światowej województwo białostockie obejmowało 21434 km². Był to teren nizinny o charakterze rolniczym; zob. Archiwum Państwowe w Białymstoku (dalej APB), Urząd Wojewódzki Białostocki (dalej UWB) 1944-1950, sygn. 67, k. 41-42, sygn. 685, k. 1, sygn. 913, k. 1.

⁵ 486 jednostek osadniczych liczyło poniżej 50 mieszkańców, 361 w granicach 51-200 mieszkańców, 487 w granicach 201-500 mieszkańców, 80 w granicach 501-1000 mieszkańców, 19 w granicach 1001-2000 mieszkańców, 9 w granicach 2001-3000 mieszkańców, 5 w granicach 3001-5000 mieszkańców, jeden w granicach 5001-10000 mieszkańców, 5 w granicach 10001-20000 mieszkańców i 1 powyżej 200000 mieszkańców; zob.: APB, Biuro Planowania Przestrzennego (dalej: BPP). Opis Zagospodarowania Przestrzennego województwa białostockiego, sygn. 6/25, k. 39.

⁶ W. Pukniel, *Białystok w okresie PRL. Wybrane problemy*, „Studia i materiały do dziejów miasta Białegostoku”, t. IV, Białystok 1985, s. 191; B. Skaradziński, *Odnova po białostocku*, „Więź” 1981 nr 7-8, s. 6.

nach słabo zurbanizowanych. Powstawał przez sukcesywne wchłanianie pod tereny zwartej zabudowy blokowej tradycyjnego budownictwa miejskiego lub włączanie okolicznych wsi. Około 75% mieszkańców Białegostoku miało pochodzenie chłopskie, w tym około 60% w pierwszym pokoleniu, a 15% w drugim. Dla wielu ludzi zamieszkanie w Białymstoku było spełnieniem życiowych aspiracji, a jednocześnie pozostaniem w tym samym kręgu kulturowym. Było to miasto młode, bez długoletnich tradycji historycznych, w zdecydowanej większości rozbudowane w okresie powojennym z oddzielnymi centrami przemysłowymi oraz dzielnicami mieszkaniowymi. Otaczające je miasteczka i wsie stanowiły duże zaplecze siły roboczej⁷. Dla porównania, w innych miastach (Bielsk Podlaski, Hajnówka) liczba mieszkańców wahała się w granicach 10-50 tys.⁸.

Po reformie w 1975 r. województwo białostockie zajmowało powierzchnię 10053 km² (4 miejsce w kraju pod względem obszaru), którą zamieszkiwało ponad 626 tysięcy osób⁹, w tym ponad 303 tys. mężczyzn i ponad 322 tys. kobiet. Wieś zamieszkiwało ponad 305 tys. osób, co stanowiło 48,8% ludności województwa. W 1978 r. ludność województwa powiększyła się do 630764, w tym mężczyzn było 307271, zaś kobiet 323493¹⁰. W 1979 r. ludność województwa liczyła 633500 osób, zaś w 1980 r. województwo zamieszkiwało 641000 osób, w tym w miastach żyło 350 tys. osób. Pod względem ludności województwo białostockie zajmowało 19 miejsce w kraju (liczyło o 40 tys. mniej mieszkańców niż sąsiednie województwo olsztyńskie, ale dwukrotnie więcej niż województwa łomżyńskie i ostrołęckie oraz o 50% więcej niż suwalskie). Na kilometr kwadratowy przypadali 63 osoby (średnio w kraju 108 osób). Rozmieszczenie ludności było nierównomierne. Najmniej osób (poniżej 20 na km²) mieszkało w gminach: Białowieża, Dubicze Cerkiewne, Gródek, Hajnówka, Mielnik, Narewka i Szudziałowo.

W regionie białostockim uwidocznił się wzrost ludności miast i systematyczne zmniejszanie się ludności wiejskiej. Począwszy od stycznia 1978 r. do końca czerwca 1979 r. ludność miejska województwa powiększyła się z 320700 do 3336000 (wzrost o 4%), a na wsi w tym czasie obniżyła się z 305700 do 299900 (spadek o 2%). W efekcie wskaźnik urbanizacji wynosił 52,7% (w skali kraju 57,8%).

⁷ A. Sadowski, *Procesy ruralizacji. Ludność wiejska w mieście*, Kraków 1994, s. 84-85; A. Sadowski, *Chłop w mieście, czyli mieszkańcy Białegostoku pod lupą badacza. Z socjologiem A. Sadowskim rozmawiała Ludmiła Chalecka-Połocka*, „Gazeta Współczesna” 1981 nr 69, s. 1, 6.

⁸ *Białystok w 35-lecie PRL*. Wojewódzki Urząd Statystyczny w Białymstoku, Białystok 1979, s. 6.

⁹ A. Dobroński, *Białystok. Historia miasta*, Białystok 1998, s. 191.

¹⁰ *Narodowy Spis Powszechny z dnia 7 XII 1978 r. Ludność, gospodarstwa domowe i warunki mieszkaniowe. Statystyka Polski nr 128*. Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 1980, s. 2, także W. Peter, *Rola województwa białostockiego w makroregionie północno-wschodnim*, „Miasto”. Organ Towarzystwa Urbanistów Polskich, 1979 nr 12, s. 1.

Wzrastała też liczba ludności w tzw. wieku produkcyjnym. W latach 1978-1980 osoby w wieku produkcyjnym stanowiły 57,4% ogólnej liczby ludności województwa, w wieku przedprodukcyjnym 28,2% i wieku poprodukcyjnym 14,4%. Ze źródeł pozarolniczych utrzymywało się 411500 osób (65,3%), natomiast z rolnictwa 219000 (34,7%). Ogólna liczba czynnych zawodowo wynosiła 330000 osób, co kształtowało wskaźnik aktywności zawodowej, tj. odsetek czynnych zawodowo, na poziomie 52,3%.

Współczynnik przyrostu naturalnego w wyniku wzrostu liczby urodzeń (małżeństwa zaczęli zawierać przedstawiciele tzw. „wyżu demograficznego”) zwiększył się z 8,1% w 1977 r. do 8,6% w 1979 r. Był on większy w miastach – 13,2% (w kraju – 9,2%) niż na wsi – 3,6% (w kraju – 10,6%). Świadczyło to o tym, że struktura ludności według wieku jest dużo młodsza w miastach niż na wsi, gdzie następował dość szybki proces starzenia się ludności. Na powyższą sytuację wpływ miała intensywna migracja ludzi młodych ze wsi do miasta¹¹.

W pasie wschodnim województwa białostockiego: (gminy Krynki, Szudziałowo, Michałowo, Bielsk Podlaski, Gródek, Czyże, Nurzec) dość często spotykało się opuszczone gospodarstwa rolne. Ludzie emigrowali przeważnie do Białegostoku lub do innych miast. Częstym kierunkiem wyjazdów był Śląsk i Pomorze Zachodnie. Rolnicy ziemię oddawali Państwowemu Funduszowi Ziemi. Na taki stan rzeczy wpływały słabe gleby, przeważnie klasy VI, drogie kredyty dla rolników indywidualnych, brak maszyn i narzędzi rolniczych. Władze miały spore problemy z zagospodarowaniem odłogów. Lansowały więc koncepcję utworzenia na opuszczonych terenach Państwowych Gospodarstw Rolnych. Szło to jednak dość opornie, chociaż PGR-y powstały w Krynkach, Kleszczelach, Michałowie, Sokółce i Wasilkowie. Władze traktowały je bardzo preferencyjnie, pompując w nie spore środki finansowe¹². W opinii rolników PGR funkcjonowały daleko od doskonałości, zatrudnieni tam pracownicy nie dbali o ziemię, maszyny, czy zwierzęta hodowlane, gdyż nie stanowiły ich własności. Produkcja żywności była znacznie droższa niż w gospodarstwach indywidualnych. PGR zaliczały też duże straty, systematycznie pokrywane przez państwowe pieniądze. Na fali zmian w 1981 r. władze państwowe podporządkowały PGR-y wojewodom, poza tym miały się one samofinansować i uzyskać samodzielność inwestycyjną¹³. Zakładanych celów nie udało się osiągnąć do początku dziewięćdziesiątych XX wieku, kiedy to PGR zostały zlikwidowane.

¹¹ E. Hahn, *Spoleczno-gospodarczy rozwój województwa białostockiego w 35-leciu PRL*, [w:] Miasta i gminy województwa białostockiego, pod red. K. Święcickiej, T. I. Białystok 1980, s. 8.

¹² L. Kolesnik, *Ziemia nie chciana*, „Gazeta Współczesna” 1986 nr 108, s. 2.

¹³ H. Kin, *Terapia szokowa. Reforma w PGR*, „Gazeta Współczesna” 1981 nr 130, s. 7.

W województwie białostockim przeważały gleby średniej wartości lub słabe, w większości lekkie, o niekorzystnych stosunkach wodnych, często wymagających melioracji. Gleb dobrych było niewiele, a gleby I klasy nie występowały wcale. Gleby klasy II-IVb zajmowały około 47,8% powierzchni użytków rolnych. Do obszarów o korzystniejszych warunkach glebowych należały niewielkie partie terenów w części zachodniej województwa oraz rejony Janowa i Hajnówki. Dominowały gleby klasy V i VI, które zajmowały ponad 50 % powierzchni gruntów rolnych. Użytki rolne zajmowały 62,1% ogólnej powierzchni województwa, a ich obszar wynosił około 624 tys. ha. W strukturze użytków rolnych ponad 69% stanowiły grunty orne, zaś ponad 30% stanowiły użytki zielone, co było charakterystyczną cechą województwa. Stanowiły one ponad 20% ogółu użytków zielonych w kraju. Pod względem jakości użytki rolne województwa były najsłabsze w kraju¹⁴.

Także klimat województwa był mniej korzystny dla rolnictwa niż w innych częściach Polski. Mniejsze nasłonecznienie sprawiło, iż trudniej uprawiało się tutaj pszenicę i buraki cukrowe oraz osiągało się słabsze plony innych gatunków zbóż. Zimy w tej części kraju były dłuższe i ostrzejsze niż w innych regionach, co powodowało krótszą wegetację roślin uprawnych i tym samym utrudniało produkcję rolną¹⁵.

Mimo takich uwarunkowań ludność utrzymująca się z pracy poza rolnictwem w stosunku do ogólnej ludności wiejskiej stanowiła w województwie białostockim zaledwie 25,7%, podczas gdy w Polsce średnia ta wynosiła 40,2%¹⁶. Udział ludności wiejskiej utrzymującej się z pracy poza rolnictwem w województwie był najniższy w kraju. Wydaje się, iż pozarolnicze źródła utrzymania mieszkańców wsi nie miały większego znaczenia w województwie białostockim. Także udział czynnych zawodowo w rolnictwie w ogólnej liczbie czynnych zawodowo wynosił w województwie białostockim 74,5%, podczas gdy przeciętnie w Polsce kształtował się na poziomie 59,4%.

Wsie w województwie białostockim miały charakter typowo rolniczy i były biedne. W 1975 r. statystyczne gospodarstwo rolne miało powierzchnię 6,3 ha, w 1979 r. powierzchnia ta zwiększyła się do 7,3 ha., gospodarstwa powyżej 10 ha. były własnością 34,5% rolników. Na jeden traktor przypadało do obrobienia 55 ha, podczas gdy w kraju średnio 35 ha. Rolnicy indywidualni posiadali w województwie białostockim 87% ziemi uprawnej, produkowali zaś 97,9% ziemniaków,

¹⁴ APB, Biuro Planowania Przestrzennego (dalej BPP). Opis Zagospodarowania Przestrzennego województwa białostockiego, sygn. 6/25, k. 28.

¹⁵ J. Kondracki, *Polska północno-wschodnia*, Warszawa 1961, s. 386-387.

¹⁶ R. Horodeński, *Warunki życia ludności wiejskiej (wybrane elementy na przykładzie woj. białostockiego, łomżyńskiego i suwalskiego)*, [w:] Studia nad procesami rozwoju regionu białostockiego w 40-lecie PRL, red. M. Gnatowski, W. Nieciński i W. Pukiel, Białystok 1985, s. 76.

92,6% buraków cukrowych, 98% mleka i sprzedawali państwu 81% żywca¹⁷. W 1978 r. wartość brutto środków trwałych w indywidualnych gospodarstwach rolnych na jednego mieszkańca utrzymującego się z pracy w rolnictwie indywidualnym w porównaniu z przeciętnym poziomem w kraju (około 135 tys. zł) wahała się w województwie białostockim w granicach 98% tej kwoty. Mniej korzystnie przedstawiały się inne parametry: na jeden ciągnik przeliczeniowy przypadało 47 ha ziemi, a w kraju 33 ha, zużycie energii elektrycznej odpowiednio 146 i 246 kWh, nawozów sztucznych wysiewano 129 kg, podczas gdy w kraju 193,3 kg. Produkcja rolna na jednego mieszkańca (w latach 1976-1980) w rolnictwie indywidualnym była niższa w województwie białostockim o 3,4% od średniej krajowej. Produkcja ta w przeliczeniu na hektar użytków rolnych była niższa o około 20% od przeciętnej produkcji w Polsce¹⁸. Czytelnik powinien zdawać sobie sprawę, iż są to dane oficjalne, trudne do zweryfikowania, gdyż nie gromadzono danych statycznych w niezależnych ośrodkach badawczych, których wtedy nie było.

W latach 1978-1980 rozwijały się gospodarstwa specjalistyczne. Karty gospodarstwa specjalistycznych posiadało 3800 rolników. Gospodarstwa te specjalizowały się głównie w chowie bydła mlecznego i opasowego, trzody chlewnej, w uprawach warzyw gruntowych i szklarniowych oraz ziemniaków. Dysponowały one powierzchnią wynoszącą 6,5% ogólnej powierzchni użytków rolnych gospodarki indywidualnej.

Polityka rolna państwa zakładała uspołecznienie rolnictwa. Zachęcano rolników do zrzeszania się w spółdzielniach produkcyjnych, których w latach 1975-1980 zorganizowano około 30, w sumie było ich w województwie białostockim 66. Zrzeszały one 2590 członków i gospodarowały na 20 tys. gruntów często przejmowanych z Państwowego Funduszu Ziemi. Prowadząc produkcję zwierzęcą bazowały na paszach pochodzących z własnych gospodarstw. Najwięcej RSP działało na terenach gmin: Bielsk Podlaski, Czyże, Dubicze Cerkiewne, Gródek, Hajnówka, Juchnowiec, Kleszczele, Krynki, Kuźnica, Michałowo, Mielnik, Milejczyce, Narew, Narewka, Orla i Zabłudów. W zachodniej części woj. białostockiego spółdzielnie istniały w gminach: Łapy, Mońki, Jasionówka, Jaświły, Czarna Białostocka, Suraz i Tykocin¹⁹. Równolegle działało także 311 zespołów rolników indywidualnych, łączących 1166 gospodarstw, które uprawiały 8865 użytków rolnych. Co ciekawe, w województwie białostockim większej roli nie odgrywały Państwowe Gospodarstwa Rolne.

W latach 1976-1980 w Polsce średnie roczne zbiory zbóż i ziemniaków mających duże znaczenie dla hodowli i żywienia ludności, spadły o około 10% w porównaniu z pięcioleciem poprzednim (plony żyta, pszenicy, jęczmienia, owsa spadły o 10,5%, a ziemniaków o 9,3%)²⁰. Nastąpiło obniżenie stopnia samowystarczalności produkcji roślinnej. Ponieważ poziom hodowli, w imię spokoju społecznego, był traktowany priorytetowo, a efektywność chowu zwierząt się nie poprawiała, trzeba było importować coraz więcej zbóż i pasz z Europy Zachodniej. W 1979 r. zebrano słabe zbiory zbóż (o 22% mniej niż średnio w latach 1971-1975), co spowodowało spadek hodowli, odczuwalny na rynku mięsny. Przy ciągle niezmiennych cenach mięsa zwiększyły się dochody ludności. Sytuacja na tym kluczowym rynku, która od dziesięcioleci bulwersowała społeczeństwo, zależała od tego, jaki będzie w rolnictwie rok 1980. Okazał się on fatalnym, jednym z najgorszych w powojennym okresie. Zbóż zebrano o 1,1 milion ton więcej niż w roku poprzednim, ale i tak było to 16,4% mniej od średniej krajowej z lat 1971-1975. Katastrofalne okazały się zbiory ziemniaków, które były ważnym składnikiem polskiej kuchni, jak i technologii żywienia trzody chlewnej. Dostawy ziemniaków na spożycie dla ludności utrzymano na niezmiennym poziomie, co uderzyło w rynek paszowy. Gwałtownie spadła hodowla świń. Sytuację próbowano ratować zbożem, które gwałtownie podrożało. Deficyt pasz oraz wysoki wzrost wolnorynkowych cen zbóż spowodowały zjawiska, istotne dla przebiegu wydarzeń w okresie „Solidarności”. Doszło do powstania absurdałnej relacji między oficjalnymi cenami chleba i wolnorynkowymi cenami zboża. Ta ostatnia była 3 razy wyższa od ceny chleba, który masowo zaczęto wykupywać dla żywienia zwierząt. Zaopatrzenie w chleb i przetwory zbożowe zaczęło się gwałtownie pogarszać. Całkowitej niemal destrukcji uległ rynek mięsny. Jego objawem stały się puste sklepy i gigantyczne kolejki²¹. W okresie wiosennym trudne warunki atmosferyczne (przedłużające się chłody i brak opadów atmosferycznych) zahamowały wegetację ozimin i zbóż jarych. Straciło również warzywnictwo – wymarzło wiele nowalijek²².

Pojawiły się poważne trudności w zaopatrzeniu ludności w mięso i jego przetwory. Dostawy tych artykułów w porównaniu do analogicznego okresu z 1979 r. spadły prawie o 10%, pomimo przydziału z centralnego rozdzielnika dla województwa białostockiego dodatkowych 20 ton. O 14% spadło zaopatrzenie rynku w masło. Chronicznie odczuwano w sklepach braki olejów jadalnych, margaryny, ryb, kasz, świeżych owoców i niektórych warzyw. Rzadko pojawiała się czekolada

¹⁷ J. Nieporowski, *Ziemia czyli o przekroczeniu progu*, „Tygodnik Kulturalny” 1979 nr 45, s. 7.

¹⁸ R. Horodeński, *Warunki życia ludności wiejskiej...*, s. 79.

¹⁹ APB, Polskie Towarzystwo Ekonomiczne w Białymstoku. Protokół z ogólnopolskiej konferencji naukowej pt. *Przemiany struktury agrarnej w Polsce*, która odbyła się 22-24 października 1986 r. w Białowieży, sygn. 5, k. 434.

²⁰ *Rocznik Statystyczny GUS 1983*, s. 265-266.

²¹ W. Kuczyński, *Agonia systemu. Szkice z niedawnej przeszłości*, Warszawa 1996, s. 159.

²² APB, KW PZPR. Informacja nt. sytuacji społeczno-gospodarczej w województwie białostockim, sygn. 55/VII/3 – t. 9, k. 132.

i kawa²³. W górę szybowała natomiast przeciętna miesięczna płaca, która w lipcu 1980 r. kształtowała się w województwie białostockim na poziomie 4823 zł i była o 11,8% wyższa niż w analogicznym okresie 1979 r.²⁴. Powodowało to znikanie towarów ze sklepowych półek i pogłębiało kryzys w zaopatrzeniu. Zapasy artykułów żywnościowych zmniejszyły się do 71% w porównaniu z 1979 r. W tej sytuacji władze wojewódzkie wprowadziły racjonowanie sprzedaży m.in. mąki, kasz, cukru. Stosowano zasadę dziennych limitów sprzedaży z ustaleniem norm ilościowej sprzedaży detalicznej na jedną osobę²⁵.

Trudną sytuację ekonomiczną w województwie białostockim pogłębiła zima, która niespodziewanie zaatakowała Polskę pod koniec grudnia 1978 r. Obfite opady śniegu i silny wiatr tworzyły gigantyczne zasy śnieżne (w niektórych miejscach województwa białostockiego dochodziły one do 5 metrów), gwałtownie też spadła temperatura, w początkach stycznia 1979 r. do – 25°C. W budynkach z wielkiej płyty temperatura spadała poniżej – 10° C, pękały źle izolowane rury i przestarzałe instalacje grzewcze. W śniegach grzęzły pociągi i ciężarówki z zaopatrzeniem. Sklepy spożywcze, do których zdołano dowieźć żywność, były oblegane przez kupujących. Zasypane drogi i koleje uniemożliwiały dojazd wielu mieszkańcom województwa do pracy i do szkół. Przerwano zajęcia szkolne. W połowie stycznia zima trochę odpuściła i sytuacja uległa poprawie. Jednak nie na długo – mrozy i śniegi powróciły pod koniec stycznia.

W 1980 r. panowały wyjątkowo niesprzyjające warunki klimatyczne. Produkcja globalna nie osiągnęła poziomu z 1975 r., a w stosunku do 1979 r. była niższa o 1,7 mld zł, tj. około 10,7% (w Polsce o 11,7%). Obfite opady deszczu spowodowały zalanie około 16 tys. ha użytków rolnych. Wyorano 2,4 tys. ha rzepaku, 970 ha zbóż oraz ponad 400 ha buraków cukrowych. Plony zbóż wyniosły około 19 q/ha i były niższe od średnich plonów z okresu czterech lat, a plony ziemniaków (110q/ha), buraków cukrowych (153 q/ha) oraz siana (47q/ha), jak również zbiory tych roślin były niskie²⁶.

Na przełomie lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX wieku sytuacja polskiej wsi była trudna. Państwo nie inwestowało w rolnictwo indywidualne. Ceny płodów rolnych były niskie w stosunku do rosnących cen maszyn, brakowało nawozów, środków ochrony roślin, spychano na ostatni plan potrzeby rolnictwa

²³ APB, KW PZPR, Informacja w sprawie zaopatrzenia rynku województwa białostockiego w miesiącu lipcu 1980 r., sygn. 55/IV- t. 21, k. 62-64.

²⁴ Tamże, Protokół nr 15/80 z posiedzenia Egzekutywy KW PZPR w Białymstoku odbytego w dniu 11.07. 1980 r., sygn. 55/IV- t. 21, k. 22-23.

²⁵ Tamże, Protokół nr 17/1980 z posiedzenia Egzekutywy KW PZPR odbytego w dniu 8.08.1980 r., sygn. 55/IV – t. 21, k. 132, także Sprawozdanie z wykonania terenowego planu społeczno-gospodarczego i budżetu województwa białostockiego w 1980 r., Białystok 1981, s. 10.

²⁶ Plan społeczno-gospodarczy rozwoju i budżet województwa białostockiego na rok 1981, Białystok 1981, s. 7.

w zakresie zaopatrzenia w węgiel i materiały budowlane, faworyzowano uspołecznione formy produkcji rolnej (Państwowe Gospodarstwa Rolne), które w opinii rolników były symbolem marnotrawstwa i niegospodarności. Rolnicy sami musieli zabiegać o maszyny rolnicze, nawozy mineralne czy też niezbędny do pracy olej napędowy, spędzając często wiele godzin w kolejkach i to w czasie intensywnych prac polowych, gdzie czas i pogoda miały wielkie znaczenie²⁷. Duże niezadowolenie na wsi budziła także arogancja terenowej administracji gminnej. Trudna też była sytuacja ekonomiczna rodzin żyjących i pracujących na wsi, gdzie wiele z nich egzystowało poniżej minimum socjalnego. Dochody na jedną osobę były o 30% niższe niż w miastach. Wodę w domu miało co 50 gospodarstwo, tak samo, jak i centralne ogrzewanie. Warto podkreślić, że w 1980 r. nie oddano na wsi ani jednego wodociągu.

Zlikwidowano też wiele wiejskich szkół. Na wsi istniały słabe kluby „Ruchu”. Odnotowano też spore trudności z opieką medyczną, gdyż młodzi lekarze nie chcieli pracować w wiejskich ośrodkach zdrowia. Istniejące formy samorządu nie zdały egzaminu. Młodzi ludzie swoją karierę wiązali z opuszczeniem wsi i pracą w mieście²⁸. Chłopi nie mieli zaufania do Spółdzielni Kółek Rolniczych podporządkowanych władzom gminnym. Szefowie SKR nie zadawali sobie trudu, aby organizować wiejskie zebrania, realizować postulaty i potrzeby rolników. Od samego więc początku „Solidarność” wiejska postulowała o tworzenie samorządu rolniczego wolnego od kontroli odgórnej²⁹.

11 lipca 1980 r. nad Białostoczną przeszła gwałtowna burza, która uszkodziła 21 linii energetycznych i 800 stacji. Prądu pozbawione zostały też Białostockie Zakłady Przemysłu Bawełnianego „Fasty”. W wyniku silnych opadów deszczu i wiatrów zniszczone zostały zasiewy zbóż. Wylały niektóre rzeki, niszcząc skoszone siano w 3 tys. gospodarstw na terenie 150 miejscowości. Pod wodą znalazło się 30 tys. ha łąk. Pierwszy pokos traw zebrano tylko z 53% powierzchni łąk. Zrealizowano tylko około 83% zakładanej produkcji i była ona niższa o 10,7% od osiągniętej w 1979 r. (w kraju produkcja w rolnictwie była niższa o 9%). Nie użytkowano zakładanych w planie plonów poszczególnych ziemiopłodów. Plony ziemniaków stanowiły połowę tego co zebrano w 1979 r., buraków cukrowych tylko 70%. Plony zbóż były wyższe o 3,7 kwintala z hektara niż w 1979 r., ale niższe o 1,8 kwintala z hektara niż średnie w latach 1976-1979. Zmniejszył się stan pogłowia bydła o 10,8%, w tym krów o 4,2% i trzody chlewnej o 11,3%. Główną przyczyną była niedostateczna ilość i jakość pasz. Skup zbóż ze zbiorów z 1980 r.

²⁷ A. Sadowski, *Różnice między miastem, a wsią*, „Gazeta Współczesna” 1981 nr 221, s. 1, 4.

²⁸ A. Sadowski, *Polska wieś dziś i jutro*, „Gazeta Współczesna” 1981 nr 177, s. 3.

²⁹ H. Kin, S. Pogorzelski, *Nie bójcie się czarnego luda*, „Gazeta Współczesna” 1981 nr 88, s. 4-5.

był niższy o 43% od planowanego, żywca o 5%, mleka o 37%³⁰. Przepadły warzywa. Cebulę i kapustę można było zakupić w Białymstoku tylko po tzw. „znajomości”.

Chcąc zrekompensować powstałe szkody, ówczesny minister finansów Henryk Kisiel wydał zarządzenie, aby za szkody wyrządzone przez powodzie i deszcze Państwowy Zakład Ubezpieczeń płacił odszkodowanie tylko wtedy, gdy wymokło ponad 50% upraw. Jeżeli uległo zniszczeniu 49% upraw to rolnik nie miał szans na odzyskanie poniesionych nakładów. Szkody szacowali pracownicy gminnej służby rolnej. Następnie naczelnicy gmin sporządzali listy rolników zakwalifikowanych do udzielenia odszkodowania. Pracownicy służby rolnej spotykali się często na polach tylko z umówionymi wcześniej rolnikami. Ci, którzy nic o tym nie wiedzieli, widząc komisje szacunkowe, przerywali wykopki, gdyż mieli nadzieję, że ich straty też zostaną oszacowane. To wyczekiwanie spowodowało, iż wiele plantacji ziemniaków pokrył śnieg, co jeszcze bardziej powiększyło straty. Tylko dziki miały zapewnione obfite żerowiska na opustoszałych polach. Takie działania lokalnych władz doprowadziły do wielu konfliktów wśród rolników i podzieliły polską wieś na tych, co dostali pieniądze, bo mieli lepsze układy w gminach i tych, co nie dostali nic³¹. Rolnicy, którym naczelnicy gminy lub Państwowy Zakład Ubezpieczeń odrzucili wnioski o wypłaty odszkodowań za utracone plony, szukali pomocy u wojewody czy też w redakcji „Gazety Współczesnej”. Wnosili również skargi do Referatu Listów i Inspekcji Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, Komendy Wojewódzkiej Milicji Obywatelskiej, prokuratury. Skarżyli się na nieprawidłowo powołane komisje szacunkowe (z terenu gmin Jasionówka, Zabłudów, Knyszyn, Dąbrowa Białostocka, Łapy, Milejczyce, Juchnowiec). Rolnicy zarzucali naczelnikom gmin, że przy ustalaniu odszkodowań pomijano samorząd wiejski, nie informowano sołtysów o terminach szacowania szkód. Sporo było też skarg na opieszały i niesprawiedliwy przydział maszyn rolniczych, na bylejałość usług świadczonych przez jednostki obsługi rolnictwa, słabe zaopatrzenie rynku w podstawowe artykuły konsumpcyjne³².

Sytuacja ta irytowała wojewodę Zygmunta Sprychę, który zarządził naradę z przedstawicielami MO, PZU, Wydziału Rolnictwa Urzędu Wojewódzkiego. W zasadzie to nikt nie miał dobrego pomysłu na rozwiązanie powstałej sytuacji. Tłumaczono się, iż pomocy finansowej o wartości 340 milionów złotych udzielono ponad 22 tysiącom rolników³³. Wojewoda zapewniał, że rolnicy, którzy ponieśli

³⁰ Sprawozdanie z wykonania terenowego planu społeczno-gospodarczego i budżetu województwa białostockiego w 1980 r., Białystok 1981, s. 7, 23-23.

³¹ H. Kin, *Rolnictwo zdrowe i silne*, „Gazeta Współczesna” 1980 nr 247, s. 4.

³² H. Kin, *Z kapustą do wojewody*, „Gazeta Współczesna” 1981 nr 6, s. 3.

³³ Z. Jadczyk, *Kto sieje wiatr zbiera burzę*, „Gazeta Współczesna” 1981 nr 52, s. 3, 4.

straty i nie otrzymali rekompensaty, mogli liczyć na ulgi podatkowe. Obiecał także większe dostawy nawozów i maszyn rolniczych³⁴.

Najniższe od 10 lat zbiory zbóż i ziemniaków spowodowały, iż w listopadzie 1980 r. rolnikom zabrakło pasz więc masowo zaczęli wyprzedawać świnie i bydło w punktach skupu. Tworzyły się zatory, brakowało transportu do zakładów mięsnych, zwierzęta były przetrzymywane w prowizorycznych zadaszeniach i szybko traciły na wadze. Sprawą zainteresował się białostocki Międzyzakładowy Komitet Założycielski NSZZ „Solidarność”, który poprosił redakcję „Gazety Współczesnej” o interwencję w tej sprawie. O sytuacji poinformowani zostali: wojewoda Zygmunt Sprycha, dyrektor Okręgowego Przedsiębiorstwa Mięsnego Mieczysław Ładny oraz prezes Wojewódzkiego Związku Spółdzielni Rolniczych „Samopomoc Chłopska” Andrzej Łętowski. Interwencja wojewody spowodowała usprawnienie funkcjonowania punktów skupu. Masowa wyprzedaż trzody chlewnej oraz bydła była zapowiedzią przyszłych trudności w zaopatrzeniu w mięso i jego przetwory³⁵.

Oprócz braku pasz rozwój rolnictwa na Białostocczyźnie hamowały także deficyty maszyn rolniczych i sprzętu dla rolników indywidualnych. Specjalistyczne Kółka Rolnicze, które miały świadczyć usługi dla chłopów, nie czyniły tego. Sprzęt bardzo często stał niewykorzystany i niszczał. Kierowcy pracujący w SKR, Rolniczych Spółdzielniach Produkcyjnych czy Państwowych Gospodarstwach sprzedawali nielegalnie rolnikom olej napędowy, benzynę i części zamienne. Brakowało środków ochrony roślin i nawozów sztucznych. Słabe też było zaopatrzenie ludności wiejskiej w opał, czyli węgiel kamienny.

Jak wynika z powyższych danych warunki ekonomiczne ludności wiejskiej województwa białostockiego na początku lat osiemdziesiątych były mniej korzystne niż przeciętne w Polsce. Także produkcja rolna była niższa niż średnia krajowa. Niski poziom życia, ciężkie warunki bytowe powodowały migracje ze wsi do miast. Podkreślić tu należy, że ze wsi odchodzili głównie ludzie młodzi, prężni i lepiej wykształceni. W mieście zasilali oni przeważnie szeregi klasy robotniczej zakładów pracy.

Chcąc podnieść swoją stopę życiową, wielu rolników dojeżdżało do zakładów pracy. W województwie białostockim grupa chłoporobotników była spora (kilkanaście tysięcy osób). Aby zapobiec absencji w pracy w okresie żniw, dyrektorzy fabryk dawali dojeżdżającym rolnikom po 6 dni bezpłatnego urlopu. Chłoporobotnicy mogli liczyć na pomoc z miasta. Każdej gminie patronował przydzielony zakład pracy³⁶.

³⁴ (zj), *Ziemniaki – kością niezgody*, „Gazeta Współczesna” 1981 nr 39, s. 1-2.

³⁵ H. Kin, *Wysoka podaż żywca, która nie cieszy*, „Gazeta Współczesna” 1980 nr 243, s. 1, 3.

³⁶ H. Kin, *W przymacie potrzeb. Rozmowa z wicewojewodą Mikołajem Hapuniakiem*, „Gazeta Współczesna” 1978 nr 178, s. 1, 3.

Już w 1979 r. w sklepach gminnych „Samopomocy Chłopskiej” nastąpiło pogorszenie zaopatrzenia w podstawowe artykuły spożywcze. Brakowało masła, smalcu, olejów roślinnych, cukru, mąki, nie mówiąc o czekoladzie. Jeszcze można było kupić sery twarde i konserwy warzywno – mięsne. Praktycznie do wiejskich sklepów zaprzestano dostarczać sprzęt AGD, nie można było kupić pralek automatycznych, maszyn do szycia, telewizorów. Trudno też było nabyć środki czystości, czy też mydło³⁷. W telewizji przeważała jednak propaganda sukcesu pokazująca zamożnych rolników posiadających dobrze prosperujące gospodarstwa specjalistyczne. Wszystko zgodnie z powiedzeniem, że „chłop śpi, a jemu rośnie”³⁸.

W 1980 r. władze Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego, uważanego za dotychczasową reprezentację wsi, były negatywnie nastawione do nowych rolniczych związków zawodowych. Prezes Naczelnego Komitetu ZSL Stanisław Gucwa przestrzegał działaczy przed „zarazą” „Solidarności” na wsi. Rolnicy, którzy byli w ZSL, zajmowali jednak odmienne stanowisko. Wyrażali opinię, iż władza mocno się od nich oddaliła i często uczestniczyli w pracach nowych związków. Wymusiło to zmiany na tzw. „górze”. 7 maja 1981 r. wybrane zostało nowe prezydium NK ZSL, na czele którego stanął Stefan Ignar, który był zwolennikiem współpracy z nowymi rolniczymi związkami. Nadzieje na współpracę rozwinęły się po dymisji S. Ignara w listopadzie 1981 r.³⁹.

W województwie białostockim ZSL zrzeszało około 10 tysięcy członków. W nowej sytuacji politycznej władze wojewódzkie próbowały lansować wśród mieszkańców wsi odmienne poglądy od Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej. Ludowcy podkreślali, iż gospodarzami gruntów i wsi są chłopi, którzy stanowili „sól ziemi” i najlepiej znali jej potrzeby. Krytycznie odnoszono się do działalności gospodarstw uspołecznionych, podkreślano, iż najlepiej i najtaniej żywność wytwarzają rolnicy indywidualni⁴⁰. Z niepokojem obserwowano obniżanie się produkcji rolnej, spadek dochodów rolników, pogłębiające się braki żywności. Krytycznie też oceniono Związek Socjalistycznej Młodzieży Polskiej, który w zasadzie nie prowadził działalności na wsi. Nieudolny i scentralizowany nie przyciągał młodzieży wiejskiej⁴¹.

³⁷ L. Koleśnik, *Luki na półkach*, „Gazeta Współczesna” 1981 nr 14, s. 8.

³⁸ P. Burski, *Myśli przy pustym stole. Wieś dziś i jutro*, „Gazeta Współczesna” 1981 nr 187, s. 1, 4.

³⁹ T. Kozłowski, J. Olszak, *Niezależny ruch chłopski w Polsce 1980-1989*, [w:] NSZZ „Solidarność” 1980-1989, t. 2 *Ruch społeczny*, red. Ł. Kamiński i G. Waligóra, Warszawa 2010, s. 89.

⁴⁰ K. Dunaj, *Sprostować oczekiwaniom wsi*, „Gazeta Współczesna” 1980 nr 249, s. 3.

⁴¹ (lk), *W trosce o przyszłość rolnictwa i wsi*, „Gazeta Współczesna” 1980 nr 252, s. 1, 2.

Powstanie rolniczej „Solidarności”

We wrześniu 1980 r. wybuchły strajki w województwie białostockim. Przerwało pracę 67 pracowników w Punkcie Usług Mechanizacyjnych w Płonce Strumiance Spółdzielni Kółek Rolniczych w Łapach. Strajkujący żądali podwyżki płac o 30%, zwiększenia premii do 20%, poprawy zaopatrzenia w części zamienne i odzież ochronną. Załogę reprezentowali: Zdzisław Falkowski, który stanął na czele strajku, Romuald Łapiński, Zdzisław Łupiński, Waldemar Łupiński i Mirosław Derek. Po wydarzeniach sierpniowych 1980 r. na wsi przeważała opinia, iż robotnicy dzięki protestom i tworzonemu związkowi zawodowemu zrealizowali swoje żądania. W związku z czym rolnicy w województwie białostockim powoli zaczęli organizować niezależne związki chłopskie⁴².

We wrześniu 1980 r. Jan Beszta-Borowski przywiózł z siedziby NSZZ „Solidarność” Mazowsze w Warszawie statut Niezależnego Związku Zawodowego Rolników Indywidualnych⁴³, w którym zamieszczone były adresy członków Komitetu

⁴² Pierwsze niezależne związki chłopskie zaczęły powstawać pod koniec lat siedemdziesiątych. 9 września 1978 r. ukonstytuował się Komitet Samoobrony Chłopskiej Ziemi Grójeckiej. Powstał on na bazie ruchu inicjowanego przez księdza Czesława Sadłowskiego ze Zbroszy Dużej. 10 września 1978 r. został utworzony we wsi Lisowo, gmina Promna w woj. radomskim Tymczasowy Komitet Niezależnego Związku Zawodowego Rolników, który zaczął wydawać miesięcznik „Rolnik Niezależny”. Kilka miesięcy później we wsi Łowisko, gmina Kamień powstał Komitet Samoobrony Ziemi Rzeszowskiej. zob. „Biuletyn Informacyjny MKZ Białystok NSZZ „Solidarność” 1981, nr 18, s. 4; także T. Sopol, *Niezależny ruch chłopski „Solidarność” w Polsce południowo-wschodniej w latach 1980-1989. Dokumenty – wspomnienia – refleksje*, Przemyśl 2000, s. 13.

⁴³ września 1980 r. odbyło się w Warszawie spotkanie, na którym powołano Tymczasowy Komitet Niezależnego Związku Zawodowego Rolników. Jego prezesem został Zdzisław Ostatek. Województwo białostockie reprezentował Jakub Antoniuk. 21 września 1980 r. w Warszawie w Klubie Inteligencji Katolików zebrali się 42 osoby, które zorganizowały ogólnopolskie zrzeszenie rolników, na którym opracowano 24 postulaty i przyjęto statut. Środowisko białostockie reprezentował Jakub Antoniuk. Powstał Komitet Założycielski Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego Rolników. Jego prezesem został Zdzisław Ostatek, który już 24 września złożył wniosek w Sądzie Wojewódzkim w Warszawie o zarejestrowanie statutu NSZZ Rolników. Na zjeździe 19 października 1980 r. w Krakowie do nazwy NSZZ Rolników dodano określenie „Solidarność Wiejska”. Równocześnie działalność prowadził Chłopski Związek Zawodowy Ziemi Dobrzyńskiej i Kujaw. 4 listopada 1980 r. w Gdańsku odbyło się zebranie, na którym przyjął on nazwę „Solidarność Chłopska”. Wyłoniono Krajową Radę Porozumiewawczą Chłopskich Niezależnych Związków Zawodowych, na czele którego stanął Stanisław Janisz. Trzecią organizacją był Samorządny Związek Producentów Rolnych, któ-

Założycielskiego tego związku. Wśród nich był Jakub Antoniuk⁴⁴, który 21 września 1980 r. spotkał się w swym domu w Dobrzyniewie Dużym z 11 działaczami wiejskimi z byłych powiatów: białostockiego, monieckiego i sokólskiego. Zebranie protokołował Paweł Dziekoński. J. Antoniuk poinformował zebranych o przebiegu i przyczynach robotniczych protestów, podpisanych porozumieniach pomiędzy strajkującymi robotnikami a rządem. Pokreślił przy tym, iż owe porozumienia dały również możliwość organizowania niezależnych związków zawodowych. 7 września 1980 r. powstał w Warszawie Główny Komitet Organizacyjny Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego Rolników. Jakubowi Antoniukowi powierzono funkcję jednego z wiceprzewodniczących.

Następnie Jakub Antoniuk nawiązał kontakty z Kazimierzem Bakunem, pracownikiem stacji PKP Sokółka, który dostarczał mu nielegalnej literatury, zaś on udzielał Bakunowi instruktażu co do organizacji terenowych kół związkowych⁴⁵. Antoniuk był inicjatorem powołania w województwie białostockim Wojewódzkiego Komitetu Organizacyjnego Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego Rolników. W skład Komitetu weszli: J. Antoniuk – prezes, Józef Wyszowski ze wsi Konopczyn i Kazimierz Bakun ze wsi Starowlany – wiceprezesi, Paweł Dziekoński – sekretarz, Stanisław Kandziora ze wsi Letniki – członek Komitetu⁴⁶.

Po kilku tygodniach J. Beszta - Borowski spotkał się z J. Antoniukiem. Ustalono, iż należy zakładać Koła Związku i organizować struktury gminne i woje-

rego Komitet Założycielski powstał 2 października 1980 r. w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. Jego założycielami byli studenci i naukowcy związani z rolnictwem z Gabrielem Janowskim na czele. zob.: T. Kozłowski, *Powstanie NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność” 1980-1981*, [w:] „Solidarność” Rolników 1980-1989, redakcja Andrzej W. Kaczorowski, Warszawa 2010, s. 40-41.

⁴⁴ Jakub Antoniuk został aresztowany przez funkcjonariuszy Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Białymstoku za działalność w strukturach Armii Krajowej. Skazany został przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Lublinie na karę śmierci zamienioną na 10 lat więzienia. Zwolniony z polecenia prezydenta Krajowej Rady Narodowej w dwa lata później. W 1955 r. zarejestrowany został przez UBP jako tajny współpracownik „Adamski” i „Borkowski”. Po 1956 r. stwierdzono, iż większość jego doniesień była fałszywa. W latach 1962-1974 był inwigilowany przez SB. W 1977 r. został zarejestrowany przez SB w ramach sprawy operacyjnego sprawdzenia „Wię”. Informował funkcjonariuszy aparatu bezpieczeństwa o przebiegu spotkań w Ośrodku Myśli Ludowej. W lutym 1980 r. sam zaoferował Służbie Bezpieczeństwa wywołanie konfliktu wewnątrz tej organizacji, a w marcu opracował na zamówienie Departamentu III A charakterystykę grup opozycyjnych działających w kraju. Mimo tego starał się zachować pewną niezależność. Wraz z nadchodzącymi przemianami zaangażował się w tworzenie niezależnych rolniczych związków zawodowych w województwie białostockim. Zob.: K. Sychowicz, *NSZZ „Solidarność” 1980-1989, tom 5 Polska środkowo-wschodnia*, pod redakcją Łukasza Kamińskiego i Grzegorza Waligóry, Warszawa 2010, s. 15.

⁴⁵ Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Białymstoku (dalej AIPN Bi), Kontrywywiadowcza ocena woj. białostockiego wraz z uzupełnieniami, *Uzupełnienie do kontrywywiadowczej oceny województwa białostockiego z dnia 6 listopada 1980 roku*, sygn. 047/2302, k. 16.

⁴⁶ Archiwum Archidiecezjalne w Białymstoku (dalej: AAB), Protokół nr 1 z zebrania organizacyjnego Wojewódzkiego Komitetu Założycielskiego Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego Rolników odbytego w Dobrzyniewie Dużym koło Białegostoku w dniu 21 września 1980 r.

wódzką. Powoli powstawały koła na Białostocczyźnie. Jesienią 1980 r. J. Beszta-Borowski i J. Antoniuk zorganizowali spotkanie we wsi Borowskie Michały. Przybyło około 30 osób. J. Antoniuk mówił o działalności Związku w kraju i zachęcał do tworzenia kół w gminach. Deklarację wstąpienia do NSZZ „Solidarność Wiejska” podpisało 22 rolników. Tak powstało jedno z pierwszych kół „Solidarności Wiejskiej” na Białostocczyźnie. K. Bakun zorganizował na terenie swej wsi koło, do którego swój akces zgłosiło około 20 osób⁴⁷.

Jesienią 1980 r. w poszczególnych gminach województwa białostockiego tworzyły się kolejne koła niezależnych związków chłopskich. Na zaplanowane spotkania założycielskie przybywały osoby aktywne, które informowały zgromadzonych rolników o sensie i potrzebie istnienia na wsi niezależnej od władzy organizacji związkowej, walczącej o ich interesy. W listopadzie 1980 r. na terenie Białostocczyzny założono trzydzieści wiejskich komitetów Niezależnego Związku Producentów Rolnych. Członkiem chłopskiego niezależnego związku mógł zostać każdy producent rolny, a więc także chłoporobotnik. Organizatorzy Niezależnego Związku Producentów Rolnych rozpowszechniali hasło: *Sami wyżywimy naród*. Zwrócili się również z następującym apelem do rolników: *Rolnicy! W pierwszych dniach października zawiązał się w Warszawie Samorządny Związek Producentów Rolnych. Obejmuje on swoją działalnością rolników indywidualnych na terenie całej Polski. Zgodnie ze statutem działać on będzie niezależnie od organów administracyjnych i organizacji politycznych*⁴⁸. Świeżo założony Związek podejmował starania, które mogły przyczynić się do poprawy wydajności polskiego rolnictwa, krzewienia solidarności i postaw dobrosąsiedzkich, obrony interesów producentów rolnych, ich potrzeb kulturalnych i socjalnych, podnoszenia oświaty wśród dzieci i młodzieży wiejskiej.

I Krajowy Zjazd Delegatów NSZZ „Solidarność Wiejska” odbył się w połowie grudnia 1980 r. w Auli Politechniki Warszawskiej. Przybyło około 1200 delegatów. Z Białegostoku obecni byli Jakub Antoniuk, Kazimierz Bakun i Jan Beszta-Borowski. Na zjeździe poruszano problemy dotyczące wsi, a także zakładania nowych związków zawodowych. Przemawiali m.in. Andrzej Gwiazda, ks. Czesław Sadłowski i Jakub Antoniuk⁴⁹.

⁴⁷ AIPN Bi, Informacje dotycz. sytuacji społeczno-politycznej na terenie woj. białostockiego przekazywane z KW MO w Białymstoku do I sekretarza KW PZPR za okres styczeń 1980 – maj 1981, *Informacja dot. sytuacji społeczno-politycznej na terenie województwa po powołaniu MKZ*, sygn. 0044/293, k. 72v.

⁴⁸ „Biuletyn Informacyjny MKZ Białystok NSZZ „Solidarność” 1980 nr 3, s. 3.

⁴⁹ J. Beszta-Borowski, *Pół wieku zarazy 1944-2000. Moje zapiski faktów i refleksji*, Komorów 2000, s. 23.

W Białymstoku Zarząd „Solidarności Wiejskiej” przeniósł się do siedziby przy ul. Nowotki⁵⁰. Wydzielono tam jedno pomieszczenie na potrzeby NSZZ „Solidarność Wiejska”. Dyżury pełnili przeważnie Kazimierz Bakun, Jakub Antoniuk i Jan Beszta-Borowski, później Edmund Mierzwiński i Antoni Lewko. Działacze z Białegostoku brali czynny udział w tworzeniu struktur ogólnopolskich. Byli na zebraniu „Solidarności Chłopskiej” w Częstochowie i Gnieźnie, a także we Wrocławiu.

9 stycznia 1981 r. rozpoczął się strajk chłopski w Ustrzykach Dolnych, gdzie około trzydziestu członków rolniczej „Solidarności” rozpoczęło okupację budynku należącego do Wojewódzkiej Rady Związków Zawodowych, który chciano pozyskać. Rozmowy z władzami lokalnymi zakończyły się fiaskiem. 6 stycznia 1981 r. powstał Ogólnopolski Komitet Strajkowy Rolników, na czele którego stanął Jan Ogrodnik, a jego zastępcami zostali Jan Kułaj i Kazimierz Kościak. Władzom przedstawiono listę 23 postulatów. Rozmowy utknęły jednak w martwym punkcie. Następnie rozpoczął się strajk rolników w Rzeszowie. Sprawa nabrała znaczenia ogólnopolskiego. Wsparcia strajkującym udzieliła Krajowa Komisja Porozumiewawcza. Lech Wałęsa zapewnił strajkujących, że będzie walczył o ich sprawę. 27 stycznia 1981 r. Wałęsa z Bogdanem Lisem zjawili się w Rzeszowie. Poparcie dla strajkujących wyraził prymas Stefan Wyszyński. Strajk zakończył się 18 lutego 1981 r. w Rzeszowie i 20 lutego 1981 r. w Ustrzykach podpisaniem porozumienia strajkujących z przedstawicielem rządu⁵¹.

Do strajkujących udał się Jan Beszta-Borowski, jako upoważniony przedstawiciel MKZ NSZZ „Solidarność” w Białymstoku. 12 stycznia rozpoczął się strajk w Rzeszowie. Razem z delegacją z Ustrzyk Dolnych do Rzeszowa pojechał J. Beszta-Borowski. Postulaty ustrzyckie wytyczały program działania tego związku, a ponadto zmuszały władzę, m.in. do zagwarantowania nienaruszalności chłopskiej własności i wolności w obrocie ziemią, zrównania praw rolników indywidualnych z prawami gospodarstw państwowych, zrównania praw socjalnych mieszkańców wsi i miast, korzystnych zmian w oświacie na wsi oraz uznania praw religijnych, wydawania zezwoleń na budowę kościołów i zapewnienia opieki duszpasterskiej w wojsku. Jednym z kluczowych haseł w kampanii przed legalizacją związku rolników indywidualnych było: *Jak nas zarejestrujecie, bułkę z szynką jeść będziecie!*

Pod koniec 1980 r. władze zaniepokojone aktywnością niezależnych organizacji związkowych na wsi postanowiły uaktywnić kółka rolnicze. W październiku 1980 r. propagandowo promowano tekst nowej uchwały Rady Głównej i Zarządu Centralnego Związku Kółek Rolniczych. Wiele spośród przedstawionych tam zało-

żeń pokrywało się z postulatami stawianymi przez działaczy niezależnych związków rolniczych. Władze chciały w ten sposób ratować malejące poparcie społeczne. Promując kółka rolnicze, władze starały się hamować i rozdrabniać ruch samorządowy na wsi. Już 20 października 1980 r. ukazało się wspólne oświadczenie Biura Politycznego KC PZPR i Prezydium Naczelnego Komitetu ZSL w sprawie węzłowych problemów polityki rolnej, rolnictwa i gospodarki żywnościowej, w którym jednoznacznie stwierdzono, że to kółka pełnią funkcję związków zawodowych rolników i są najbardziej odpowiednią reprezentacją wsi do walki o swoje interesy socjalne i produkcyjne⁵².

W województwie białostockim zadanie to powierzone zostało Wojewódzkiemu Związkowi Kółek Rolniczych. 12 lutego 1981 r. odbył się XI Wojewódzki Zjazd Kółek i Organizacji Rolniczych, na który przybyło 197 delegacji. Uczestnicy zjazdu wybrali władze wojewódzkie i przyjęli nowy statut. Wojewódzki Zarząd Kółek i Organizacji Rolniczych koordynował reaktywację Kółek Rolniczych w poszczególnych wsiach, które teoretyczne miały być samorządną, niezależną organizacją społeczno – zawodową, reprezentującą interesy rolników. Zarejestrowano kółka rolnicze w około 3,2 tys. wsi. Rolnicy postulowali zrównanie życia ludności miejskiej i wiejskiej, lepsze zaopatrzenie w środki produkcji, domagali się wpływu na decyzje naczelników gmin i władz wojewódzkich w sprawach związanych z rolnictwem. Obecny na zjeździe wojewoda Kazimierz Dunaj deklarował, że będzie czynił starania o zwiększenie nakładów na rolnictwo. W założeniach rządu kółka rolnicze miały pełnić rolę wiejskich samorządów, czegoś na kształt związku zawodowego⁵³. Nie było to jednak dobre rozwiązanie. Profesor Andrzej Stelmachowski – wybitny znawca prawa rolnego – przypuszczał, że rolnicy zwrócą się przeciwko nim, upatrując tam przeciwnika. Kółka były bowiem organizacją spółdzielczą, podległą i zarządzaną przez państwo, którego interesy nie były tożsame z interesami rolników⁵⁴.

22 lutego 1981 r. w związku ze zbliżającym się zjazdem „Solidarności Wiejskiej” odbyło się zebranie zarządu Związku, na które przybyli m. in.: Franciszek Borowski, Tadeusz Leszczyński, Michał Oniśko, Jan Beszta-Borowski, Jakub Antoniuk, Kazimierz Bakun. Zaproszono Feliksa Gołębińskiego – przewodniczącego Międzyzakładowego Komitetu Założycielskiego NSZZ „Solidarność” w Białymstoku, a także doradcę doktora Stanisława Prutisa, pracownika Filii Uniwersytetu Warszawskiego w Białymstoku. Zebranie otworzył J. Antoniuk, który złożył

⁵² T. Kozłowski, J. Olaszek, *Niezależny ruch chłopski w Polsce 1980-1989*, [w:] NSZZ „Solidarność” 1980-1989, t. 2 *Ruch społeczny*, pod red. Ł. Kamińskiego i G. Waligóry, Warszawa 2010, s. 88; także T. Kozłowski, *Powstanie NSZZ Rolników Indywidualnych...*, s. 42.

⁵³ H. Kin, *Postulaty wsi samorządnej*, „Gazeta Współczesna” 1981 nr 10, s. 3.

⁵⁴ J. Chmielewski, „Solidarność” i prawo. Rozmowa „Gazety Współczesnej” z profesorem Andrzejem Stelmachowskim, „Gazeta Współczesna” 1981 nr 43, s. 1, 4.

⁵⁰ Obecnie ulica Świętojańska.

⁵¹ T. Kozłowski, *Powstanie NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność” 1980-1981*, [w:] „Solidarność” rolników 1980-1989. Pod redakcją Andrzeja W. Kaczorowskiego, Warszawa 2010, s. 55-63.

relację ze strajków, przedstawił postulaty oraz porozumienia podpisane przez rząd i Komitet Strajkowy w Rzeszowie. S. Prutis zapoznał zebranych, jak pod względem prawnym przedstawia się sprawa rejestracji Związku. Zapoznał ich również z treścią podpisanych porozumień postrajkowych rolników. Dr Prutis wyjaśnił, iż trzy działające związki chłopskie wspólnie przedłożyły statut, który ma szansę na rejestrację. Przystąpiono więc do wyboru delegatów „Solidarności Wiejskiej” na zjazd zjednoczeniowy do Poznania. Doszło przy tym do konfliktu z przewodniczącym F. Gołębiewskim, który stwierdził, iż MKZ popiera „Solidarność” Rolników Indywidualnych, gdyż takie stanowisko zajęła Krajowa Komisja Porozumiewawcza. Nie zgodził się jednak na finansowanie członków Zarządu NSZZ „Solidarności” Wiejskiej. Jan Beszta-Borowski twierdził natomiast, że zebrani nie chcieli się zgodzić się na zmianę nazwy Związku, więc przewodniczący zagroził im wymówieniem lokalu i cofnięciem poparcia przez NSZZ „Solidarność”. Po opuszczeniu pomieszczenia przedstawiciele „Solidarności Wiejskiej” dyżurowali w holu i korytarzu siedziby MKZ NSZZ „Solidarność”⁵⁵.

W początkach marca 1981 r. przyszedł telex do siedziby MKZ powiadamiający o zjeździe NSZZ RI „Solidarność” w Poznaniu. Wcześniej należało jednak odebrać z Olsztyna mandaty na zjazd. Pojechał po nie przedstawiciel z MKZ. Gołębiewski przekazał mandaty rolnikom z rejonu Suchowoli, którzy zadeklarowali przynależność do NSZZ RI. Rolnicy ci wysłali swoich przedstawicieli do Poznania. 8-9 marca 1981 r. odbył się zjazd „Solidarności Wiejskiej” w Poznaniu, gdzie przybyło 500 rolników z całego kraju. Obrady otworzył Jan Kułaj⁵⁶. Na sali obrad

⁵⁵ K. Bakun zażądał od F. Gołębiewskiego biurka, pokoju i 3 tys. miesięcznie oraz załatwienia mieszkania. F. Gołębiewski odmówił. W marcu MKZ zapłacił 4,5 tys. grzywny wymierzonej Bakunowi, by ten nie poszedł do więzienia i mógł utrzymać pięcioro dzieci. Relacja Feliksa Gołębiewskiego z września 2009 r., *Wypowiedź Feliksa Gołębiewskiego*, „Biuletyn Informacyjny MKZ NSZZ „Solidarność Białystok 1981 nr 26, s. 2.; relacja F. Gołębiewskiego z września 2009 r.

⁵⁶ Jan Kułaj – urodził się 11 stycznia 1958 r. w Jarosławiu. Pracował w gospodarstwie rolnym rodziców w Cieszacinie Wielkim k. Jarosławia. Od 1979 był członkiem ZSL, przewodniczący Gminnego Zarządu ZSMP w Jarosławiu. W grudniu 1980 r. został przewodniczącym WKZ NSZZ „Solidarność Wiejska” woj. przemyskiego z siedzibą w Jarosławiu. Uczestniczył w strajku ustrzyckorzeszowskim, sygnował porozumienia tych porozumień. Był przedstawicielem strajkujących rolników na obradach KKP w Gdańsku, podczas których zapadła decyzja o wsparciu protestów rolników i ich dążeń do stworzenia Solidarności Rolniczej. 9 stycznia 1981 r. podczas zjazdu zjednoczeniowego Solidarności Wiejskiej, Solidarności Chłopskiej i NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność” wybrany na przewodniczącego Ogólnopolskiego Komitetu Założycielskiego NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność”. W marcu 1981 r. był członkiem Ogólnopolskiego Komitetu Strajkowego RI „S” w Bydgoszczy. 13 grudnia 1981 r. został zatrzymany, a następnie przetrzymywany w Zakładzie Karnym w Ostródzie. 15 grudnia 1981 r. został internowany w Ośrodku Odosobnienia w Konstancinie-Jeziornie. Na wolność wyszedł 28 kwietnia 1981 r. po wyjściu (za namową prezesa ZSL Romana Malinowskiego) wystąpił w telewizji składając samokrytykę, co zostało negatywnie przyjęte przez działaczy związkowych i rolników. W 1986 był członkiem Rady Konsultacyjnej przy Przewodniczącym Rady Państwa Wojciechu Jaruzelskim. Pod koniec lat dziewięćdziesiątych wstąpił do Partii Ludowo-Demokratycznej. Do 26 sierpnia 1988 r. rozpracowywany przez Wydz. VI WUSW w Przemysłu w ramach SOR krypt. Żywiciel; do 25 października 1989 r. przez w ramach KE krypt. „Hodow-

obecny był Lech Wałęsa. Przewodniczenie w Związku delegaci powierzyli J. Kułajowi, znanemu i zasłużonemu działaczowi chłopskiemu. Wybrano Ogólnopolski Komitet Założycielski Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego Rolników Indywidualnych „Solidarność”, do którego wszedł J. Beszta-Borowski⁵⁷.

Po powrocie z Poznania J. Beszta-Borowski jeździł po wsiach i zakładał kolejne koła NSZZ RI „Solidarność”. Po pewnym czasie zaszła potrzeba by ruch ten skoordynować, wyłonić strukturę wojewódzką i przewodniczącego. Budziło to poważny niepokój władz wojewódzkich. 16 marca 1981 r. wojewoda Kazimierz Dunaj na spotkaniu z biskupem Władysławem Jędruszką, Administratorem Diecezji Drohiczyńskiej poruszył problem powstawania „Solidarności Wiejskiej”, twierdząc, iż na terenie województwa białostockiego reaktywował się Związek Kółek Rolniczych i zawiązywanie kół „Solidarności” wprowadzi tylko dezorientację wśród rolników. Wojewoda podkreślił, iż w województwie potrzebny jest wysiłek wszystkich rolników. Dodał, iż byłby wdzięczny, gdyby biskup wpłynął na księży, aby poruszyli ten problem. Biskup stwierdził jednoznacznie, iż Episkopat popiera starania rolników do uzyskania prawa zrzeszania się w związkach zawodowych. Podkreślił także, iż na przestrzeni ostatnich lat odczuwało się, że rolnikom ogranicza się prawa, a ostatnie wydarzenia pokazały, iż rolnicy popierają działania robotników⁵⁸.

Brak współpracy z białostockim Międzyzakładowym Komitetem ten Założycielskim spowodował, iż Zjazd Założycielski mógł się odbyć w Łapach 3 maja 1981 r., w 190. rocznicę uchwalenia Konstytucji 3 Maja. Obrady poprzedziło uroczyste nabożeństwo odprawione w kościele parafialnym w Łapach. W wygłoszonej homilii ksiądz proboszcz Adolf Romańczuk podkreślił znaczenie Konstytucji 3 Maja 1791 r. w dziejach narodu polskiego i związku świata pracy z Kościołem. Mówił też o ciężkiej pracy na roli i wkładu rolników w wyżywienie narodu, a także ukształtowanym przez wieki patriotyzmie społeczności wiejskiej. W trakcie nabożeństwa dokonano poświęcenia krzyża i przyniesionych płodów rolnych⁵⁹.

W tym dniu w kinie „Kolejarz” zebrało się około 300 członków Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego Rolników Indywidualnych „Solidarność” Region Białystok. Otwarcia dokonał J. Beszta-Borowski, a obradom przewodniczył Antoni Lewko. Po odśpiewaniu „Roty” minutą ciszy uczczono pamięć pomordowanych oficerów polskich w Katyniu. Wybrano Wojewódzki Komitet Założycielski (19 delegatów reprezentujących istniejące koła NSZZ RI „S”) w składzie:

ca”; zob. Grzegorz Wołk, *Życiorys Jana Kułaja w Encyklopedii „Solidarności”*, www.encyklopedia-solidarnosci.pl.

⁵⁷ J. Beszta-Borowski, *Pół wieku...*, s. 31.

⁵⁸ APB, Urząd Wojewódzki w Białymstoku, (dalej UW w B), Wydział do Spraw Wyznań, sygn. III/60, k. 18-19.

⁵⁹ APB, UW w B, Kancelaria Tajna. Wojewoda Białostocki, sygn. 1/166, k. 23.

Jan Beszta-Borowski, Kazimierz Bakun, Paweł Dziekoński, Lech Szymański, Bogusław Antoniuk, Edmund Mierzwiński, Antoni Lewko, Czesław Bogusz, Wojciech Sikorski, Franciszek Backiel, Tadeusz Łapiński, Stanisław Korolczuk, Józef Abramowicz, Adam Zimnoch, Henryk Topczewski, Michał Onisko, Wacław Zdanczyk, Henryk Dzierżko, Eugeniusz Strzelecki. Funkcję przewodniczącego złożono w ręce (zdecydowaną większością głosów) J. Beszty-Borowskiego. Na jego zastępcę wybrano Kazimierza Bakuna. Do prezydium weszli: Antoni Lewko, Edmund Mierzwiński⁶⁰, Stanisław Korolczuk, Lech Szymański, Wojciech Sikorski, Franciszek Backiel, Czesław Bogusz, Józef Abramowicz, Paweł Dziekoński. Powołano Komisję Interwencyjną w składzie: Czesław Bogusz, Wojciech Sikorski i Antoni Lewko. Komisji Rewizyjnej nie wybrano z uwagi na brak quorum. Honorowym przewodniczącym został J. Antoniuk. Gośćmi zjazdu byli Tadeusz Masłowiecki i Stanisław Prutis z białostockiego MKZ. Tadeusz Masłowiecki odczytał referat programowy⁶¹.

Delegaci dyskutowali o trudnych problemach polskiej wsi. Mówiono o skutkach dotychczasowej polityki władz, podkreślając przy tym, że pomimo dyskryminacji indywidualna gospodarka chłopska jest podstawą wyżywienia narodu. Postulowano, by wyeliminować biurokratyczne bariery i ekonomiczno-techniczne zaniedbania. Delegaci zilustrowali swoje wystąpienia przykładami rażącej bezmyślności i nieuczciwości władz w rozwiązywaniu chłopskich spraw. Wiele goryczy wzbudzało marnotrawstwo deficytowych środków produkcji, które trafiały do Państwowych Gospodarstw Rolnych. Podnoszono również sprawy zaniedbania w rozwoju oświaty i kultury. Plagą na wsi z jednej strony były biurokracja i łapownictwo, z drugiej zaś nadużywanie alkoholu przez wielu rolników⁶². Starsi wiekiem rolnicy wspominali czasy przedwojenne, kiedy chłop musiał zabiegać o sprzedaż swoich produktów, wielu rolników „klepało” biedę. Po II wojnie światowej nowa władza wprowadziła obowiązkowe dostawy dla państwa, chłopcy byli dyskryminowani, ale jakoś to wszystko przetrzymali. Wiele emocji wzbudzały wydarzenia w Bydgoszczy⁶³. Rolnicy skarżyli się, iż wielu naczelników gmin nie respektuje

⁶⁰ Po kilku tygodniach Edmund Mierzwiński zrezygnował z pracy w Prezydium, a później Zarządu. Na jego miejsce przyszedł Tadeusz Łapiński. Zawieszono w działalności Franciszka Backiela i Stanisława Korolczuka. Do składu Prezydium dołączono Jana Bartoszewicza i Tadeusza Cywińskiego; zob.: Archiwum Archidiecezjalne w Białymstoku (dla AAB), Sprawozdanie Komitetu Założycielskiego NSZZ RI „Solidarność” Region Białystok za okres do 3 maja 1981 r.

⁶¹ AAB, Protokół z pierwszego Walnego Zjazdu Związków Zawodowych Rolników Indywidualnych „Solidarność” z terenu województwa białostockiego odbytego w dniu 3 maja 1981 r. w sali kin „Kolejarz” w Łapach.

⁶² „Biuletyn Informacyjny MKZ Białystok NSZZ „Solidarność” 1981 nr 26, s. 6; J. Beszta-Borowski, *Pół wieku...*, s. 34.

⁶³ 16 marca 1981 r. grupa rolników domagających się m.in. rejestracji NSZZ „Solidarność” Rolników Indywidualnych rozpoczęła strajk okupacyjny w budynku Wojewódzkiego Komitetu Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego w Bydgoszczy. Tego samego dnia na terenie Polski rozpoczęły się

porozumień zawartych w Ustrzykach i Bydgoszczy, podczas gdy w prasie lansowano hasła: *Rolniku nie jesteś sam, rolnicy wasz los w waszych rękach*. Rolnicy mieli też kłopoty z uzyskaniem kredytów w bankach spółdzielczych, podczas gdy dotacje dostawały PGR-y i SKR-y⁶⁴. Wieś była nadal skłócona po niesprawiedliwych odszkodowaniach po wymokłych ziemniakach. Nowo wybrane władze deklarowały, że będą czyniły starania, aby wiele przedstawionych problemów było rozwiązanych⁶⁵.

12 maja 1981 r., został zarejestrowany Niezależny Samorządny Związek Zawodowy Rolników Indywidualnych „Solidarność”. Powstał z połączenia trzech rolniczych związków zawodowych: NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność Wiejska”, NSZZ „Solidarność Chłopska” i Chłopskich Związków Zawodowych. Pierwszym przewodniczącym został Jan Kułaj. Rejestracja NSZZ RI „Solidarność” oznaczała demokrację na wsi, rewolucję w zarządzaniu w administracji i przemyśle. Chłopi chcieli mieć organizację, gdyż dość już mieli biurokracji gminnej, która nie liczyła się z ich potrzebami. Kółka rolnicze, które działały na wsi od kilkudziesięciu lat były w miarę demokratyczne, ale miały niewielkie przebicie u władz gminnych. Świadczyły usługi rolnikom indywidualnym w ograniczonym zakresie, gdyż brakowało im maszyn rolniczych, oleju napędowego i benzyny. Państwo nadal hamowało rozwój rolnictwa indywidualnego, przy równoczesnym pompowaniu wielkich pieniędzy w niewydolne PGR-y, czy Spółdzielnie Produkcyjne. Równocześnie oficjalna propaganda mówiła, że rolnik może być pewny swego jutra, a rolnictwo polskie jest jedno. Jego strukturę stanowią gospodarstwa indywidualne. Przy każdej okazji władze opowiadały się za równym dostępem do środków produkcji i maszyn rolniczych wszystkich sektorów gospodarstw rolnych⁶⁶.

planowane na 10 dni manewry wojsk Układu Warszawskiego pod kryptonimem „Sojuz 81”. 19 marca podczas sesji Wojewódzkiej Rady Narodowej, na której oprócz radnych, wśród zaproszonych gości byli obecni przedstawiciele Międzyzakładowego Komitetu Założycielskiego NSZZ „Solidarność” w Bydgoszczy pod przewodnictwem Jana Rulewskiego doszło do pobicia przez funkcjonariuszy MO Jana Rulewskiego i Mariusza Łabentowicza, których odwieziono do szpitala na oddział intensywnej terapii. MKZ regionu bydgoskiego na nadzwyczajnym posiedzeniu w nocy z 19 na 20 marca 1981 r. ustalił termin dwugodzinnej strajku protestacyjnego na 20 marca. Wczesnym rankiem 20 marca w komunikacie KKP stwierdzono, że akcja MO była prowokacją wymierzoną w rząd premiera W. Jaruzelskiego, uznano ją jednak za atak na „Solidarność” i ogłoszono stan gotowości strajkowej. Rozpoczęła się wielodniowa gra nerwów między „Solidarnością” a władzami, które podtrzymywały tezę, że funkcjonariusze MO działali zgodnie z prawem. Równolegle trwały poufne rozmowy przedstawicieli KKP i rządu oraz mediacje podejmowane przez ks. prymasa S. Wyszyńskiego. KKP na dwudniowym posiedzeniu (23-24 marca) zarządziła 4 godzinny strajk powszechny na 27 marca, a w przypadku niespełnienia żądań, rozpoczęcie strajku bezterminowego 31 marca. W dniu zakończenia obrad KKP ogłoszony został komunikat o przedłużeniu manewrów „Sojuz 81”.

⁶⁴ H. Kin, S. Pogorzelski, *Biednie, ale w ostrogach*, „Gazeta Współczesna” 1981 nr 91, s. 3, 4.

⁶⁵ (zj), *Chłopska sprawa*, „Gazeta Współczesna” 1981 nr 90, s. 2.

⁶⁶ M. Kusiba, *Chłopski rok*, „Gazeta Współczesna” 1981 nr 74, s. 1, 3.

Po zjeździe Zarząd Regionu dostał dwa pomieszczenia przy ulicy Lipowej, gdzie zostały zorganizowane dyżury, na które zaczęli przybywać rolnicy, którzy byli zainteresowani zakładaniem związków na wsi. Przychodzili oni też ze skargami na działania władz w terenie. J. Beszta-Borowski przygotował instrukcję pod nazwą *Program, nasze cele*, w której wyjaśniał jak organizować koła i wybierać władze. Dostępna była ordynacja wyborcza i statut⁶⁷, chociaż we znaki dawał się brak sprzętu poligraficznego (w siedzibie była tylko jedna maszyna do pisania wypożyczona od Lasów Państwowych). Dużej pomocy w drukowaniu materiałów potrzebnych do organizacji kół wiejskich i zarządów gminnych udzielał Zarząd Regionu NSZZ „Solidarność”. Pomocy udzielali także działacze Stowarzyszenia PAX, komisji zakładowych „Solidarności” oraz Terenowe Komisje Koordynacyjne. Uchwalone zostały składki członkowskie w wysokości 300 zł⁶⁸.

Członkowie Prezydium NSZZ RI „Solidarność” w każdą niedzielą wyjeżdżali w teren, gdzie namawiali rolników do zrzeszania się w „Solidarności”. Inicjatywę wspomagali księża. Zarząd zwrócił się o pomoc do białostockich prawników, którzy chętnie rozpoczęli współpracę, udzielając bezpłatnych porad. Byli to białostoccy adwokaci: Lech Lebensztejn, Witold Wenclik, Stanisław Kostka, Tadeusz Roślan, Zbigniew Horbaczewski, Jan Chojnowski. W czerwcu 1981 r. do pracy przyjęto Krystynę Zalewską, której powierzono funkcję sekretarki.

W połowie maja 1981 r. redakcja „Gazety Współczesnej” zorganizowała debatę na temat samorządu wiejskiego. Do dyskusji zaproszono Mieczysława Bagińskiego – zastępcę dyrektora Wydziału Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej w Urzędzie Wojewódzkim w Łomży, Jana Besztę-Borowskiego, przewodniczącego NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność”, Kazimierza Busmę, skarbnika NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność” województwa łomżyńskiego, Tadeusza Cywińskiego, przewodniczącego Białostockiego Związku Hodowców Bydła, Zdzisława Kaczyńskiego, rolnika ze wsi Wólka Mała, Zdzisława Kasperkiewicza, wiceprzewodniczącego Wojewódzkiego Związku Spółdzielni Rolniczych w Białymstoku „Samopomoc Chłopska”, Zdzisława Lipskiego, wiceprzewodniczącego Wojewódzkiego Związku Rolniczych Spółdzielni Produkcyjnych w Białymstoku i Józefa Suchockiego, rolnika ze wsi Kolnica, przewodniczącego Wojewódzkiego Związku Kółek i Organizacji Rolniczych w Białymstoku⁶⁹. Było to ważne spotkanie, na którym przedstawiciele różnych organizacji rolniczych mogli wymienić poglądy. Po sierpniu 1980 r. z jednej strony władze pozwalały zorganizować koncesjonowane kółka rolnicze, z drugiej tworzył się niezależny samorząd

w postaci NSZZ „Solidarność” Rolników Indywidualnych. Także młodzież wiejska chętnie garnęła się w szeregi „Solidarności”, ale też powstawały koła Związku Młodzieży Wiejskiej. W trakcie dyskusji wyszło także, iż rolnicy powinni mieć realny wpływ na wybór naczelnika gminy i radnych. PZPR do tej pory obsadzała stanowiska wedle własnej nomenklatury, niewiele przejmując się opiniami mieszkańców. Widząc, co się dzieje, chłopie przestawali ufać władzy. Jak podkreślano „chłop z chłopem zawsze się dogada, trzeba tylko uważać na miejskich doradców”. Kółka rolnicze mogły swobodnie współpracować z „Solidarnością”. Interesy tych organizacji często były zbieżne. To władza obawiała się tej współpracy i prowadziła „rozbijacką” politykę. Rolników irytowała też działalność gminnej służby rolnej. Jej pracownicy, zamiast doradzać, często karali rolników mandatami i na inne sposoby uprzykrzali życie. Narzekano na brak maszyn i narzędzi rolniczych. Brakowało też praktycznie wszystkiego, a wiejskie sklepy świeciły pustkami. Jako ponury żart przedstawiono sytuację rolnika, który 15 razy jeździł do gminnej spółdzielni, aby zakupić węgiel. Uczestnicy doszli do wniosku, iż takie spotkania powinny być organizowane częściej.

Wiadomość o organizowaniu się białostockiej wsi w NSZZ RI „Solidarność” szybko zaczęła się rozchodzić po obszarze województwa białostockiego. Informacje przekazywali delegaci na Zjazd, zaproszeni goście a także prasa. Dzięki tym działaniom powstawały koła w kolejnych gminach województwa białostockiego:

1. Kuźnica – we wsi Kiszkowce
2. Turośń Kościelna we wsiach Borowskie Michały i Borowskie Olki
3. Dobrzyniewo,
4. Juchowiec – wieś Płonka
5. Drohiczyn – wieś Tomkiele
6. Mielnik – wieś Sutno,
7. Suchowola
8. Choroszcz we wsiach Izbiszczce i Rogowo⁷⁰.

Porządek obrad spotkań organizacyjnych Wiejskich Kół NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność” był podobny we wszystkich sołectwach. Na przykładzie wsi Bogusze, gdzie 6 czerwca 1981 r. odbyło się zebranie Koła Wiejskiego NSZZ RI „Solidarność”, porządek zebrania był następujący: wybór przewodniczącego zebrania; ustalenie porządku obrad; zapoznanie się (omówienie) ze Statutem NSZZ RI „Solidarność”; dyskusja nas statutem oraz organizacją Koła we wsi; wybór Zarządu Koła Wiejskiego NSZZ RI „Solidarność” i delegatów na Zjazd Gmin-

⁶⁷ J. Beszta-Borowski, *Pół wieku...*, s. 35.

⁶⁸ AAB, Sprawozdanie Wojewódzkiego Komitetu Założycielskiego NSZZ RI „Solidarność” Region Białystok za okres od 3 maja do 18 października 1981 r., k. 2-3.

⁶⁹ H. Kin, S. Pogorzelski, *Chłop podnosi się z kolan*, „Gazeta Współczesna” 1981 nr 103, s. 1, 4.

⁷⁰ APB, KW PZPR, Informacje o związkach zawodowych 1978-1986, sygn. 55/VII/9 – t. 3, k. 170.

ny Związku; ustalenie wysokości składki miesięcznej członków i wolne wnioski i zapytania⁷¹.

Po uchwaleniu przez Sejm ustawy o związkach zawodowych rolników indywidualnych oraz rejestracji kółek rolniczych i organizacji rolniczych⁷². „Solidarność” na wsi zaktywizowała swe działania. Wzrosła liczba członków tej organizacji. W szeregu gmin powołano zarządy gminne (w ciągu 2 miesięcy maj – czerwiec 1981 r. NSZZ RI „Solidarność” na terenie gminy Turośń Kościelna rozszerzyła swą działalność na 9 wsi)⁷³.

Całą radość z możliwości zrzeszania się rolników w niezależnej od władzy organizacji przesłaniały pogłębiający się kryzys gospodarczy, rosnący deficyt żywności oraz szybki wzrost cen artykułów żywnościowych. W sklepach mięsnych Białegostoku i innych miejscowości województwa powiększały się kolejki. W wielkich „Samach” (sklepy samoobsługowe), z których wycofano mięso – półki świeciły pustkami. Próbowano skłócić robotników z rolnikami, tłumacząc, iż nie chcą sprzedawać żywca w punktach skupu, tylko na bazarach za znacznie większe pieniądze. Rolnicza „Solidarność” nie chcąc dopuścić do wzrostu napięcia na osi miasto – wieś apelowała do rolników o sprzedawanie żywności po rozsądnych cenach. Jan Beszta Borowski, przewodniczący Komitetu Założycielskiego NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność” zwrócił się do rolników o zwalczanie spekulacji żywnością i pobieranie na targowiskach umiarkowanych cen⁷⁴.

31 maja 1981 r. w Sokółce odbyło się zebranie NSZZ RI „Solidarność” Regionu Białostockiego, którego celem było poinformowanie o trybie i formach organizowania kół wiejskich tego Związku w terenie. Działalność Związku Rolników Indywidualnych nadal skoncentrowana była na organizowaniu kół wiejskich i rozbudowie stanu liczebnego członków Związku⁷⁵.

Na przełomie czerwca i lipca 1981 r. doszło do powstania kolejnych komitetów gminnych NSZZ RI „Solidarność”. Do połowy lipca 1981 r. takie komitety powstały w Suchowoli, Wyszach, Nowym Dworze, Dobrzyniewie, Kuźnicy Białostockiej, Bobrowce, Jasionówce, Uhowie. Utworzenie komitetów poprzedzała

⁷¹ AAB, NSZZ RI „Solidarność”, Deklaracje NSZZ RI „Solidarność” Gmina Sokółka, *Protokół z zebrania organizacyjnego NSZZ „Solidarność Wiejska” w Boguszach, z dn. 6 czerwca 1981 r.*

⁷² Nastąpiło to 12 maja 1981 r.

⁷³ APB, KW PZPR, sygn. 55/VI/9 – t.3, k. 239.

⁷⁴ „Gazeta Współczesna” 1981 nr 91, s. 1.

⁷⁵ AIPN Bi, Kontrwywiadowcza ocena woj. białostockiego wraz z uzupełnieniami, *Uzupełnienie do kontrwywiadowczej oceny województwa białostockiego w okresie od 15.05. – do 15.06.1981 r.*, sygn. 047/2302k. 71v.

zazwyczaj odprawiona Msza św. w kościele parafialnym, w czasie której wyświęcano krzyże, które następnie były zawieszane w siedzibach tych komitetów⁷⁶.

27 czerwca 1981 r. w kościele w Sokółce została odprawiona Msza św., po której wyruszyła Piesza Pielgrzymka do sanktuarium maryjnego w Różanymstoku. Wśród pielgrzymów spieszących na koronację Obrazu Matki Bożej Różanostockiej byli członkowie NSZZ RI „Solidarność” niosący swój krzyż. Oba te symbole, nie tylko wiary i życia religijnego, ale i działalności związkowej miały zostać poświęcone w czasie religijnych uroczystości.

Podczas uroczystości koronacyjnych, trwających w sumie dwa dni, już pierwszego dnia uroczystości kardynał Henryk Gulbinowicz, metropolita wrocławski, podczas kazania wygłoszonego w wigilię uroczystości, wspominał o NSZZ „Solidarność”: *Gratulujemy też szczerze, że lud Białostocki kroczy tak odważnie na czele odnowy moralnej podjętej w sierpniu ubiegłego roku. Patrzymy uważnie na podejmowane próby odrodzenia i naprawy Rzeczypospolitej, jakie dokonują się przez NSZZ „Solidarność” i inne ugrupowania Polaków*⁷⁷. Zacytował słowa zmarłego kardynała Stefana Wyszyńskiego, mówiące o oddziaływaniu sanktuarium maryjnego w Różanymstoku poza granice kraju, szczególnie na wschód. Omawiając proces odnowy kraju od kierunkiem NSZZ „Solidarność” wyraził życzenie dalszego pomyślnego przebiegu tego procesu, *by nikt temu nie przeszkadzał, nie zdeptał (...) niech Różanostocka Pani pozwoli nam przejść suchą stopą przez wszystkie morza czerwone, jakie nam zagrażają, nich czuwa nad nami i strzeże*⁷⁸.

W czasie głównej Mszy św. po obu stronach ołtarza ustawione były liczne poczty sztandarowe, w tym poczty NSZZ „Solidarność”. Choć nieobecny był przewodniczący Związku Lech Wałęsa, była jednak delegacja z Gdańska, która została powitana przez biskupa Edwarda Kisiela w słowie wstępnym na rozpoczęcie Eucharystii, podobnie jak inne delegacje Związku z Białegostoku i Sokółki oraz „Solidarności” Rolników Indywidualnych⁷⁹.

Po słowach powitania nastąpił obrzęd poświęcenia sztandaru Terenowej Komisji Koordynacyjnej NSZZ „Solidarność” Ziemi Sokólskiej, jak również krzyża NSZZ RI „Solidarność”⁸⁰. Dokonał tego metropolita krakowski, kardynał Franci-

⁷⁶ AIPN Bi, Kontrwywiadowcza ocena woj. białostockiego wraz z uzupełnieniami, *Uzupełnienie do kontrwywiadowczej oceny województwa białostockiego w okresie od 15.06. – 15.07.1981 r.*, sygn. 047/2302, k. 80.

⁷⁷ *Homilia księdza arcybiskupa Henryka Gulbinowicza metropolity wrocławskiego, wygłoszona 27 VI 1981 r. w Różanymstoku, „Wiadomości Kościelne Archidiecezji w Białymstoku” 1981 nr 4, s. 35.*

⁷⁸ AIPN Bi, Uzupełnienie do kontrwywiadowczej oceny województwa białostockiego w okresie od 15.06. do 15.07.1981 r., sygn. 047/2302, k. 78.

⁷⁹ *Powitanie i słowo wstępne biskupa E. Kisiela, administratora apostolskiego archidiecezji w Białymstoku, „Wiadomości Kościelne Archidiecezji w Białymstoku” 1981 nr 4, s. 48.*

⁸⁰ AAB, Pismo ks. C. Potockiego kanclerza Kurii Arcybiskupiej w Białymstoku do naczelnika miasta i gminy Sokółka, z dn. 20 XII 1981 r.

szek Macharski. W delegacji towarzyszącej sztandarowi Ziemi Sokólskiej znajdowali się wyznawcy prawosławia, jak również polscy muzułmanie. Poczet sztandarowy Związku tworzyli działacze różnych wyznań a nawet religii: Lila Asanowicz – religii muzułmańskiej, Olga Harasimowicz – wyznania prawosławnego oraz katolicy: Leonard Grynczel i Władysław Aniśko. Chorążym był Franciszek Budrowski⁸¹.

Kardynał Macharski wygłosił również kazanie i przyjął dary niesione w procesji z darami, m. in. od stoczniowców gdańskich prochy ofiar pomordowanych w obozie koncentracyjnym w Stutthofie oraz ziemię spod pomnika Ofiar Grudnia 1970 r. Międzyzakładowy Komitet Założycielski NSZZ „Solidarność” Region Białystok ofiarował miedzioryt „Pomnika Solidarności”, mającego zostać wzniesionym w Białymstoku przy ul. Leszczynowej oraz 30 tys. złotych na potrzeby sanktuarium maryjnego⁸².

W czasie uroczystości koronacyjnych biskup Edward Kisiel przytoczył tekst listu Jana Pawła II skierowanego do wiernych specjalnie na tę uroczystość oraz przekazał szczególne, papieskie błogosławieństwo dla zebranej młodzieży. Ordynariusz diecezji dokonując „Aktu zawierzenia archidiecezji w Białymstoku Matce Bożej Różanostockiej” nie zapomniał również o środowisku rolników i ludzi pracy: *Pani nasza Różanostocka, Spójrz łaskawym okiem na Lud Wierny, który z taką ufnością garnie się do Ciebie. Przyjmij oddane Ci serca rolników i robotników, pracowników umysłowych, artystów i twórców kultury. Pobłogosław ich pracy i spraw, aby kraj nasz nigdy nie cierpiał głodu*⁸³.

12 lipca 1981 r. w Bobrowce koło Korycina z inicjatywy księdza Sławoja Leszka Głodzia, urodzonego w tej miejscowości, odbyła się uroczystość poświęcenia dwu krzyży wzniesionych staraniem miejscowego koła NSZZ „Solidarność”. Umieszczono na nich pamiątkowe tablice. Jedna upamiętniała koronację obrazu Matki Boskiej Różanostockiej – patronki polskich Kresów. Druga miała przypominać śp. księdza kardynała Stefana Wyszyńskiego – orędownika sprawy „Solidarności” Rolników Indywidualnych. Na uroczystość w Bobrowce przybyli przedstawiciele duchowieństwa, delegacja władz regionalnych NSZZ RI „Solidarność” z Janem Besztą-Borowskim i Zarządu Regionalnego z Michałem Pietkiewiczem. Aktorzy scen białostockich. Dorota Stypułkowska-Wiszowata i Piotr Szaliński, wystąpili z okolicznościowym programem artystycznym. W czasie Mszy św. kazanie wygłosił główny celebrans – biskup Edward Ozorowski, który mówił o chłopskiej wierności do ziemi, czerpiącej hart i siłę z mocnych korzeni wiary i tradycji naro-

dowej. Po Mszy św. przemawiał Jan Beszta-Borowski. Padały słowa przestrogi w stosunku do tych, którzy przez lata nie tworząc rolnictwu warunków właściwego rozwoju, doprowadzili je do stanu kryzysu. Przemawiający mówili o potrzebie jedności działania robotników i chłopów polskich – jedynej ręką lepszego jutra. Uroczystość miała też chwilę szczególną. Z Watykanu nadeszło specjalne błogosławieństwo Jana Pawła II dla Regionu Białostockiego NSZZ RI „Solidarność”, które ksiądz biskup przekazał na ręce Jana Beszty-Borowskiego⁸⁴.

Po koniec lipca w Dubiczach Cerkiewnych (wieś koło Hajnówki) rolnicy zorganizowali strajk okupacyjny gminy (powodem jego było brak odpowiedzi na informacje mieszkańców gminy do władz wojewódzkich o licznych nieprawidłowościach mających miejsce w despotycznych rządach naczelnika gminy). Utworzony z przedstawicieli 14 wsi Komitet Strajkowy postanowił przeprowadzić strajk okupacyjny na terenie Urzędu Gminy. Do budynku rolnicy nie zostali wpuszczeni, więc postanowili protestować przed budynkiem. Na tablicy ogłoszeń Komitet Strajkowy wywiesił 15 postulatów wymagających natychmiastowego ustosunkowania się przybyłych do Dubicz Cerkiewnych przedstawicieli Urzędu Wojewódzkiego w Białymstoku. Rolnicy żądali natychmiastowego odwołania ze stanowiska naczelnika gminy Mikołaja Czykwina, powołania specjalnej komisji, która zbadałaby kompetencje naczelnika w sprawowaniu władzy i przeprowadziłaby kontrolę całego urzędu. Rozpoczęto pertraktacje. Komitet Strajkowy, któremu z pomocą przebyli przedstawiciele Zarządu Regionu NSZZ „Solidarność” oraz przedstawiciele NSZZ RI „Solidarność” z Białegostoku, odniósł częściowy sukces. Podpisano wspólny komunikat, w którym ustalono, iż z dniem 28 lipca 1981 r. Mikołaj Czykwin przestaje pełnić obowiązki naczelnika gminy. Wojewoda nie powołał nowego naczelnika spośród pracowników gminy. Komitet Strajkowy w Dubiczach Cerkiewnych przerodził się w Komitet Założycielski NSZZ RI „Solidarność”. Na jego czele stanął Jan Kiryluk, a jego zastępcą została Maria Marczuk. Był to pierwszy Komitet „Solidarności” (i jak się później okazało ostatni), który powstał na terenach zamieszkanymi także przez ludność białoruską⁸⁵. Miało to duże znaczenie propagandowe dla „Solidarności”, gdyż ludność białoruska we wschodnich gminach województwa białostockiego była niechętnie nastawiona do działalności Związku.

Po tych wydarzeniach NSZZ RI „Solidarność” miała w województwie białostockim 150 kół, zrzeszających około 4 tys. członków. W 13 gminach utworzono zarządy gminne (na ogólną liczbę 49 gmin). Najtrudniej było tworzyć koła „Solidarności” we wschodnich gminach województwa białostockiego, gdzie władze lo-

⁸¹ Wywiad z Krzysztofem Krasieńskim, z 12 października 2006 r.

⁸² A. Zagórska, *Koronacja w Różanymstoku*, „Biuletyn Informacyjny MKZ NSZZ „Solidarność” Białystok” 1981, nr 32, z dn. 8 VII 1981 r., s. 4.

⁸³ *Akt zawierzenia archidiecezji w Białymstoku Matce Bożej Różanostockiej*, 28 czerwca 1981 r., „Wiadomości Kościelne Archidiecezji w Białymstoku” 1981 nr 4, s. 59.

⁸⁴ Relacja J. Beszty-Borowskiego z lutego 2000 r.

⁸⁵ J. Danilewicz, *Wyspa Dubicze*, „Kurier Poranny” 1998 nr 212 z 10 IX, s. 11; także Wiesław Łuka, Swego, „Kontrasty” 1981 nr 12, s. 17.

kalne przekonywały rolników, że „Solidarność” jest organizacją wyłącznie katolicką i tylko dla Polaków⁸⁶.

Lato 1981 r. charakteryzowało się na Białostocczyźnie ogromnymi kolejkami przed sklepami i kioskami. Ludzie „urywali się z pracy”, aby po odstaniu wielu godzin cokolwiek kupić. Aby zapobiec absencji w pracy, władze uzgodniły z przedstawicielami NSZZ „Solidarność”, iż papierosy, środki czystości i higieny osobistej będą w Białymstoku i województwie sprzedawane za pośrednictwem zakładów pracy. Tam mieli się także zaopatrywać byli pracownicy. Rolnicy mogli robić zakupy w sklepach wskazanych przez naczelników gmin. Nadzór nad tym miały sprawować komisje socjalne. Na każdego pracownika przypadało blisko 14 paczek papierosów⁸⁷ miesięcznie, co przyprawiało o ból głowy nałogowych palaczy. Podobnie krucho przedstawiało się zaopatrzenie w wódkę.

W sierpniu 1981 r. kryzys jeszcze się pogłębił. W sklepach brakowało mięsa i jego przetworów, mąki, kaszy, środków czystości i higieny osobistej, papierosów. Ludzie byli zmęczeni, poirytowani i agresywni w długich kolejkach. W telefonicznej sądzie, którą przeprowadziła „Gazeta Współczesna”⁸⁸ domagano się reformy gospodarki, ustalenia górnych cen wolnorynkowych i rozpiętości płac, zwalczania spekulantów, wycofania kartek na mięso rolnikom, a zwiększenia dostaw węgla i pasz, zamrożenia cen skupu żywca, zobowiązania PGR-ów do zwiększenia hodowli świń i bydła. Przeciw pogarszającym się warunkom życia protestowały też załogi zakładów pracy. Przeważała opinia, że braki w zaopatrzeniu to celowa polityka władz pragnących wywołać napięcie społeczne.

W końcu doszło do sytuacji absurda. W sklepach spożywczych w Białymstoku i województwie zabrakło octu. Doprowadziła do tego decyzja władz, które wpisały go na listę artykułów rozdzielanych centralnie. W Warszawie podjęto decyzję, iż dostawy do Białegostoku można obciążyć, mimo iż Białostockie Zakłady Przemysłu Owocowo-Warzywnego produkowały go w wielkich ilościach. Przesyłano więc ocet w inne regiony Polski⁸⁹. Było to bolesne doświadczenie w województwie słynącym z dorodnych grzybów i ogórków, których bez octu nie dało się zakonserwować.

Paradoksalnie, warunki, jakie panowały latem 1981 r. sprzyjały rolnictwu na Białostocczyźnie. Zbiory były dobre. Szwankowała jedynie dystrybucja. Były kłopoty z zapewnieniem transportu zebranych zbóż do magazynów. Ustalane centralnie ceny nie zachęcały rolników do sprzedaży zboża w państwowych punktach skupu. Władze nie chciały się zgodzić, aby za sprzedane zboże rolnicy mogli zaku-

⁸⁶ K. Sawicki, „Solidarność na wsi”, „Biuletyn Informacyjny NSZZ „Solidarność”... 1981 nr 38, s. 8.

⁸⁷ (bi), *Rozładować gigantyczne kolejki*, „Gazeta Współczesna” 1981 nr 129, s. 6.

⁸⁸ E. Burel, *Po pierwsze nie czekać*, „Gazeta Współczesna” 1981 nr 157, s. 1, 2.

⁸⁹ (lk), *Ocet trzeba dziś zdobywać*, „Gazeta Współczesna” 1981 nr 164, s. 3.

pić węgiel. Podobnie było z innymi produktami. W gminnych sklepach nie można było kupić środków czystości, słodczy, wiader, łańcuchów czy też zwykłych wideł, niezbędnych do pracy w gospodarstwie. Na wsi pojawili się pośrednicy z Gdańska, Warszawy i innych miast, którzy za zdecydowanie większe pieniądze, niż obowiązujące ceny, kupowali od rolników mięso, jaja, ziemniaki. Oficjalna propaganda twierdziła, iż rolnicy mają portfele wypchane pieniędzmi i nie obchodzi, ich los robotników⁹⁰.

Członkowie Prezydium NSZZ RI „Solidarność” starali się pomagać przy rozwiązywaniu różnorodnych konfliktów, które trapiły wieś. We wrześniu 1981 r. do siedziby Związku przybyła duża grupa rolników ze wsi Zawyki z prośbą o pomoc w odzyskaniu szkoły podstawowej, zabranej przez władze przed kilku laty. Dzieci musiały dojeżdżać do szkoły podstawowej w Suraziu. Rolnicy bezskutecznie interweniowali u wojewody i w kuratorium. W nowym roku szkolnym dzieci z Zawyk przestały dojeżdżać do szkoły w Suraziu. Delegacja rolników prosiła Zarząd NSZZ RI „Solidarność” o przybycie na zebranie. Pojechali tam J. Beszta-Borowski i Wojciech Sikorski⁹¹. Po burzliwych obradach szkołę udało się przywrócić mieszkańcom⁹².

Jesienią 1981 r. pogłębiał się kryzys gospodarczy. Nastąpił dalszy spadek produkcji, wydajności pracy, przy jednoczesnym wzroście płac. Produkcja przemysłowa w I półroczu 1981 r. była o 7,6% niższa niż w tym samym okresie 1980 r., wydajność pracy spadła o 8,7%, płace wzrosły średnio o około 30%. Rolnik się cieszył, gdy udało mu się zakupić siekierę. Z cudem graniczyło zdobycie ciągnika (trzeba było kupić życzliwość naczelnika gminy, albo gminnego sekretarza PZPR), maszyny rolniczej, czy też części zamiennych. Skupiono o ponad 25% mniej żywca niż w poprzednim roku. Gwałtownie spadała ilość mleka sprzedawanego przez rolników⁹³.

W takiej sytuacji zaczęła się wymiana naturalna pomiędzy miastem a wsią. Jednym z ciekawszych pomysłów była np. wymiana wódki za jajka. Przedstawiciele niektórych zakładów pracy bez pośrednictwa oficjalnego handlu wyjeżdżali na wieś wioząc ze sobą wyprodukowany sprzęt i wymieniali go na żywność. Rolnikom przestało się opłacać sprzedawać produkty rolne do państwowych skupów, w których obowiązywały ustalone centralnie ceny. Branie pieniędzy, za które ni-

⁹⁰ H. Kin *Spichlerz pełny, a lodówki nie*, „Gazeta Współczesna” 1981 nr 197, s. 3.

⁹¹ Wojciech Sikorski został pozyskany przez SB do współpracy 7 lipca 1983 r. w celu rozpracowania byłych działaczy NSZZ RI „S” jako tw. „Andrzej”, nr BK-30263. Uzyskane informacje dotyczyły sprawy obiektywnej kryptonim „Pias”. Były też wykorzystywane do kombinacji operacyjnej prowadzonej przez Wydział V departamentu VI MSW. 1 listopada 1985 r. Wyjechał do Stanów Zjednoczonych. Z ewidencji został zdjęty we wrześniu 1989 r., zob. K. Sychowicz, *NSZZ „Solidarność” Region Białystok 1980-1989...*, s. 37.

⁹² J. Beszta-Borowski, *Pół wieku...*, s. 59.

⁹³ H. Kin, *Mięso sprawą narodową*, „Gazeta Współczesna” 1981 nr 204, s. 1, 3.

czego nie można było zakupić straciło sens. Rolnicy twierdzili, iż „pieniędzmi nie będą przecież tapetować ścian”. Aby temu zapobiec władze musiały rzucić na rynek dodatkowe towary przemysłowe. Zlikwidowano także wolny handel mięsem, który zszedł do podziemia, podbijając ceny skupu żywca, postanowiono także racjonować żywność⁹⁴.

Wprowadzona reglamentacja żywności nie spełniła jednak oczekiwań, gdyż zabrakło mięsa do realizacji kartek. Braki mięsa pogłębiały trudności zaopatrzenia w mleko, tłuszcz, sery, masło, itp. Wystąpiły dotkliwe braki proszku do prania i mydła (zrealizowano tylko 55% zapotrzebowania). Zmniejszono o 17% sprzedaż papierosów, w sklepach zabrakło zmechanizowanego sprzętu gospodarstwa domowego, odzieży i obuwia. Rosła inflacja, co spowodowane było zwiększającą się ilością pieniędzy i gwałtownie kurczącymi się możliwościami zaopatrzenia w towary. Przed sklepami rosły gigantyczne kolejki, a stojący w nich ludzie narzekali, iż trudności zaopatrzeniowe zostały spowodowane nie tylko przyczynami obiektywnymi związanymi z kryzysem gospodarczym, lecz także świadomą działalnością, mającą na celu dezorganizację rynku i wywieranie presji na społeczeństwo w celu odciągnięcia jego uwagi od programu reform, jakie zaproponowała „Solidarność”. Nie wykluczano sytuacji, iż część aparatu władzy przeciwna procesowi odmowy starała się doprowadzić do załamania rynku i wywołania niezadowolenia społeczeństwa⁹⁵.

18 października 1981 r. w Turośni Kościelnej blisko stu rolników spotkało się z przedstawicielami władz wojewódzkich na czele z wicewojewodą Julianem Ślarzyńskim, z władzami gminnymi, przedstawicielami załóg białostockich zakładów pracy. Doszło do rozmów, które miały rozwiązać problem zaopatrzenia sklepów w mięso i inne produkty żywnościowe. Rolnicy prezentowali twarde stanowisko, twierdząc, iż nie będą niczego sprzedawać za pieniądze, którymi można było tapetować ściany. Za wyprodukowaną żywność chcieli traktorów, bron, pługów, widel, gwoździ, materiałów budowlanych, butów gumowych i parników. Postulowali też, aby towary objęte systemem przedpłat (pralki automatyczne, telewizory, meble, dywany) były dostępne w sklepach. Padały też głosy, iż należy ucywilizować urzędników gminnych. Chłopi narzekali na braki paliwa i ogromne kolejki przed stacjami benzynowymi. Członkowie „Solidarności” zadeklarowali dodatkową produkcję potrzebnego sprzętu i narzędzi rolniczych. Stanisława Dudzińska, przewodnicząca Komisji Zakładowej NSZZ „Solidarność” w Wojewódzkim Przedsiębiorstwie Handlu Wewnętrznego proponowała sprzedaż kompletów mebli typu „Pusz-

cza” wartych 30 tys. złotych w zamian za sprzedaż tuczników o wartości 120 tys. Rolnicy podkreślali, iż znacznie więcej pieniędzy dostają za sprzedany żywiec od handlarzy, którzy przybywali na wieś z różnych części Polski⁹⁶. Rolnicy chcieli sprzedawać żywność za narzędzia i towary w proporcjach 1:1. Władze wojewódzkie wyrażały zgodę na 1:3, czyli za złotówkę wartości towaru trzeba było sprzedać żywiec za trzy złote. Spotkanie w Turośni zorganizowane m. in. dzięki inicjatywie redakcji „Gazety Współczesnej” było jedną z pierwszych prób w Polsce dogadania się rolników z władzami wojewódzkimi i „Solidarnością” w celu przełamania kryzysu na rynku gospodarki żywnościowej. Ta ciekawa inicjatywa, która stworzyła możliwości sprzedaży związanej, czyli żywność za maszyny, narzędzia rolnicze czy sprzęt gospodarstwa domowego, doczekała się naśladownictwa w Polsce. Pod koniec października 1981 r. Rada Ministrów zobowiązała zainteresowanych ministrów, aby w celu zwiększenia skupu żywca wprowadzili od 1 listopada 1981 r. sprzedaż związaną w Polsce w proporcjach 1:5. Rolnicy mogli nabywać maszyny i narzędzia rolnicze. Fiaty 126 p miały zostać rozlosowane. Do magazynów Gminnych Spółdzielni „Samopomoc Chłopska” miały spłynąć m. in.: eternit, papa, cegły, ciągniki, snopowiązałki i wiele innych towarów. Planowano, że eksperyment ten potrwa do końca 1981 r.⁹⁷.

Także 18 października 1981 r. w Sali Łącznikowej Urzędu Wojewódzkiego w Białymstoku odbył się I Wojewódzki Zjazd NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność” Regionu Białystok. Poprzedziła go Msza św. odprawiona w prokatedrze białostockiej. Na zjazd przybyło 205 delegatów (na 253 wybranych) i około 60 zaproszonych gości, w tym, m. in. ks. Wacław Lewkowicz – kapelan białostockiej „Solidarności”, Stanisław Marczuk – Przewodniczący ZR NSZZ „Solidarność”, Ewa Cywińska – Prezes Przyjaciół Ziemi Tykocińskiej, kombatancki Armii Krajowej, przedstawiciele Urzędu Wojewódzkiego, przedstawiciele Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego, założyciele Związku Zawodowego MO. Na przewodniczącego Zjazdu wybrano Janusza Lempickiego, na sekretarza zaś Andrzeja Sochońia. Na protokolantki wybrano Annę Dernowską i Krystynę Olszewską. Sprawozdanie z dotychczasowej działalności Związku złożył J. Beszta-Borowski, który stwierdził, iż w 26 gminach na 49 w województwie białostockim działa rolnicza „Solidarność”, zrzeszona w 304 kołach liczących 7,4 tys. członków⁹⁸. Przedstawił także projekt działania Związku. Podkreślił, iż zaniedbania na białostockiej wsi były ogromne. Dotyczyło to takich dziedzin jak: ochrona zdrowia, wodociągi, szkoły,

⁹⁶ H. Kin, *Jak Kuba Bogu, tak Bóg Kubie. Mięso sprawą narodową*, „Gazeta Współczesna” 1981 nr 212, s. 3; także J. Sztachelska, *Zamiast obietnic*, „Gazeta Współczesna” 1981 nr 212, s. 3; także Z. Jadcuk, *Nie zaganiajcie nas w sidła spekulantów*, „Gazeta Współczesna” 1981 nr 212, s. 3.

⁹⁷ (PAP), *Nowe zasady sprzedaży dla rolników*, „Gazeta Współczesna” 1981 nr 218, s. 1.

⁹⁸ AAB, Sprawozdanie Wojewódzkiego Komitetu Założycielskiego NSZZ RI „Solidarność Region Białystok za okres od 3 maja do 18 października 1981 r., k. 3.

⁹⁴ A. Łukowska, *Pralka za świnie*, „Gazeta Współczesna” 1981 nr 216, s. 4.

⁹⁵ APB, KW PZPR, Informacja o aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w województwie przed IX Nadzwyczajnym Zjazdem PZPR, sygn. 55/IV- t. 24, k. 9-12; także M. Kałusz, *Życie na kartki*, „Biuletyn Informacyjny”...1981 nr 33, s. 7.

kultura i sport. Potępiono Front Jedności Narodu za jego dyspozycyjność wobec władzy ludowej. ZSL nie uznano za partię reprezentującą interesy polskiego rolnika. Sprawozdanie z działalności Komisji Finansowej przedstawił Tadeusz Łapiński, skarbnik⁹⁹.

Po wyborze władz doszło do dyskusji. Rolnicy proponowali, aby wysłać do wojewody petycję, w której żądano, aby rolnicy otrzymywali benzynę bez kolejki, proponowano, aby zwolnić ze służby wojskowej młodych rolników, zebrane kobiety chciały kupować środki piorące w wiejskich sklepach, pytano także, dlaczego władze zmniejszyły o połowę przydziały węgla dla wsi, proponowano przy tym, aby węgiel był przyznawany rolnikom na podstawie metrażu opalanych pomieszczeń, podobnie jak w mieście. Zebrani rolnicy wystosowali pozdrowienie od Zjazdu dla Papieża Jana Pawła II z okazji trzeciej rocznicy pontyfikatu. Zjazd zakończono odśpiewaniem „Roty”¹⁰⁰.

21 października 1981 r. w Białymstoku odbyło się spotkanie kierownictwa związków zawodowych działających w miastach i wsiach z Julianem Ślarzyńskim w celu ustalenia warunków skupu żywca w zamian za towary przemysłowe. Na wstępie S. Marczuk poinformował wicewojewodę o uchwale Zarządu Regionu, która zobowiązywała władze wojewódzkie do zapewnienia poprawy zaopatrzenia rynku w artykuły żywnościowe. Związkowcy podkreślali, iż sytuacja jest tragiczna i może doprowadzić do wybuchu niezadowolenia społecznego. Już wtedy niektóre załogi białostockich zakładów pracy domagały się ogłoszenia strajku w regionie, jeżeli nie dojdzie do likwidacji gigantycznych kolejek. NSZZ „Solidarność” przedstawiła pięć punktowy plan uspokojenia sytuacji rynkowej¹⁰¹. Zarząd Regionu NSZZ „Solidarność” zapewnił, iż załogi szeregu zakładów pracy zadeklarowały dodatkową pracę na rzecz lepszego zaopatrzenia rolników w maszyny i środki produkcji.

J. Ślarzyński poparł inicjatywę związkowców. Zaproponował, aby sprzedaż wiązaną rozpocząć już od następnego dnia po spotkaniu, a zakończyć wraz z końcem 1981 r. Padły też propozycje, aby za każde 100 tys. zł otrzymane za sprzedany żywiec, rolnik otrzymywał od naczelnika gminy talon o wartości 33 tys. zł na zakup maszyn czy środków produkcji. Ponadto zastępca wojewody poinformował, iż

⁹⁹ AAB, Protokół z I Zjazdu Wojewódzkiego NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność” Region Białystok w dniu 18. 10. 1981 r., k. 4-5.

¹⁰⁰ Tamże, k. 6-7.

¹⁰¹ Uporządkować sprzedaż materiałów budowlanych i środków do produkcji rolnej, zalecając wiązanie ich z wielkością dostaw żywca i płodów rolnych. Wprowadzić rozdział reglamentowanych artykułów spożywczych między wieś i miasto. Preferować rolników sprzedających żywiec i płody rolne przy zakupie przez rolników artykułów luksusowych, takich jak samochody, lodówki i telewizory. Rząd zapewni publicznie, że za sprzedany żywiec i płody rolne w okresie do końca bieżącego roku rolnik będzie mógł zakupić środki produkcji po dotychczasowych cenach; zob. H. Kin, *Od dzisiaj żywiec za towary*, „Gazeta Współczesna” 1981 nr 211, s. 1-2.

władze planowały rzucić na wieś w IV kwartale 1981 r. 1590 odkurzaczy, 786 pralek, 675 lodówek, 4370 radioodbiorników, 844 telewizory, parę tysięcy mebli i dywanów, 500 motocykli, 700 motorowerów, 4,5 tys. rowerów i ponad tysiąc akumulatorów do ciągników¹⁰². J. Ślarzyński zobowiązał się, iż wystąpi z wnioskiem do premiera, aby samochody przydzielane województwu białostockiemu w zdecydowanej większości powędrowały na wieś.

Kryzys żywnościowy oraz propaganda władzy sprawiły, iż pogarszał się wizerunek mieszkańców wsi oraz związków zawodowych rolników. Wielu mieszkańców miast miało przeświadczenie, że na wsi żyje się lepiej, gdyż nie ma problemów żywnością. Około 65% mieszkańców miast opowiadało się za wprowadzeniem obowiązkowych dostaw, aby wyciągnąć żywność ze wsi do miasta. Spadało poparcie dla działań NSZZ RI „Solidarność”. Jak już wcześniej pisaliśmy życie na wsi było ciężkie, chociaż rolnicy faktycznie byli grupą, która najmniej narzekała na braki żywności¹⁰³.

W tym czasie w Polsce powstawały kolejne ogniska strajkowe. W październiku 1981 r. konflikty na linii władze związek miały miejsce w Łochowie, gdzie rolnicy okupowali Dom Kultury, żądając ziemie należącej do PGR. Strajkowano także w Zakładzie Rolnym w Lubogórze, gdzie z pracy zwolniono przewodniczącego Komisji Zakładowej¹⁰⁴.

Największy strajk wybuchł 5 listopada 1981 r. w Siedlcach, gdzie doszło do okupacji budynku organizacji młodzieżowych. Strajkujący rolnicy żądali zagwarantowania nienaruszalności indywidualnej własności ziemi, prawa do jej dziedziczenia i swobodnej sprzedaży. Żądano także, aby reprezentantem wsi byli przedstawiciele wyłaniani na zebraniach wiejskich. Żle gospodarujące PGR i RSP miałyby obowiązek sprzedaży ziemi rolnikom indywidualnym. Rolnicy postulowali także reformę systemu ubezpieczeń zdrowotnych i powrotu nauczania religii w szkołach. Były też postulaty lokalne: odstąpienie od wiązanej sprzedaży maszyn, sprzętu rolniczego oraz innych artykułów za dostawy żywca, a w to miejsce wprowadzenia przedpłat na maszyny i narzędzia, zrównania poziomu dostaw nawozów mineralnych dla rolnictwa indywidualnego z innymi sektorami gospodarki uspołecznionej, dostaw odpowiedniej ilości roboczej odzieży zimowej, butów gumowych, zwiększyć dostawy węgla dla rolników. W sumie rolnicy wysunęli 20 postulatów. 10 listopada 1981 r. strajk siedlecki został uznany za strajk ogólnopolski. Do strajkujących przybywały delegacje rolników praktycznie z całej Polski. Siedlce zostały

¹⁰² (haha), *Rzecz w rozumieniu wsi i miasta*, „Gazeta Współczesna” 1981 nr 208, s. 2.

¹⁰³ T. Kozłowski, *Powstanie NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność”*..., s. 100.

¹⁰⁴ Tamże, s. 102.

uznane za siedzibę Ogólnopolskiego Komitetu Strajkowego. Strajk zakończył się dopiero po wprowadzeniu stanu wojennego¹⁰⁵.

W początkach grudnia 1981 r. doszło do konfliktu rolników z zarządem miejscowej Gminnej Spółdzielni w Wyszках. Rolnicy skarżyli się, iż są szykanowani przez pracowników GS. Nie pomagały próby odwołań do władz wojewódzkich GS. Zdesperowani rolnicy rozpoczęli strajk okupacyjny GS w Wyszках. Wywieszono flagi narodowe, zorganizowano warty strajkowe. Rolnicy żądali natychmiastowego zwolnienia prezesa, głównego księgowego i jednego z magazynierów oraz sklepowej za aroganckie i lekceważące odnoszenie się do rolników. Do strajkujących przybyli przedstawiciele władz wojewódzkich. Po burzliwej dyskusji postulaty strajkujących zostały zaakceptowane. Nie doszło jednak do ich spełnienia, gdyż tydzień później w Polsce wprowadzono stan wojenny¹⁰⁶.

¹⁰⁵ Szerzej o strajku: K. Jastrzębska, *Ogólnopolski strajk chłopski w Siedlcach*, [w:] *Ogólnopolski strajk chłopski w Siedlcach 5 XI-14 XII 1981*, Siedlce 2011, s. 83-137.

¹⁰⁶ J. Beszta-Borowski, *Pół wieku...*, s. 61.

Niezależny Samorządny Związek Zawodowy Rolników Indywidualnych „Solidarność” w latach 13 XII 1981-1989

Dekretem datowanym na 12 grudnia 1981 r.¹⁰⁷ Rada Państwa wprowadziła stan wojenny na obszarze całego kraju. Ukonstytuowała się Wojskowa Rada Ocalenia Narodowego pod przewodnictwem generała Wojciecha Jaruzelskiego. Na mocy dekretu zawieszono działalność wszystkich organizacji, stowarzyszeń i związków zawodowych, w tym NSZZ „Solidarność”, zakazano organizowania strajków i akcji protestacyjnych. Zawieszono wydawanie gazet i czasopism (miały się ukazywać tylko „Trybuna Ludu”, „Żołnierz Wolności” oraz po jednym dzienniku lokalnym drukowanym w 16 ośrodkach Robotniczej Spółdzielni Wydawniczej „Prasa Książka Ruch”; w Białymstoku drukowano „Gazetę Współczesną”¹⁰⁸). Zmilitaryzowano niektóre zakłady pracy. W ośrodkach internowania osadzono wielu działaczy „Solidarności”. Powołano rezerwę – Rezerwowe Oddziały Milicji Obywatelskiej, do których na zasadzie kart mobilizacyjnych wcielono wielu działaczy „Solidarności”. Minister Spraw Wewnętrznych wprowadził zakaz poruszania się obywateli w miejscach publicznych w godzinach od 22 do 6 rano. Jednocześnie osoby przebywające w miejscach publicznych zostały zobowiązane do posiadania przy sobie dowodów osobistych, a uczniowie legitymacji szkolnych. Wprowadzono także obowiązek uzyskiwania zezwolenia właściwego terenowego organu administracji na zmianę miejsca pobytu czasowego na okres dłuższy niż 48 godzin. Wojewodom polecono zadbać o zaopatrzenie sklepów w chleb i mleko. Szczególną uwagę mieli też zwrócić na dostawy wody, ciepła, a także na sprawnie działającą komunikację miejską. W przypadku braków surowców wojewodowie mogli skracać tydzień pracy. KC PZPR zalecił, aby szczególną opieką objąć przemysł lekki

¹⁰⁷ Dz. U. Nr 29, poz. 154 z 14. 12. 1981.

¹⁰⁸ „Gazeta Współczesna” 1981 nr 249, s. 2.

i skórzany, gdzie dominowały kobiety i pod koniec tygodnia wprowadzić dzień wolny od pracy¹⁰⁹.

O godzinie 6 rano o wprowadzeniu stanu wojennego poinformowano społeczeństwo. W radio i telewizji transmitowano wystąpienia gen. Jaruzelskiego zachęcające się od słów *Ojczyźnie naszej grozi śmiertelne niebezpieczeństwo, wywrotowe działania sił wrogich socjalizmowi zepchnęły społeczeństwo na krawędź wojny domowej*¹¹⁰.

Wojewoda białostocki K. Dunaj wydał wewnętrzne zarządzenia. W zarządzeniu nr 32/81 z 13 grudnia 1981 r.¹¹¹ wprowadził zakaz sprzedaży napojów alkoholowych we wszystkich placówkach handlowych, sprzedaży i spożywania tychże napojów w miejscach publicznych. Zawiesił działalność teatrów, filharmonii, kin, muzeów, salonów wystawowych, cyrków, strzelnic, domów kultury, klubów, świetlic, a także innych placówek kulturalno-oświatowych z wyjątkiem bibliotek oraz świetlic szkolnych na obszarze województwa. Zabronił umieszczania plakatów, reklam, ogłoszeń i afiszy w miejscach do tego nieprzeznaczonych. Kierownicy zakładów pracy zostali zobowiązani do zapewnienia właściwego ich funkcjonowania w zakresie porządku, ochrony mienia, ochrony przeciwpożarowej, dyscypliny pracy oraz przestrzegania tajemnicy służbowej i państwowej. Nieprzestrzegających tych nakazów groziła grzywna w wysokości tysiąca złotych.

Zarządzeniem nr 35/81 z 13 grudnia 1981 r.¹¹² wojewoda zmilitaryzował następujące zakłady pracy: Miejskie Przedsiębiorstwo Komunikacji w Białymstoku, Rejonowe Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji w Białymstoku, Wojewódzką Komendę Straży Pożarnych w Białymstoku, Rejonowe Komendy Straży Pożarnych na terenie województwa białostockiego, Komendy Zawodowe Straży Pożarnych na terenie województwa białostockiego. Kilku oficerów SB oraz kompania żołnierzy Wojsk Ochrony Pogranicza zostali skierowani do obsadzenia głównego urzędu pocztowego w Białymstoku, mieszczącego się przy ulicy Warszawskiej. Budynek zajęty został 12 grudnia o godzinie 23. Zablokowane zostały wszystkie połączenia telefoniczne. Wojsko obstawiło budynek od zewnątrz¹¹³.

¹⁰⁹ W. Janowski, *Wprowadzenie stanu wojennego w świetle dokumentów PZPR z 13 XIII 1981 r.*, „Teki Archiwalne” 2003, t. 7, [seria nowa], s. 233.

¹¹⁰ *Proklamacja WRON*, „Trybuna Ludu”, 1981 nr 293 z 14 XII, s. 1.

¹¹¹ *Zarządzenie nr 32/81 Wojewody Białostockiego w sprawie zapewnienia porządku publicznego na obszarze województwa białostockiego w czasie obowiązywania stanu wojennego*, Dziennik Urzędowy Wojewódzkiej Rady Narodowej w Białymstoku nr 11, poz. 57.

¹¹² *Zarządzenie nr 35/81 Wojewody Białostockiego w sprawie militaryzacji*, Dziennik Urzędowy WRN w Białymstoku nr 11, poz. 60.

¹¹³ J. Werpachowska, *Spowiedź esbeka*, „Kurier Podlaski” 1992 nr 109, s. 8.

14 grudnia 1981 r. zebrali się członkowie Wojewódzkiego Komitetu Obrony¹¹⁴. Na wstępie wojewoda K. Dunaj – przewodniczący WKO – polecił wszystkim dyrektorom wydziałów Urzędu Wojewódzkiego natychmiastowe przeszkolenie swych pracowników z przepisów dotyczących stanu wojennego. W Urzędzie Wojewódzkim i we wszystkich miastach i gminach województwa wprowadzono stałe dyżury, zabezpieczono biura zawieszonych związków zawodowych i stowarzyszeń, zmilitaryzowano niektóre przedsiębiorstwa i instytucje, zakazano sprzedaży benzyny, co w znacznym stopniu ograniczyło ruch pojazdów. I sekretarz KW PZPR – S. Zawodziński – poinformował obecnych, że posiada prawo zawieszania w działaniu sekretarzy i egzekutyw wszystkich szczebli na terenie województwa, o ile takowe nie będą działać w myśl postanowień władz partyjnych.

13 grudnia 1981 r. odbyło się wcześniej zaplanowane zebranie Zarządu Wojewódzkiego NSZZ „Solidarność” Rolników Indywidualnych, na które przybyło 18 osób¹¹⁵. Na zebraniu uczestnicy strajku rolników w Siedlcach zdali relację z jego przebiegu. Omówiono również sytuację w gminie Wyszki, gdzie trwała akcja protestacyjna wymierzona w prezesa Gminnej Spółdzielni w Wyszkach. Ze względu na niepewną sytuację polityczną zebranie szybko zostało zakończone¹¹⁶. Obecni rozjechali się do domów. Do wszystkich dotarła wiadomość o wprowadzeniu stanu wojennego.

¹¹⁴ Wojewódzki Komitet Obrony (organ terenowy Komitetu Obrony Kraju) był naczelną władzą w województwie w okresie stanu wojennego. Zarówno Komitet Obrony Kraju, jak i Wojewódzki Komitet Obrony zostały utworzone na mocy ustawy o powszechnym obowiązku obrony PRL z 21 listopada 1967 r. Zapisane w ustawie zadania KOK sprowadzały się do ogólnych sformułowań takich, jak: ustalanie generalnych założeń, kierowanie całokształtem spraw, rozpatrywanie zagadnień, koordynacja działań dotyczących obronności kraju. Na podstawie uchwały KOK z 7 grudnia 1981 r. WKO poszerzyło swoją działalność o zadania takie jak: zapewnienie bezpieczeństwa i porządku publicznego oraz dyscypliny społecznej, utrzymanie ciągłości funkcjonowania zakładów pracy, transportu i łączności oraz służb komunalnych, utrzymanie ciągłości zaopatrzenia, sprawne działania służby zdrowia, zapewnienie sprawnego funkcjonowania środków masowego przekazu i zapobieganie wykorzystania ich do wrogich celów, realizowanie doraźnych potrzeb wynikających z rozwoju kryzysowej sytuacji w województwie i mieście Białystok, realizacja aktów prawnych i zadań związanych ze stanem wojennym. Skład WKO: Stefan Zawodziński, I sekretarz KW PZPR, Kazimierz Dunaj, wojewoda białostocki, przewodniczący WKO, płk Leon Siemiończyk, Komisarz Wojskowy na miasto Białystok, wiceprzewodniczący WKO, płk Sylwester Rogalewski, komendant KW MO, wiceprzewodniczący WKO, Leopold Rybakiewicz, wicewojewoda, członek WKO, Zenon Świtaj, wicewojewoda, Julian Ślarzyński, wicewojewoda, płk. Józef Kulikowski, Witold Stodulko, dyrektor Sekretariatu WKO, APB, UWB 1974-1998, WKO, Protokół z posiedzenia WKO w Białymstoku odbytego w dniu 14 grudnia 1981 r., sygn. I/21, k. 15-18; także Dz U. 1967, nr 44, poz. 220 z późn. zm.

¹¹⁵ Na posiedzeniu Zarządu obecni byli: Wojciech Sikorski, Henryk Bućko, Zygmunt Starosta, Lech Szymański, Michał Onisko, Jerzy Jastrzębiec, Michał Borowski, Henryk Bańkowski, Stanisław Komosa, Czesław Barszcz, Tadeusz Trypuć, Kazimierz Włodkowski, Krystyna Malinowska, Jan Siemianowski, Józef Szymański, Witold Buzun, Tadeusz Dąbrowski, Helena Grelecka.

¹¹⁶ AAB, Protokół z posiedzenia Zarządu NSZZ RI „Solidarność” Region Białystok z dnia 13.12.1981 r.

J. Beszta-Borowski przez całą sobotę 12 grudnia przygotowywał projekt porządku zebrania. Po północy usłyszał kroki kilku osób na schodach. Początkowo pomyślał, iż jest to delegacja rolników. W sieni zauważył jednak dwóch umundurowanych funkcjonariuszy MO i jednego cywila. J. Beszta-Borowskiemu nakazano ubrać się i udać się za nimi. Na podwórku został on wsadzony do pojazdu i przewieziony do Komendy Wojewódzkiej MO w Białymstoku, gdzie przebywało już wielu działaczy „Solidarności”. Po rewizji i informacji o wprowadzeniu stanu wojennego na całym terytorium PRL J. Beszta-Borowski został przewieziony do aresztu przy ulicy Kopernika. Po dwudziestu latach trafił znów do więzienia.

Po wyjściu z aresztu 24 grudnia 1981 r., J. Beszta-Borowski organizował wśród członków NSZZ RI „Solidarność” pomoc żywnościową rodzinom represjonowanych działaczy. Rolnicy, głównie z Borowskich, Turośni, Zdród, Juchnowca zbierali kilkakrotnie mięso, wędliny, ziemniaki, warzywa i ofiary pieniężne i przekazywali je najbardziej potrzebującym rodzinom. Członkowie Związku kolportowali „Biuletyn Informacyjny” wydawany przez podziemną „Solidarność”, zawieszali flagi z antyreżimowymi hasłami np.: *WRON won za Don*, *WRON-y na Plac Czerwony*, *Precz z Huntą*. Ogniska oporu powstawały w Brańsku. Ulotki nawołujące do przeciwstawiania się zarządzeniom władz pojawiły się w: Łapach, Korycinie, Juchnowcu, Poświętnem, Rudce, a także na terenie wsi: Kalnica, Świdry, Kadłubówka oraz Domanowo. Nie obyło się także bez represji ze strony władz. W Brańsku aresztowano przewodniczącego Zarządu Gminnego – Janusza Lempickiego, Stanisława Puchalskiego z synem, oraz Władysława Konarskiego. Przebywali oni po 2-3 miesiące w areszcie. Podobnie jak Marek Siniło z gminy Korycin¹¹⁷.

26 marca 1982 r. Sejm PRL uchwalił zmianę ustawy – Kodeks cywilny oraz o uchylił ustawę o uregulowaniu własności gospodarstw rolnych¹¹⁸. Ustawodawca podkreślił, że Polska Rzeczpospolita Ludowa gwarantuje własność i całkowitą ochronę indywidualnych gospodarstw rolnych, stanowiących trwałe i równoprawny element społeczno-gospodarczego ustroju Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Była to nowość w stosunku do obowiązujących przepisów.

Członkowie rolniczej „Solidarności” czynnie przeciwstawiali się panującej rzeczywistości. Pod koniec kwietnia 1982 r. w kilku podbiałostockich wsiach (Dobrzyniewo, Obrubniki, Ponikle) zawiesili chorągiewki z napisem „Solidarność”, rozrzucili ulotki. Akcja ta wzbudziła duże zainteresowanie i zadowolenie wśród rolników, podniosła ich na duchu. Pokazała, iż „Solidarność” istnieje i działa. Funkcjonariusze MO jeździli po wsiach i zdejmowała chorągiewki.

¹¹⁷ Relacja J. Beszty-Borowskiego z lutego 2000 r.

¹¹⁸ Dz. U. z 1982 nr 11 poz. 82.

W maju 1982 r. Prezydium NSZZ RI „Solidarność” w Białymstoku oświadczyło, iż, poczynając od dnia 29 kwietnia 1982 r. przestaje uznawać Jana Kułaję za przewodniczącego Ogólnopolskiego Komitetu Założycielskiego NSZZ RI „Solidarność”. Decyzja ta była wyrazem opinii członków po wystąpieniu J. Kułaję w reżymowej TV¹¹⁹.

31 maja 1982 r. w Wierchosławicach pod Tarnowem, rodzinnej miejscowości W. Witosa, odbyło się ogólnopolskie spotkanie przedstawicieli regionalnych NSZZ RI „Solidarność”. Zaapelowano do członków rolniczych związków zawodowych o wsparcie działań robotniczej „S”, stosowanie biernego oporu (pomijania państwowych punktów skupu), niedostarczanie raz w miesiącu mleka do punktów skupu, pomocy w pracach polowych rodzinom internowanych działaczy chłopskich, jednoczenie się na wsi wokół idei „Solidarności” (zebrania wiejskie zwiazkowe, akcja samokształceniowa itp.)¹²⁰.

22 lipca 1982 r. Zarząd Wojewódzki NSZZ RI „Solidarność” wystosował apel „Do braci rolników Regionu Białystok”. Zalecił w nim, aby zarządy kół wiejskich i gminnych przekształcały się w Rady Oporu. Do zadań Rad Oporu należało: organizowanie kolportażu wydawnictw związkowych i niezależnych, kursów nauczania historii, gromadzenie funduszy na działalność związkową, organizowanie pomocy dla rodzin internowanych, więzionych i wyrzuconych z pracy, organizowanie i koordynacja akcji protestacyjnych, przygotowanie pomocy żywnościowej i wsparcie materialne robotników w przypadku proklamacji strajku generalnego, piętnowanie donosicieli i sługusów WRON, przeciwdziałanie inspirowanym przez władzę prowokacjom. W okolicach Sokółki krążyły pogłoski, iż 22 lipca dojdzie do odrodzenia Polski pod przywództwem „Solidarności”. Wielu mieszkańców zaczęło wycofywać ze szkół zgłoszenia wyjazdu dzieci na kolonie¹²¹.

W Choroszczy pojawiły się ulotki sygnowane przez Zarząd Wojewódzki NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność”. Potępiono w nich komunistyczną władzę za prześladowanie Kościoła. Wezwano do tworzenia gminnych i regionalnych Rad Oporu¹²².

13 sierpnia 1982 r. w kolejną „miesięcznicę” wprowadzenia stanu wojennego, na wezwanie Tymczasowej Komisji Regionalnej odbył się na ulicy Lipowej demonstracyjny spacer w porze dziennika telewizyjnego. Wzięło w nim udział kilka tysięcy osób. W trakcie spaceru funkcjonariusze MO zatrzymali Jana Besztę-

¹¹⁹ „Biuletyn Informacyjny NSZZ „Solidarność” Region Białystok” [nieocenzurowany]... 1982 nr 19, s. 2.

¹²⁰ Tamże 1982 nr 21, s. 7.

¹²¹ APB, KW PZPR. Informacje Wydziału Organizacyjnego nadane do KC PZPR 1981-1981, sygn. 55/VII/3 – t. 11, k. 198; także „Biuletyn Informacyjny”... 1982, nr 29, s. 2.

¹²² APB, KW PZPR. Informacje Wydziału Organizacyjnego nadane do KC PZPR 1981-1981, sygn. 55/VII/3 – t. 11, k. 221.

Borowskiego, przewodniczącego NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność” i jego zastępcę Wojciecha Sikorskiego¹²³.

Podziemne struktury „Solidarności” znacznie wolniej rozwijały się na wsi niż w miastach. Główną strukturę konspiracyjną stanowił zorganizowany w maju (a rozpoczął działalność w połowie sierpnia 1982 r.) w Warszawie przez przedstawicieli różnych regionów i związków chłopskich Ogólnopolski Komitet Obrony Rolników. Na jego czele stanął Józef Teliga¹²⁴. Wezwał on rolników do stosowania biernego oporu wobec władzy, który miał polegać na omijaniu państwowych punktów skupu i dostarczania żywności bezpośrednio do odbiorcy, na znak solidarności z robotnikami 13 dnia każdego miesiąca nie dostarczać mleka i innych płodów do punktów skupu, zorganizować pomoc dla rodzin osób internowanych i aresztowanych, a także wspomóc szczególnie dotkniętych wysokimi podwyżkami cen. OKOR wydawał też własny periodyk „Żywią i bronią”¹²⁵.

Struktury OKOR były niejednolite pod względem budowy, liczebności i zadań politycznych. W regionie białostockim kierowany przez Jana Besztę-Borowskiego OKOR liczył ok. 20 ludzi, natomiast w rzeszowskim ok. 30 a wraz z współpracownikami ok. 80, w Małopolsce niewiele ponad 20. J. Beszta-Borowski, zorganizował bibliotekę bezdebitów, prowadził też aktywną działalność wydawniczą. Spośród aktywnych działaczy wymienić można m. in.: Walentego Horodelskiego, Tadeusza Łupińskiego, Józefa Piekuta, Tadeusza Roszkowskiego, Wojciecha Sikorskiego, Jerzego Sokołowskiego. Od sierpnia 1982 r. zaczęto wydawać pismo „Goniec Wojenny”. Zespół redakcyjny tworzyli Jerzy Sokołowski z Uhowa i Wiesław Maksym¹²⁶.

Działalność podziemnych struktur przejawiała się m. in. umieszczaniem flag i rozrzucaniem ulotek. Niedaleko Uhowa na skraju lasu przy trasie kolejowej Białystok – Warszawa, na dwu brzozech pojawiły się dwie flagi narodowe przepasane krepą z napisem „Solidarność” i flaga „S”. Teren wokół drzew opalowano i umieszczono ostrzeżenie o ukrytych minach. Koło południa oba drzewa zostały ścięte przez funkcjonariuszy MO. Na terenie Łap przeprowadzono akcję malowa-

nia napisów na murach domów, ulicach, znakach drogowych. Pojawiło się hasło „Solidarności”: *Precz z PZPR, rysunki orła w koronie*¹²⁷.

Niezależne środowiska wiejskie brały udział w uroczystych nabożeństwach organizowanych z okazji kolejnych rocznic, w tym szczególnie wzniośle obchodzono rocznicę strajków rzeszowskich i rejestracji NSZZ „S” RI. W trakcie nabożeństwa odprawionego w maju 1982 r. zorganizowanego w katedrze warszawskiej i odprawionego przez biskupa Władysława Miziołka powstał pomysł zorganizowania ogólnopolskiej pielgrzymki rolników połączonej z dożynkami na Jasną Górę. Prymas Polski arcybiskup Józef Glemp wystosował zaproszenie do udziału w pielgrzymce do wszystkich polskich parafii¹²⁸.

Główne uroczystości odbyły się 5 września 1982 r. Rolnicy z Białostocczyzny skupieni w podziemnej NSZZ RI „Solidarność” przygotowali wieniec dożynkowy z szarfą „Solidarność” RI Białystok oraz transparent *Nie rzucim ziemi skąd nasz ród „Solidarność” RI – Białystok*. Do Częstochowy udali się: J. Beszta-Borowski, Józef Piekut, Wojciech Sikorski, Tadeusz Roszkowski, Tadeusz Łupiński. Wieniec od rolników poświęcił biskup Ignacy Tokarczuk. Po mszy św. inicjatywy bpa Ignacego Tokarczuka doszło do spotkania z grupą działaczy, w czasie którego rozmawiano o szczegółach zorganizowania duszpasterstwa rolników. Przedstawiciele środowisk rolniczych zostali poinformowani o koncepcjach zachodniej pomocy dla polskiego rolnictwa. W spotykaniu uczestniczył prof. Andrzej Stelmachowski. Po spotkaniu SB zatrzymała kilka osób, w tym J. Besztę-Borowskiego, którego przewieziono do Komendy Wojewódzkiej MO, a w jego mieszkaniu przeprowadzono rewizję. Po 48 godzinach od zatrzymania J. Beszta-Borowski został przewieziony do więzienia w Mielęcinie. Tam, po kilka dniach pobytu, odnowiła mu się ciężka choroba żołądka. Z tegoż powodu został zwolniony 18 listopada 1982 r.¹²⁹

W drodze powrotnej z Częstochowy samochód z delegacją z Białegostoku, w którym przewożono wieniec i transparent poddany został gruntownej rewizji przez funkcjonariuszy MO. Nic jednak nie znaleziono. Po powrocie do miejsca zamieszkania transparent spalono.

Działania rolników w kilku gminach województwa białostockiego budziły niepokój władz wojewódzkich. W listopadzie 1982 r. podczas spotkania wojewody

¹²³ Tamże, k. 196-197; „Biuletyn Informacyjny”... 1982 nr 32, s. 2.

¹²⁴ Józef Teliga – znany działacz chłopski z Kielecczyzny, uniknął aresztowania po wprowadzeniu stanu wojennego. W początkach 1982 r. przystąpił do tworzenia Ogólnopolskiego Komitetu Oporu Rolników – konspiracyjnej organizacji, której dalekosiężnym (nigdy nie ogłoszonym) celem miało być przygotowanie paramilitarnych „piątek” (na wzór Polskiej Organizacji Wojskowej) do powstania narodowego. Blisko współpracował z „Solidarnością Walczącą” Kornela Morawieckiego. Zob.: A. W. Kaczorowski, *Biogram Józefa Teligi*, [w:] *Opozycja w PRL. Słownik biograficzny 1956-1989*, t. 1, pod red. J. Skórzyńskiego, Warszawa 2000, s. 348-349.

¹²⁵ AIPN, sygn. 01228/184, k. 6.

¹²⁶ AIPN, Sprawa operacyjnego rozpracowania kryptonim „Gryzonie”, sygn. 0222/143/4, k. 65.

¹²⁷ „Biuletyn Informacyjny”... 1982 nr 41, s. 2.

¹²⁸ T. Kozłowski, J. Olszek, *Niezależny Ruch Chłopski w Polsce 1980-1989*, [w:] NSZZ „Solidarność” 1980-1989, T. 2. Ruch społeczny, pod redakcją Łukasza Kamińskiego i Grzegorza Waligóry, Warszawa 2010, s. 111.

¹²⁹ J. Olszaek, „Solidarność” Rolników Indywidualnych 1981-1989, [w:] „Solidarność” Rolników 1980-1989, redakcja Andrzej W. Kaczorowski, Warszawa 2010, s. 145; J. Beszta-Borowski, *Pół wieku...*, s. 58.

K. Dunaja z bp. E. Kisielcem, omówiono m.in. sprawy związane z niedostarczaniem mleka do punktów skupu we wsi Borowskie, Turośń Kościelna i Juchnowiec¹³⁰.

W tym samym czasie w Uhowie miała miejsce akcja ulotkowa, rozrzucono m. in. ulotki adresowane do milicjantów i żołnierzy, pojawił się również duży napis „Solidarność” żyje, który zamalowała białostocka SB. Członkowie NSZZ RI „Solidarność” przeprowadzili akcje ulotkowe na terenie następujących gmin: Bielsk Podlaski, Choroszcz, Dąbrowa Białostocka, Dobrzyniewo, Dubicze Cerkiewne, Janów, Jaświły, Jasionówka, Knyszyn, Kuźnica Białostocka, Mielnik, Mońki, Poświętne, Sokółka, Suchowola, Tykocin, Zabłudów¹³¹.

Władze postanowiły przeciwdziałać agitacji „Solidarności” w gminie Turośń Kościelna. W tym celu 14 listopada 1982 r. we wsi Cibory, gmina Turośń Kościelna, władze gminne zorganizowały zebranie, w którym wziął udział wicewojewoda i członek KC PZPR. Ze strony rolników padały ostre słowa krytyki pod adresem ekipy generała W. Jaruzelskiego. Rolnicy twierdzili, iż rząd powinien zająć się produkcją butów, których brakuje, a nie łapać „Solidarność”, podkreślono, że rząd nie dba o rolnictwo. Domagano się zawarcia porozumienia z „Solidarnością”. Rolnicy zagrozili, iż nie będą sprzedawać państwu płodów rolnych. Groźbę swą spełnili, nie odstawiając mleka do punktów skupu. 10 lutego 1983 r. na terenie gminy Brańsk pojawiły się ulotki sygnowane przez NSZZ RI „Solidarność”, które nawoływały do bojkotu związków zawodowych i niesprzedawania przez rolników indywidualnych zboża państwu¹³².

11 listopada 1983 r. z okazji 65. rocznicy odzyskania niepodległości przez Polskę podziemna „Solidarność” Rolników Indywidualnych z Uhowa wywiesiła biało-czerwoną flagę na napisem „Solidarność” na przewodach trakecji elektrycznej za Uhowem w kierunku Białegostoku¹³³.

W lutym 1983 r. w kilku wsiach gminy Brańsk ukazały się ulotki sygnowane przez Zarząd Regionu Białystok NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność” o następujących tytułach: *W konfliktach między władzą a ludem rację zawsze ma lud, Solidarni aż do zwycięstwa – my chcemy wolnej Polski, Wolność dla internowanych i uwięzionych, Hunta pod sąd, Tylko pod tym krzyżem, tylko pod tym znakiem, Polska jest Polską, a Polak Polakiem*¹³⁴. Ulotki informowały o proteście aktorów wobec stanu wojennego, nawoływały do bojkotu reżymowych środków masowego przekazu, przedstawiały brutalne akcje ZOMO, krytykowano też nowo powstające związki zawodowe, informowano rolników, iż państwowe punkty sku-

pu zaniżają ceny płodów rolnych. Pojawiały się też plakaty w których informowano rolników, iż rząd planuje kolektywizację wsi¹³⁵.

Ulotki te, znalezione przez funkcjonariuszy MO w Brańsku zainteresowały białostocką Służbę Bezpieczeństwa, która wszczęła sprawę operacyjnego rozpracowania krypt. „Komora”¹³⁶. Dokonano przeszukań u Władysława Tokarskiego, w którego w mieszkaniu w Rudce odnaleziono ulotki, podziemną literaturę, a także statut „Ruchu Obrony Świadomości Narodowej i Chrześcijaństwa” (ROŚNIC). Organizacja nie odegrała w zasadzie większej roli na wsi. W. Tokarski został zatrzymany i przesiedział w areszcie ponad cztery miesiące, tj. od 17 marca 1983 r. do 6 lipca 1983 r. W trakcie śledztwa Komenda Wojewódzka MO w Białymstoku ustaliła za pośrednictwem Wojskowej Służby Wewnętrznej, że Władysław Tokarski utrzymywał kontakty ze Zbigniewem Niemyjskim, który odbywał służbę wojskową w Modlinie¹³⁷.

W trakcie prowadzonych działań SB zatrzymała Annę Demowską, którą oskarżono o rozpowszechnianie fałszywych wiadomości godzących w ustrój, a także za redagowanie oświadczeń Komitetu Oporu Społecznego w Brańsku. Jana Łempickiego aresztowano za rozpowszechnianie informacji godzących w ustrój. Zatrzymano też Grzegorza Osmólskiego, Leszka Szepietowskiego, Józefa Bolestę, Stanisława Puchalskiego, s. Stanisława, Stanisława Puchalskiego, s. Konstantego i Kazimierza Bolestę. W prowadzonej sprawie operacyjnego rozpracowania wykorzystano tajnych współpracowników: „Bizon”, „Stefan”, „Jasia” i „Kazik II”¹³⁸.

Wszystkich zatrzymanych oskarżono o działalność wywrotową godzącą w ustrój socjalistyczny. Dopiero we wrześniu i październiku 1983 r. Sąd Rejonowy w Bielsku Podlaskim umorzył postępowanie wobec zatrzymanych działaczy rolniczej „Solidarności” na podstawie przepisów o amnestii¹³⁹.

W niektórych wsiach województwa białostockiego organizowano małe grupki oporu, czytano prasę podziemną, książki, wjeżdżano na uroczystości patriotyczne i rocznicowe. W okolicy Korycina takie grupki organizował Marek Siniło¹⁴⁰.

12 maja 1983 r. odprawiona została rocznicowa Msza św. celebrowana przez ba Miziołka. Po homilii wystąpił Gabriel Janowski. Uczestnicy nabożeństwa złożyli kwiaty i wieńce pod tablicami pamiątkowymi ku czci Wincentego Witosa i kardynała Stefana Wyszyńskiego. Działacze rolniczej „Solidarności” wystąpili z listem otwartym do społeczeństwa i władz PRL, w którym apelowali o stworzenie

¹³⁰ APB, KW PZPR, sygn. 55/VII/3 – t. 11, k. 133-135.

¹³¹ Tamże, k. 90.

¹³² Relacja J. Beszty-Borowskiego z lutego 2000 r.

¹³³ APB, Rada Narodowa i Urząd Miasta i Gminy w Łapach 1973-1990, sygn. 47, k. 90-91.

¹³⁴ APB, KW PZPR, Informacje... sygn. 55/VII/3 – t. 12, k. 14.

¹³⁵ Sąd Najwyższy. Izba Karna, Rewizja Nadzwyczajna Prokuratora Generalnego z dnia 30. 12. 1993 r., sygn. II KRn 14/94, k. 5.

¹³⁶ AIPN Bi, Śledztwo w sprawie ujawnienia ulotki na terenie gminy Brańsk, sygn. 07/418, k. 9.

¹³⁷ AIPN Bi, Akta tymczasowo aresztowanego, sygn. 156/464, k. 8.

¹³⁸ AIPN Bi, sygn. 07/418, k. 25, 41.

¹³⁹ Tekst o amnestii z dnia 21 VII 1983 r., Dz. U. Nr 39, poz. 177.

¹⁴⁰ Relacja J. Beszty-Borowskiego z lutego 2000 r.

przez władze warunków prawnych do działalności rolniczych związków zawodowych. Dokument podpisali: Artur Balazs, Bolesław Banaszkiewicz, Jan Beszta-Borowski, Marek Daniłowicz, Piotr Dąbrowski, Józef Frączek, Gabriel Janowski, Jerzy Karwowski, Wanda Pomianowska, Wiktor Stasiak, Andrzej Stelmachowski, Józef Ślisz i Karol Wojtaszczyk¹⁴¹.

W połowie lat osiemdziesiątych aktywną działalność na wsi prowadziło Duszpasterstwo Rolników Indywidualnych, zgrupowane w rejonie Łap, Turośni Kościelnej, Turośni Dolnej i Suraża. Na tym terenie istniały najsilniejsze struktury podziemne NSZZ RI „Solidarność”. Tam też bojkot społeczeństwa spowodował, iż władza zmuszona była ponowić wybory do Rad Narodowych. Rolnikom przewodził Jan Beszta-Borowski, biorący udział w spotkaniach Duszpasterstwa Rolników na terenie całego kraju. Opiekę duszpasterską sprawował ksiądz Franciszek Wilczewski¹⁴².

12 maja 1985 r. w 4 rocznicę rejestracji NSZZ RI „Solidarność” i 50 rocznicy śmierci J. Piłsudskiego odprawiona została Msza św. w sanktuarium ks. Jerzego Popiełuszki. Do Warszawy wyjechała kilkudziesięcioosobowa grupa rolników z kilku gmin z wieńcem i dwoma transparentami. Na jednym z nich hasło: *Zwycięzimy jeżeli będziemy trzeźwi, uczciwi, ofiarni, odważni, wolni i solidarni*” NSZZ RI „Solidarność” Region Białystok. Każdy z rolników miał plakietkę z napisem Białystok¹⁴³.

W styczniu 1985 r. w Suchowoli, do której przybyli członkowie białostockiej „Solidarności”, odprawiono uroczystą Mszę św. w intencji pomyślności Ojczyzny. Mszę zakończono pieśnią „Boże, coś Polskę”. Zgromadzeni podnieśli ręce z palmami ułożonymi w znak Victoria. Po mszy odbyły się modlitwy za duszę ks. Jerzego Popiełuszki na zewnątrz kościoła, przy symbolicznym obrazie księdza. O zmarłym mówił Stanisław Marczuk. We mszy świętej wzięli także udział znani polscy aktorzy, Krzysztof Chamiec i Jerzy Kamas. Do Suchowoli w każdą drugą niedzielę miesiąca białostocka „Solidarność” organizowała wyjazdy na msze święte w intencji Ojczyzny. Organizatorem akcji był ks. Stanisław Suchowolec¹⁴⁴.

Także w kościele św. Stanisława Kostki na Żoliborzu w Warszawie odprawiona została uroczysta Msza św. w intencji Ojczyzny. Do Warszawy przybyli członkowie „Solidarności” z różnych stron kraju. Białostocką „Solidarność” reprezentowali przedstawiciele kilku zakładów pracy oraz związkowcy z Suchowoli, Hajnówki, Brańska i Choroszczy. Mszę rozpoczęła uroczystość poświęcenia trzech sztandarów, wśród nich sztandaru białostockiego „Fadomu” (widniały na nim her-

by Białegostoku i Ziemi Białostockiej, napis „Solidarność”, daty robotniczych protestów 1956, 1970 i 1976 oraz srebrne krzyże z wileńskiego pomnika, który miał być odtworzony przez „Solidarność”)¹⁴⁵.

W lutym 1985 r. w Rzeszowie biskup Tadeusz Błaszkiewicz odprawił uroczystą Mszę św. w której uczestniczyło ponad 2,5 tys. osób. Na uroczystości przybyła też delegacja białostockich rolników. Po nabożeństwie Józef Ślisz odczytał zebranym listy od Lecha Wałęsy, Mariana Jurczyka i Piotra Baumgarta. Podkreślił, iż porozumienia rzeszowsko – ustrzyckie nie były honorowane przez władze i proponował powołanie komisji ds. realizacji porozumień rzeszowsko-ustrzyckich. Region Białostocki nie wydelegował swojego przedstawiciela. Powstanie Komisji było krokiem do reaktywacji odtwarzania jawnych struktur „Solidarności” rolniczej.

22 czerwca 1985 r. w Kryninie odbyły się uroczystości poświęcenia obrazu Matki Bożej, w których udział wzięli m. in. prymas Polski Józef Glemp i metropolita wrocławski, kardynał Henryk Gulbinowicz. Do Kryniny przybyła bardzo liczna pielgrzymka z Białegostoku z emblematami „Solidarności”. W kościele związkowcy odśpiewali pieśń *Boże coś Polskę*, wznosząc przy tym palce złożone w kształcie litery V. Kilka dni później w Płonce Kościelnej odbyła się koronacja obrazu Matki Bożej Płonkowskiej. Podczas uroczystości widniały transparenty „Solidarności”. Przybyły liczne rzesze wiernych (ponad 100 tysięcy). Homilię wygłosił prymas Józef Glemp. Uroczystości zgromadziły ponad 70 tys. wiernych¹⁴⁶.

Próba sił i sprawdzianem skuteczności oporu członków podziemia wobec komunistycznej władzy stały się wybory do Sejmu w 1985 r. Władze dopuściły możliwość zgłaszania dwóch kandydatów na jedno miejsce. Obydwie strony potraktowały wybory jako swoisty plebiscyt poparcia. 16 lipca 1985 r. TKK wezwała do bojkotu wyborów. Oprócz propagowania tej idei, przygotowano akcję sprawdzania frekwencji przed lokalami wyborczymi. W lipcu 1985 r. w Białymstoku powstał Społeczny Komitet Kontroli Wyborów do Sejmu. Grupa tworzących go ludzi powzięła zamiar, by w Białymstoku i w województwie społecznymi siłami obliczyć frekwencję wyborczą do Sejmu. Komitet postanowił posłużyć się metodą liczenia osób głosujących „3x5” (zastosowaną w Warszawie w 1984 r.). Komitet prowadził intensywną akcję propagandową mającą na celu uzmysłwić ludziom bezsens głosowania. W mieście kolportowano znaczki z hasłem: *Nie daj się wrobić w farsę wyborczą*, a także ulotki o treści: *Naszym wyborem: powszechny bojkot, Wybory? Panom z KC czas powiedzieć NIE*. Opracowana została instrukcja uczestników akcji „3x5”, która polegała na przeprowadzeniu odpowiedniej liczby niezależnych, krótkich pomiarów frekwencji wyborczej w ciągu całego dnia na obszarze miasta i województwa. Każdy pomiar polegał na liczeniu w czasie 5 minut (nie dłużej nie

¹⁴¹ J. Olszaek, „Solidarność” Rolników Indywidualnych..., s. 154.

¹⁴² APB, KW PZPR, Informacje notatki i korespondencja dotycząca polityki wyznaniowej, problemów kościoła i kleru, sygn. 55/XI/11 – t. 1, k. 166.

¹⁴³ Tamże, s. 81.

¹⁴⁴ APB, KW PZPR, Informacje..., sygn. 55/XI/11 – t. 1, k. 169.

¹⁴⁵ „Biuletyn Informacyjny”... 1985 nr 82, s. 1.

¹⁴⁶ APB, Rada Narodowa i Urząd Miasta i Gminy w Łapach, sygn. 55, k. 24-25.

krócej) wszystkich osób wychodzących z dowolnie wybranego lokalu wyborczego¹⁴⁷.

Władze wojewódzkie bardzo intensywnie przygotowywały się do wyborów. W połowie sierpnia 1985 r. odbyło się specjalne posiedzenie z udziałem I sekretarza KW PZPR, wojewody białostockiego, kierownictwa Wojewódzkiego Urzędu Spraw Wewnętrznych w Białymstoku. Uzgodniono, iż wojewoda białostocki spotka się z administratorem diecezji białostockiej i drohiczyńskiej, zaś naczelnicy miast i gmin zostali zobowiązani do przeprowadzenia rozmów z proboszczami poszczególnych parafii. Do takich zadań zostali zobowiązani także sekretarze Komitetów Gminnych PZPR¹⁴⁸. By zbadać nastroje społeczne przed wyborami, KW PZPR zlecił badania sondażowe w 42 okręgach wyborczych, którymi objęto 1424 osoby. W ankietach pytano o stosunek do rzeczywistości, zaufanie do instytucji państwowych, Partii, Kościoła, „Solidarności”, a także o to czy ludzie będą głosować w październikowych wyborach. Z przeprowadzonych badań wynikało, że społeczeństwo najwyższym zaufaniem darzyło wojsko, Kościół i duchowieństwo, Sejm i sądownictwo. Rozwiązaną „Solidarność” obdarzyło zaufaniem około 30% ankietowanych. Na pytanie, czy ludzie pójdą głosować w wyborach do Sejmu odpowiedziało na tak 68,4% badanych, z tego 33,4 %, że będą uczestniczyć w głosowaniu dla „świętego spokoju”, a 14,8% deklarowało pójście na wybory bez względu na naciski i szykany. 34% badanych stwierdziło, iż ich udział w wyborach nie będzie miał żadnego wpływu na losy kraju¹⁴⁹.

W 1985 r. podczas koronacji obrazu Matki Boskiej Płonkowskiej J. Beszta-Borowski razem z rolnikami członkami „Solidarności” umieścił przed ołtarzem polowym dwa transparenty z hasłami: *Matko błogosław, księżu Jerzy wspieraj, nasza „Solidarność RI Białystok” i drugi “Daj moc wytrwania więźniom sumienia, Ojczyzny wolnej zbliżaj zmartwychwstanie” – Rolnicy Ziemi Białostockiej.*

W uroczystości koronacji obrazu Matki Bożej w Krypnie wzięła udział grupa rolników – członków NSZZ RI „Solidarność” z J. Besztą-Borowskim na czele. Członkowie rolniczej „Solidarności” złożyli Vota Matce Bożej Krypnieńskiej: orzeł w koronie pośród dwóch kłosów w kształcie litery V z napisem „Solidarność” *Rolników indywidualnych 1985*¹⁵⁰.

15 września 1985 r. na terenie wsi Jasionówka i Jasionóweczka gmina Mońki funkcjonariusze MO skonfiskowali ulotki nawołujące do bojkotu wyborów do

¹⁴⁷ Dokumenty Społecznej Akcji Obliczania Frekwencji podczas Wyborów do Sejmu w październiku 1985 r., „Bez Debitu”. Kwartalnik Nieregularny 1987 nr 2, s. 21-31; Instrukcja dla uczestników akcji 3x5 sporządzona przez Społeczny Komitet Kontroli Wyborów do Sejmu. Instrukcja w zbiorach autora.

¹⁴⁸ APB, KW PZPR, Informacje..., sygn. 55/XI/11 – t. 1, k. 174.

¹⁴⁹ APB, KW PZPR, Informacja o ogólnych wynikach badań sondażowych „Społeczeństwo przed wyborami”, sygn. 2, k. 2-3.

¹⁵⁰ J. Beszta-Borowski, *Pół wieku...*, s. 84-85.

Sejmu. Wykonał je J. Beszta-Borowski, a kolportowali członkowie podziemnej rolniczej „Solidarności”. Zawierały następujące treści: *13 października bojkot. Idąc do urn popierasz system, który więził prymasa Wyszyńskiego, chciał zabić papieża, zamordował księdza Jerzego, Grzegorza Przemyka i wielu innych, usuwa krzyże, ateizuje naród, dąży do kolchozów. Pamiętaj ty ku urnie, Polska w tiurmie”, „Jeszcze komuna nie zginęła póki my pijemy – 22 litry na osobę, do ich urn idziemy, za ochłap się sprzedajemy, do UB donosimy – honoru i godności nie mamy”, „Nie idź na ich wybory. Bądź solidarny, zbojkotuj czerwonego „Solidarność”¹⁵¹.*

Kilka tygodni później Prokuratura Rejonowa w Białymstoku wydała postanowienie o tymczasowym aresztowaniu J. Beszty-Borowskiego, którego oskarżono o to, że w latach 1982-1985 na terenie województwa białostockiego sporządzał, gromadził, przechowywał i osobiście rozprowadzał ulotki, pisma i druki zawierające treści mogące wyrządzić istotne szkody interesom PRL. Został on osadzony w areszcie w Białymstoku, a później przewieziony do Warszawy na Rakowiecką.

W październiku 1985 r. funkcjonariusze SB prowadzili postępowanie wobec Władysława Tokarskiego, Józefa Bolesty i Anny Hryniewickiej, których oskarżono o kolportaż bezdebiotowych materiałów na terenie Białegostoku i Brańska. Podziemne czasopisma, w tym „Jutrzenkę” otrzymywali od kolporterów powiązanych z Międzyzakładową Komisją Koordynacyjną, na czele której stał Leopold Staweccki¹⁵². W związku z tą sprawą SB dokonała przeszukań w mieszkania następujących osób: Zbigniewa Bogdana, Franciszka Bartnickiego, Władysława Tokarskiego, Józefa Bolesty, Czesława Grabowskiego, Zofii Lewickiej-Pezowicz, Włodzimierza Chwójko, Jadwigi Godlewskiej z Michałowa, Grzegorz Łukszy z Michałowa, Michała Łukszy z Michałowa, Czesława Żery, Małgorzaty Wróblewskiej, Bolesława Jurkiewicza i Ryszarda Jedeluka, Heleny Łapińskiej, Krzysztofa Wasilewskiego, Celiny Sobolewskiej, Tadeusza Michalisa, Jadwigi Ligowskiej i Danuty Osady. Skonfiskowano podziemne biuletyny, broszury i nagrania. W styczniu 1986 r. Prokuratura Rejonowa w Białymstoku umorzyła postępowanie. Co ciekawe 2 lipca 1986 r. funkcjonariusze SB komisyjnie zniszczyli wszystkie dowody rzeczowe znalezione podczas rewizji przeprowadzonej w październiku 1985 r. w miejscu zamieszkania Władysława Tokarskiego¹⁵³.

Działacze niezależnego ruchu chłopskiego organizowali protesty w obronie represjonowanych. Taką akcję przeprowadzono w lutym 1986 r. w 5. rocznicę strajków rzeszowsko-ustrzyckich. Po uroczystej Mszy św. celebrowanej przez bpa Tadeusza Błaszkiewicza odbyło się spotkanie ponad 100 działaczy, którzy zaape-

¹⁵¹ Archiwum Sądu Okręgowego w Białymstoku, Akta sprawy Jana Beszty-Borowskiego, sygn. III K 299/86, k. 1.

¹⁵² AIPN Bi, Notatka służbowa, sygn. 07/199, k. 11; M. Kietliński, *Ćwierć wieku podlaskiej „Solidarności”*. NSZZ „Solidarność” Region Białystok 1980-2005, Białystok 2005, s. 186-187.

¹⁵³ AIPN, Bi, sygn. 07/199, k. 181, 193.

lowali o uwolnienie więzionych za przekonania: Józefa Teligi, Jana Beszty-Borowskiego i Janusza Szkutnika. Pod apelem do władz PRL podpisało się ponad 300 osób¹⁵⁴.

23 listopada 1986 r. w Warszawie zebrali się przedstawiciele różnych ruchów i odłamów „Solidarności” na wsi z całego kraju. W spotkaniu uczestniczyli m. in. Michał Bartoszcze, Piotr Baumgart, Jan Beszta-Borowski, Stanisław Helski, Stanisław Janisz, Tadeusz Nawrocki, Wieńczysław Nowacki, Janusz Szkutnik, Józef Teliga, Janusz Winiarski. Po długich dyskusjach powstała Tymczasowa Krajowa Rada Rolników „Solidarność” w składzie: Michał Bartoszcze, Jan Beszta-Borowski, Tytus Czaratoryski, Stanisław Janisz, Jan Kołowski, Edward Małecki, Tadeusz Nawrocki, Ludwik Pełka, Janusz Rożek, Józef Teliga i Marian Wiak. Na czele Rady stanął przewodniczącym J. Teliga. Doradcą rady został Andrzej Stelmachowski¹⁵⁵. Powstał też Konwent Seniorów Niezależnego Ruchu Ludowego (NRL). Do TKRR „S”, na wniosek kierownictwa krajowego OKOR, nie zaproszono osób z opozycji koncesjonowanej. W skład Konwentu Seniorów weszli: Józef Teliga, Adam Bień, Stanisław Janisz, Hanna Chorażyna, dr Antonina Komorowska, Roman Michałkiewicz, Paweł Mucha, Michał Bartoszcze, Józef Marcinkowski, ks. Jan Zieja. Rada miała się zajmować sprawami związkowymi, a konwent działalnością polityczną.

Kilka miesięcy później w Częstochowie odbyło się kolejne zebranie TKRR „Solidarność”, na które przybyli m. in. Gabriel Janowski, Józef Ślisz, Edward Lipiec, Artur Balazs, Jan Beszta - Borowski. Wybrano władze Rady. Funkcję przewodniczącego powierzono Józefowi Śliszowi. Zebrani zaapelowali do rolników, aby tworzyć struktury wojewódzkich rad rolniczych¹⁵⁶.

Wdrażanie II etapu reformy gospodarczej przez rząd spowodowało pogorszenie sytuacji ekonomicznej w rolnictwie. Malą opłacalność produkcji rolnej. Szczególnie dotkliwe były podwyżki cen środków produkcji. Rolnicy byli niezadowoleni również z wprowadzenia większych opłat za podatek drogowy za eksploatację sprzętu i środków transportu rolniczego. Trzeba było zapłacić za eksploatację ciągnika, przyczepy, rozrzutnika itp., bez względu na to przez jaki czas taki sprzęt był używany. Rolnicy domagali się weryfikacji opłat i uzależniali je od długości eksploatacji danego sprzętu¹⁵⁷.

W 1988 r. powołano Radę Naczelną Niezależnego Ruchu Ludowego złożoną z członków Konwentu Seniorów, do których dokooptowano następujące osoby: Maria Stępiak, Eugeniusz Myczka, Mieczysław Wardziński, Józef Wlekiński,

¹⁵⁴ J. Olszaek, „Solidarność” Rolników Indywidualnych..., s. 151.

¹⁵⁵ T. Kozłowski, J. Olszaek, *Niezależny Ruch Chłopski...*, s. 127.

¹⁵⁶ J. Beszta-Borowski, *Pół wieku...*, s. 103.

¹⁵⁷ APB, Regionalny Ośrodek Pracy Partyjnej w Bielsku Podlaskim. Informacja o sytuacji społeczno-politycznej w ROPP Bielsk Podlaski z 25.03.1987 r., sygn. 4, k. 5.

Ludwik Pełka. Obok Rady Naczelnej funkcjonowało nadal kierownictwo krajowe OKOR, które faktycznie podejmowało wiążące decyzje wspólnie z Konwentem Seniorów NRL, dla całego ruchu. Przewodniczącym Komisji programowej NRL i PSL został Janusz Szkutnik, zaś Komisji Kongresowej Wieńczysław Nowacki. Dużą rolę także Henryk Suchora, Józef Wlekiński, Jan Beszta-Borowski, Maria Stępiak, Tadeusz Sopel, Stanisław Olszański, Jan Mantoifel, Robert Turski, Jan Łata, Jan Poterek, Janusz Stępiak, Piotr Szewczyk (zamojskie), Grzegorz Ostrowski (Warszawa), Janusz Kopera (kieleckie), Piotr Baumgart (szczecińskie), Tadeusz Kowalczyk (kieleckie).

W kilkanaście miesięcy później (w marcu 1988 r.) na wniosek J. Beszty-Borowskiego zebrali się rolnicy z kilku gmin województwa białostockiego: Łapy, Poświętne, Brańsk, Zabłudów, Juchowiec, Jasionówka, Turośń Kościelna. Na spotkaniu powołana została Rada Rolników „Solidarność” Ziemi Białostockiej w składzie: Kazimierz Niemyjski, Tadeusz Roszkowski, Krzysztof Średziński, Marianna Kleszczewska, Adam Szóstko i Jan Beszta-Borowski – rzecznik prasowy Rady¹⁵⁸. Ustalono, iż jej skład jest otwarty dla delegatów pozostałych gmin i w zależności od sytuacji w kraju, ma ona w odpowiednim czasie ujawnić się. Omówiono sprawę bojkotu wyborów do rad narodowych, a także trudną sytuację ekonomiczną na wsi. Członkowie Rady zorganizowali wiele zebrań na których przedstawili celowość jej powołania. Zebrania odbywały się po wsiach (Borowskie, Kadłubówka, Turośń Dolna). Kilka spotkań zorganizowano u księdza Stanisława Suchołwca¹⁵⁹.

Powolna liberalizacja polityki władz wobec niezależnych związków zawodowych spowodowała, iż 20 sierpnia 1988 r. we wsi Kadłubówka (gmina Brańsk) zebrali się przedstawiciele tajnej Rady Rolników z kilkunastu gmin województwa. Na miejsce spotkania przybyło około 50 osób. Omówiono wiele spraw i wydarzeń w kraju oraz sytuację na wsi. Postanowiono ujawnić Radę. W związku z tym do wojewody białostockiego zostało skierowane następujące pismo – oświadczenie: „Niniejszym powiadamy obywatela wojewodę, iż w obliczu katastrofalnej i stale pogarszającej się sytuacji ekonomicznej rolników powstała i rozpoczęła jawną działalność Rada Rolników „Solidarność” Ziemi Białostockiej w składzie: Kazimierz Niemyjski, gmina Brańsk, Tadeusz Roszkowski, gmina Poświętne, Krzysztof Średziński, gmina Turośń Kościelna, Marianna Kleszczewska, gmina Łapy, Adam Szóstko, gmina Zabłudów.

¹⁵⁸ APB, UW w B, sygn. 444, k. 1.

¹⁵⁹ Relacja J. Beszty-Borowskiego z lutego 2000 r.

Rada powstała, gdyż nie było autentycznych przedstawicieli wsi w radach narodowych, samorządach i Sejmie. Postępowało wyludnienie i starzenie się wsi, nasiłał się spadek opłacalności produkcji rolnej, który pogłębiała galopująca inflacja. Rolnicy zrzeszeni w Radzie chcieli poprawy zaopatrzenia wsi w artykuły spożywcze, sprzęt gospodarstwa domowego. Zwracano uwagę na brak wodociągów i telefonów we wsiach województwa białostockiego. Niezadowolenie rolników budziła likwidacja wielu szkół wiejskich, pogarszający się dostęp młodzieży wiejskiej do szkół średnich i wyższych czy też opłakany stan zdrowotny mieszkańców wsi, spowodowany słabym wyposażeniem ośrodków zdrowia w sprzęt medyczny i leki. Narzekano na działalność administracji gminnej, gdzie powszechne były korupcja i łapownictwo. Zwrócono uwagę na dyskryminację tzw. dwuzawodowców, czyli chłoporobotników, którym odbierano zasiłki na dzieci, jeżeli posiadali więcej niż 1 hektar ziemi. Jak podkreślono, wiele rodzin na wsi wegetowało w biedzie, zaczęły pojawiać się działki ziemi leżącej odłogiem. Zaapelowano do wojewody, by wreszcie przestano traktować rolników jako wrogów klasowych, gdyż polski rolnik pracuje bardzo ciężko i rzetelnie. Produkuje tanio i efektywnie. Zużycie energii na wsi wynosiło 6%, a rolnicy wytwarzali 35% dochodu narodowego. Jak podkreślili zebrani rolnicy, dalsza taka polityka władz może doprowadzić do załamania produkcji żywności. Zaapelowano do wojewody o zorganizowanie wspólnego spotkania i omówienie problemów nurtujących białostocką wieś, a także wszczęcie działań zapobiegawczych¹⁶⁰.

Po długich staraniach członków Rady przyjął wicewojewoda Julian Ślarzyński, który stwierdził, iż nie posiada kompetencji by omówić problemy zawarte w przysłanym mu piśmie. Takie uprawnienia, jak stwierdził wicewojewoda, posiadała tylko centrala w Warszawie¹⁶¹.

Po tym spotkaniu wojewoda Marian Gała zakazał działalności Radzie Rolników „Solidarność” Ziemi Białostockiej, a decyzji swojej nadał rygor natychmiastowej wykonalności. W uzasadnieniu podkreślił, iż działalność Rady Rolników jest niezgodna z prawem, ponieważ nie została zalegalizowana na podstawie przepisów o stowarzyszeniach lub innych przepisów prawa, a jej dalsza działalność może spowodować zagrożenie bezpieczeństwa, spokoju i porządku publicznego.

W sierpniu 1988 r. w Częstochowie odbyło się spotkanie Tymczasowej Krajowej Rady Rolników „Solidarność”, gdzie omówiono sprawy uczestnictwa rolniczej „Solidarności” w pracach Okrągłego Stołu. J. Beszta-Borowski poinformował zebranych o powstaniu jawnej Rady Rolników „Solidarność” Ziemi Białostockiej. W tajnym głosowaniu wybrano przedstawicieli do tzw. stolika rolniczego.

Białostockich rolników miał reprezentować J. Beszta-Borowski, chociaż, jak potem podkreślał, nie był zwolennikiem Okrągłego Stołu, ale ktoś musiał reprezentować interesy chłopów¹⁶².

Przedstawiciele środowisk rolniczych, uczestniczący po stronie solidarnościowo-opozycyjnej w negocjacjach przy Okrągłym Stole liczyli przede wszystkim na to, że skutkiem tych rozmów będzie realizacja porozumień z Ustrzyk Dolnych i Rzeszowa. W skład grupy roboczej ds. ustawy o związkach zawodowych rolników indywidualnych byli: Artur Balazs, Bolesław Banaszkiewicz, Gabriel Janowski, Józef Ślisz i Andrzej Stelmachowski. W podzespole ds. rolnictwa byli: Artur Balazs, Piotr Baumgart, Jan Beszta-Borowski, Piotr Dąbrowski, Jerzy Dietl, Antoni Leopold, Edward Lipiec, Edward Małecki, Walerian Pańko, Zbigniew Rokicki, Andrzej Stelmachowski, Jacek Szymanderski, Józef Ślisz i Antoni Tokarczuk¹⁶³.

12 lutego 1989 r. w domu parafialnym oo. werbistów w Kleosinie odbył się Zjazd Delegatów Rady Rolników „Solidarność” Ziemi Białostockiej. Na zjazd przybyli goście z Łomży i Zambrowa. Obrady rozpoczęły się od Mszy św., potem uczestnicy ze sztandarem powędrowali na salę obrad. Dyskutowano o sytuacji na wsi polskiej. Działacze narzekając mówili o tragicznej sytuacji wsi polskiej, która bardzo szybko się starzała. Podkreślano, iż w niektórych wsiach w walących się i zaniebanych domach i obejściach żyją tylko starzy ludzie. Na wsiach brakuje młodych kobiet, które masowo wyjeżdżały za pracą do miasta. Przewodniczący J. Beszta-Borowski złożył sprawozdania z kilku lat podziemnej działalności „Solidarności” RI na wsi. Wspominał m. in. o pomocy żywnościowej dla internowanych, działaniach propagandowych władzy, która próbowała poróżnić „Solidarność” robotniczą i rolniczą. Informował też o słabych kontaktach pomiędzy poszczególnymi kołami „Solidarności”, ale podkreślił przy tym, iż udało się wydrukować 14 numerów „Gońca Wojennego”. Dalej J. Beszta-Borowski mówił o represjach ze strony funkcjonariuszy SB. Następnym mówcą był prof. Tadeusz Nawrocki, który poinformował zebranych o sytuacji w Polsce na tle toczących się rozmów przy Okrągłym Stole. Przestrzegał także zgromadzonych przed wyrażeniem zgody na wspólną platformę wyborczą ze Zjednoczonym Stronnictwem Ludowym, proponował też tworzenie kół Niezależnego Ruchu Ludowego. Podkreślał, iż chłopci muszą podjąć decyzje czy chcą należeć do ZSL, czy też Polskiego Stronnictwa Ludowego. Głos zabrał również Stanisław Marczuk – przewodniczący Regionalnej Komisji Wykonawczej NSZZ „Solidarność”, który poinformował zebranych rolników o odradzaniu się robotniczej „Solidarności” na terenie województwa białostockiego.

¹⁶⁰ APB, UW w B, sygn. 444, k. 1.

¹⁶¹ J. Beszta-Borowski, *Pół wieku...*, s. 116-123.

¹⁶² J. Nachiło, *Nie o to walczyłem. Jan Beszta-Borowski o sobie*, „Kurier Poranny” 7-9.05. 1993, s. 1, 3.

¹⁶³ J. Olszaek, „Solidarność” Rolników Indywidualnych..., s. 193.

stockiego. Następnie wybrano przewodniczącego. Ze 120 zaproszonych w głosowaniu wzięło udział 104 delegatów. Funkcję tę powierzono Adamowi Szóstce.

Po wyborach nastąpiła dalsza dyskusja. Ewa Sypytkowska z Komisji Interwencji i Praworządności prosiła o informacje o łamaniu prawa przez funkcjonariuszy MO, administrację państwową, o nadużycia ekonomiczne i wyborcze. Poinformowała zebranych rolników, iż mogą się zwracać do Komisji o bezpłatne porady prawne. Wystąpił też delegat z Dubicz Cerkiewnych, który mówił o tym, iż po wprowadzeniu stanu wojennego władze mocno dawały się we znaki członkom „Solidarności”. Zjazd zakończył się apelem jego uczestników do rolników na Białostocczyźnie o włączanie się do działań w obronie interesów wsi i zakładanie w białostockich wsiach struktur „Solidarności”. Informacji i pomocy organizacyjnej mieli udzielać członkowie Rady Rolników „Solidarność” Ziemi Białostockiej – Jan Beszta-Borowski z Uhowa i Kazimierz Niemyjski z Kalnicy (gmina Brańsk)¹⁶⁴.

Już 26 lutego 1989 r. we wsi Kałużbowce odbyło się zebranie NSZZ „Solidarność” Rolników Indywidualnych. Zebranie poprowadził Kazimierz Niemyjski. Na zebraniu obecnych było ponad 200 osób. Poddano krytykę politykę rolną rządu, rolników irytowały zwłaszcza niskie ceny skupu mleka, żywca, środków produkcji, a wysokie maszyn i narzędzi rolniczych. Podjęto jednak decyzje, iż nie będzie podejmowana akcja protestacyjna, aby umożliwić rozmowy przy Okrągłym Stole¹⁶⁵. Kolejne zebranie, tym razem za zgodą naczelnika gminy odbyło się 15 marca 1989 r. w Boćkach. Udział wzięli rolnicy z Bociek, Andryjanek, Siekluk, Piotrowa, Trojan, Olszewa, Wiercian, Jakubowskich. W zebraniu wzięło udział ponad 200 osób. Na zebranie przybyli też: Kazimierz Niemyjski oraz członkowie rolniczej „Solidarności” z Kalnicy i Łubina Kościelnego. Zebranie otworzył Marian Banasiuk, który ustawił na stoliku na scenie krzyż i oświadczył, iż zebranie rozpocznie się od modlitwy. Tak też się stało. Sekretarzem zebrania został Tadeusz Ulikowski z ZSL. Przedstawiciele rolniczej „Solidarności” z Łubina Kościelnego przedstawili postulaty, wcześniej złożone na ręce wicewojewody Juliana Ślarzyńskiego. W czasie dyskusji rolnicy ustalili, iż nie będą przyjmować nakazów i płacić podatku, składek emerytalnych i przymusowych składek do Państwowego Zakładu Ubezpieczeń. Stwierdzono przy tym, iż ceny na maszyny rolnicze i usługi są za wysokie, a za niskie na produkty rolne, wiele zastrzeżeń budziła praca służby rolnej i administracji gminnej, nieprawidłowa klasyfikacja mleka prowadząca do zaniżania cen skupu. Po zebraniu wielu rolników zapisało się do rolniczej „Solidarności”. Tydzień później odbyło się zebranie wiejskie w Knorozach, gmina Bielsk Podlaski na które

¹⁶⁴ L.J. *Zjazd rolników*, „Biuletyn Informacyjny NSZZ „Solidarność” Region Białystok” 1989 nr 116, s. 4-5.

¹⁶⁵ APB, KW PZPR, Rejonowy Ośrodek Pracy Partyjnej. Informacja o sytuacji społeczno-politycznej w rejonie Bielska Podlaskiego, sygn. 4, k. 117.

przybyli przedstawiciele rolniczej „Solidarności” w osobach Kazimierza Niemyjskiego, Puchalskiego i Bańkowskiego. Poparli bojkot płacenia podatków przez rolników. Władzom zarzucono, że przy „Okrągłym Stole” najmniej mówiło się o rolnictwie, mimo że w programie rządowym zajmuje ono czołowe miejsce¹⁶⁶.

18 marca 1989 r. ponad 400 chłopskich delegatów przyjechało do Warszawy na Zjazd NSZZ „Solidarność” Rolników Indywidualnych. Z Białostocczyzny delegatami byli Jan Beszta-Borowski i Dionizy Stankiewicz. Przyjechali, aby potwierdzić mandat do Tymczasowej Krajowej Rady Rolników. Rolnicza „Solidarność”, chociaż jeszcze niezalegalizowana miała swoje jawne komisje w ponad 800 gminach i 41 województwach na terenie całego kraju. Wśród zaproszonych gości byli m. in. Lech Wałęsa oraz delegacje rolników z Francji, Włoch, Szwecji, a także prezydent Europejskiej Konfederacji Rolnictwa. Przewodniczący TKR Józef Ślisz omówił dotychczasową działalność Związku, Artur Balazs, Piotr Baugmart i Gabriel Janowski złożyli sprawozdanie, w którym poinformowali zebranych o obradach Okrągłego Stołu. Następnie dyskusja zeszła na temat sytuacji polskiej wsi. Delegaci podkreślali, iż co siódmy polski rolnik pozostawał w stanie bezzennym, gdyż dziewczyny wprost uciekały ze wsi, wybierając łatwiejsze życie w mieście. W polskich gospodarstwach brakowało maszyn i narzędzi rolniczych. Po dyskusji delegaci uchwalili Statut, i kilka uchwał. Gabriel Janowski wystąpił z prośbą o ocenę dotychczasowych władz Związku i usunięcie tych osób, które jemu szkodzią. Zebrani udzielili jednak wotum zaufania Józefowi Śliszowi. Rezygnację z funkcji zgłosili natomiast Artur Balazs, Piotr Baugmart oraz Jan Beszta-Borowski. Przy powszechnym sprzeciwie zebranych swoje rezygnacje jednak wycofali. Delegaci niemal jednomyślnie wyrazili poparcie dla Tymczasowej Rady Krajowej w jej dotychczasowym składzie¹⁶⁷.

Na przełomie marca i kwietnia 1989 r. potęgowało się napięcie społeczne, którego źródłem były rosnące obciążenia finansowe rolników, połączone ze spadkiem dochodów. Ceny maszyn rolniczych wzrosły o 40%, ciągników o 60%, zaś mieszanek paszowych o 45%. Rolnicy protestowali przeciwko niekonsekwencji rządu w polityce rolnej. Podkreślali, iż stało się regułą, że kiedy władze podnoszą ceny produktów rolnych, to i zaraz podwyższają ceny na maszyny rolnicze. Rolnicy wywieszali flagi narodowe w miejscach publicznych, bojkotowali punkty skupu mleka i punkty skupu żywca. Najintensywniej protestowano w rejonach Siemiatycz, gdzie zamkniętych było 27 punktów skupu i Bielska Podlaskiego, gdzie zamkniętych było 16 punktów. Nasilona akcja protestacyjna miała miejsce w gminach Brańsk i Wyszki, gdzie na części zlewni wywieszono flagi narodowe. Mniejsze nasilenie

¹⁶⁶ Tamże, k. 119-120, 123.

¹⁶⁷ *Rolnicy '89*, „Przegląd Wiadomości Agencyjnych” [Region Mazowsze], 1989 nr 11, s. 4.

wystąpiło w gminach Bielsk Podlaski, Boćki i Orla, gdzie część zlewni mleko przyjmowała. W Grabowcu rolnicy z Łubina Kościelnego ciągnikami zablokowali dojazd do zlewni mleka. Zamknięte były zlewnie mleka w Dubnie, Mołoczach, Śnieżkach, Krasnowcu, Bystrem, Wygonowie. Nastąpił spadek skupu mleka w ilości 90 tys. litrów. Podobnie działo się w punktach skupu żywca. Rolnicy na wieść o kolejnej podwyżce cen wstrzymali sprzedaż trzody chlewnej. W gminie Brańsk w punktach skupu wywieszono flagi narodowe, w punkcie skupu Bielsku Podlaskim przyjęto tylko jedną świnię. Milicja nie podjęła interwencji, gdyż stwierdziła, iż to władze Okręgowych Spółdzielni Mleczarskich są kompetentne do załatwienia tych spraw. Rolnicy protestowali poprzez odmowę przyjęcia nakazów płatniczych za 1989 r. W niektórych gminach w akcjach brały udział całe wsie: Czyże, Narew, Hajnówka, w innych pojedynczy rolnicy¹⁶⁸.

Sytuacja ta doprowadziła do tego, iż 3 kwietnia 1989 r. we wsi Skiwy (gmina Siemiatycze) doszło do zebrania około 1000 rolników z województw: białostockiego, białkopodlaskiego i łomżyńskiego. Po burzliwej dyskusji sformułowano postulaty pod adresem władz, w których żądano m.in. podwyższenia cen mleka, powstrzymania galopującego wzrostu cen na maszyny rolnicze, wprowadzenia dobrowolności ubezpieczeń majątkowych, zmniejszenia składki emerytalnej. Podjęto również decyzję o powstrzymaniu się ze sprzedażą produktów rolnych, na które obowiązują ceny urzędowe, aż do czasu spełnienia postulatów. Rolnicy stwierdzili również, iż przestali wierzyć w zapewnienia rządu, PZPR i ZSL. Do protestu przyłączyli się członkowie PZPR, wielu rolników składało legitymacje partyjne¹⁶⁹. Kilka dni później w Grodzisku odbyło się spotkanie władz gminnych z sołtysami i przedstawicielami strajkujących rolników. Na spotkanie przybyło około 600 osób, w tym rolnicy z województwa łomżyńskiego. Kolejne zebranie, w którym uczestniczyło około 700 osób odbyło się we wsi Stadniki w gminie Grodzisk. Rolnicy poparli bojkot sprzedaży mleka i żywca, żądali również spełnienia wcześniejszych postulatów. W Boćkach zgromadzeni rolnicy zażądali zmiany kierownictwa GS, zmian obsady posterunku MO¹⁷⁰.

Po tych zebraniach zaczęły reaktywować się kolejne ogniwa „Solidarności” Rolników Indywidualnych. Kolejne koła powstawały w Choroszczy, Juchnowcu,

¹⁶⁸ APB, KW ROPP w Hajnówce, sygn. 6, k. 6.

¹⁶⁹ W początkach 1989 r. PZPR w województwie białostockim zrzeszała około 5,2 tys. rolników (około 15% wojewódzkiej organizacji partyjnej). Według partyjnych statystyk stanowiło to około 6,4% rolników indywidualnych. Dla porównania do PZPR należało około 7,2% dorosłego społeczeństwa województwa białostockiego, 7,2% robotników i 27 % inteligencji, zob.: APB, KW PZPR, Protokoły posiedzeń Egzekutywy. Kierunki działań polityczno-organizacyjnych w świetle analizy dwuletniej ankiety statystycznej, sygn. 479, k. 123-124.

¹⁷⁰ APB, KW PZPR, Posiedzenia Egzekutywy. Informacja o aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w województwie białostockim, sygn. 479, k. 92-94.

Suchowoli. W Juchnowcu Antoni Lewko zwołał zebranie wiejskie, na którym zawieszono sołtysa i działalność spółki wodnej.

W kwietniu 1989 r. odbył się w Warszawie Krajowy Zjazd Delegatów NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność”. Ziemię Białostocką reprezentowali: Adam Szóstko, Jan Beszta-Borowski, Jan Kamiński, Marek Żmujdzin, Piotr Krutul, adwokat Stanisław Kostka. Na przewodniczącego Związku wybrano Gabriela Janowskiego. W maju 1989 r. sytuacja na wsi była trudna. W trakcie rozmowy z Tomaszem Malewiczem, redaktorem „Biuletynu Informacyjnego NSZZ „Solidarność” Region Białystok”, Adam Szóstko podkreślił, iż rolnictwo indywidualne był niszczone przez kolejne ekipy komunistycznych funkcjonariuszy, którzy dążyli do jego kolektywizacji. Rolnik sprzedawał produkty po cenach ustalonych przez państwo, a wszystkie środki do produkcji sprzedawane były w gminnych spółdzielniach po cenach narzuconych również przez państwo. Były to więc monopole państwowe, eliminujące zasadę konkurencyjności w skupie. Według przewodniczącego rolniczej „Solidarności” obowiązujące ceny nie stanowiły żadnej zachęty do lepszej produkcji, która okazywała się nieopłacalna. Jak podkreślił Adam Szóstko aby bronić interesów ekonomicznych społeczeństwa wiejskiego należało stworzyć silny apolityczny związek zawodowy. Było to zadanie dość trudne, gdyż chłopcy dystansowali się od wszelkich organizacji. Za główne zadanie „Solidarności” Rolników Indywidualnych przewodniczący uznał zniesienie centralnej regulacji cen tak, aby produkcja w rolnictwie stała się opłacalna i zaczęła przynosić rolnikom realne dochody¹⁷¹.

A. Szóstko podkreślał również, iż bolączką wsi był brak maszyn rolniczych, a zakłady pracy wycofywały się z produkcji na rzecz rolnictwa. Na pytanie o przynależność rolników do „Solidarności” przewodniczący odpowiedział, iż do Związku zapisało się wielu młodych ludzi, którzy apelowali o apolityczność rolniczej „Solidarności”. W trakcie rozmowy poruszony został problem przynależności do Związku rolników wyznania prawosławnego. Przewodniczący stwierdził, iż choć prawosławni z dystansem podchodzili do Związku, to jednak oczekiwali, że ktoś będzie bronił ich interesów. Dodał też, że integracja całego środowiska wiejskiego bez różnicy na wyznanie czy narodowość to bardzo ważne zadanie rolniczej „Solidarności”¹⁷². W trakcie prac organizacyjnych nad utworzeniem Komitetu, RKW NSZZ „Solidarność” Regionu Białystok doszła do wniosku, iż nie należy ograniczać się jedynie do wyborów. Nadeszła chwila, aby utworzyć strukturę, która w przyszłości może stać się opiniotwórczym ciałem opozycji. Pewnych wzorów do przyszłych działań dostarczały prace Komitetu Obywatelskiego przy Lechu Wałę-

¹⁷¹ T. Malewicz, *Bo jest szansa. Rozmowa z Adamem Szóstko*, „Biuletyn Informacyjny NSZZ „Solidarność” Region Białystok” 1989 nr 120-121, s. 1, 4.

¹⁷² Tamże, s. 4.

sie. Powołano także przy Komitecie Obywatelskim Komitet Wyborczy NSZZ „Solidarność” Ziemi Białostockiej. Jego przewodniczącym został Stanisław Marczuk. Na stanowisko kierownika biura wyborczego Komitet powołał Jerzego Muszyńskiego. 9 maja KO zgłosił kandydatury prof. Andrzeja Kalicińskiego i prof. Andrzeja Stelmachowskiego do Senatu. W wyborach do Sejmu województwo białostockie podzielone zostało na dwa okręgi. W pierwszym, obejmującym Białystok i tereny przyległych gmin zgłoszono Krzysztofa Putrę, zaś w drugim okręgu z siedzibą w Bielsku Podlaskim zgłoszono kandydaturę J. Beszty-Borowskiego¹⁷³.

Grupa osób współpracujących z Komisją ds. Mniejszości Narodowych Komitetu Obywatelskiego przy Przewodniczącym NSZZ „Solidarność” Lechu Wałęsie lansowała pomysł, aby w czerwcowych wyborach w województwie białostockim wspierać wspólnego kandydata – Białorusina. Grzegorz Kostrzewa – Sekretarz Komisji – przedstawił Białorusinom koncepcję, że „Solidarność” nie wystawi kandydata do jednego mandatu senatorskiego i jednego mandatu poselskiego, ustępując w ten sposób miejsca kandydatom białoruskim. Stronę białoruską reprezentować mieli kandydaci związani z Klubem Białoruskim, który powstał w lutym 1989 r.¹⁷⁴. Klub zrzeszał inteligencję, (która na początku lat 80. porzuciła pozostające pod patronatem Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Białostockie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne), studentów z Białoruskiego Zrzeszenia Studentów oraz osoby nie należące do żadnej organizacji. Klub był jednocześnie ośrodkiem myśli politycznej Białorusinów w Polsce¹⁷⁵.

Jak się jednak okazało, pomysły, które narodziły się w Warszawie nie znalazły akceptacji w Białymstoku, gdzie 15 kwietnia 1989 r. na zebraniu Komitetu Obywatelskiego Ziemi Białostockiej zatwierdzone zostały kandydatury na posłów i senatorów. Proces typowania kandydatów przebiegał według określonych reguł. Liczyła się przeszłość związkowa, nieposzlakowane życie rodzinne i opinia Kościoła. W głosowaniu tajnym nominację na senatora uzyskał prof. Andrzej Kaliciński, na posłów: Jan Beszta Borowski, Krzysztof Jaworowski i Krzysztof Putra¹⁷⁶. Wszyscy kandydaci „Solidarności” na posłów i senatorów zostali zaproszeni do Stoczni Gdańskiej na spotkanie z Komitetem Obywatelskim, gdzie każdemu z nich zrobiono zdjęcie z Lechem Wałęsą, które potem jako plakat było wywieszane w danym

¹⁷³ J. Kwasowski, *Niezwykła wiosna '89*, „Gazeta w Białymstoku” (dodatek do „Gazety Wyborczej” 1999 nr 106, s. 2).

¹⁷⁴ M. Ziolkowski, *Przyczynek do rozważań o naszej tolerancji*, „Więź” 1989 nr 11-12, s. 145-146.

¹⁷⁵ E. Mironowicz, *Białorusini w wyborach parlamentarnych i samorządowych w Polsce w latach 1989-1994*, Białoruskie Zeszyty Historyczne 1995 nr 2, s. 122.

¹⁷⁶ J. Kwasowski, *Trzecia niepodległość*, Rewolucja '89. Wywiady publikowane w tygodniku Polityka w cyklu „Rozmowy na XX lecie” oraz fragmenty wspomnień nadesłanych na konkurs „Pamiętnik wielkiej zmiany ogłoszony przez tygodnik Polityka, ilustrowane zdjęciami z lat 1988-1990 autorstwa Stanisława Ciolka, Warszawa 2009, s. 174-175.

okręgu wyborczym. Starano się do minimum ograniczyć indywidualizowanie kandydatów, wiedząc, iż w większości nie są oni dostatecznie popularni. We wspólnym programie wyborczym kandydaci jako swój cel wskazywali suwerenność narodu i niepodległość kraju oraz naprawę Rzeczypospolitej. Zobowiązali się także działać na rzecz takiej przebudowy państwa, która miała zapewnić równość i wolność obywateli, wolność stowarzyszeń, odrodzenie samorządu terytorialnego, niezależność sądów, likwidację cenzury, zakaz przyznawania kierowniczej roli jakiegokolwiek partii politycznej, przyznanie przedsiębiorstwom pełnej samodzielności, zmiany w stosunkach własnościowych dających podstawy dla prywatyzacji, wznowienie roli samorządów pracowniczych, zwiększenie nakładów na szkolnictwo i opiekę zdrowotną. Z apelem do Komitetu i jego przewodniczącego Stanisława Marczuka o przyjęcie w skład Komitetu wszystkich tych, którzy za działalność w podziemiu cierpieli w więzieniach, stawiali biernym opór komunistycznej władzy zwrócił się Leszek Sławiński z Niezależnego Ruchu Społecznego „Solidarność” im. Jerzego Popiełuszki¹⁷⁷.

W tej sytuacji Klub Białoruski na posła niezależnego wytypował Eugeniusza Mironowicza – białoruskiego historyka i działacza społecznego, który kandydował w okręgu południowym województwa białostockiego, a na niezależnego senatora Sokrata Janowicza – znanego białoruskiego pisarza piszącego po białorusku i po polsku, który debiutował w 1956 r. na łamach białoruskiego tygodnika „Niwa” wydawanego w Białymstoku. Białorusini rozpoczęli kampanię wyborczą. Skomplikowało to sytuację, gdyż przedstawiciele polskich i białoruskich środowisk niezależnych konkurowali o głosy tych samych wyborców.

Sekretariat Komitetu Obywatelskiego „Solidarność” udzielił zgody Michałowi Klingerowi (teolog prawosławny, wykładowca Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej), by udał się do Białegostoku i przeprowadził negocjacje z działaczami białostockiej „Solidarności”. Na zebraniu KO „Solidarność” Ziemi Białostockiej, które odbyło się 19 kwietnia 1989 r. M. Klinger przedstawił kandydaturę E. Mironowicza, jednak propozycję po długiej i burzliwej dyskusji odrzucono. Nie bez znaczenia był tu fakt przyznania 4, a nie 5 – jak wcześniej zakładano mandatów dla kandydatów niezależnych. Sądzić należy, iż pewną rolę odegrała też nieobecność E. Mironowicza na zebraniu.

Klub Białoruski starał się uzyskać poparcie ordynariusza prawosławnej diecezji białostocko-gdańskiej, biskupa Sawy i białostockiego oddziału Unii Chrześcijańsko-Społecznej dla idei wystawienia przez wszystkie środowiska prawosławne i białoruskie dwóch kandydatów. Po wejściu do Sejmu i Senatu mieliby oni bronić interesów białoruskiej mniejszości narodowej, jej języka, kultury i religii, a także

¹⁷⁷ „Czyn”. Pismo Niezależnego Ruchu Społecznego „Solidarność” im. ks. Jerzego Popiełuszki. Region Północno-Wschodni 1989 nr 2, s. 2.

czynić starania do ustanowienia poprawnych stosunków między Polakami i Białorusinami. Biskup Sawa stwierdził, iż cerkiew nie włączy się do bezpośredniego udziału w kampanii wyborczej, a jej poparcie uzyskali Eugeniusz Czykwin i Jan Suchodoła – kandydaci Bractwa Prawosławnego. Kręgi cerkiewne wsparły też Jana Piwnika – kandydata na senatora oraz Bogdana Martyniuka¹⁷⁸.

Walkę o mandat poselski podjęło również Białoruskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne. Wraz z przedstawicielami innych towarzystw kulturalno-społecznych mniejszości narodowych, przewodniczący BTSK A. Barszczewski podjął w KC PZPR rozmowy na temat uzyskania miejsca na liście krajowej. Odmówiono mu. KW PZPR udzielił poparcia „niezależnemu” Mirosławowi Surowcowi¹⁷⁹.

Do budowania mostów pomiędzy Polakami a Białorusinami zabrało się Koło NSZZ RI „Solidarność” z Dubicz Cerkiewnych. Było to jedyne wśród Białorusinów Koło „Solidarności”. Jego przewodniczący Sergiusz Niczyporuk z Grabowca podkreślał, iż Białorusini byli bardzo niechętnie nastawieni do „Solidarności”. Niczyporuk chciał zlikwidować te podziały. Jak się potem okazało była to nieudana inicjatywa¹⁸⁰.

21 maja 1989 r. w Bielsku Podlaskim odbył się wiec wyborczy Andrzeja Stelmachowskiego, Andrzeja Kalicińskiego i Jana Beszty-Borowskiego. Na spotkanie przybyło około 1500 osób w większości ludzi młodych. Przybyły delegacje „Solidarności” z Hajnówki, Dubicz Cerkiewnych. Wiec był dobrze zorganizowany, a poprzedziła go sprawna akcja plakatu (Bielsk został oplakatowany wizerunkami kandydatów „Solidarności”). Na wiecu wystąpił też kandydat z towarzystwa ukraińskiego Bogdan Martyniuk, który zapytał dlaczego „Solidarność” nie wystawiła przedstawiciela mniejszości narodowych. Kandydaci stwierdzili, iż istnieje solidarność pomiędzy prawosławnymi i katolikami. Następnie A. Stelmachowski i J. Beszta-Borowski udali się do Brańska, gdzie na placu kościelnym odbył się wiec z udziałem ponad 300 osób. Wiec otworzył Kazimierz Niemyjski z Kalnicy, a transparentach widniały emblematy religijno-patriotyczne, m.in. krzyże, orły w koronie, portrety Józefa Piłsudskiego. Na wielu domach wisiały ręcznie malowane hasła: *Praca służy Bogu i Ojczyźnie – „Solidarność” RI, Niech praca wszystkim się opłaci*, *O sile państwa stanowi równość i niezależność chłopów polskich – Wincenty Witos*. J. Beszta-Borowski skrytykował rząd. A. Stelmachowski udowodnił, iż komuna to nie tylko PZPR, ale również ZSL i SD. Stwierdził także, iż

¹⁷⁸ Kandydaturę B. Martyniuka do Wojewódzkiej Komisji Wyborczej w Białymstoku zgłosiło Ukraińskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne, które utworzyło w województwie pięć kół: w Kleszczelach, Czeremsze, Bielsku Podlaskim, Białymstoku i Hajnówce; zob.: M. Ziółkowski, *Przyczynki....., Więź* 1989 nr 11-12, s. 145, 150.

¹⁷⁹ Tamże, s. 149; także E. Mironowicz, *Białorusini w wyborach....*, „Białoruskie Zeszyty Historyczne”, s. 122.

¹⁸⁰ M. Ziółkowski, *Białoruska ścieżka do „Solidarności”*, „Solidarność”. Tygodnik Rolników, 1989 nr 6, s. 4.

rolnicy nie powinni płacić podatków do 1 lipca 1989 r. i że w przyszłym Sejmie będzie walczył o interesy chłopów. Organizatorzy wiecu rozdawali znaczki i wizerunki kandydatów¹⁸¹.

24 maja 1989 r. w Brańsku odbyło się spotkanie naczelnika gminy z przedstawicielami kółek rolniczych „Solidarność” wiejskiej w sprawie niepłacenia przez rolników podatku gruntowego. Przedstawiciele „Solidarności”, i kółek rolniczych stwierdzili, iż produkcja rolna jest nieopłacalna, ustalenia na tzw. górze były podejmowane bez udziału rolników więc będą oni nadal strajkować, raty podatku płacić też nie zamierzali, gdyż rekompensowała im straty poniesione podczas strajku mlecznego. Rolniczej „S” przewodniczył K. Niemyjski¹⁸².

4 czerwca 1989 r. odbyły się wybory do Sejmu Kontraktowego. Zwycięstwo odniosła opozycja. Z Białostockizny senatorami desygnowanymi przez „Solidarność” zostali Andrzej Kaliciński, na którego głosowało 153.758 osób (58,5%), Andrzej Stelmachowski, na którego głosowało 158.326 osób (60,2%), posłami zaś – Jan Beszta-Borowski (61,7%), Krzysztof Putra (65%)¹⁸³.

Latem 1989 r. rolnicza „Solidarność” stanęła przed wyborem drogi działania w nowych warunkach politycznych. W związku z wydarzeniami w kraju NSZZ RI „Solidarność” zaczęła organizować zebrania swych członków. 23 lipca 1989 r. we wsi Popławy odbył się zjazd gminny NSZZ RI „Solidarność” gminy Brańsk. Była to najliczniejsza pod względem liczby członków organizacja związkowa w województwie białostockim. Zebranie poprzedziła uroczysta Msza św. Część roboczą zebrania prowadził Kazimierz Niemyjski, wiceprzewodniczący Wojewódzkiej Rady Rolników Indywidualnych. Zapoznał zebranych z działalnością Związku w gminie i planami tworzenia nowych kół wiejskich. Działalność w okresie stanu wojennego oraz po jego zakończeniu przybliżyli zebrany J. Łempicki, były przewodniczący Zarządu Gminy, oraz Stanisław Puchalski, główny animator niezależnej działalności związkowej na terenie Brańska.

Na zebranie przybył poseł J. Beszta-Borowski, który zapoznał zebranych z kulisami wyboru generała W. Jaruzelskiego na prezydenta. Stwierdził przy tym, iż nie rozumiał manipulacji podczas głosowania nad prezydenturą Jaruzelskiego. Na drugi dzień zawiesił swoje uczestnictwo w Obywatelskim Klubie Parlamentarnym¹⁸⁴. W czasie dyskusji rolnicy zarzucali posłom i senatorom opozycyjnym małe zdecydowanie. Domagano się wymiany kadry na znaczących stanowiskach w województwie. Poparto też koncepcję A. Michnika „Wasz prezydent nasz premier”. Dysku-

¹⁸¹ APB, KW PZPR, Rejonowy Ośrodek Pracy Partyjnej w Bielsku Podlaskim. Informacja o sytuacji społeczno-politycznej w rejonie, sygn. 4, k. 160.

¹⁸² Tamże, k. 168.

¹⁸³ *Nasi w Sejmie i w Senacie. Posłowie i senatorowie wybrani z listy „Solidarności”*, Warszawa 1990, s. 21.

¹⁸⁴ J. Nachiło, dz. cyt., s. 3.

owano nad prowadzeniem akcji protestacyjnej, polegającej na niepłaceniu podatków oraz jej rozszerzeniem na inne płody rolne. Podawano przykłady lekceważenia postulatów rolniczych przez władzę różnych szczebli. Poparto propozycję zgłoszoną przez jedną z rolniczek, by ograniczyć sprzedaż alkoholu. Przeprowadzono również wybory. Nowym przewodniczącym został Krzysztof Jaworowski. Wybrano też dwóch wiceprzewodniczących: Krzysztofa Warmiaka ze wsi Rudka i Kazimierza Niemyjskiego z Kalnicy¹⁸⁵.

W czasie jednej z dyskusji na forum Komitetu Obywatelskiego „Solidarność” Ziemi Białostockiej, poświęconą przyszłości rolnictwa działacze chłopscy proponowali, aby zapisać w najważniejszych aktach prawnych, w tym w przyszłej konstytucji, że podstawą ustroju rolnego jest i pozostanie gospodarstwo rodzinne. Solidarnościowcy „miejscy” dowodzili z kolei, że nie da się utrzymać rachitycznych, kilkhektarowych gospodarstw, w których nie produkuje się żadnych nadwyżek na rynek, a przyszłością będą duże, mocne gospodarstwa, może nawet stuhektarowe, a nadwyżka siły roboczej na wsi powinna się przekwalifikować do zawodów obsługujących rolnictwo. Obecny na spotkaniu prof. Andrzej Stelmachowski, wówczas już marszałek Senatu stwierdził, że w Japonii dominują gospodarstwa kilkhektarowe.

W drugiej połowie 1989 r. sytuacja ekonomiczna polskiej wsi gwałtownie się pogorszyła. W ramach tzw. urynkowania władze zaczęły odchodzić od dotacji żywności, co powodowało znaczny wzrost cen, zaczęły napływać tańsze produkty żywnościowe z Europy Zachodniej, z którymi trudno było konkurować polskim rolnikom. Spadły ceny mleka płacone producentom. Znacznie podrożały paliwa, pasze, energia, nawozy i maszyny rolnicze, których dostarczano w coraz mniejszych ilościach, co budziło uzasadnione niezadowolenie na wsi. Rolnicy ratowali się ograniczeniem sprzedaży swoich produktów do uspołecznionych punktów skup. W ten sposób znacznie spadł skup mleka. Nasiliła się sprzedaż wolno rynkowa. Część rolników przetrzymywała produkty rolne, traktując je jako lokatę kapitału¹⁸⁶.

W związku z taką sytuacją Rada Wojewódzka Rolników Indywidualnych „Solidarność” zbierała się dość często. Omawiano pogarszającą się sytuację ekonomiczną. Szukano dróg wyjścia. Niektórzy rozgoryczeni działacze twierdzili, że nie o taką Polskę walczyli z komunistyczną władzą i wycofywali się z działalności. Powoli „Solidarność” traciła zaufanie rolników. Działacze zdawali sobie sprawę, iż chłopci jeszcze nie wystąpili przeciw rządowi T. Mazowieckiego, gdyż rząd ten był alternatywą dla poprzedniego ustroju i powstał też przy poparciu rolniczej „Soli-

¹⁸⁵ W. Tokarski, *Zjazd rolników w Brańsku*, „Biuletyn Informacyjny NSZZ „Solidarność” Region Białystok” 1989 nr 177, s. 2.

¹⁸⁶ APB, KW PZPR, Sytuacja w rolnictwie województwa białostockiego po trzech kwartałach 1989 r., sygn. 481, k. 51-52

darności”. Krytykowano rząd za brak komunikacji społecznej ze społeczeństwem. Rada Krajowa NSZZ S RI udzielił poparcia rządowi Mazowieckiego, z którym wiązała nadzieje na demokratyczne reformy. Rolnicza „Solidarność” postanowiła bronić zagrożonej produkcji rolniczej¹⁸⁷.

Z czasem działalność rolniczej „Solidarność” w województwie białostockim malała. Niektórzy jej działacze zaangażowali się w działalność polityczną, ich drogi często się rozchodziły. Dziś w zasadzie Niezależny Samorządny Związek Zawodowy Rolników Indywidualnych „Solidarność” nie istnieje w przestrzeni społecznej województwa podlaskiego.

¹⁸⁷ *Nie trzeba klaniać się*, „Rzeczchłopska. Biuletyn Informacyjny NSZZ „S” RI w Toruniu”, 1990 nr 25, s. 1-2.

ZAKOŃCZENIE

Opracowanie zagadnień, związanych z działalnością Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego Rolników Indywidualnych „Solidarność” w województwie białostockim w latach 1980-1989 oznaczało konieczność przeanalizowania sytuacji rolnictwa na przełomie lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX wieku. Staraliśmy się ukazać Związek na tle wydarzeń ogólnopolskich, a także jego specyfikę regionalną. W dalszej kolejności natomiast próbowaliśmy dokonać ustalenia skutków tego działania, tak dla społeczeństwa, jak i dla władz partyjno – państwowych.

Na publikację składa się również 49 dokumentów wytworzonych w znacznej części przez NSZZ RI „Solidarność” w latach 1980-1981, a przechowywanych w Archiwum Archidiecezjalnym w Białymstoku. Dokumenty te stanowiące niezwykle interesujący i unikatowy zespół archiwalny, liczący kilkanaście jednostek archiwalnych i kilkaset dokumentów. W zasadzie są one nieznane i niewykorzystywane przez historyków.

Dokumenty z lat 1982-1989 pochodzą ze zbiorów prywatnych, a także z zasobu Archiwum Państwowego w Białymstoku, gdzie były wytworzone przez władze administracyjne i partyjne. Wykorzystane zostały dokumenty przechowywane w archiwum Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Białymstoku. Są one zewidencjonowane i dostępne w czytelniach naukowych tych instytucji.

Dokumenty zostały zaprezentowane w układzie chronologicznym. Ingerencje autorów ograniczyły się do uwspółcześnienia interpunkcji i ortografii, ujednolicenia skrótów i zapisów dat. Wszystkie wyróżnienia w tekstach dokonane przez ich wystawców (podkreślenia, wytłuszczenia, wersaliki) oddano za pomocą czcionki wytłuszczonej. W dokumentach w nawiasach kwadratowych rozwijano występujące skróty.

Mamy nadzieję, iż dzięki naszej publikacji materiały archiwalne stanowiąc będą bazę wyjściową do dalszych i pogłębionych badań nad dziejami najnowszej historii województwa białostockiego.

DOKUMENT 1

*1980 wrzesień 10, Dobrzyniewo Duże – List Jakuba Antoniuka
do przedstawicieli rolników o przybycie na spotkanie do jego domu
w celu zorganizowania niezależnego związku zawodowego*

Szanowny Kolego!

Działając w oparciu o tekst protokołu porozumienia zawartego w Gdańsku w dniu 31 sierpnia 1980 r., pomiędzy Międzyzakładowym Komitetem Strajkowym i Komisją rządową z wicepremierem Mieczysławem Jagielskim na czele, odnośnie powołania w Polsce samorządnych związków zawodowych, kilku dziesięcioosobowa grupa działaczy ludowych z terenu całej Polski, zabrana w dniu 7 września w Warszawie powołała Główny Komitet Niezależnego Związku Zawodowego Rolników, w skład którego weszli i przedstawiciele z terenu województwa białostockiego.

W związku z powyższym, zwracam się do Was z prośbą o przybycie do mnie – do Dobrzyniewa Dużego, w dniu 21 września b.r. [1980] w godzinach popołudniowych, w celu wspólnego rozważenia wynikłej sytuacji i ewentualnej możliwości zorganizowania i na terenie Białostocczyzny wojewódzkiej lub nawet może i obejmującego swoją działalność cały teren północno-wschodnich połaci ziem Polski, Niezależnego Związku Zawodowego Rolników.

Dobrzyniewo Duże, dnia 10 września 1980 roku.

Jakub Antoniuk
Wiceprezes Głównego Komitetu
Niezależnego Związku Zawodowego Rolników
Indywidualnych

Oryginał, maszynopis

Źródło: Archiwum Archidiecezjalne w Białymstoku

DOKUMENT 2

1980 wrzesień 21, Dobrzyniewo Duże – Protokół z zebrania organizacyjnego Wojewódzkiego Komitetu Założycielskiego Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego Rolników na terenie województwa białostockiego, zwołanego z inicjatywy prezesa Komitetu Głównego Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego Rolników – Jakuba Antoniuka, odbytego w jego mieszkaniu we wsi Dobrzyniewie Dużym koło Białegostoku w dniu 21 września 1980 r.

Protokół nr 1

Zagaił obrady i przewodniczył o godzinie 10.00 Jakub Antoniuk. Protokołował Paweł Dziekoński.

Przewodniczący witając przybyłych w liczbie 11 z terenów byłych powiatów: białostockiego, monieckiego i sokólskiego tak byłych działaczy jak i obecnych działaczy wiejskich, przedstawił im proponowany przez siebie porządek zebrania w porządku następującym:

1. Zagajenie.
2. Omówienie aktualnej sytuacji w kraju na odcinku społecznym i gospodarczym.
3. Dyskusja.
4. Powołanie Wojewódzkiego Komitetu Organizacyjnego Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego Rolników.
5. Wolne wnioski.

Wobec braku zastrzeżeń co do proponowanego porządku zebrania przewodniczący poinformował zebranych o głównych powodach i przebiegu żywiłowego strajku robotników w całej Polsce w miesiącach lipcu, sierpniu i wrześniu b.r. informując iż w wyniku podpisanego w dniu 31 sierpnia b.r. porozumienia pomiędzy Zarządem PRL a MKS, w Gdańsku, stosownie do pkt. 3 protokołu tego porozumienia w oparciu o ratyfikowaną i przez Polskę konwencję Międzynarodowej Organizacji Pracy nr 87 mówiącej o wolności związkowej i o ochronie praw związkowych oraz nr 98 o prawie organizowania się tudzież w oparciu o obowiązującą w Polsce Konstytucję, organizowane są obecnie w całym kraju niezależne związki zawodowe ludzi pracy, w wyniku czego w dniu 7 września powołany został do życia w Warszawie Główny Komitet Organizacyjny Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego Rolników w skład którego weszli znani działacze społeczni z całego kraju, w tym i przedstawiciel Białostoczczyzny w osobie jego – Jakuba Antoniuka na stanowisku jednego z wiceprezesów. Podając powyższe do wiadomości przewodniczący poinformował i stosownie do nałożonego na siebie obowiązku zaprosił do siebie na dzień dzisiejszy większą ilość znanych sobie tak weteranów ru-

chu ludowego jak i wiejskich działaczy społecznych w celu powołania i na Białostoczczyźnie Wojewódzkiego Komitetu Organizacyjnego Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego Rolników, z nieobecności których wnoszą iż żadnemu z nich chyba nie doręczono wezwań. W dyskusji większość obecnych wypowiedziała się za natychmiastowym podaniem do życia Wojewódzkiego Komitetu Organizacyjnego Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego Rolników, deklarując swój udział w jego działalności na przyjętym przez siebie lub też powierzonym mu stanowisku.

W rezultacie w skład Wojewódzkiego Komitetu Organizacyjnego Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego Rolników weszli:

Jakub Antoniuk jako prezes,

Józef Wyszkowski ze wsi Konopczyn koło Moniek i Kazimierz Bakun ze wsi Starowlany koło Sokółki jako wiceprezesi,

Paweł Dziekoński jako sekretarz,

Stanisław Kandziora ze wsi Letniki, członek Komitetu.

Dziękując zebranych za przybycie jak te za powierzenie mu obowiązków prezesa przewodniczący zebrania poinformował zebranych iż w tej chwili w Warszawie odbywa się właśnie posiedzenie Głównego Komitetu Organizacyjnego.

Oryginał, maszynopis

Źródło: Archiwum Archidiecezjalne w Białymstoku

DOKUMENT 3

1980 listopad 26, Białystok – Zaświadczenie wydane przez Jakuba Antoniuka Kazimierzowi Bakunowi, które upoważniało go do organizowania rejonowych kół i komitetów „Solidarności Wiejskiej” na terenie województwa białostockiego

Białystok, dnia 26 XI 1980 r.

**Wojewódzki Komitet Organizacyjny
Niezależnego Samorządnego Związku
Zawodowego Rolników „Solidarność Wiejska”
w Białymstoku**

Zaświadczenie

Wojewódzki Komitet Organizacyjny Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego Rolników „Solidarność Wiejska” w Białymstoku, niniejszym zaświadcza, że obywatel Bakun Kazimierz, syn Józefa i Emilii, zamieszkały we wsi Starowlany koło Sokółki, gminy Kuźnica, jest jednym z głównych współzałożycieli tego Komitetu, pełni w nim od chwili jego zorganizowania, tj. od dnia 21 września 1980 roku, stanowisko wiceprezesa, i jako taki ma prawo nie tylko organizowania na terenie całego województwa białostockiego, tudzież sąsiednich: suwałskiego i łomżyńskiego, wiejskich, gminnych i rejonowych kół i komitetów organizacyjnych tego Związku, ale też i występowania w imieniu tego Związku wobec władz państwowych, administracyjnych i innych organizacji społecznych na terenie ww. trzech województw.

Zaświadczenie niniejsze ważnym jest do dnia 30 czerwca 1981 roku.

Wiceprezes Komitetu Głównego i prezes

Wojewódzkiego Komitetu Niezależnego Samorządnego Związku
Zawodowego Rolników „Solidarność Wiejska” w Białymstoku.

Jakub Antoniuk

Oryginał, maszynopis

Źródło: Archiwum Archidiecezjalne w Białymstoku

DOKUMENT 4

1981 styczeń 18, Białystok – Uchwała Międzyzakładowego Komitetu Założycielskiego NSZZ „Solidarność” w Białymstoku w sprawie poparcia dla „Solidarności Wiejskiej” i poparcia dla akcji protestacyjnej w Rzeszowie

Białystok, dnia 18 I 1981 r.

Uchwała

MKZ [Międzynarodowy Komitet Założycielski] NSZZ „Solidarność” w Białymstoku żąda konsekwentnej realizacji porozumień z Gdańska, Szczecina, Jastrzębia i Katowic. Żądamy polityki społecznej zgodnej z duchem porozumień, zakładających konsultację ze związkami zawodowymi w sprawach dotyczących społeczeństwa.

Uważamy, że tylko taka polityka może uchronić naszą Ojczyznę od kolejnych konfrontacji i przyczynić się do rzeczywistego postępu. MKZ zgłasza pełne poparcie dla Krajowej Komisji Porozumiewawczej z jej rozmowach z Rządem.

Zgłaszamy nasze poparcie dla „Solidarności Wiejskiej”. Dla rolników także musi być zapewniona możliwość autentycznego samorządu. Wyrażamy nasze poparcie dla akcji protestacyjnej prowadzonej w Rzeszowie i protestujemy przeciwko próbom rozstrzygnięcia siłą narosłego od wielu lat konfliktu. Żądamy zatwierdzenia przez Sąd Najwyższy statutu NSZZ „Solidarności Wiejskiej”.

MKZ NSZZ „Solidarność” Białystok

Oryginał, maszynopis

Źródło: Zbiory prywatne

DOKUMENT 5

1981 kwiecień 22, Białystok – Prośba Tymczasowego Wojewódzkiego Komitetu Założycielskiego NSZZ RI „Solidarność” w Białymstoku do wojewody białostockiego Kazimierza Dunaja w sprawie przydzielenia lokalu na działalność NSZZ RI „Solidarność”

Białystok, dnia 22 IV 1981 r.

**Prezydium Tymczasowego
Wojewódzkiego Komitetu
NSZZ RI „Solidarność”
Dobrzyniewo Duże
obywatel Jakub Antoniuk**

**Pan
Wojewoda Białostocki
mgr inż. Kazimierz Dunaj
Białystok**

Tymczasowy Wojewódzki Komitet Założycielski NSZZ RI „Solidarność” w Białymstoku powołany w dniu 21 września 1980 r. zwraca się z uprzejmą prośbą o umożliwienie przydzielenia dla potrzeb NSZZ RI Regionu Białystok lokalu wraz z wyposażeniem biurowym, możliwie w biurowcu przy ul. Nowostki 13 w Białymstoku – zgodnie z pkt. 2 Porozumienie Bydgoskie z dnia 17 kwietnia 1981 r.

Szeroki zakres działalności powstającego na naszym terenie NSZZ „Solidarność” wymaga większej ilości pomieszczeń oraz ich wyposażenia w sprzęt biurowy taki jak: krzesła, biurka, szafy, telefony, maszyny do pisania, powielacz, itp.

Prosimy ponadto zabezpieczenie druku „Biuletynu Informacyjnego” BZGraf [Białostockie Zakłady Graficzne] Białystok.

Liczymy pełni wdzięczności na Pana Wojewody pomoc.

Za Prezydium NSZZ RI „Solidarność” Białystok

Jakub Antoniuk – prezes
Jan Beszta Borowski – wiceprezes
Kazimierz Bakun – wiceprezes
Edmund Mierziński – wiceprezes

Oryginał, maszynopis

Źródło: Archiwum Archidiecezjalne w Białymstoku

DOKUMENT 6

1981 czerwiec 01, Białystok – Prośba wojewody białostockiego Kazimierza Dunaja skierowana do Zarządu NSZZ RI „Solidarność” w sprawie wyrażenia opinii dotyczącej podziału maszyn rolniczych

Białystok, dnia 1 VI 1981 r.

**Wojewoda Białostocki
Nr RZŁ. X,2146/440/81**

**Obywatel Przewodniczący
Niezależnego Związku Zawodowego
Rolników Indywidualnych „Solidarność”
w Białymstoku, ul. Lipowa 51, p. 5**

W dniu 13 V [19]81 r. Dyrektor Wydziału Rolnictwa, Gospodarki Żywnościowej i Leśnictwa przedłożył Obywatelowi Sikorskiemu [Wojciechowi] – członkowi Prezydium NSZZ „RI „Solidarność” projekt podziału ciągników i maszyn towarzyszących z uwzględnieniem gmin na II półrocze br. z uprzejmą prośbą o wyrażenie opinii, której dotychczas nie otrzymałem.

Ze względu na wzmożone interwencje interesantów o uzyskanie przydziałów, jak również nadchodzący okres nasilenia prac w rolnictwie zachodzi potrzeba przyspieszenia dokonania przydziałów w województwie na gminy, a w gminach na rolników.

W tej sytuacji uprzejmie proszę o przyspieszenie wydania opinii. W wypadku nieprzekazania jej w terminie do 8 VI [19]81 r. uznaję sprawę za uzgodnioną i za akceptowaną pozytywnie.

**Wojewoda
mgr inż. Kazimierz Dunaj**

Oryginał, maszynopis

Źródło: Archiwum Archidiecezjalne w Białymstoku

DOKUMENT 7

1981, Białystok – Program działania NSZZ RI „Solidarność”

Powstanie, cele i program działania NSZZ RI „Solidarność”

„Solidarność” powstała z krzywdy jako sprzeciw bezprawiu, fałszowi, obłudzie, poniżenia godności człowieka. Narzucany według obcej doktryny system pod nazwą socjalizmu z naszego narodu chciał stworzyć bezwolnych bezmyślnych robotli.

Poczynając od przedszkola, szkoły odcinano korzenie wiary, prawdy historycznej, tradycji. Wykształcono okaleczonych nauczycieli nieznających prawdziwej historii swego narodu, aby dalej szkolili ludzkie automaty bez duszy, bez myślenia, serca który by bez sprzeciwu szli na tzw. Wybory, podnosili ręce, kiedy trzeba, telewizor byłby ich jedyną wyrocznią. Ktokolwiek myślał inaczej był kontrrewolucjonistą, słynnym stalinowskim wrogiem ludu, był niszczone i represjonowany. Rozwinęła się selekcja negatywna, wszystkie właściwe stanowiska obejmowali ludzie bezwolni, bezkrytycznie popierający system, służący mu i dalej dobierali sobie podobnych.

Stworzono sławetny diabelski krąg nomenklatury partyjne, kastę kilkudziesięciu tysięcy ludzi nietykalnych, urodzonych dyrektorów, kierowników, sekretarzy, naczelników, oni to obsadzali wszystkie instytucje, związki zawodowe, rady narodowe, gminy, szkoły, a nawet Polski Czerwony Krzyż i Komitet Pomocy Społecznej.

Jak więc widzimy w tym kraju nie było instytucji, która by reprezentowała naród, społeczność, gminę, wieś. Związki zawodowe czy Rady Narodowe to były fasadowo-dekoracyjne atrapy stworzone przez władzę i jej służące. Perfidii takiej nie zna chyba historia ludzkości, no bo jaka ta władza ludu, lud rządzi i kto śmie mówić, czy myśleć inaczej.

My chłopcy według tej obcej doktryny jako klasa byliśmy skazani na unicestwienie jako kułacy, jeszcze dziś niektóre „zaprzyjaźnione” agencje jak TASS, operują tym terminem.

Metody niszczenia były różne, od brutalnej stalinowskiej kolektywizacji do przejmowania ziemi na renty i pod pretekstem złego gospodarowania. Byliśmy sparaliżowani strachem i władza umiejętnie z tego korzystała, ale w sierpniu 1980 r. ten wszechogarniający strach został przez naród przełamany. Powstała dziesięcioletnia „Solidarność”. Powoli z niedowierzaniem i nieufnością zaczęli powstawać na nogi chłopcy.

Ileż pracy przed nami, a odbudować stare nieprzemijające wartości moralne, uczciwość, sprawiedliwość, honor, odkłamać naszą historię, autentyczną kulturę

i tradycję, przywrócić do pamięci naszej, naszych dzieci i wnuków prawdziwych bohaterów narodowych. Przywrócić zabrane nam szkoły, w nich prawdziwych nauczycieli i kierowników, kierowników nie fałszerzy z nomenklatury.

Zbliżają się wybory do Rad Narodowych, liczymy i mamy nadzieję, że będą to pierwsze od 36 lat autentyczne wybory, a nie wybory robione przez Front Jedności Narodu. To te rady będą wybierać naczelników gmin.

W ciężkich zmaganiach wywalczyliśmy dla wsi Fundusz R Rolnictwa, musimy dążyć aby był on wykorzystywany według życzeń zebrania wiejskiego, z części tego funduszu utworzyć ewentualnie fundusz dobrej woli czy fundusz socjalny, którego czerpałoby się pomoc najbardziej potrzebującym.

Nie są to żadne Spółdzielnie Kółek Rolniczych, to scentralizowane i zbiurokratyzowane instytucje. Należy stworzyć z nich autentyczne Spółdzielnie Usług Rolniczych, które by wykonały prace kombajnem, opryski, rozsiewy zbóż, sprzęt podstawowy przekazać rolnikom, ewentualnie Kółkom Rolniczym, czy grupom rolników, które by wykonywały usługi mniejszym nie posiadającym ciągników rolnikom. Te autentyczne spółdzielnie poza wymienionymi usługami prowadziłyby sprzedaż produktów naftowych rolnikom, naprawy sprzętu rolnikom. Wojewódzkie Zjednoczenia Kółek Rolniczych jako typowo biurokratyczna instytucja winna zostać rozwiązana, gdyż podraża koszty usług rolnikom, a tym samym i żywności, ciągnąc dotychczas haracz ze Spółdzielni Kółek Rolniczych po pół miliona złotych. Winniśmy podjąć działania, aby przywrócić do życia unieruchomione przez niszczący inicjatywę i przedsiębiorczość system – młyny, piekarnie, cegielnie. Mleczarnie, kuźnie wiejskie, zakładać co najmniej w gminach, a nawet w większych wsiach zakłady naprawy sprzętu gospodarstwa domowego, czy wulkanizatorskie.

Służba rolna dotychczas wprzęgnięta do biurokratycznej maszyny administracji wykonywała jej nakazy często wbrew rolnikom bo żadnej służby ani rady nie jest ona w swej większości przygotowana ani zdolna. Można za zaryzykować stwierdzenie, że w tej obecnej formie nie służy, a przeciwnie przeszkadza rolnikowi.

Nadal usiłuje się wprowadzać tam politruków skompromitowanych niszczeniem rolnictwa, byłych I sekretarzy Komitetów Gminnych Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, jak to się stało w Łapach. Służba rolna winna być oddzielona od administracji, a rolnicy muszą mieć głos opiniujący kto nią kieruje.

Szkoły winny wrócić na wieś, tam gdzie są ku temu warunki, czyli ich większość. Zabranie szkół było bardzo szkodliwym czynem. Kierowani tu winni być najlepsi nauczyciele i jednocześnie autentyczni społecznicy, którzy ożywią wymarłe życie kulturalne wsi, biblioteki, zespoły ludowe, sport.

Należy rozważyć stworzenie funduszu kultury i sportu na który złożyłyby się instytucje gospodarcze, gminy, dysponowałyby tym funduszem komisja kultury autentycznej gminnej rady narodowej.

Widzimy konieczność stworzenia w każdej gminie szkół rolniczych, np. wieczorowych z wykorzystaniem sił i środków szkół podstawowych, działały one w okresie zimowych. Zachodzi potrzeba stworzenia uniwersytetów ludowych, wszechnic, w których mieszkańcy wsi zdobyliby wiedzę z historii, kultury, spraw obywatelskich. Rolnik to nie tylko producent, to człowiek otwarty na świat, jego dzieje. Nie mogą być stawiane jak to jeszcze bywa trudności w uzyskaniu pomieszczeń szkole do nauki religii, tak wyznania rzymskokatolickiego, jak i prawosławnego.

Młodzież wiejska ma utrudniony dostęp do średnich i wyższych szkół wszystkich kierunków, procent jej tam jest niższy niż przed wojną, szczególnie w naszym regionie i to musi ulec zmianie.

W naszym regionie na wsi spraw opieki lekarskiej jest zaniedbana. W gminach jest często tylko jeden lekarz, specjaliści są tylko w większych ośrodkach. Wyjątkowo zaniedba jest opieka dzieci wiejskich, konieczne jest zwiększenie na wsi liczby lekarzy-stomatologów i pediatrów. Ilość zgonów na 10 tys. mieszkańców, szczególnie wśród młodzieży jest 1,5-krotnie wyższa niż w mieście.

Społeczność wiejska musi być zrównana w korzystaniu z ubezpieczeń społecznych i społecznych z miastem. Opracowany przez nasz Związek projekt ustawy w tym zakresie całkowicie popieramy. Wprowadzenie go w życie przyczyni się do pozostawienia młodzieży, a szczególnie kobiet na wsi.

Wiele było tzw. Odnów w tym kraju i po każdej od nowa zabierano się za chłopa, aby go zniweczyć. Dość tego. Domagamy się stanowczo wpisania do konstytucji zasady nienaruszalności gospodarstw rodzinnych jak to zresztą jest zapisane w Manifestie Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego. Deklaracje Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego, czy Frontu Jedności Narodu nam nie wystarczą. Słyszane tu i ówdzie głosy m.in. Siwaka domagające się wprowadzenia obowiązkowych dostaw, tym bardziej, że głoszone bez zaciągnięcia naszej opinii to bzdura, nie te czasy. Zdajemy sobie sprawę i jesteśmy świadkami sytuacji żywnościowej – oto jej najważniejsze przyczyny:

1. Ogromny wzrost kosztów produkcji żywca przez wzrost kosztów paliwa, sprzętu, części, paszy, której zresztą brak, szczególnie wysokiej jakości koncentratów wysokobiałkowych. Przyrosty gwałtownie spadły z 6-7 miesięcy na 100 kilogramów do 1 roku na 100 kilogramów.

2. Brak właściwie wszystkiego, co rolnik chciałby kupić. Pieniądz jaki uzyska rolnik za żywca po miesiącu czy po kilku spada na wartości.

3. Masowe gnicie ziemniaków również przyczynia się do tego, że żywiec jest przetrzymywany.

Jesteśmy przekonani, że ogromna większość narodu, że wszystkie tworzone przez władze instytucje przedstawicielskie, od gminnych rad poprzez Front Jedności Narodu do Sejmu są instytucjami fasadowymi, stworzonymi dla pozoru i nie reprezentują ogromnej większości społeczeństwa.

Zdumiewającą próbą w 1981 r. stworzenia jeszcze jednej takiej dekoracji na wsi był plan tzw. Rad sołeckich, na szczęście w porę się z niego chyba wycofano.

Jako samorząd na wsi uznajemy ogólne zebranie wiejskie, sołtys wybierany przez wieś i niezatwierdzany przez prezydium rady narodowej czy naczelnika gminy. Na szczeblu gminy takim samorządem winna być Gminna Rada Narodowa wybrana w autentycznych, autentycznych nie według farsy teatralnej wyborach.

Również wybory do Sejmu muszą być autentyczne, a nie przez Front Jedności Narodu. Ta skompromitowana instytucja winna ulec likwidacji. Zawarte tu żądania nie są za likwidacją socjalizmu, a przeciwnie budowaniem autentycznego socjalizmu. Na zarzuty, że zajmujemy się działaniami nie tylko związkowymi odpowiadamy tak, zajmujemy się i zajmować się będziemy, gdyż nie robiła tego żadna jak już wcześniej to wyjaśniliśmy instytucja, czy partia stworzona przez władzę. A sprawy te są co najmniej równie ważne jak środki do produkcji, tylko wtedy uwierzmy, że żyjemy i pracujemy w wolnym przez siebie rządzonym kraju, że mamy wpływ na rządzących od dołu do góry. Dotychczasowe doświadczenia nie są zbyt optymistyczne. Tzw. odnowa nie dotarła do większości gmin, coraz jej ciężiej i pod wiatr. W niektórych nawet próbuje się przywrócić struchlałe metody stalinowsko-ubowskie (Jasionówka, Boćki) karuzela stanowisk trwa w Gminnych Spółdzielniach, Spółdzielniach Kółek Rolniczych. Ci sami przeżarci korupcją dyrektorzy i prezesi, na których dotychczas nikt wpływu nie ma. To nasze zadanie, musimy przeorać ten ugór. Wiele naszych terenowych ogniw Związku nie posiada nawet kąta, podczas gdy w tej samej gminie sekretarz Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego ma oddzielny pokój. Sekretarz Komitetu Gminnego PZPR ma 2 pokoje, nie zgadzamy się z tym.

Również rozbudowana i jeszcze pęczniejąca bezwładna machina biurokratyczna urzędów gminnych winna ulec co najmniej w połowie likwidacji. Musimy zapobiec pladze pijaństwa i moralnej degeneracji młodzieży na wsi i dlatego m.in. sprzeciwiliśmy się zamianie kartek mięsnych na alkohol. Naszym zadaniem, bo nikt z przyczyn wyżej podanych nie robi nic, jest też przywrócenie do pamięci naszych bohaterów narodowych, odbudować ich pomniki, wznieść nowe. Historia naszego narodu – regionu jakiej uczono w szkołach, szczególnie najnowsza, to wielkie kłamstwo i w tym również nasze działanie. Nie robi tego władza. Musimy umocnić nasz Związek w gminach i kołach, nie oczekujemy instrukcji czy wytycz-

nych z góry bo na tej tzw. „górze” są tacy sami ludzie, rolnicy. Wykazać tu trzeba inwencję i inicjatywę, jednajmy i przygarniajmy do siebie prawych uczciwych ludzi. Dla upamiętnienia powstania koła NSZZ RI „Solidarność” postawmy krzyż lub tablice pamiątkową. Ostatnio często słyszy się głosy krytyczne w stosunku do rolników, że nie zdają żywności szczególnie mięsa, wypowiadają je ludzie nie zdający sobie sprawy z sytuacji.

Nie dajmy się podzielić. Możemy i będziemy dyskutować z NSZZ „Solidarność” na temat cen kosztów – cele jednak mamy wspólne. Z dużą sympatią i życzliwością odnosimy się do „Solidarności” Transportu Prywatnego, jak i do Związku Rzemiosła prywatnego „Solidarność”. Łączy nas wszystkich „Solidarność” tym bardziej, że nieraz już próbowano nas unicestwić.

Serdeczne pozdrowienia i słowa poparcia kierujemy do Komitetu Założycielskiego tworzącego i tworzącego nas Związki Zawodowe MO. Podziwiamy ich odwagę zważywszy, że wszystkich członków tego Związku zwalnia się z pracy, obstawia się tajnikami itp.

Stosunek do Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego – obserwujemy z uwagą zachodzące tam zmiany, byleby niekonunkaturalne, popieramy zmiany w kierunku uniezależnienia się od tzw. Przewodniej siły. Popieramy autentyczne oddolnie tworzące się kółka rolnicze, w przeciwieństwie do GZ [Gminne Związki], WZ [ojewódzkie Związki] i CZKiOR [Centralne Związki Kółek i Organizacji Rolniczych], te uważamy za partyjno-rządowego konia trojańskiego polskiej wsi.

Pamiętajmy zawsze, że siłą sprawczą tego co stało się w tym kraju jest naród czyli „Solidarność, Solidarność nie żadna partia. Nie będzie zarozumiałstwem jeśli powiemy, że wszystkie działania odnowicielskie często pozorne w partiach, związkach zawodowych, tzw. niezależnych w FJN w Sejmie są robione za przyczyną „Solidarności”. Obserwujemy je z uwagą, wnikliwością i podejrzliwością. Wiele razy już odnawiały się te firmy – po czym wracały do starego koryta. Działania pozorne nie zmylą nas, mamy nadzieję. Tym razem na straży zmian stoi ogromna większość narodu – „Solidarność” pracowników, rolników i innych grup zawodowych.

Tak w telegraficznym skrócie może nieudolnie nakreślonym przedstawia się nasz program, a właściwe propozycji do dyskusji, będzie go korygować życie, będą wykonywać ludzie, przede wszystkim prawi i odważni a jednocześnie nie unoszący się pychą, której łatwo ulega człowiek, własnym przykładem budujący „Solidarność”. Możemy znaleźć się w sytuacji na wozie i pod wozem zawsze jednak w kole, gminie, kraju będziemy solidarni. Niech to nas jednoczy.

Tak nam dopomóż Bóg.

Oryginał, maszynopis

Źródło: Archiwum Archidiecezjalne w Białymstoku

DOKUMENT 8

1981, Białystok – Postulaty rolników zrzeszonych w NSZZ RI „Solidarność”

Postulaty rolników

1. Zmiany w ustawie o rentach i emeryturach dla rolników:
 - a) wprowadzić składkę rentową od produkcji sprzedanej w zamian za składkę od hektara,
 - b) obniżyć wiek emerytalny do 60 lat,
 - c) w momencie osiągnięcia wieku emerytalnego, emeryturę otrzymuje się autentycznie, tak jak w innych gałęziach gospodarki narodowej, gospodarstwo emeryta (jeżeli nie jest przekazane następcy) jest odkupywane, z tym że Państwo zastrzega sobie prawo pierwokupu po obowiązujących cenach szacunkowych (szacowana jest wartość budynków inwentarskich wraz z obiektami przekazywanymi), natomiast działka przydomowa z domem stanowi własność emeryta, zrównać w prawach do emerytury członków rodziny pracujących w gospodarstwie (obecnie emerytura przyznawana jest gospodarstwu), kontrolę nad prawidłową interpretacją ustawy powinien sprawować Sąd oraz Związki Zawodowe Rolników.
2. Należy wprowadzić przepis w formie ustawy przepisów finansowych a mianowicie Rolnik, który w roku gospodarczym zainwestuje ze środków własnych w maszyny i narzędzia rolnicze, środki trwałe służące do produkcji rolnej, trzykrotną wartość podatków, zostaje zwolniony w tym roku od płacenia podatku.
3. Wprowadzić ceny zakupu odpowiadające rzeczywistym nakładom poniesionym na produkcję, relatywnie do cen narzędzi i środków produkcji.
4. Zlikwidować co najmniej jedno ogniwo pośredniczące między producentem a konsumentem w obrocie artykułami rolnymi.
5. Przeanalizować ceny maszyn rolniczych i skalkulować według rzeczywistej wartości bez narzutów i podatków.
6. Zaprzestać sprzedaży maszyn i środków produkcji rolnej w Pewexie.
7. Zmiany cen na artykuły rolne, maszyny, środki produkcji, każdorazowo uzgadniać ze Związkami Zawodowymi Rolników.
8. Powołać jedną instytucję zaopatrującą rolnictwo w środki produkcji i zapewnić powszechność dostępu do nich na zasadzie równości dla wszystkich sektorów rolnictwa.
9. Wprowadzić zasadę rozdziału deficytowych maszyn rolniczych i innych środków produkcji według procentowego udziału poszczególnych sektorów rolnictwa w produkcji finalnej.

10. Wprowadzi jednoznaczne przepisy dotyczące gospodarstw zespołowych i specjalistycznych, gdy obowiązujące są niespójne.
11. Zaprzestać w skali całego Państwa dofinansowań na obecnych zasadach PGR, RSP, SKR. Wprowadzi jednolitą zasadę dofinansowania, jeżeli to konieczne wszystkich sektorów rolnictwa.
12. Zmienić strukturę SKR, rozwiązać i powołać do życia autentyczną, wszechstronną spółdzielnię usług w rolnictwie, z pełną osobowością prawną.
13. Dokonać przeglądu wykorzystywania maszyn rolniczych w PGR i RSP, przyjmując jednocześnie zasadę, że maszyny nie wykorzystywane w 50% zostaną przekazane nowo powstałej spółdzielni usługowej.
14. Do spółdzielni usług w rolnictwie przekazać wszystkie brygady remontowo-budowlane, transportowe, będące w gestii PGR, RSP, a pracujące na zewnątrz tych instytucji.
15. W PGR i RSP wprowadzić uproszczony system sprawozdawczości oraz zmniejszyć etaty administracyjne o 2/3.
16. Zapewnić pełne zaopatrzenie w węgiel na takich samych zasadach, dla wszystkich sektorów rolnictwa.
17. Zorganizować fachową pomoc dla rolników przez prawidłowe ustawienie służby rolnej i środków postępu rolniczego.
18. Zapewnić powszechny dostęp do przedszkoli i kolonii dla dzieci wiejskich.
19. W związku z trudnościami energetycznymi wprowadzić:
 - dokładną i pełną informację o terminie i czasie przerw w dostawie energii elektrycznej,
 - zaprzestać oszczędności poprzez obniżenie napięcia w sieci.
20. Zapewnić Związkowi Zawodowemu Rolników udział w podejmowaniu decyzji na zasadzie partnerstwa z prawem sprzeciwu na szczeblu gminy, jak również prawo współdecydowania przy:
 - rozdziale materiałów budowlanych,
 - przydziale kredytów,
 - podziale funduszu gminnego i innych dotacji, przeznaczonych na potrzeby wsi,
 - przydziale narzędzi i maszyn rolniczych.
21. Pozbawić na szczeblu gminy możliwości i wywierania presji przy podejmowaniu wszelkich decyzji organizacji politycznych PZPR, ZSL.
22. Wprowadzić pełną demokratyzację przy wyborach do wszelkich organizacji samorządnych na terenie gminy.
23. Upelnorolnić gospodarstwa indywidualne.
24. Wyposażyć służbę weterynaryjno-zootechniczną w środki leków weterynaryjnych. Związki Zawodowe Rolników „Solidarność Wiejska”.

Oryginał, maszynopis

Źródło: Archiwum Archidiecezjalne w Białymstoku

DOKUMENT 9

1981, Białystok – Instrukcja skierowana do rolników jak założyć koło terenowe NSZZ RI „Solidarność”

Jak założyć we wsi koło Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność”?

„Solidarność” powstała jako protest przeciwko krzywdzie, niesprawiedliwości i bezprawiu. Pamiętajmy o tym zawsze w naszych działaniach, aby nie upodobnić się do systemu, który czynił krzywdę niesprawiedliwości i bezprawie.

Naszymi najwyższymi wartościami ideowymi i moralnymi są:

1. uczciwość
2. solidarność
3. koleżeńskość
4. braterstwo

Jeśli przyjmujecie te zasady jako własne proponujemy:

1. Kilka osób cieszących się zaufaniem mieszkańców wsi uczulonych na krzywdę innych tworzy Komitet Założycielski.

2. Komitet ten po zapoznaniu się z opinią mieszkańców zwołuje zebranie wiejskie, na którym omawia program i cele NSZZ RI „Solidarność”, sporządza listę członków (deklarację zbiorową ZSRR 3 egzemplarzach)

3. Następnie dokonujemy wyboru w głosowaniu tajnym prezesa Koła NSZZ RI „Solidarność” oraz członków Komitetu Założycielskiego w ilości 3-9 osób w zależności od liczebności Koła, w tym wiceprzewodniczącego, sekretarza i skarbnika.

4. Zawiadamiamy Naczelnika Gminy o utworzeniu Związku „Solidarność” w waszej wsi z podaniem nazwiska prezesa.

5. Po utworzeniu się co najmniej 5 kół NSZZ RI „Solidarność” w waszej gminie z delegatów z poszczególnych kół wiejskich wybieramy Gminny Komitet Założycielski NSZZ RI „Solidarność”.

Oryginał, maszynopis

Źródło: Archiwum Archidiecezjalne w Białymstoku

DOKUMENT 10

1981 maj 10, Rajgród – Deklaracja skierowana do naczelnika Urzędu Miasta i Gminy przez Tymczasowy Komitet Założycielski NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność” w Rajgrodzie o przekształceniu się w Tymczasowe Prezydium Komisji NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność”

Rajgród, dnia 10 V 1981 r.

**Naczelnik Urzędu
Miasta i Gminy
w Rajgrodzie**

Działając na podstawie porozumienia zawartego przez Komitet Strajkowy a Komisją Rządową my, członkowie NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność” w Rajgrodzie potwierdzamy według załączonej deklaracji, że Tymczasowy Komitet Założycielski w składzie:

1. Adam Orzechowski – przewodniczący
2. Jan Skędzielewski – zastępca przewodniczącego
3. Walenty Stempowski – sekretarz
4. Władysław Koniecko – członek
5. Marian Jaworowski – członek
6. Tadeusz Józefiak – członek

Przekształca się w Tymczasowe Prezydium Komisji NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność” w Rajgrodzie, które będzie pełniło funkcję do czasu wyborów określonych w Statucie NSZZ RI „Solidarność”. Wybory do władz winny zostać przeprowadzone nie później niż w ciągu 2 miesięcy od wejścia niniejszego porozumienia.

Za Tymczasowe Prezydium
Komisji NSZZ RI „Solidarność”
Urzędu Miasta i Gminy
w Rajgrodzie
Adam Orzechowski, Jan Skędzielewski,
Władysław Koniecko

Oryginał, maszynopis

Źródło: Archiwum Archidiecezjalne w Białymstoku

DOKUMENT 11

1981 czerwiec 07, Juchnowiec – Protokół z gminnego zebrania NSZZ RI „Solidarność” w Juchnowcu odbytego w Szkole Podstawowej w Juchnowcu w celu wyboru Zarządu Gminnego i Komisji Rewizyjnej

Protokół

**z I Gminnego Zebrania NSZZ RI „Solidarność” w Juchnowcu odbytego
w dniu 7. 06. 1981 roku w Szkole Podstawowej w Juchnowcu**

Zebranie otworzył Mierzwiński Edmund – przewodniczący komitetu założycielskiego z Juchnowca. Powitał on wszystkich zebranych i zaproponował wybór przewodniczącego zebrania. Został nim wybrany ob. Mierzwiński. Następnie przewodniczący zebrania przedstawił porządek obrad i odczytał ordynację wyborczą. Uczestnicy zebrania na wniosek przewodniczącego uczcili pamięć zmarłego ks. Kardynała Stefana Wyszyńskiego odmawiając wspólnie Anioł Pański – za duszę zmarłego.

Następnie stwierdzono ważność wyborów. Na 50 delegatów z prawem głosu na zebraniu obecnych było 47 delegatów tj. 94% czyli większość bezwzględna.

Potem dokonano wybór komisji skrutacyjnej. W skład jej weszli:

1. Sic Walenty
2. Mierzwińska Janina
3. Bogusz Lucyna

Po dokonaniu wyboru komisji skrutacyjnej dotychczasowy przewodniczący komitetu założycielskiego NSZZ RI Ob. Mierzwiński Edmund złożył sprawozdanie z dotychczasowej działalności związku na terenie gminy Juchnowiec.

W dalszej części wystąpienia mówił o założeniach związku rolników indywidualnych. Głos zabiera Ob. Czesław Bogusz – rolnik z Księżyna. Mówił o podawaniu przemysłanych kandydatur. Następnie przystąpiono do wyboru Przewodniczącego NSZZ RI – gmina Juchnowiec.

Kandydatury:

1. Bogusz Czesław
2. Bućko Antoni
3. Ogrodnik Bernard
4. Lewko Antoni

Wyniki tajnego głosowania przedstawi Sic Walenty- przewodniczący Komisji Skrutacyjnej. Oddano 47 głosów, w tym 27 głosów oddano na Ob. Lewko Antoniego, 16 głosów na Ob. Bogusz Czesława, 2 głosy na Ogrodnik Bernarda i 1 głos na Bućko Antoniego.

Kolejno przystąpiono do wyboru zarządu.

Zgłaszane kandydatury:

1. Ferosiuk Stanisław – rolnik wsi Biele
2. Bogusz Czesław – rolnik ze wsi Księżyno
3. Rynkiewicz Franciszek – rolnik ze wsi Juchnowiec K.
4. Czajkowski Zygmunt – rolnik ze wsi Szerenosy
5. Maciejuk Hieronim – rolnik ze wsi kol. Janowicze
6. Śliwowski Mieczysław – rolnik ze wsi Juchnowiec K.
7. Timofiejczuk Władysław – rolnik ze wsi Tryczówka
8. Sic Zygmunt – rolnik ze wsi Tryczówka
9. Kosiński Roman – rolnik ze wsi Wólka
10. Jamiatkowski Franciszek – rolnik ze wsi Wólka
11. Fomulczuk Marian – rolnik ze wsi Biele
12. Ogrodnik Bernard – rolnik ze wsi Juchnowiec D.
13. Ogrodnik Henryk – rolnik ze wsi Juchnowiec D.
14. Kaczyński Stanisław – rolnik ze wsi Janowice kol.
15. Mierzwiński Edmund – rolnik ze wsi Szerenosy
16. Bieryło Kazimierz – rolnik ze wsi Ogrodniczki
17. Bućko Antoni – rolnik ze wsi Hermanówka
18. Weratowski Mieczysław – rolnik ze wsi Hermanówka

Wyniki wyborów. Do zarządu gminnego NSZZ RI w wyniku tajnego głosowania weszli:

1. Czaczkowski Zygmunt
2. Bogusz Czesław
3. Ferosiuk Stanisław
4. Bućko Antoni
5. Śliwowski Mieczysław
6. Kosiński Roman
7. Bieryło Kazimierz
8. Sic Zygmunt
9. Rynkiewicz Franciszek
10. Maciejuk Hieronim

(Wyniki wyborów ogłosił przewodniczącego komisji skrutacyjnej).

Następnie dokonano wyboru w wyniku tajnego głosowania komisji rewizyjnej w składzie 3 osobowym.

Do komisji rewizyjnej wybrano:

1. Mierzwiński Edmund
2. Timofiejczuk Władysław
3. Jamiatkowski Franciszek

Po dokonaniu wyborów głos zabrał Ob. Lewko Antoni- nowo wybrany przewodniczący NSZZ RI gminy Juchnowiec. Podziękował on wszystkim delegatom i gościom za obecność, za wybór i zaufanie.

Następnie rozpoczęła się dyskusja. Głos zabierali:

Roman Kosiński – rolnik z Wólki, mówił o konieczności przeniesienia kiosku z piwem w inne miejsce (dalej od szkoły); Czaczkowski Zygmunt mówił o budowie gminy, o konieczności rozliczenia osób winnych za to nieuzasadnione i bezmyślne przedsięwzięcie, Lewko Antoni mówił o potrzebie odłączenia Kleosina od gminy Juchnowiec.

Następnie podjęto uchwały:

1. Zablokowanie kont FRR i pozostawienie tego funduszy do dyspozycji mieszkańców wsi
2. Odłączenie Kleosina od granic administracyjnych gminy Juchnowiec
3. Rozliczyć osoby odpowiedzialne za decyzje podjęte w sprawie budowy urzędu gminnego w Juchnowcu Kościelnym
4. Przeniesienie kiosku z piwem dalej od szkoły

Potem zebranie zakończono odśpiewaniem roty i hymnu narodowego.

Oryginał, maszynopis

Źródło: Archiwum Archidiecezjalne w Białymstoku

DOKUMENT 12

*1981 czerwiec 07, Brańsk – Protokół z gminnego zebrania NSZZ RI „Solidarność”
w Brańsku w celu wyboru Zarządu Gminnego i Komisji Rewizyjnej*

Protokół

**z zebrania wyborczego do Gminnego Komitetu Założycielskiego NSZZ RI
„Solidarność” w Brańsku odbytego w dniu 7.06.1981 r.**

Komisja Skrutacyjna w składzie:

1. Ołtarzewski Jerzy – przewodniczący
2. Kryński Mieczysław – członek
3. Żabowski Wincenty – członek

Stwierdza, że na zebraniu wg załączonej listy obecności obecnych było 29 członków związku poszczególnych kół z terenu gminy.

Na kandydatów do GKZ zgłoszono następujące osoby reprezentujące wszystkie koła wiejskie:

1. Fronc Henryk – Mień
2. Sasiński Kazimierz – Oleksin
3. Gołębiecki Józef – Chojewo
4. Szepietowski Leszek – Brańsk
5. Zabudowski Jan – Patoki
6. Woźny Walenty – Świrydy
7. Iwańczuk Antoni – Glinnik
8. Wąż Wincenty – Kiersnowo
9. Kryński Zdzisław – Szmurły
10. Wiśniewski Władysław – Spieszyn
11. Lempicki Jan – Mień

Ww. osoby będące członkami zarządu kół wiejskich zgodnie z decyzją zebranych stanowiąc będą Gminny Komitet Założycielski NSZZ RI „Solidarność”.

Na kandydatów na przewodniczącego GKZ zgłoszono następujące osoby:

1. Lempicki Jan
2. Szepietowski Leszek
3. Wąż Wincenty

W wyniku tajnego głosowania kandydaci otrzymali następującą ilość głosów:

1. Lempicki Jan – 13 głosów
2. Wąż Wincenty – 8 głosów
3. Szepietowski Leszek – 7 głosów

Komisja stwierdza, że przewodniczącym został Lempicki Jan. Następnie GKZ ukonstytuował powierzając funkcje wiceprzewodniczącego dla Szepietowskiego, sekretarza dla Wąż Wincentego oraz funkcję skarbnika Gołębieckiemu Józefowi, pozostałe osoby pełnić będą funkcje członków GKZ NSZZ RI „Solidarność” z siedzibą w Brańsku.

Na tym protokół zakończono i podpisano.

Oryginał, maszynopis

źródło: Archiwum Archidiecezjalne w Białymstoku

DOKUMENT 13

1981 czerwiec 14, Narew – Protokół z gminnego zebrania NSZZ RI „Solidarność” w Narwi w celu wyboru Zarządu Gminnego i Komisji Rewizyjnej

Protokół

**z zebrania wyborczego NSZZ RI „Solidarność” gminy Narew
w dniu 14. 06. 1981 r.**

W dniu 14.06.1981 r. o godz. 13.00 w lokalu Klubu Rolnika w Narwi odbyły się wybory Niezależnego Samorządu Związku Zawodowego Rolników Indywidualnych z gminy Narew.

W wyborach uczestniczyło 22 rolników indywidualnych spośród 38 należących wówczas do NSZZ RI „Solidarność”.

Na początku zebrania wyborczego wyborcy jawnie wysunęli kandydatury ośmiu kandydatów, spośród których w tajnym głosowaniu wybrano 6-osobowy zarząd NSZZ RI „Solidarność”.

Na liście 8 kandydatów, spośród których każdy wyborca skreślił 2, znajdowali się następujący rolnicy:

1. Choroszewski Stanisław
2. Choroszewski Bolesław
3. Grabowski Jan
4. Jakubowski Henryk
5. Januszewski Edward
6. Korzunowicz Wincenty
7. Runakowicz Paweł
8. Masłowski Piotr

Podczas tajnego głosowania z najmniejszą ilością punktów z listy tej odpadli: Masłowski Piotr i Januszewski Edward.

Następnie pozostali wybrali między sobą zarząd i przydzielili każdemu odpowiednie funkcje, a mianowicie:

przewodniczący NSZZ RI „Solidarność” – Choroszewski Stanisław
z-ca przewodniczącego – Korzunowicz Wincenty
sekretarz – Jakubowski Henryk
skarbnik – Grabowski Jan
członkowie zarządu – Choroszewski Bolesław i Runakowicz Paweł

Oryginał, maszynopis

źródło: Archiwum Archidiecezjalne w Białymstoku

DOKUMENT 14

1981 czerwiec 25, Mońki – Informacja skierowana do naczelnika gminy w Mońkach i NSZZ RI „Solidarność” w Białymstoku o powstaniu NSZZ RI „Solidarność” w Mońkach

Mońki, dnia 25 VI 1981 r.

**Obywatel Naczelnik
Urzędu Miasta i Gminy
w Mońkach**

Niniejszym informujemy, iż na zebraniu wiejskim dniu 18 VI 1981 r. zgodnie z wolą tutejszych rolników utworzono Niezależny Samorządny Związek Zawodowy Rolników Indywidualnych „Solidarność”.

Przewodniczącym powstałego Koła NSZZ RI „Solidarność” Mońki wieś w tajnym głosowaniu został wybrany obywatel Kazimierz Świerzbński.

Za Zarząd (podpisy nieczytelne)

Do wiadomości:

NSZZ RI „Solidarność” Region Białystok
ul. Lipowa 51, p. 5

Oryginał, maszynopis

źródło: Archiwum Archidiecezjalne w Białymstoku

DOKUMENT 15

1981 lipiec 05, Sidra – Protokół z gminnego zebrania NSZZ RI „Solidarność”
w Sidrze w celu wyboru Zarządu Gminnego i Komisji Rewizyjnej

Protokół

**z zebrania organizacyjnego Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego
Rolników Indywidualnych „Solidarność” gminy Sidra woj. białostockie
odbytego w dniu 5 lipca 1981 roku w sali kina „Dolina”**

Porządek obrad:

1. Uroczyste nabożeństwo w kościele parafialnym
2. Otwarcie zebrania
3. Dyskusja na temat sytuacji wsi i rolnictwa w Pastwie
4. Wybory do Zarządu i Komisji Rewizyjnej NSZZ RI „Solidarność” gminy Sidra
5. Wolne wnioski

Do pkt.1. Uroczystość rozpoczęła się o godz. 9.00 nabożeństwem w kościele parafialnym w Sidrze pod wezwaniem Św. Trójcy i poświęceniem krzyża dla upamiętnienia tego historycznego momentu. Ksiądz Proboszcz Rabczko Stanisław wygłosił piękne i podniosłe kazanie do wypełnionego kościoła przez rolników. Na zakończenie odśpiewano „Rotę” i Hymn „Boże coś Polskę”. Zebrani głęboko przeżyli ten historyczny moment i udali się ze śpiewem, na czele z krzyżem do sali obrad.

Do pkt.2. Zebranych powitał członek Komitetu Organizacyjnego Ob. Kuźma Stanisław i przedstawił cele i zadania zebrania.

Na przewodniczącego wybrano Ob. Kasjanowicza Hipolita z Sidry.

Do prezydium między innymi zaproszono naczelnika Gminy Ob. Czołpińskiego Franciszka oraz Ob. Chamiuka Franciszka, Bakuna Kazimierza, Bartoszewicza Ryszarda i Bartoszewicza Jana – przedstawicieli Komitetu Organizacyjnego NSZZ RI „Solidarność” Regionu Sokólskiego. Ob. Bakun Kazimierz i Jan Bartoszewicz omówili cele i zadania związku zawodowego rolników indywidualnych „Solidarność”

Do pkt. 3. Następnie rozwinęła się dyskusja w której brali udział następujący rolnicy:

Żuk Józef – Podsutki, Ogił Walenty – Makowlany, Szymul Stanisław – Sidra, Houbowski Marian – Zwierzany, Muciuk Jan – Śniczany, Miedziałowski Witold – Bierwicha, Bielawski Waclaw – Słomianka. Poruszano szereg spraw związanych

z sytuacją wsi i rolnictwa w naszym pastwie jak opłacalność produkcji, obsługi mentalnej przez instytucje, opieki i pomocy instruktorskiej, zaopatrzenia w środki do produkcji i maszyny. Traktowania właściwego rolników, rent i emerytur, szkolnictwa, funduszu rozwoju rolnictwa, dróg, melioracji, załatwiania rolników i obsługa przez urzędy i urzędników, sprawy produkcji i odlogów. Wystąpił też prezes Gminnego Zarządu Kółek Rolniczych Ob. Bagan Waclaw deklarując współpracę i oświadczając iż Związek Kółek jest organizacją samorządną i zawodową rolników indywidualnych – czemu zaprzeczali spontanicznie zebrani, kwestionując samorządność i prawo do reprezentacji zawodowej rolników. Ob. Czołpiński Franciszek – naczelnik w nawiązaniu do statutu NSZZ RI stwierdził, że widzi możliwość współpracy i współdziałania w kierunku realizacji postulatów życiowych wsi, w kierunku rozwoju życia społecznego i gospodarczego rolników indywidualnych. Złożył życzenia „Solidarności” RI oraz zapewnił o swym pozytywnym stosunku i że oczekuje współpracy, by wiele spraw dało się rozwiązać i zabezpieczyć wszechstronny rozwój wsi i produkcji środków spożywczych.

Sprawy indywidualne na bieżąco będą rozwiązywane przez poszczególne referaty Urzędu Gminy.

Do pkt. 4. Przystąpiono do wyboru Zarządu i Komisji Rewizyjnej. Zgłoszono i wybrano następujących rolników do Zarządu: Nowik Marian, Miedziałowski Witold, Kuźma Stanisław, Hołubowski Marian, Kasjanowicz Hipolit, Gruszewicz Mieczysław, Żmurda Maria, Babicz Edmund, Kucharewicz Antoni, Janczaruk Jan, Poźniak Józef, Bielawski Waclaw i Rysiejko Czesław.

Do komisji Rewizyjnej wybrano: Żuk Józef, Burak Edward, Szkopie Bolesław, Danilewicz Kazimierz i Rysiejko Edward.

W wyborach tajnych na przewodniczącego został wybrany Hipolit Kasjanowicz. Delegatów na Zjazd Wojewódzki wyłonił spośród siebie Zarząd Gminny i tak: Ob. Kuźma Stanisław zam. Słomianka, Nowik Marian zam. Śniczany, Kasjanowicz Hipolit zam. Sidra, Babicz Edmund zam. Bierwicha, wszyscy należą do poczty 16-124 Sidra.

Do pkt.5. W wolnych wnioskach życzone Zarządowi sił i wytrwałości w pokonywaniu trudności i harmonijnej współpracy. Wezwano też do tworzenia Kół „Solidarności” Rolników Indywidualnych w pozostałych wsiach gminy Sidra.

Protokołował: Przewodniczył:

Marian Nowik i Hipolit Kasjanowicz

Oryginał, maszynopis

Źródło: Archiwum Archidiecezjalne w Białymstoku

DOKUMENT 16

1981 lipiec 05, Wyszki – Protokół z I Gminnego Zebrania NSZZ RI „Solidarność”
w Sidrze w celu wyboru Zarządu Gminnego i Komisji Rewizyjnej

Protokół

z zebrania Gminnego Związku NSZZ RI „Solidarność” (Gmina Wyszki) odby-
tego w dniu 5.07.1981 r.

1. Rozpoczęcie zebrania odśpiewaniem „Roty”.
2. Pytania zebranych dotyczące Funduszu Rozwoju Rolnictwa – odpowiedzi udzielili delegaci z wojewódzkiej „Solidarności”.
3. Przystąpienie do wyborów przewodniczącego Gminnego Związku NSZZ RI „Solidarność”.
 - a) w skład komisji skrutacyjnej weszły następujące osoby:
 - a. Bogusz Lucyna
 - b. Oksimowicz Jan
 - c. Leszczyński Józef
 - b) proponowano na przewodniczącego następujące osoby:
 - d. Topczewski Henryk – Wypychy
 - e. Tworkowski Franciszek – Zakrzewo
 - f. Skrzeczko Józef – Wólka Zalewska
 - g. Krystyna Olszewska – Falki
 - h. Warpechowski Czesław – Kowale
 - i. Jabłoński Edward – Topczewo
 - c) w wyniku głosowania, w którym brało udział 88 osób przy jednym głosie nieważnym przewodniczącym został Topczewski Henryk z 77 głosami, wiceprzewodniczącą została Krystyna Olszewska,
 - d) do zarządu weszły następujące osoby:
 - j. Warpechowski Czesław
 - k. Jabłoński Edward
 - l. Skrzeczko Józef
 - e) spośród 11 osób wytypowano jeszcze 6 osób do zarządu – kandydaci:
 1. Falkowski Adolf
 2. Dziemian Stanisław
 3. Wyszowski Tomasz
 4. Wiński Zdzisław
 5. Kamiński Wiesław
 6. Łuczaj Władysław

7. Młodzianowski Jan
8. Niewiński Franciszek
9. Stanic Leokadia
10. Niewiński Mieczysław
11. Borowski Jan

f) w wyniku głosowania do Zarządu zakwalifikował się:

1. Łuczaj Władysław – 69 głosy
2. Dziemian Stanisław – 54 głosy
3. Stanic Leokadia – 44 głosy
4. Wyszowski Tomasz – 42 głosy
5. Kamiński Wiesław – 42 głosy
6. Młodzianowski Jan – 41 głosów

g) na wojewódzki Zjazd „Solidarności” wytypowano:

1. Krasowski Henryk
2. Ruszyński Józef
3. Niewiński Jan
4. Jaworowski Lucjan

h) do składu komisji rewizyjnej wybrano:

1. Dziemian Stanisław
2. Skrzeczko Józef
3. Warpechowski Czesław

1. Spośród Gminnego Prezydium wybrano na sekretarza Olszewską Krystynę i na skarbnika Jabłońskiego Edwarda
2. Przewodniczący Gminnego Koła NSZZ RI „Solidarność” zaproponował podjęcie uchwały o zawieszeniu krzyży w szkołach i podjęcie nauki religii w pomieszczeniach szkolnych. Propozycje przyjęto z aplauzem i jednogłośnie.
3. Zebrani opuścili lokal.

Protokołowała:

Krystyna Olszewska

Oryginał, maszynopis

źródło: Archiwum Archidiecezjalne w Białymstoku

DOKUMENT 17

1981 lipiec 26, Krypno – Protokół z gminnego zebrania NSZZ RI „Solidarność”
w Krypnie w celu wyboru Zarządu Gminnego i Komisji Rewizyjnej

Protokół nr 1

z zebrania organizacyjnego Zarządu Gminnego NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność” odbytego w dniu 26 lipca 1981 roku w sali Domu Kultury w miejscowości Krypno, z inicjatywy członków kół tego Związku zorganizowanych we wsiach: Krypno, Ruda, Pęskie i Rekle

Zebranie otworzył po uroczystym-odprawionym w miejscowym kościele parafialnym nabożeństwie na intencję NSZZ RI „Solidarność” prezes miejscowego Koła NSZZ RI „Solidarność” – Kiersnowski Jan, powołując na protokolanta Ob. Gryję Tomasza.

Zaproponowany przez przewodniczącego porządek dzienny zebrania obecni w liczbie ok. 80 osób przyjęli bez zmian w porządku następującym:

1. Zagajenie i powołanie Prezydium Zebrania.
2. Referaty przedstawicieli Komitetu Regionalnego.
3. Dyskusja
4. Wybór prezesa Zarządu Gminnego.
5. Wybór Zarządu Gminnego.
6. Wybór Gminnej Komisji Rewizyjnej i delegatów na Zjazd wojewódzki.
7. Wolne wnioski.

Po zagajeniu i przyjęciu proponowanego porządku dziennego przewodniczący poprosił o zajęcie miejsca w Prezydium Zebrania: Prezesa honorowego Regionu białostockiego – Jakuba Antoniuka, wiceprezesa Regionu – Kazimierza Bakuna, prezesa Zarządu Gminnego w Mońkach – Kazimierza Wodkowskiego oraz przedstawicieli sąsiednich Kół: Kobeszkę Kazimierza ze wsi Pęskie, Woroszyłę Wojciecha ze wsi Ruda.

Po ukonstytuowaniu się Prezydium zebrania przewodniczący udzielił głosu prezesowi honorowemu NSZZ RI „Solidarność” Regionu Białystok – Jakubowi Antoniukowi, który przedstawiwszy zebranyemu obecny stan opłakany kraju pod względem nie tylko gospodarczym i aprowizacyjnym ale i nawet poszanowania praw i porządku, wskazał do czego doprowadzi mogą rządy niekontrolowane i nie liczące się z wolą i potrzebami narodu i lekceważące oraz wyzyskujące rolnictwo nawet w ustroju socjalistycznym. Z uwagi na to i NSZZ RI „Solidarność” powstała na wsi w wyniku nie tylko zrozumienia potrzeby samego zorganizowania się chłó-

pów ale i z konieczności położenia kresu dalszemu poniżaniu i wyzysku chłopów przez skorumpowany w poważnym stopniu przez aparat partyjny i administracyjny, przeto wzywa do akcji uświadamiającej na wsi w kierunku zorganizowania się chłopów w swojej organizacji zawodowej w celu nie tylko położenia kresu dalszego poniżania i wyzyskiwania wsi i chłopów ale i naprawienia istniejącego położenia gospodarczego.

Jako drugi zabrał głos ob. Kazimierz Bakun, który jako wiceprezes Wojewódzkiego Komitetu Założycielskiego NSZZ RI „Solidarność” wskazawszy na fakty nadużyć i nieliczenia się z potrzebami chłopów na wsi, udzielił szczegółowych wskazówek odnośnie działalności tak kółek wiejskich jak i Zarządu gminnego na swoim terenie w celu zapobiegania nie tylko dalszym krzywdom i wyzyskowi wsi, ale i dla naprawienia dawnych.

Z kolei przewodniczący – Kiersnowski zaznajomił zebranych ze stanem organizacyjnym NSZZ RI „Solidarność” na wsiach gminy Krypno, informując, iż w tej chwili Koło wsi w Krypnie liczy 59 członków, we wsi Rudzie – 40, we wsi Pęskie – 15, za we wsi Reklach 11 członków.

Po postanowieniu ażeby dyskusję przesunąć na plac dalszy łącząc ją z wolnymi wnioskami w celu swobodniejszego i nieskrępowanego dalszymi punktami porządku dziennego jej trwania, przystąpiono do wyboru w punkcie czwartym porządku dziennego wyboru prezesa, na którego w tajnym głosowaniu, po wyborze trzyosobowej Komisji Skrutacyjnej (w osobach: Roman Kalinowski, Bielawiec Edward i Pietrzycki Edward), większości głosów oddanych przez 24 uprawnionych do głosowania delegatów Kół wybrano z pośród pięciu zgłoszonych do głosowania delegatów – Obywatela Kiersnowskiego Jana – prezesa Koła w Krypnie.

Pkt. V. Po zadecydowaniu ażeby Zarząd Gminny składał się wraz z prezesem z siedmiu osób, w skład tego Zarządu wybrano: Gryję Tomasza z Krypna, Woroszyłę Wojciecha z Rudy, Dąbrowskiego Romualda z Morus, Olechnę Jana, Zdanowicza Czesława i Stankiewicza Stanisława.

Członkowie Zarządu wyłonią spośród siebie prezydium po zabraniu.

Po tymże zebraniu wyłonią też spośród siebie przewodniczącego i członków trzyosobowej Komisji Rewizyjnej, bez uciekania się w tych sprawach do decyzji Walnego Zgromadzenia.

Pkt. VI. W skład Komisji Rewizyjnej wybrano: Kitlasa Józefa, Roszkowskiego Władysława i Bielawca Józefa.

Pkt. VII. W wyniku krótkiej dyskusji tak delegaci kół jak i wszyscy obecni postanowili jednogłośnie ażeby w Walnym Wojewódzkim Zjeździe NSZZ RI „So-

lidarność” w Białymstoku jako delegaci wzięli udział prezesi lub też specjalnie wybrani delegaci każdego z czterech istniejących na terenie gminy kół wiejskich.

W dyskusji połączonej wraz z wolnymi wnioskami zabrał głos pierwszy ob. Jóźwicki Tadeusz ze wsi Krypno który krytykował niewłaściwe i nie liczące się z wolą i interesami chłopów stanowisko administracji gminnej z naczelnikiem na czele oraz łapownictwo, kumoterstwo i pijaństwo panujące w Kółkach Rolniczych oraz we wszystkich Komisjach na szczeblu gminnym i nawet wojewódzkim.

Ob. Kitlas Stanisław krytykował handel spółdzielczy, który po zaspokojeniu potrzeb swojego personelu oraz jego znajomych i krewnych resztkami zaspakaja potrzeby reszty ludności. Poza tym na prowincji dostaje się tylko najgorszy – niechodliwy towar. Dotyczy to zwłaszcza papierosów.

Obywatele: Cimoch Józef, Łoniewski Bogusław i Bielawiec Józef ze wsi Pęskie w dłuższych wywodach narzekali na istniejącą w tej wsi pasożytniczą klikę, w skład której wchodzi: b. Sołtys – Waszkiewicz Fryderyk, zlewacz mleka – Bielawiec Antoni oraz sklepowy Stefan Konopko wraz z żoną. Ta popierana i zżyta interesami z obecnym naczelnikiem gminy Krypno – Franckiewiczem Bogusławem klika otrzymuje lwią część należnych mieszkańcom tej wsi maszyn, narzędzi i innych rzeczy, które im naczelnik ten przydziela niejednokrotnie samowolnie nawet wbrew decyzji poszczególnych komisji, jak to np. miało miejsce ostatnio gdy naczelnik ten przydzielił nowy ciągnik Konopce Stefanowi, mimo iż Konopko ten ma własny dobry ciągnik. Dzieją się tam poważne nadużycia z przydziałami tej klice różnych maszyn i materiałów, których inni mieszkańcy tej wsi w żaden sposób otrzymać nie mogą. Były sołtys Waszkiewicz nie chce np. złośliwie odstąpić nawozów na kontraktację. Szczególnie poszkodowanym czuje się Łoniewski Bogusław mający 22,5 ha ziemi któremu złośliwie odmawia się wszelkich przydziałów. Wszyscy trzej skarżący się deklarują gotowość podania wiele szczegółów odnośnie szkodliwej działalności tej klice napieranej przez naczelnika gminy.

Na tym zebranie rozpoczęte o godzinie 11.20 zakończono o godzinie 14.30 odśpiewaniem Roty.

Delegaci na Zjazd Wojewódzki
Przewodniczący kół wiejskich

Oryginał, maszynopis

źródło: Archiwum Archidiecezjalne w Białymstoku

DOKUMENT 18

1981 sierpień 31, Brańsk – Lista Kół Wiejskich NSZZ RI „Solidarność”
w gminie Brańsk

Brańsk dnia 31. VIII.1981 r.

Lista Kół Wiejskich NSZZ RI „Solidarność” w gminie Brańsk

Lp.	Nazwa miejscowości	Liczba członków	Nazwisko i imię Przewodniczącego
1.	Brańsk	65	Malinowski Stanisław
2.	Bronka	14	Nieścior Wiesław
3.	Brzeźnica	25	Piotrowski Stanisław
4.	Chojewo	53	Markiewicz Józef
5.	Domanowo	58	Leończak Zygmunt
6.	Glinnik	10	Iwanowski Antoni
7.	Holonki	23	Nieroda Stanisław
8.	Kadlubówka	43	Puchalski Stanisław
9.	Kalnica	30	Rybaczuk Antoni
10.	Kiersnowo	25	Wąż Wincenty
11.	Kiewłaki	24	Karpiesiuk Franciszek
12.	Klichy	37	Kozłowski Józef
13.	Koszewo	12	Sarnacki Eugeniusz
14.	Mień	85	Fronc Henryk
15.	Niemyje Nowe, Stare, Skłody, Ząb	43	Niemyjski Antoni
16.	Nowosady	15	
17.	Oleksin	37	Sienkiewicz Antoni
18.	Olendy	22	
19.	Patoki	31	Romańczuk Stanisław
20.	Pietraszki	17	Popławski Zbigniew
21.	Poletyły	19	
22.	Pruszanka	17	Pruszyński Eugeniusz
23.	Puchały Nowe	13	Niemyjski Zygmunt
24.	Puchały Stare	10	Kiersnowski Kazimierz
25.	Rudka	48	Sopek Zenon
26.	Szmulły	37	Krasowski Tadeusz
27.	Ściony	12	Sylwestrzuk Romuald
28.	Śpieszyn	19	Wiśniewski Władysław
29.	Świridy	17	Woźny Walenty
30.	Widźgowo	12	Kozłowski Roman
31.	Załuskie Koronne	11	Młodzianowski Jan
32.	Załuskie Kościelne	17	Nieścior Wacław

Delegaci na Zjazd Wojewódzki:

1. Markiewicz Józef
2. Lempicki Tadeusz
3. Kunicki Tadeusz
4. Twarowski Zdzisław
5. Smerekieta Stefan

Dnia 31 sierpnia wpłacono tytułem składek członkowskich 11.005 złotych (jedenaście tysięcy pięć złotych).

Oryginał, maszynopis

źródło: Archiwum Archidiecezjalne w Białymstoku

DOKUMENT 19

1981 sierpień 18, Brańsk – Deklaracja Zarządu Gminnego NSZZ RI „Solidarność” w Brańsku

Brańsk, dnia 18 VIII 1981 r.

**NSZZ RI „Solidarność”
Zarząd Gminny w Brańsku
Prezydium Miejsko-Gminnej
Rady Narodowej w Brańsku**

Wyciąg z uchwały nr I/81

My delegaci zebrani na Gminnej Konferencji Wyborczej NSZZ RI „Solidarność” w Brańsku w dniu 2 VIII 1981 r. reprezentując opinię naszego związku oświadczamy: jesteśmy za programem rządowym, za socjalizmem, za sprawiedliwością społeczną, za podniesieniem produkcji rolnej, za wydzwignięciem naszego kraju z kryzysu gospodarczego.

Stawiamy wniosek o rozdzielenie funkcji Przewodniczącego Gminno-Miejskiej Rady Narodowej od funkcji I Sekretarza KMG PZPR. Spełnienie naszego postulatu uczyni zadość sprawiedliwości społecznej i przyniesie autorytet naszej władzy ludowej.

Za zgodność z oryginałem: zarząd

Oryginał, maszynopis

źródło: zbiory prywatne

DOKUMENT 20

*1981 wrzesień 06, Brańsk – Protokół zebrania kół wiejskich NSZZ RI „Solidarność”
z terenu gminy w Brańsku*

Protokół z zebrania kół wiejskich przeprowadzonego w dniu 6.IX.1981 roku

1. Wybór przewodniczącego zebrania
2. Wybór protokolanta
3. Przedstawienie porządku zebrania wg załącznika

Przeprowadzenie zebrania odmówił wiceprzewodniczący Zarządu Gminnego NSZZ RI „Solidarność” [w Brańsku] Wąż Wincenty. Na przewodniczącego zebrania został wybrany Raciborski Stanisław.

Wąż Wincenty nie chciał wieść uchwały podjętej w dniu 02.08.1981 r. na walnym zebraniu do Ministerstwa razem z GZK i OR oraz z „Solidarnością” pracowniczą. Tłumaczył to tym, że zarząd kółek widział w tym własny interes. Wobec Węża nie podjęto żadnej decyzji co do tego postępu. Zostanie ona rozpatrzona w najbliższym terminie na walnym zgromadzeniu.

Rada NSZZ RI „Solidarność” Żukowski przedstawił nam zgromadzonym na zebraniu następujące uwagi:

1. Wspólnie działać obu solidarności na terenie gminy i nie dopuścić do skłócenia
2. Uchwały podjęte na walnym zgromadzeniu nikt nie ma prawa zmienić
3. Zgłaszać do zarządu gminnego z poszczególnych kół wotum nieufności rolników dla władzy gminnej i radnych
4. Zarząd Gminny informuje raz w miesiącu wszystkie koła z działalności i realizacji podejmowanych uchwał.

Jerzy Jamiołkowski z NSZZ „Solidarność” przedstawił jaką pomoc udziela „Solidarności” rolniczej ten związek, który udzielił 400 tys. z. pożyczki w tym 100 tys. zł. darowizna, a resztę w ciągu jednego roku zwróci tj. 300 tys. zł. W krótkim skrócie omówiono wydarzenia w Dubiczach Cerkiewnych.

Podjętą uchwałę w dniu 02.08.1981 roku przedstawia osobiście w Ministerstwie, Raciborski Stanisław, Zalewski Tadeusz i Filiński, osoby reprezentujące nasz związek. Jako członków do Zarządu Gminnego przyjęto Krasowskiego Wincentego i Woźnego Walentego.

Na zebraniu ustalono, że ostatnia niedziela każdego (zarządu obu solidarności) miesiąca będzie dniem wspólnych zebrań obu solidarności.

Zaproponowano, aby na takie zebrania zapraszać władze gminne na piśmie.

Podjęto wniosek, aby zarząd uchwalił zakres czynności dla każdego członka Zarządu Gminnego NSZZ RI „Solidarność”.

Protokolant:
Woźny Walenty

Oryginał, maszynopis

źródło: Archiwum Archidiecezjalne w Białymstoku

DOKUMENT 21

1981 wrzesień 13, Warszawa – Uchwała Ogólnopolskiego Komitetu Założycielskiego NSZZ RI „Solidarność” w sprawie korzystania z sal szkolnych do nauki religii

Uchwała

Ogólnopolskiego Komitetu Założycielskiego NSZZ RI „Solidarność”
z 13 IX 1981 r. w sprawie korzystania z sal szkolnych do nauki religii

Ogólnopolski Komitet Założycielski NSZZ RI „Solidarność” realizując postulaty mieszkańców wsi zwraca się do Ministerstwa Oświaty i Wychowania o udostępnienie w trybie pilnym sal lekcyjnych w szkołach podstawowych do nauki religii. Ze względu na brak materiałów budowlanych remonty, jak i budowa nowych niezbędnych punktów katechetycznych są praktycznie niemożliwe. Przeniesienie nauki religii do sal lekcyjnych przyczyni się również do oszczędności opału w okresie zimowym. Większość punktów katechetycznych ma słabe warunki lokalowe i sanitarne. OKZ NSZZ RI „Solidarność” uważa, że dzieci wiejskie mają prawo do nauki religii w znacznie lepszych salach szkolnych wnoszonych często przy czynnym udziale mieszkańców wsi. Nauka religii w salach szkolnych winna odbywać się na następujących zasadach:

1. Kierownictwo szkoły udostępnia sale lekcyjne do nauki religii na wniosek strony zainteresowanej (księdza, katechety)
2. Uczęszczanie na lekcje religii jest dobrowolne
3. Władze oświatowe i kierownictwo szkoły nie ma prawa ingerować w treści nauczania.
4. Nauka religii winna odbywać się w jednej z wytypowanych sal lekcyjnych.
5. Nauka religii winna odbywać się w godzinach uzgodnionych z osobą prowadzącą.
6. Kierownictwo szkoły winno udostępniać pomoc techniczne znajdujące się w szkole (np. rzutniki) na ogólnie przyjętych zasadach.

OKZ NSZZ RI „Solidarność” uważa, że pozytywne załatwienie powyższej sprawy spotka się z powszechnym uznaniem społeczności wiejskiej i rozwiąże ten nabrzmiały problem.

Uchwalono w Warszawie dnia 13 IX 1981 r.

Oryginał, maszynopis

źródło: Archiwum Archidiecezjalne w Białymstoku

DOKUMENT 22

1981 wrzesień 13, Dąbrowa Białostocka – Protokół z gminnego zebrania NSZZ RI „Solidarność” w Dąbrowie Białostockiej w celu wyboru Zarządu Gminnego i Komisji Rewizyjnej

Protokół

z zebrania wyborczego członków NSZZ Rolników Indywidualnych
„Solidarność” w dniu 13.09.1981 r. w Dąbrowie Białostockiej

Zebranie otworzył rolnik Wysocki Wacław, witając przybyłych gości, rolników i delegatów.

Na przewodniczącego zebrania zaproponowano mgr in. Jana Bartoszewicza, zastępcę Rajmunda Olchanowskiego, sekretarza Janinę Wirkowską.

Zebrani przyjęli propozycję.

Przewodniczący mgr in. Bartoszewicz zaproponował następujący porządek zebrania:

1. Omówienie celów i zadań Związku
2. Wypowiedzi i dyskusje
3. Wybory Komisji Mandatowej i Skrutacyjnej
4. Wybory Zarządu Gminnego NSZ „Solidarność” Wiejska Rolników indywidualnych
5. Wolne wnioski

Ad. 1. Cele i zadania Związku przedstawił przewodniczący podkreślając w szczególności wartość chleba, ziemi i pracy rolników. Omówił aktualną sytuację w kraju. Powiedział, że do zarządu związku muszą wejść ludzie mądrzy, dbający o interesy gminy i rolników, dbający o wspólne dobro. Podkreślił jak ważną rolę w życiu i pracy rolników odgrywa Kościół, Episkopat, Ojciec św.

Następnie zaprosił wszystkich do wspólnej dyskusji.

Ad. 2. Zabrał głos rolnik z Kamiennej Starej Sulik Piotr.

- m. poruszył sprawę młodych rolników, młodzieży ze wsi, ucieczki młodych do miasta.
- n. rolnik chce widzieć co daje państwu i za ile
- o. podkreślił godność chłopą, jako odpowiedzialnego za losy narodu i jego wyżywienie.

Następnie zabrał głos przewodniczący podkreślając, że chłop wartościowa nazwa i solidarność będzie walczyła o szacunek dla chłopów.

Zabrała głos Wanda Hajkowska ze wsi Kirejewszczyzna

- p. przyczyn ucieczki młodych ze wsi widzi w dążeniu starych rodziców do polepszenia bytu swoim dzieciom
- q. mało ludzi wychowuje dzieci w duchu miłości do ziemi
- r. gmina powinna pomagać rolnikom, doceniać młodych, którzy rozpoczynają staż w gospodarstwie nie mając specjalizacji.

Toczyłowski Stanisław ze wsi Wroczyńszczyzna

- s. nawiązanie do przyczyn ucieczki młodych ze wsi. Rolnik widzi to w niewłaściwej polityce państwa, nie docenianiu pracy chłopów, opinii części społeczeństwa że rolnik to nie człowiek.
- t. Rolnicy chcą, by związek walczył o godność chłopów.

Sikorski Jan region Białystok

- u. rozproszenie młodzieży w związku ze zorganizowaniem zbiorowych szkół gminnych
- v. traktowanie po macoszemu wsi, brak nauczycieli, którzy chcieliby pracować na wsi
- w. brak zaplecza kulturalnego dla młodzieży
- x. państwo powinno pomagać rolnikom

Dymper Bronisław – rolnik

- y. przedstawił sprawę zagospodarowania kół nad Biebrzą, co dałoby wiele paszy, duże zyski państwu,
- z. widzi duże marnotrawstwo ziemi, w tej sprawie pisał do Sejmu

Stankiewicz Henryk ze wsi Harasimowicze

- aa. poruszył sprawę szacunku ludzi do ziemi i wzajemnego do siebie,
- bb. dzieci powinny być wychowywane w duchu religijnym, religii powinni uczyć księża w szkołach,
- cc. Związek powinien walczyć o to, żeby człowiek był człowiekiem.

Mancewicz Mieczysław ze wsi Zwierzyniec Mały

- dd. odczytał protest rolników dotyczący zerwania rozmów odnośnie Funduszu Rozwoju Rolnictwa

Potrzebę protestu omówił Jan Sikorski podając cyfry złego zagospodarowania pieniędzy z FRR

SKR 1977 r. straty 3,8 mld zł

1978 r. straty 3,3 mld zł

1979 r. straty 2,7 mld zł

Zużycie pasz strata 400 mld zł

Zadłużenie z tytułu marnotrawstwa pieniędzy 25 mld zł.

Rolnicy protestując przeciwko marnotrawstwu pieniędzy nie powinni wpłacać trzeciej raty podatku.

Przewodniczący mgr in. Bartoszewicz uzupełnił wypowiedź Sikorskiego odnośnie Funduszu Rozwoju Rolnictwa stawiając sprawę w ten sposób, że pieniądze wychodzą od rolników i powinny do niego wracać. Kwoty Funduszu winne być ubytkowane zgodnie z życzeniami rolników, uzgadnianymi na zebraniach wiejskich. „Solidarność” Wiejska w porozumieniu z Urzędem Gminy wyraziła życzenie kontrolowania punktów skupu produktów rolnych.

W dalszej części zebrania przewodniczący zaproponował przystąpić do wyboru Zarządu Komisji Rewizyjnej, a w czasie podliczania głosów kontynuować dyskusję.

Propozycję przyjęto jednogłośnie w jawnym głosowaniu.

Z sali padały kandydatury do Komisji Skrutacyjnej:

Czesław Kotowski

Kułak Henryk

Wirkowska Janina

Ad. 4. Zebrani rolnicy podali następujących kandydatów do Zarządu Gminnego NSZ „Solidarność” Wiejska Rolników Indywidualnych w Dąbrowie Białostockiej

1. Krzysztopik Piotr
2. XXXXX Piotr
3. Stankiewicz Henryk
4. Wysocki Wacław
5. Toczyłowski Stanisław
6. Klimuszko Andrzej
7. Truchanowicz Ryszard
8. Staworko Jerzy
9. Gromko Eugeniusz
10. Mancewicz Kazimierz
11. Masłowski Wacław
12. Kozakiewicz Kazimierz
13. Stanisławczyk Eugeniusz
14. Wojkowsko Wanda
15. Łukaszewicz Edward
16. Hajkowski Andrzej
17. Jodczyk Janusz

18. Kopanko Jan
19. Żdanuk Jan

Na przewodniczącego Zarządu Gminnego NSZ „Solidarność” Wiejska rolnicy zaproponowali następujących kandydatów:

1. Mancewicz Kazimierz
2. Toczyłowski Stanisław
3. Stanisławczyk Eugeniusz
4. Truchanowicz Ryszard
5. Sobecki Jan

Każdy z wymienionych kandydatów przedstawił się podając krótki życiorys.

Komisja Mandatowo-Skrutacyjna rozdała zebrany karty do głosowania tajnego. Zabrani przystąpili do głosowania. Po zebraniu wypełnionych kart głosowania Komisja Mandatowo-Skrutacyjna przystąpiła do podliczania głosów.

W głosowaniu tajnym udział wzięło 29 delegatów.

W wyborach do Prezydium oddano głosów ważnych 76, nieważnych 13.

W wyborach na przewodniczącego udział brało 89 delegatów.

Głosów nieważnych oddano 7.

W wyniku głosowania na przewodniczącego poszczególne Kandydatury otrzymały następujące głosy:

1. Mancewicz Kazimierz 48
2. Stanisławczyk Eugeniusz 15
3. Truchanowicz Ryszard 9
4. Toczyłowski Stanisław 7
5. Sobecki Jan 1

Przewodniczącym większości głosów został Mancewicz Kazimierz.

Komisja Mandatowo-Skrutacyjna w składzie:

1. Kotowski Czesław przewodniczący
2. Kułak Henryk członek
3. Wirkowska Janina członek

Stwierdza, że niżej wymienione osoby weszły w skład Prezydium NSZ RI „Solidarność” w Dąbrowie Białostockiej:

1. Stankiewicz Henryk 76 głosów
2. Toczyłowski Stanisław 72
3. Kozakiewicz Kazimierz 69
4. Stanisławczyk Eugeniusz 67

5. Mancewicz Kazimierz 66
6. Hajkowska Wanda 59
7. Krzysztopik Piotr 57
8. Klimuszko Andrzej 56
9. Truchanowicz Ryszard 56
10. Łukaszewicz Ryszard 55
11. Gromko Eugeniusz 53
12. Masłowski Wacław 53
13. Kopanko Jan 52
14. Wysocki Wacław 66
15. Zujko Piotr 48
16. Jodczyk Jan 43
17. Staworko Jan 41
18. Żdanuk Jan 38
19. Hajkowski Andrzej 50

W skład Prezydium w wyniku głosowania weszli:

1. Stankiewicz Henryk
 2. Toczyłowski Stanisław
 3. Kozakiewicz Kazimierz
 4. Stanisławczyk Eugeniusz
 5. Wysocki Wacław
 6. Mancewicz Kazimierz
 7. Hajkowska Wanda
 8. Krzysztopik Piotr
 9. Klimuszko Andrzej
 10. Truchanowicz Ryszard
 11. Łukaszewicz Edward
- Komisja Rewizyjna:
1. Gromko Eugeniusz
 2. Masłowski Wacław
 3. Kopańko Jan
 4. Hajkowski Andrzej
 5. Zujko Piotr

- Ad 5. W Wolnej dyskusji głos zabrał rolnik z Sokółki Chamiuk Franciszek
- poruszył sprawę podziału maszyn rolniczych dla rolników indywidualnych,
 - podkreślił, że tylko „Solidarność” może uzdrowić gospodarkę

- nie można wszystkich kroków „Solidarności” utożsamiać z antysocjalizmem

Głos zabrał Naczelnik Miasta i Gminy Dąbrowa Białostocka mgr Władysław Sokół.

- poruszył sprawę skupu płodów rolnych,
- musi panować sprawiedliwość przy podziale maszyn rolnych,
- zawsze będzie służył radą i pomocą rolnikom przy załatwianiu różnych spraw,
- życzył Związkowi pomyślnej realizacji swoich celów i zadań

Głos następnie zabrał ksiądz Wojciech Pełkowski:

- wspólnie dążyć do porozumienia i realizacji zadań Związku,
- najważniejsza jest przyszłość, dobro wszystkich ludzi
- wszystkie sprawy nasze są wspólne

Na zakończenie zebrania wszyscy odśpiewali Hymn Państwowy i Rotę.

Na tym protokół zakończono.

Oryginał, maszynopis

źródło: Archiwum Archidiecezjalne w Białymstoku

DOKUMENT 23

1981 wrzesień 13, Jasionówka – Protokół z gminnego zebrania NSZZ RI „Solidarność” w Jasionówce w celu wyboru Zarządu Gminnego i Komisji Rewizyjnej

Protokół

z zebrania wyborczego członków NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność” w dniu 13.09.1981 r. w Jasionówce

1. Otwarcie i przyjęcie porządku zebrania delegatów.
2. Wybór przewodniczącego zebrania.
3. Odczytanie odezwy i biuletynów Zarządu Wojewódzkiego NSZZ RI „Solidarność”.
4. Dyskusja odnośnie punktu trzeciego.
5. Wybór stałych władz Zarządu Gminnego i Komisji Rewizyjnej.
6. Wystąpienie przedstawiciela Zarządu Wojewódzkiego Pana Cz. Bogusza.
7. Wolne wnioski i podsumowanie zebrania

Przewodniczącym zebrania – zjazdu delegatów został pan Dionizy Stankiewicz, pełniący dotychczas funkcję tymczasowego przewodniczącego Zarządu Gminnego. Wystąpienie Pana Cz. Bogusza, który omówił tematy „Porozumień Rzeszowskich” i przyczyn niewdrażania ich w życie przez władze było kilkakrotnie nagradzane oklaskami. Po odczytaniu biuletynów informacyjnych, w których przedstawiono powody zerwania rozmów naszego związku z władzami, w których wyniku został ogłoszony protest rolników w formie niepłacenia trzeciej raty podatku gruntowego, mówca omówił działalność poszczególnych związków gminnych w województwie i poinformował o kolejnych, które są w toku organizowania się.

Następnie wybrano Komisję Skrutacyjną, w której skład weszli: Edward Kołotko, Krzysztof Kolosa i Andrzej Zabielski. Spośród trzech kandydatów podanych z sali w tajnym głosowaniu Dionizy Stankiewicz uzyskał najwięcej głosów i został przewodniczącym Zarządu Gminnego Związku. Z dziesięciu kandydatów do zarządu weszło ośmiu, którzy otrzymali największą ilość głosów według kolejności:

1. Jan Hryniewicki – sekretarz
2. Stanisław Paszko – skarbnik
3. Jan Stankiewicz – członek
4. Piotr Rzepecki – członek
5. Józef Niemoćko – członek
6. Kazimierz Łukaszewicz – członek
7. Edmund Jurkowski – członek
8. Marian Mróz – członek

Spośród pięciu powołanych do Komisji Rewizyjnej weszło trzech posiadających największą liczbę głosów:

1. Wacław Stankiewicz
2. Tadeusz Jabłonowski
3. Władysław Paszko

Na Zjazd Wojewódzki Związku zostali powołani z sali i wybrani następujący członkowie prezydium:

1. Dionizy Stankiewicz
2. Kazimierz Łukaszewicz
3. Józef Niemoćko
4. Jan Stankiewicz
5. Edmund Jurkowski
6. Jan Hryniewicki

W siódmym punkcie obrad zabrało głos kilkunastu delegatów. Charakterystyczne było wystąpienie Kazimierza Kakareko z Kalinówki Królewskiej, który omówił osobiste utrudnienia i przeszkody jakie spotkały go przez miejscowe władze. Mówił wierszem za co otrzymał gromkie brawa.

W końcowej części zebrania naczelnik gminy Stanisław Guziejko omówił niektóre tylko problemy wynikłe z dyskusji. Apelowal o ponowne rozpatrzenie protestu niepłacenia trzeciej raty podatku.

W ostatnim fragmencie kończącego się zebrania była apel i zbiórka pieniężna na sztandar związku wojewódzkiego NSZZ RI „Solidarność”. Zebrano i przekazano kwotę 3940 zł.

Lista delegatów biorących udział w zjeździe:

1. Dionizy Stankiewicz – Jasionówka
2. Jan Stankiewicz – Słomianka
3. Tadeusz Stankiewicz – Jasionóweczka
4. Jan Hryniewicki – Jasionówka
5. Stanisław Paszko – Jasionówka
6. Emil Dec – Słomianka
7. Wacław Stankiewicz – Jasionóweczka
8. Władysław Paszko – Słomianka
9. Witold Popławski – Jasionówka
10. Jan Czerech – Jasionóweczka
11. Edward Skórski – Jasionóweczka
12. Kazimierz Kakareko – Kalinówka Królewska
13. Józef Snarski – Kalinówka Królewska
14. Józef Niemoćko – Kalinówka Królewska
15. Jan Wojtach – Kalinówka Królewska

16. Walenty Gumieniak – Jasionóweczka
17. Antoni Nikita – Kalinówka Królewska
18. Stanisław Rojs – Słomianka
19. Grzegorz Grabowski – Słomianka
20. Eugeniusz Hryń – Słomiaka
21. Jerzy Szczepański – Słomianka
22. Wiesław Hryszko – Słomianka
23. Daniel Hryń – Jasionówka
24. Edward Stankiewicz – Jasionówka
25. Stanisław Wojciechowski – Jasionóweczka
26. Jan Rzepecki – Jasionóweczka
27. Wacław Wilczko – Słomianka
28. Kazimierz Bartnik – Słomianka
29. Franciszek Bartnik – Jasionóweczka
30. Mieczysław Popławski – Kamionak
31. Mieczysław Popławski – Jasionówka
32. Bolesław Wilczko – Słomianka
33. Mieczysław Paszko – Słomianka
34. Stanisław Kakareko – Kalinówka Królewska
35. Marian Gawryło – Kalinówka Królewska
36. Jan Sak – Kalinówka Królewska
37. Edward Wojtach – Kalinówka Królewska
38. Piotr Oszczepiński – Kalinówka Królewska
39. Bolesław Zajko – Słomianka
40. Bolesław Janowicz – Jasionówka
41. Stanisław Grabowski – Słomianka
42. Wiesław Rećko – Kalinówka Królewska
43. Stankiewicz Stanisław – Słomianka
44. Jerzy Zajko – Słomianka
45. Stanisław Frąckiel – Słomianka
46. Stanisław Burszytniuk – Jasionówka
47. Piotr Rzepecki – Jasionóweczka
48. Antoni Dec – Słomianka
49. Wacław Hryń – Słomianka
50. Stefan Chylicki – Jasionówka
51. Fryderyk Raczko – Słomianka
52. Czesław Rećko – Kalinówka Królewska
53. Bronisław Bartnik – Jasionówka
54. Kazimierz Łukaszewicz – Jasionówka

55. Tadeusz Jabłonowski – Jasionówka
56. Władysław Cieszyński – Jasionówka
57. Serafin Jabłonowski – Jasionówka
58. Emilian Abramowicz – Kąty
59. Józef Samborski – Koziniec
60. Józef Guziejko – Czarnystok
61. Daniel Buzun – Czarnystok
62. Władysław Prokop – Czarnystok
63. Edmund Jurkowski – Górnystok
64. Jerzy Klubowicz – Jasionówka
65. Józef Janowicz – Jasionówka
66. Piotr Piątkowski – Jasionówka
67. Marek Leszczyński – Jasionówka
68. Jerzy Bartnik – Jasionówka
69. Wacław Leszczyński – Jasionówka
70. Krystyna Skreczko – Jasionówka
71. Stanisław Kupiec – Milewskie
72. Eugeniusz Szczepański – Kamionka
73. Edward Kołotko – Górnystok
74. Krzysztof Kolosa – Koziniec
75. Andrzej Zabielski – Milewskie
76. Jerzy Borys – Kujbiedy
77. Marian Mróz – Czarnystok

kopia, maszynopis

Źródło: J. Hryniewicz, Jasionówka. Echa XIX i XX wieku, z królewskiego szlaku, Białystok 2010, s. 196-200.

DOKUMENT 24

1981 wrzesień 20, Janów – Protokół z gminnego zebrania NSZZ RI „Solidarność” w Janowie w celu wyboru Zarządu Gminnego

Protokół

Komisji Skrutacyjnej z Walnego Zebrania Delegatów NSZZ RI „Solidarność” w Janowie odbytego w dniu 20 września 1981 r. w sprawie wyboru Zarządu Gminnego NSZZ RI „Solidarność” w Janowie

Komisja Skrutacyjna w składzie:

1. Sienkiewicz Stanisław
2. Malewicki Aleksander
3. Grabala Jan

Stwierdza, że na 76 delegatów uprawnionych do głosowania oddało 76 głosów ważnych.

Spośród 8 kandydatów wyłonionych na sali w skład Zarządu Gminnego NSZZ RI „Solidarność” w Janowie zostali wybrani następujący delegaci:

1. Krutul Zbigniew
2. Błochuszewski Czesław
3. Puciowski Zdzisław
4. Krasowski Marek
5. Ślizewski Wacław

Przewodniczący Komisji
Janów dnia 20.IX.1981 r.

Oryginał, maszynopis

Źródło: Archiwum Archidiecezjalne w Białymstoku

DOKUMENT 25

*1981 wrzesień 27, Janów – Protokół z gminnego zebrania NSZZ RI „Solidarność”
w Janowie w celu wyboru Zarządu Gminnego i Komisji Rewizyjnej*

Protokół

z Walnego zebrania członków NSZZ RI „Solidarność” w Janowie odbytego w dniu 27 września 1981 r.

Na przewodniczącego zebrania wybrano w sali ob. Krasowskiego Marka na sekretarza zebrania Kozłowskiego Romualda.

Zatwierdzono następujący porządek obrad:

1. Przyjęcie regulaminu obrad.
2. Powołanie Komisji Skrutacyjnej do przeprowadzenia wyborów.
3. Sprawozdanie Gminnego Komitetu Założycielskiego w Janowie.
4. Wybory przewodniczącego zarządu gminnego.
5. Sprawa restauracji pomnika w Janowie.
6. Wybory prezydium zarządu gminnego.
7. Sprawa przemianowania ul. Białostockiej na ulic Mieczysława Błahusze-
wskiego.
8. Wybory Komisji Rewizyjnej.
9. Dyskusja nad propozycjami i podjęcie uchwał.
10. Wybory delegatów na zjazd wojewódzki.
11. Wolne wnioski
12. Zakończenie.

Ad.2. Przewodniczący Gminnego Komitetu Założycielskiego poprosił zebranych by do Komisji Skrutacyjnej nie wysuwa kandydatów tych, których członkowie zamierzają wysuwać na kandydatów do władz gminnych związku, gdy w trakcie obrad co raz trzeba będzie uzupełniać skład Komisji.

Po zgłoszeniu kandydatów i przegłosowaniu Komisja Skrutacyjna ukonstytuowała się:

1. Przewodniczący – Malewicz Aleksander
2. Sekretarz – Grabala Jan
3. Członek – Sienkiewicz Stanisław

Ad.3. Sprawozdanie z działalności Gminnego Komitetu Założycielskiego w Janowie złożył przewodniczący Komitetu Jacewicz Mieczysław. Omówił on rozwój organizacji na terenie gminy, dając przykłady dużego zaangażowania nie-

których członków Komitetu Założycielskiego jak: Błahuszeński Edward, Giro Józef, Matys Edward, Michnowicz Romuald i inni. Wymienił wsie, w których prócz grup założycielskich nie udało się do tej pory utworzyć jeszcze Kół.

Ad.4. Komisja Skrutacyjna stwierdziła, że na 136 członków w gminie obecnych jest na sali siedemdziesiąt sześć członków. Zebranie jest prawomocne. 12 osób wyraziło chęć zapisania się do związku ale z powodu trudności organizacyjnych na sali zaproponowano by dokonali tego w Kołach lub bezpośrednio po zakończonych obradach. Wygoniono z sali kandydatów na przewodniczącego zarządu gminnego potwierdzono głosowaniem gdzie ponad 20% otrzymał każdy. Kandydaci pytani przez zebranych odpowiadali. Jacewicz Mieczysław prosił by nie umieszczać jego kandydatury na liście, gdyż jest wyjątkowo przeciążony pracą, prócz tego działalność w różnych organizacjach z lat ubiegłych dyskwalifikują go jako kandydata na przyszłego działacza Związku. Mimo sprzeciwu sala zażądała wpisania na listę. Na liście wpisano: Śliewskiego Wacława, Kozłowskiego Romualda, Jacewicza Mieczysława, Krasowskiego Marka. Po napisaniu kartek wyborczych w tajnym głosowaniu na przewodniczącego został wybrany Jacewicz Mieczysław.

Ad.5. Omówiono możliwości w sprawie restauracji pomnika zniszczonego w latach czterdziestych. Omówiono różne warianty. Wszyscy byli zgodni, że powinien on być odbudowany zgodnie ze swoim pierwotnym wzorem bez żadnych unowocześnień.

Ad.6. Na podstawie zgłoszeń z sali Komisja Skrutacyjna sporządziła listę kandydatów do prezydium zarządu gminnego. Na liście umieszczono 7 kandydatów, wybrać postanowiono 5. W tajnym głosowaniu wybrano: Krutula Zbigniewa, Błahuszeńskiego Czesława, Puciłowskiego Zdzisława, Krasowskiego Marka, Śliewskiego Wacława.

Ad.7. Jacewicz Mieczysław przedstawił działalność konspiracyjną mieszkańca Nowego Janowa nie żyjącego już Mieczysława Błahuszeńskiego oraz zaproponował nazwaniem jego imieniem ulicy Białostockiej.

Ad.8. W tajnym głosowaniu Komisja Skrutacyjna stwierdziła, że na członków Komisji Rewizyjnej zostali wybrani: Bakun Józef, Kropiwnicki Romuald i Sienkiewicz Stanisław.

Ad.9. Po dyskusji nad propozycjami postanowiono:

- a) Związek ma patronować przy restauracji pomnika pomagając materialnie jeśli zaistnieje potrzeba.
- b) Ponieważ minimalne będą koszty z przemianowaniem ulicy zarząd gminny Związku powinien na najbliższej sesji Gminnej Rady dopilnować by ta sprawa została załatwiona pozytywnie.
- c) Rozpropagować akcję przekazywania kartek reglamentacyjnych rolników indywidualnych dla klasy robotniczej wielkich aglomeracji miejskich.
- d) W najbliższym czasie Zarząd Gminny przeprowadzi rozmowy z władzami gminy w sprawie zaopatrzenia wsi w środki piorące, materiały budowlane i środki produkcji.

Ad.10. Komisja Skrutacyjna stwierdziła, że na zjazd wojewódzki delegatami zostali wybrani:

Pieciul Zygmunt, wieś Jasionowa Dolina
 Sienkiewicz Stanisław, Nowowola
 Baranowski Józef, Przystawka
 Puciłowski Zdzisław, Janów

Ad.11. Przewodniczący Zarządu Gminnego prosił by aktyw działający w związanym Komitecie Założycielskim pomógł rozbudować organizację w pozostałych wsiach. Na sali utworzyły się grupy założycielskie w Trofimówce, Szczukach i Krasnym.

Ad.12. Odśpiewaniem Hymnu Narodowego zakończono obrady.

Przewodniczący Zebrania Sekretarz Zebrania
 Krasowski Marek Kozłowski Romuald

Janów dnia 27 września 1981 r.

Oryginał, maszynopis

Źródło: Archiwum Archidiecezjalne w Białymstoku

DOKUMENT 26

1981 październik 11, Tykocin – Protokół z gminnego zebrania NSZZ RI „Solidarność” w Tykocinie w celu wyboru Zarządu Gminnego i Komisji Rewizyjnej

Protokół

z zebrania NSZZ RI „Solidarność” w Tykocinie w dniu 11.X.1981 r.

Zebranie otworzył przewodniczący komitetu założycielskiego NSZZ RI „Solidarność” w Tykocinie Sokół Marian. Przewodniczącym zebrania został Sitowicz Karol. Przedstawił porządek obrad:

1. Wybór przewodniczącego NSZZ RI „Solidarność”
2. Wybór zarządu
3. Dyskusja
4. Powołanie komisji skrutacyjnej
5. Wolne wnioski
6. Podjęcie uchwał
7. Wybór delegatów za zjazd wojewódzki NSZZ „Solidarność”

Jako pierwszy zabrał głos sekretarz zarządu wojewódzkiego NSZZ RI „Solidarność” Sikorski W. Poinformował o sprawach bieżących NSZZ RI „Solidarność”.

Komisja skrutacyjna w składzie:

2. Pilis Eugeniusz
3. Okuła Wiesław
4. Kulikowski Stanisław

Kandydaci na Przewodniczącego Zarządu Gminnego NSZZ „Solidarność” w Tykocinie:

1. Trypuć Tadeusz
2. Backiel Franciszek
3. Sakowicz Bogdan
4. Rakowicz Witold

W wyniku tajnego głosowania na przewodniczącego Zarządu Gminnego NSZZ RI „Solidarność” w Tykocinie wybrano Trypucia Tadeusza.

Wybory do Zarządu Gminnego NSZZ RI „Solidarność” w Tykocinie tajne kandydatury:

1. Lenczewski Stanisław
2. Sokół Marian
3. Maliszewski Henryk
4. Sitowicz Karol

5. Jackowski Ryszard
6. Sikorski Henryk
7. Lenczewska Irena
8. Rzędzian Sławomir
9. Rakowicz Witold
10. Kurzyna Roman
11. Lenczewski Mirosław
12. Kulikowski Stefan
13. Malinowski Józef
14. Wilczewski Zygmunt
15. Okuła Mieczysław
16. Godlewski Stanisław
17. Backiel Franciszek
18. Sakowicz Bogusław

Wyniki głosowania (protokół w załączeniu).

Wybór z zarządu Gminnego v-ce przewodniczącego Sitowicz Karol, Sekretarz Lenczewska Irena, Skarbnik Rakowicz Witold

Komisja interwencyjna

1. Lenczewski Stanisław
2. Sokół Marian
3. Jackowski Ryszard

Wolne wnioski:

Rolnicy poruszali następujące sprawy:

Kulikowski Stanisław poinformował o niejednolitej cenie za parowanie ziemniaków.

Sitowicz – w SKR-e w Jeżewie stoją po dwa lata maszyny nieużywane i nie przecenione.

Trypuć – dyscyplina pracy na budowie szkoły i sklepu w Tykocinie.

Cackowski – dot. zaopatrzenia sklepów w art. Nieobjęte reglamentacją. Prezes Ostrowski W. zorganizował listy pracownicze, na które mogą zaopatrzyć się pracownicy GS. A gdzie s rolnicy?

Kopczewski Tadeusz – dopisywanie nawozu – fosforan amonu (niepełnowartościowych), do pełnowartościowych nawozów.

Kulikowski St. – o lepsze zaopatrzenie węgla tzn. zwiększyć ilość węgla na kontraktowane tuczniaki.

Sitowicz – dotyczy przydziału węgla za dostarczone mleko.

Maliszewski Henryk – dot. przyjmowania ziemniaków

Cakowski – materiały budowlane leżą na ul. Czarneckiego są nienakryte i niszczeją.

Maliszewski – autobusy nie kursują do Łopuchowa – linie zawieszone.

Rzędzian Sławomir – autobus szkolny przewożący dzieci z Rzędzian do szkoły do Radul nie zajeżdża na teren szkoły – sprawa bezpieczeństwa. Zaprosić na posiedzenie Zarządu Gminnego NSZZ RI „Solidarność” dyrektora Szkół Berlińskiego. Dzieci z Herman nie są dowożone do szkoły do Łopuchowa chociaż odległość wynosi 4 km.

Uchwały

Zakład Mleczarski – Mońki

Dot. przydziału węgla za dostarczane mleko w przeliczeniu na hektar użytków tzn. za każdy zdany litr mleka na hektar 1 kg węgla np. 1000 l mleka – 1000 kg węgla.

GS. Tykocin:

1. Zobowiązuje się ob. Prezesa do wycofania list na zakup art. Nieobjętych reglamentacją i niestosowanie na przyszłość.

2. Dot. przeceny nawozu fosforu amonu i nie zmuszanie łączenia do nawozów pełnowartościowych.

SKR – w Tykocinie z siedziba w Jeżewie

Dot. wyceny lub remontu maszyn, które stoją bezużytecznie i zabezpieczenie maszyn przed wpływami atmosferycznymi tak jak kombajny, kosiarki i inne.

Dyrektor Szkół w Tykocinie Ob. Berliński.

Dot. przewozu dzieci autokarem do szkoły z Rzędzian do Radul – sprawa bezpieczeństwa. Autokar nie zajeżdża na teren szkoły. Dzieci wychodzą z autobusu na szosę i przebiegają ją. Dzieci z Herman nie są dowożone do szkoły do Łopuchowa chociaż odległość jest 4 km.

Naczelnik Gminy w Tykocinie

Zobowiązuje się Naczelnika Gminy w Tykocinie do powołania nowej komisji przydziału maszyn rolniczych z udziałem 3-osobowej komisji z członków NSZZ RI „Solidarność” w Tykocinie.

Wybór delegatów na zjazd. Wszyscy zebrani wybrali zarząd na zjazd woj. NSZZ RI „Solidarność”, który odbędzie się dn. 18.X.1981 r. w Urzędzie Wojewódzkim w Białymstoku.

Na tym protokół zakończono i podpisano:

Przewodniczący zebrania:

Sitowicz Karol

Protokołowała:

Lenczewska Irena

Oryginał, maszynopis

Źródło: Archiwum Archidiecezjalne w Białymstoku

DOKUMENT 27

1981 październik 18, Białystok – Protokół z I Zjazdu Wojewódzkiego NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność” Region Białystok w celu wyboru władz Związku

Protokół

z I Zjazdu Wojewódzkiego NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność” Region Białystok w dniu 18.10.1981 r.

1. Otwarcie Zjazdu odśpiewaniem „Hymnu”.
2. Wybór przewodniczącego zebrania – Janusz Lempicki.
3. Powołanie 2 wiceprzewodniczących zebrania – Komosa Stanisław, Marchel Bogusław
4. Zapoznanie się delegatów z porządkiem Zjazdu,
5. Wnioski delegatów Zjazdu dotyczące programu Zjazdu.
6. Wybór 2 protokolantów i sekretarza Zjazdu:
 1. Dernowska Anna – gm. Brańsk
 2. Olszewska Krystyna – gm. Wyszki
1. Sekretarz Zjazdu – Borowski Michał – odpadł
2. Milewski Michał – Turośń Kościeln. – kandydatura wcześniej podana – nie zgodził się
3. Dembowski Zenon – Knyszyn 48 gł.
4. Szyluk Ignacy – Uhowo – zrezygnował z sekretarza,
5. Sochoń Andrzej – 60 gł. – został sekretarzem Zjazdu.
7. Wybór komisji skrutacyjnych – 2
– jedna komisja do jawnego a druga do tajnego głosowania
Kandydaci do Komisji Mandatowo-Skrutacyjnej: – 7 osób:
 1. Truskolaski Tadeusz – gm. Łapy
 2. Malinowska Krystyna – gm. Juchnowiec
 3. Jasiński Edward – gm. Jaświły
 4. Hajkowska Wanda – gm. Dąbrowa B-cka
 5. Jabłonowski Lucjan – gm. Wyszki
 6. Krasowski Henryk – gm. Wyszki
 7. Tołoczko Tadeusz – gm. Kuźnica
8. Sprawozdanie z działalności WKZ NSZZ RI „Solidarność” Region Białystok za okres od 3.05. do 18.10.1981 r. - odczytał Jan Beszta-Borowski
9. Wystąpienie Przewodniczącego Zarządu Regionu NSZZ „Solidarność” w Białymstoku pana Stanisława Marczuka.

10. Wręczenie daru w postaci makiety przyszłego pomnika „Solidarności” w Białymstoku przez pana Stanisława Marczuka dla pana Jana Beszty-Borowskiego.
11. Sprawozdanie z działalności Komisji Finansowej – przekazał Łapiński Tadeusz – skarbnik.
12. Odczytanie referatu programowego przez Przewodniczącego WKZ NSZZ RI „Solidarność” Regionu Białystok – Jana Besztę-Borowskiego.
13. Poinformowanie delegatów o prawomocności Zjazdu – na 253 wybranych delegatów obecnych jest 205 a nieobecnych 48 delegatów.
14. Wystąpienie przewodniczącego KZ NSZZ Solidarność MO w Białymstoku.
15. Wystąpienie przedstawiciela Związku Zawodowego Kierowców Transportu Prywatnego „Solidarność”.
16. Powołanie Komisji z jednym prawnikiem – Komisja Uchwał i Wniosków.
Kandydatury:
 1. Cywiński Tadeusz – gm. Jawiły
 2. Buczyński Zygmunt – gm. Drohiczyń
 3. Wąż Wincenty – gm. Brańsk
 4. Dziemian Stanisław – gm. Wyszki
 5. Żukowski Jan – gm. Mońki
 6. Kostka Stanisław – mecenas
 7. Lebenstein Lech – mecenas
17. Zabranie głosu przez panią Cywińską Ewę – Prezesa Przyjaciół Ziemi Tykocińskiej.
18. Wybory na przewodniczącego NSZZ RI „Solidarność” Zarządu Wojewódzkiego Regionu Białystok.
– zgłoszone kandydatury:
 1. Beszta-Borowski Jan – gm. Łapy
 2. Sikorski Wojciech – gm. Choroszcz
19. Wystąpienie delegata Bakuna Kazimierza i zgłoszenie uwag dotyczących działalności Zarządu WKZ NSZZ RI „Solidarność” Region Białystok
– dalsze kandydatury:
 3. Jan Bartoszewicz – gm. Sokółka
 4. Bartoszewicz Ryszard – gm. Sokółka
 5. Raciborski Stanisław – gm. Brańsk – zrezygnował
 6. Garkowski Bogdan – gm. Kuźnica
20. Złożenie rezygnacji /uzasadnienie/ z kandydatury na Przewodniczącego NSZZ RI „Solidarność” Region Białystok przez pana Jana Besztę-Borowskiego.

21. Odczytanie protokołu Komisji Uchwał i wniosków dotyczącego poddania każdego kandydata na przewodniczącego pytaniom delegatów, uzgodnionych wcześniej przez komisję. Uchwała została jednogłośnie zaakceptowana.
22. Przedstawienie się każdego z kandydatów w krótkiej wypowiedzi.
23. Tajne głosowanie na przewodniczącego Zarządu Wojewódzkiego NSZZ RI „Solidarność” Region Białystok.
24. Przemówienie sekretarza OKZ NSZZ RI „Solidarność” z Warszawy
25. Przemówienie kapelana NSZZ RI „Solidarność” ks. Lewkowicza Wacława.
26. Przemówienie Przewodniczącego NSZZ RI „Solidarność” z Łomży pana Legackiego Franciszka.

Dyskusja:

1. Henryk Leszuk – gm. Turośń Kościelna

I. Umorzyć podatek tym rolnikom, którzy nie mają dochodu 3 tys. zł miesięcznie.

II. Przyznanie praw socjalnych rolnikom jak i pracownikom na równi.

III. Dzieci wychowywane w duchu religijnym.

IV. Zbudowanie sieci gazu w butlach.

V. Wolny wybór ubezpieczenia podwójnie lub pojedynczo/chłoporobotni

VI. Wycofanie się członków NSZZ RI Solidarność z Kółka Rolniczego jako Związku Zawodowego.

VII. Przyspieszenie zmniejszania personelu biurowego o 50% i zatrudnienie w rolnictwie.

2. Antoniuk Jakub – gm. Dobrzyniewo

I. Troska o jedność ruchu ludowego

II. Apel o swoje istnienie, aby wychować młode pokolenie w duchu miłości do ziemi

III. Harcerze wychowywani na dobrych rolników, obywateli.

3. Przemówienie Przewodniczącego Zarządu Wojewódzkiego ZMW.

I. Prośba o poparcie Z.M.W. przez NSZZ RI „Solidarność”.

II. Prośba o zwolnienie ze służby wojskowej tych młodych ludzi, którzy chcą przejąć gospodarstwo rolne,

III. Walka z alkoholizmem,

IV. Dostęp do środków masowego przekazu.

4. Delegat nr 4 z Turoni Kościelnej.

I. Propozycja równej opłacalności za wszystkie plody rolne,

II. Zagwarantowanie opłacalności produkcji rolnej,

III. Postulat – powstrzymanie młodych na wsi poprzez zawieszenie służby rolnej,

IV. Wyrażenie aprobaty dla działalności obu związków „Solidarność”.

5. Pani Baranowska

I. Kolonie dla dzieci rolników,

II. Zasiłki dla matek, rolniczek,

III. Brak proszków dla rolników,

IV. Umowy kontraktacyjne są niedotrzymywane,

V. Propozycje aby GS-y wypłacały zasiłki z tytułu wychowania dziecka i aby były urlopy płatne rolnikom.

6. Pan Szymański

I. Żądać odpowiedzialności za popełnione błędy przywódców naszego narodu

II. Za produkty rolne rolnik powinien otrzymywać narzędzia.

27. Ogłoszenie wyników głosowania – 216 osób brało udział w głosowaniu.

Borowski Jan – 188 gł.

Garkowski Bogdan – 16 gł.

Sikorski Wojciech – 9 gł.

Bartoszewicz Jan – 2 gł.

28. Przemówienie nowo wybranego Przewodniczącego NSZZ RI Solidarno pana Beszty-Borowskiego Jana.

29. Wybory do Zarządu Wojewódzkiego NSZZ RI „Solidarność” Region Białystok

– przedstawienie ordynacji wyborczej.

1. Gmina Drohiczyń – 300 czł. – Motek Bogusław

2. Gmina Brańsk – 903 czł. Lempicki Janusz, Zabłudowski Jan, Markiewicz Józef, Raciborski Stanisław

3. Gmina Boćki – 200 czł. – Olszewski Józef

4. Gmina Wyszki – 600 czł. – Topczewski Henryk, Skrzeczko Józef, Dziemian Stanisław

5. Gmina Poświętne – 220 czł. – Jan Kamiński

6. Gmina Janów – Jacewicz Mieczysław

7. Gmina Korycin – 312 czł. – Święicki Jerzy, Starosta Zygmunt

8. Gmina Krypno – 125 czł. – Kierznowski Jan

9. Gmina Suchowola – Marchel Bogusław, Abramowicz Józef

10. Gmina Tykocin – Trypuć Tadeusz

11. Gmina Suraz – Litwińczuk Wiktor, Manoś Anna

12. Gmina Dąbrowa B. – Mancewicz Kazimierz, Toczyłowski Stanisław

13. Gmina Łapy – Łapiński Tadeusz, Łapiński Wincenty

14. Gmina Mońki – Włodkowski Kazimierz

15. Gmina Mielnik – Szymański Józef

16. Gmina Narew – Choroszewski Stanisław

17. Gmina Kuźnica – Garkowski Bogdan, Rudź Wacław

18. Gmina Jasionówka – Stankiewicz Dionizy
19. Gmina Sokółka – Bartoszewicz Jan, Bućko Henryk
20. Gmina Knyszyn – Sokółski Bolesław
21. Gmina Zabłudów – Chyży Zdzisław
22. Gmina Czeremcha – Koszmaluk Stefan
23. Gmina Jaświły – Komosa Stanisław, Radkiewicz Stanisław
24. Gmina Dubicze Cer. – Kiryluk Jan
25. Gmina Choroszcz – Sikorski Wojciech
26. Gmina Dobrzyniewo Duże – Sochoń Andrzej
27. Gmina Turośń Kościelna – Bórowski Michał, Laszuk Henryk
28. Gmina Juchnowiec Dolny – Lewko Antoni, Bogusz Czesław
29. Gmina Bielsk Podlaski – Bańkowski Henryk
30. Gmina Nowy Dwór – Szyński Lech
30. Dalsza dyskusja:
 1. Sienkiewicz – podziękowanie dla założycieli NSZZ RI „Solidarność”
 2. Łukaszewicz Kazimierz – gm. Jasionówka
 - a. zwiększyć produkcję rolną przez zwiększenie środków produkcji, zwiększenie ilości pasz treściwych,
 3. Pilis Eugeniusz – gm. Tykocin
 - a. władze związku – zareagować na brak olejów, części zamiennych,
 - b. melioracja źle wykonana
 - c. środki reglamentowane po wsiach nie są sprzedawane rolnikom jak: proszki, mydła a tylko pracownikom GS
 - d. niesprawiedliwe opłaty rolnikom za transport ziemniaków – tak samo do Tykocina i Knyszyna.
 4. Daniłko Tadeusz – gmina Jaświły
 - a. postulat aby nakreślić program działania mający na celu zwiększenie młodzieży na wsi, żeby młodzież mogła zostać na wsi,
 - b. związek ma stworzyć perspektywy do pozostania młodzieży na wsi.
 5. Delegat nr 60 – Juskiewicz
 - a. propozycja, aby każdy delegat założył nowe koło NSZZ RI „Solidarność”
 6. Józef Niemotko – [gmina] Jasionówka
 - a. propozycja aby każdy rolnik zrezygnował z kartek na mięso
 - b. zmienić strukturę Kółek Rolniczych
 - c. związek ma odciąć się od rad sołeckich
 - d. sołtysów trzeba wybiera demokratycznie
 7. Milewski Kazimierz – gmina Suchowola
 - a. statut obowiązuje wszystkich członków związku – apel

- b. biurokracja w kraju – więcej pracowników aniżeli producentów w SKR-e, GS-e, gminach, służba rolna służy niczemu,
 - c. zamiast biurokracji otworzy zakłady produkcyjne np. piekarnie,
 - d. propozycja aby móc wysyłać rolników za granicę na praktyki rolnicze
8. Łupiński Józef – gm. Juchnowiec
 - a. rolnicy wysoko produkcyjni powinni by zwolnieni z kolejek,
 - b. za określone płody rolne ustala ceny zgodne z kosztami produkcji jak mleko, zboże
9. Modzianowski Jan – gmina Wyszki
 - a. propozycja reglamentacji paliwa dla rolników
 - b. w gminie Wyszki rolnikom nie sprzedaje się żyletek, proszku.
10. Topczewski Henryk – gm. Wyszki
 - a. wrogów socjalizmu w Polsce
 - b. propozycja, aby zakładano sklepy dla najbiedniejszych, matkom wychowującym samotnie dzieci, rencistkom, wybrać komisję do kontroli.
11. Abramowicz Józef – gmina Suchowola
 - a. propozycja zakładania Spółdzielni Rolniczych – autentycznych
12. Karczewski Kazimierz – gmina Suraz
 - a. ubezpieczenie dla rolników w podeszłym wieku.
13. Bartoszewicz Jan – gmina Sokółka
 - a. jak mobilizować członków do pracy
 - b. członek ma spełniać obowiązek w imieniu wszystkich
 - c. strzeżmy się jako związek błędów
31. Ukonstytuowanie się Prezydium Zarządu – 15 osób:
 1. Beszta-Borowski Jan – przewodniczący
 2. Sikorski Wojciech – wiceprzewodniczący
 3. Kierżnowski Jan – wiceprzewodniczący
 4. Lewko Antoni – wiceprzewodniczący
 5. Siniło Marek – skarbnik
 6. Święcicki Jerzy – sekretarz
 7. Lempicki Janusz – członek prezydium
 8. Mancewicz Kazimierz – członek prezydium
 9. Garkowski Bogdan – członek prezydium
 10. Bartoszewicz Jan – członek prezydium
 11. Trypuć Tadeusz – członek prezydium
 12. Marchel Bogusław – członek prezydium
 13. Jacewicz Mieczysław – członek prezydium
 14. Łapiński Tadeusz – członek prezydium
 15. Borowski Michał – członek prezydium

32. Wybór komisji Rewizyjnej i zgłoszenie kandydatur:

1. Pilis Eugeniusz – 79 gł.
2. Milewski Kazimierz – 119 gł.
3. Tołoczko Tadeusz – 124 gł.
4. Gryko Tomasz – 71 gł.
5. Truskolaski Tadeusz – 27 gł.
6. Grelecka Helena – 144 gł.
7. Czarniawski Tadeusz – 37 gł.
8. Wąż Wincenty – 67 gł.
9. Jaworowicz Lucjan – 44 gł.
10. Rogalewski Walenty – 44 gł.
11. Żukowski Jan – 64 gł.

33. Zgłoszenie kandydatur delegatów za Zjazd Ogólnopolski NSZZ RI „Solidarność”.

1. Bartoszewicz Jan – Sokółka – 125 gł.
2. Jabłoński Edward – Wyszki – 17 gł.
3. Beszta-Borowski Jan – 140 gł.
4. Gryko Tomasz – 27 gł.
5. Sikorski Wojciech – 114 gł.
6. Kamiński Jan – 7 gł.
7. Lempicki Janusz – 112 gł.
8. Garkowski Bogdan – 39 gł.
9. Zabłudowski Jan – 19 gł.
10. Bogusz Czesław – 82 gł.
11. Daniłko Tadeusz – 12 gł.
12. Lewko Antoni – 46 gł.
13. Marchel Bogusław – 127 gł.
14. Malinowska Krystyna – 93 gł.
15. Grelecka Helena – 60 gł.
16. Manoś Anna – 65 gł.
17. Komosa Stanisław – 35 gł.
18. Kaczyński Stanisław – 53 gł.

34. Zapoznanie z projektami Uchwały Wojewódzkiego Zjazdu NSZZ RI „Solidarność” przez Komisję Uchwał i Wniosków.

35. Następujące osoby pojadą na Zjazd Ogólnopolski do Warszawy:

1. Beszta-Borowski Jan
2. Marchel Bogusław
3. Bartoszewicz Jan
4. Sikorski Wojciech

5. Lempicki Janusz
6. Malinowska Krystyna
7. Bogusz Czesław
8. Manoś Anna

Delegaci rezerwowi:

1. Grelecka Helena
2. Kaczyński Stanisław

36. Informacja o projektach uchwał zredagowanych przez Komisję Uchwał i Wniosków.

37. Zgłoszenie uwagi co do uchwał-projektów.

- a. zmienić punkt o młynach,
- b. wystosować petycję do Wojewody, że rolnicy otrzymują benzynę bez kolejki
- c. propozycja podjęcia uchwały o zwolnienie ze służby wojskowej młodych rolników
- d. uzgodnienie PZU za żywiec i ziemiopłody – składki dobrowolne czy obowiązkowe
- e. postulaty zmieni w formie uchwał – Beszta-Borowski Jan
- f. wskazał błędy merytoryczne jak: żądamy nauczania religii, nie żądamy podziału narzędzi.

38. I. Delegat – dyskusja ciąg dalszy

- a. gmina sama scala grunty
- b. ulga w podatku dla żołnierzy

II. Malinowska Krystyna

- a. żądać aby środki piorące dotarły na wieś

III. Bogusz Czesław

- a. dlaczego o połowę zmniejszono przydział węgla rolnikom?

IV. Raciborski Stanisław

- a. propozycja podjęcia uchwały, aby nie pobierać wysokich opłat za żywiec w uboju gospodarczym

- b. podjęcie uchwały, aby zabrany FRR wrócił na wieś,

V. Jeżeli pisze się podanie to jeżeli w ciągu 7 dni nie otrzymano odpowiedzi to uważamy, że załatwiono pozytywnie

VI. Delegat z Dobrzyniewa

- a. wniosek, aby udostępniono kilka rynków dla rolników, aby sprzedawali swoje płody

39. Redakcja uchwał pod opieką Zarządu

- a. węgiel dla rolników w zależności od metrażu tak jak w mieście,

- b. podjęcie stanowiska „Solidarność” wobec Związku Młodzieży Wiejskiej.
40. Dyżury w NSZZ RI „Solidarność” w Warszawie
41. Propozycja od Zjazdu z życzeniami dla Papieża z okazji III rocznicy pontyfikatu
42. Zakończenie zjazdu odśpiewaniem „Roty”.

Na tym protokół zakończono
i podpisano

Oryginał, maszynopis

Źródło: Archiwum Archidiecezjalne w Białymstoku

DOKUMENT 28

1981 październik 18, Białystok – Sprawozdanie Wojewódzkiego Komitetu Założycielskiego NSZZ RI „Solidarność” przedstawione uczestnikom na I Zejeździe Wojewódzkim NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność” Region Białystok

Sprawozdanie

**Wojewódzkiego Komitetu Założycielskiego NSZZ RI „Solidarność”
Region Białystok za okres od 3 maja 1981 r. Do 18 października 1981 r.**

3 maja 1981 r. na Zejeździe założycielskim wybrano WKZ w składzie:

1. Beszta-Borowski Jan – przewodniczący
2. Bakun Kazimierz
3. Dziekoński Paweł
4. Szymański Lech
5. Antoniuk Bogusław
6. Mierzwiński Edmund
7. Lewko Antoni
8. Bogusz Czesław
9. Sikorski Wojciech
10. Backiel Franciszek
11. Łapiński Tadeusz
12. Korolczuk Stanisław
13. Abramowicz Józef
14. Zimnoch Adam
15. Topczewski Henryk
16. Onisko Michał
17. Zdanuczyk Wacław
18. Dzierżko Henryk
19. Strzelecki Eugeniusz

Z tego Komitetu w dniu 3 maja br. wybrano Prezydium w składzie:

1. Beszta-Borowski Jan – przewodniczący
2. Bakun Kazimierz – wiceprzewodniczący
3. Korolczuk Stanisław
4. Mierzwiński Edmund – skarbnik
5. Szymański Lech
6. Sikorski Wojciech
7. Lewko Antoni
8. Backiel Franciszek

9. Bogusz Czesław
10. Abramowicz Józef
11. Dziekoński Paweł

Z tego składu Prezydium zrezygnować Mierzwiński Edmund dwukrotnie. Po pierwszej rezygnacji osobiście jeździłem do Mierzwińskiego prosząc, aby został. Wrócił, jednak po kilku tygodniach zrezygnował ponownie i ostatecznie również z Zarządu.

Zawieszono w działalności ob. Backiela Franciszka oraz Korolczuka Stanisława. Dokoptowano do składu Prezydium Łapińskiego Tadeusza – skarbnika, Bartoszewicza Jana – v-ce przewodniczącego, Cywińskiego Tadeusza.

Powołano Komisję Interwencyjną w składzie:

1. Bogusz Czesław – przewodniczący
2. Sikorski Wojciech
3. Lewko Antoni

Komisji Rewizyjnej nie wybrano z uwagi na brak forum.

Co zrobiliśmy?

Sprawy organizacyjne:

Otrzymaliśmy lokal – 2 pomieszczenia, zorganizowaliśmy codzienne dyżury i zaczęliśmy przyjmować ludzi – rolników w sprawach interwencyjnych jak i informacyjnych w sprawie zrzeszenia się w naszym związku. Ilość ludzi ze skargami często zadawnionymi rosła – zwróciliśmy się o pomoc do grupy prawników, którzy nam dotąd pomagają bezpłatnie, szczególnie [Lech] Lebenstein [Lebensztejn], [Witold] Wenclik, [Stanisław] Kostka, [Jan] Rosłan, [Zbigniew] Horbaczewski, [Jan] Chojnowski i inni, za co serdecznie dziękujemy i prosimy w miarę możliwości o dalszą pomoc. Zaszła konieczność zatrudnienia jednej osoby na stałe i dnia 10 czerwca br. przyjęto ob. Zalewską Krystynę jako sekretarkę.

Po zjedzie w Łapach i po rejestracji naszego związku zaczęły lawinowo powstawać koła wiejskie i zarządy gminne. Dawał się i nadal daje się we znaki brak sprzętu poligraficznego, mamy tylko jedną maszynę do pisania wypożyczoną w Lasów Państwowych. Dużej pomocy w drukowaniu materiałów potrzebnych do organizacji kół jak programy, deklaracje, serwisy informacyjne – udzielał nam Zarząd Regionu NSZZ „Solidarność” w Białymstoku za co serdecznie dziękujemy.

W zakładaniu i szerzeniu „Solidarności” na wsi pomoc działacze Stowarzyszenia PAX, zakładów pracy, Terenowych Komisji Koordynacyjnych NSZZ „Solidarność” i inni życzliwi nam ludzie.

Główny jednak ciężar spoczywa na barkach członków Prezydium, niektórzy z nas przeprowadzali ich 2-3 w każdą niedzielę. Nie zawsze mogliśmy dotrzeć na czas, czasami z nawału pracy przeoczyliśmy termin zebrania, za co przepraszamy.

W efekcie wszystkich tych działań naszych przyjaciół i sympatyków związek nasz liczy 26 zorganizowanych zarządów gminnych na 49 gmin, 304 k, oraz 7.400 członków.

Są w trakcie organizacji dalsze koła i gminy.

Najwięcej wysiłku wymagało i wymaga dalej sprawa interwencji i pomocy skrzywdzonym, od początku przyjęliśmy zasadę, że występujemy w miarę możliwości w obronie wszystkich rolników niezależnie czy są, czy nie są naszymi członkami. Często dziennie mieliśmy kilkudziesięciu interesantów. Zaszła konieczność zatrudnienia pracownika do spraw interwencji.

Na to stanowisko został zatrudniony ob. Stasieluk Józef – ze stawką 8 tys. zł miesięcznie. Konieczność wyjazdów w sprawach interwencyjnych jak i organizacyjnych w teren spowodowało, że stało się konieczne nabycie samochodu, czego dokonaliśmy zakupując używany samochód m-ki Wołga za 218 tys. z. Trzeba tu nadmienić, że do tego czasu kilka osób z członków prezydium przejechało po kilkaset często kilka tys. km. Za co nie zawsze zwracaliśmy nawet koszt paliwa.

Z ważniejszych spraw jakie pomogliśmy załatwić to:

1. Sprawa Dubicz Cerkiewnych, gdzie rolnicy zdecydowanie wystąpili przeciw swemu ciemniejszemu – naczelnikowi – rządzącemu klasycznie stalinowskimi metodami.

Jest rzeczą niezrozumiałą, a nawet tragiczną, że władza – a szczególnie KW PZPR próbował zaprzeczać oczywistym faktom niszczenia rolników i mściwości – naczelnik musiał odejść.

2. Sprawa P. Walińskiego z Kalinówki Królewskiej, którego władza – ten system jako rolnika zniszczyła całkowicie, zabierając mu ziemię, dobytek, zdzierano podatek nawet wtedy gdy nie miał już ziemi – czyniono to wszystko w majestacie prawa, ich zdaniem prawa. Obecnie rolnik ten otrzyma już część ziemi.

3. Sprawa powrotu szkoły podstawowej w Zawykach, czego domagali się mieszkańcy, poparliśmy ich żądanie – szkoła wróciła.

4. Konflikt w sprawie FRR. Fundusz ten wbrew Porozumieniu Rzeszowskiemu usiłowały sobie przywłaszczyć CZ WZ I GZK I OR-y. Protest nasz w postaci niepłacenia podatku doprowadził do porozumienia, wg którego cele nasze zostały osiągnięte tzn. FRR dysponuje zebraniem wiejskie, ceny za usługi nie mogą być samowolnie podwyższane oraz zostanie zbadana ze współudziałem naszego związku celowo wydatkowania FRR za ostatnie 3 lata.

Informacja: jest naszą bardzo słabą stroną – duże odległości – brak sprzętu poligraficznego – uniemożliwiająca szybkie informowanie naszych członków o naszej działalności. Rozpoczęliśmy wydawanie serwisu informacyjnego. Wydaliśmy materiały informacyjne o naszym stanowisku w sprawie FRR, w sprawie K.R. w sprawie tzw. Sejmiu wiejskiego itp.

Istnieje potrzeba rozpoczęcia wydawania Biuletynu Informacyjnego rolników naszego Regionu wspólnie z woj. łomżyńskim i suwalskim.

Finanse a właściwie ich brak. Działalność nasza wymaga środków nawet wtedy, jeśli żaden z członków prezydium nie otrzymuje ani grosza nawet za dojazd do Białegostoku czy wyjazdu na zebrania i inne.

Uchwalone na OKZ-cie składki członkowskie w wysokości 50 zł miesięcznie u nas zmniejszyliśmy do 30 zł, ale i te znikome składki nie ze wszystkich gmin wpływają. Aby być związkiem niezależnym musimy utrzymać się sami, opłacanie składek jest zresztą statutowym obowiązkiem. Są te sumy skromne, z których w przyszłości nie zdołamy się utrzymać, zastanowić się musimy np. gdzie idą i na co tzw. Składki plantatorskie.

Stosunek do WZK i OR i do FJN.

WZK i GZK i OR to stworzone przez partię i władzę pseudo-związki zawodowe mające na celu podział wsi polskiej. Jest to organizacja fasadowo-dekoracyjna – dotychczas utrzymywana z naszego F.R.R. oraz z haraczu jaki płaci każda SKR na rzecz WZK i OR-u.

Obecnie każdemu GZK i OR przyznano po 210 tys. z. tzw. kredytu, chodzi o to, aby ta dekoracja nie runęła, przez co władza straciła by kontrolę nad chłopem. Jak się ten obrońca chłopów zachował widzieliśmy na przykładzie naszego FRR kiedy to GZK i OR chciały zagarnąć sobie FRR. W Rzeszowie np. przedstawiciel tego obrońcy chłopów V-ce prezes CZK i OR zasiadał w rozmowach po stronie rządowej przeciwko chłopom. Podobnie dekoracyjno - fasadową instytucją jest Front Jedności Narodu, w której rządzi skompromitowana partia. To FJN organizował przez 36 lat tzw. Wybory, w których jej kandydaci osiągnęli regularnie 99.8%. Również współuczestnik FJN ZSL nigdy nie wystąpiła w obronie chłopów ani w dobie stalinowskiej kolektywizacji ani w następnej dobie bardziej wyrafinowanego niszczenia polskiego rolnictwa, wprost przeciwnie stale występowała w jednym froncie przeciwko chłopom i przeciwko solidarności wiejskiej.

Z wyżej wymienionych powodów na propozycję przystąpienia do FJN jako WZK odpowiedzieliśmy negatywnie.

Realizacja porozumień rzeszowskich: napotykałyśmy opory ze strony niektórych naczelników w realizacji pkt. 9 dz. I tego porozumienia dotyczącego zwrotu ziemi, którzy usiłują nie dostrzegać faktu, że takie porozumienie zostało podpisane. Również Wojewódzki Wydział Geodezji i Urzędzeń Rolnych stawiało w tym względzie opory - ostatnio jest już lepiej.

Nie rozwiązano sprawy należytego funkcjonowania służby rolnej, która nadal wyłącznie pełni rolę maszyny biurokratycznej gmin. A nawet są przypadki zatrudnienia na tych stanowiskach skompromitowanych w niszczeniu naszego rolnictwa

tzw. działaczy np. w gminie Łapy gdzie zatrudniono w ramach nomenklatury b. I sekretarza KG z Turoni Kościelnej na stanowisku kierownik służby rolnej.

Czego nie zrobiliśmy?

Nie zrobiliśmy na nasz zjazd sztandaru związkowego, nie przyciągnęliśmy do siebie do naszej pomocy jeszcze wszystkich prawdziwych patriotów tej ziemi, specjalistów, ekspertów i przyjaciół którzy by wspólnie pracowali nad odrodzeniem narodu bardzo liczymy na ich pomoc. Zapraszamy.

Na zakończenie chcieliśmy serdecznie podziękować duchowieństwu i to tak kościoła rzymsko-katolickiego jak i cerkwi prawosławnej a szczególnie byłemu kapelanowi ks. dr Głodziowi, którzy z wielką sympatią, wsparciem i pomocą odnosili się do nas. Wszystkim im i w ogóle wszystkim nas wspomagającym.

Szczęście Boże.

Oryginał, maszynopis

Źródło: Archiwum Archidiecezjalne w Białymstoku

DOKUMENT 29

1981 październik 18, Białystok – Uchwała nr 1 powzięta na I Zejeździe Wojewódzkim
NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność” Region Białystok

Uchwała nr 1

Delegatów I Zjazdu Wojewódzkiego NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność” w Białymstoku

Zebrani na I Zejeździe delegaci NSZZ RI „Solidarność” w Białymstoku stwierdzają: Obowiązkiem każdego Polaka bez względu na światopogląd i wyznanie jest dołożenie wszelkich sił do wyprowadzenia kraju Delegatów katastrofy społeczno-gospodarczej, do której doprowadziły autokratyczne rządy poprzednich ekip partii i rządu. Warunkiem wyjścia z kryzysu jest pełne wykonanie przez Rząd wszystkich zawartych porozumień społecznych Delegatów naszym przypadku – porozumienia ustrzycko-rzeszowskiego.

Gwarancją tego jest:

1. Wprowadzenie autentycznego samorządu na wsi, w gminie, w GS-ach, itp.
2. Wprowadzenie w życie nowej w pełni demokratycznej ordynacji do Rad Narodowych i Sejmu.
3. Zmniejszenie co najmniej o połowę zbędnej administracji Delegatów gminach, uważamy, że jest ona zawalidrogą w obsłudze rolnika.
4. Całkowitą likwidację maszyny biurokratycznej WZKiOR, która powoduje tylko wzrost kosztów usług rolniczych a tym samym żywności.
5. Natychmiastowe przerwanie i wstrzymanie dotacji do tzw. kredytu dla GZK i OR w wysokości 210 tysięcy złotych.

Przewodniczący Zjazdu
Jan Janusz Lempicki

Sekretarz Zjazdu
Andrzej Sochoń

Do wiadomości:

1. Wojewoda Białostocki
2. Minister Rolnictwa
3. OKZ NSZZ RI „Solidarność” Warszawa

Białystok, dnia 18 X 1981 r.

Oryginał, maszynopis

Źródło: Archiwum Archidiecezjalne w Białymstoku

DOKUMENT 30

1981 październik 18, Białystok – Uchwała nr 2 powzięta na I Zejeździe Wojewódzkim
NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność” Region Białystok

Uchwała nr 2

Delegatów I Zjazdu Wojewódzkiego NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność” w Białymstoku

Delegaci I Zjazdu Wojewódzkiego NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność” w całej pełni popierają dążenia funkcjonariuszy MO do utworzenia związku zawodowego.

Represjonowanie, zwalnianie z pracy członków Komitetów Założycielskich tworzących się Związków Zawodowych MO uważamy za szkodliwe dla spokoju społecznego i dlatego domagamy się przywrócenia ich do pracy.

Żądamy zarejestrowania Związku Zawodowego MO. Przyczyni się to do wzrostu zaufania społeczeństwa do Milicji Obywatelskiej, a tym samym do skuteczniejszego utrzymania praworządności, ładu i porządku.

Do wiadomości:

1. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
2. KW MO w Białymstoku
3. Wojewoda Białostocki
4. OKZ NSZZ RI „Solidarność” Delegatów Warszawie

Przewodniczący Zjazdu
Jan Janusz Lempicki

Sekretarz Zjazdu
Andrzej Sochoń

Białystok, dnia 18 X 1981 r.

Oryginał, maszynopis

Źródło: Archiwum Archidiecezjalne w Białymstoku

DOKUMENT 31

1981 październik 18, Białystok – Uchwała nr 3 powzięta na I Zeździe Wojewódzkim
NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność” Region Białystok

Uchwała nr 3

Delegatów I Zjazdu Wojewódzkiego NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność” w Białymstoku

Kryzys jaki przeżywa nasz kraj jest wynikiem zabójczej dla naszego rolnictwa polityki prowadzonej przez władze. Dlatego też, aby przywrócić zaufanie rolnika polskiego do władzy, domagamy się wpisania do Konstytucji PRL zasady nienaruszalności własności indywidualnego gospodarstwa rodzinnego.

Do wiadomości:

1. Sejm PRL
2. OKZ NSZZ RI „Solidarność” Warszawa

Przewodniczący Zjazdu
Jan Janusz Lempicki

Sekretarz Zjazdu
Andrzej Sochoń

Białystok, dnia 18 X 1981 r.

Oryginał, maszynopis

Źródło: Archiwum Archidiecezjalne w Białymstoku

DOKUMENT 32

1981 październik 18, Białystok – Uchwała nr 4 powzięta na I Zeździe Wojewódzkim
NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność” Region Białystok

Uchwała nr 4

Delegatów I Zjazdu Wojewódzkiego NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność” w Białymstoku

Delegaci I Zjazdu NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność” w Białymstoku uważają za niesprawiedliwe fakty odmowy przez naczelników niektórych gmin przydzielania terenowych organizacjom naszego związku skromnych chociażby pomieszczeń. Tym bardziej jest to niezrozumiałe, że sekretarze KG PZPR mają tam niekiedy dwa pomieszczenia.

Domagamy się przydziału pomieszczenia wszystkim Zarządom Gminnym nie posiadających jeszcze lokali – nieodpłatnie, gdy działanie nasze leży w interesie wsi polskiej i naszego narodu.

Przewodniczący Zjazdu
Jan Janusz Lempicki

Sekretarz Zjazdu
Andrzej Sochoń

Do wiadomości:

1. Wojewoda Białostocki
2. OKZ NSZZ RI „Solidarność” w Warszawie

Oryginał, maszynopis

Źródło: Archiwum Archidiecezjalne w Białymstoku

DOKUMENT 33

1981 październik 14, Białystok – Protokół Wojewódzkiej Komisji Wyborczej NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność” Region Białystok

Protokół

Wojewódzkiej Komisji Wyborczej NSZZ RI „Solidarność” w Białymstoku

Powołano 9 sierpnia 1981 r. Wojewódzką Komisję Wyborczą w składzie:

1. Dąbrowski Tadeusz – przewodniczący
2. Książ Bogusław – członek
3. Zimnoch Wincenty – członek

Stwierdza, że na dzień 14 października 1981 r. jest powołanych 27 Zarządów Gminnych naszego związku na 49 gmin w województwie. Zarejestrowanych kół wiejskich NSZZ RI „Solidarność” jest 303. Ilość członków w kołach 7 360.

Podpisy Komisji Wyborczej:
nieczytelne

Oryginał, maszynopis

Źródło: Archiwum Archidiecezjalne w Białymstoku

DOKUMENT 34

1981 październik 18, Białystok – Lista delegatów obecnych na I Zejeździe Wojewódzkim NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność” Region Białystok

Lista Delegatów na I Zjazd Wojewódzki NSZZ RI „Solidarność” Region Białystok, który odbył się 18 X 1981 r.

Gmina Bielsk Podlaski

1. Henryk Bańkowski

Gmina Boćki

1. Franciszek Bazylewski
2. Mieczysław Niewiarowski
3. Józef Olszewski
4. Antoni Sawicki
5. Piotr Zbucki
6. Mieczysław Żołyński

Gmina Brańsk

1. Zygmunt Filiński
2. Józef Gołębiecki
3. Henryk Kowalczuk
4. Wincenty Krasowski
5. Tadeusz Kunicki
6. Zygmunt Leończak
7. Janusz Lempicki
8. Tadeusz Lempicki
9. Józef Markiewicz
10. Antoni Niemyjski
11. Eugeniusz Pruszyński
12. Stefan Puchalski
13. Stanisław Raciborski
14. Stefan Smerkieta
15. Leszek Szepietowski
16. Jan Szmurło – Szmurły
17. Władysław Tokarski
18. Helena Trusiak
19. Zdzisław Twarowski
20. Wincenty Wąż

21. Walenty Woźny
22. Tadeusz Zalewski

Gmina Choroszcz

1. Jan Cieśluk
2. Jerzy Grodzki
3. Władysław Kasabuła
4. Henryk Konopko
5. Franciszek Sakowicz
6. Wojciech Sikorski
7. Eugeniusz Stawecki
8. Zenon Sokół
9. Tadeusz Zieliński
10. Wincenty Zimnoch

Gmina Dobrzyniewo

1. Tadeusz Gregorczyk
2. Zbigniew Kraszewski
3. Walerian Laskowski
4. Wincenty Rogoziński
5. Andrzej Sochoń

Gmina Dąbrowa Białostocka

1. Wanda Hajkowska
2. Andrzej Klimuszko
3. Kazimierz Kozakiewicz
4. Piotr Krysztopik
5. Edward Łukaszewicz
6. Kazimierz Mancewicz
7. Eugeniusz Stanisławczyk
8. Henryk Stankiewicz
9. Stanisław Toczydłowski
10. Ryszard Truchanowicz
11. Wacław Wysocki

Gmina Drohiczyn

1. Zygmunt Buczyński
2. Antoni Juskiewicz
3. Bogusław Motel

4. Witold Nielipiński
5. Tomasz Radziszewski
6. Kazimierz Stasiuk
7. Stefan Twarowski

Gmina Dubicze Cerkiewne

Jan Kiryluk

Gmina Dziadkowice

1. Wacław Borawski
2. Czesław Malinowski

Gmina Grodzisk

1. Tadeusz Moczulski

Gmina Janów

1. Józef Baranowski
2. Zygmunt Pieciul
3. Zdzisław Puciłowski
4. Stanisław Sienkiewicz

Gmina Jasionówka

1. Jan Hryniewicki
2. Edmund Jurkowski
3. Kazimierz Łukasiewicz
4. Józef Niemotko
5. Dionizy Stankiewicz
6. Jan Stankiewicz

Gmina Jaświły

1. Eugeniusz Czerniawski
2. Tadeusz Daniłko
3. Zbigniew Dębowski
4. Józef Dec
5. Antoni Głódź
6. Edward Jasiński
7. Stanisław Komosa
8. Jan Nieścier
9. Stanisław Radkiewicz

Gmina Juchnowiec Dolny

1. Czesław Bogusz
2. Antoni Bućko
3. Stanisław Hermanowski
4. Henryk Hryniewicz
5. Feliks Klim
6. Romuald Kosiński
7. Antoni Lewko
8. Antoni Lewko
9. Krystyna Malinowska
10. Antoni Redliński
11. Aleksander Rynkowski
12. Antoni Zubrzycki

Gmina Knyszyn

1. Zenon Dembowski
2. Helena Grelecka
3. Eugeniusz Nalesiński
4. Bolesław Sokolski
5. Jan Urban

Gmina Korycin

1. Władysław Bochenko
2. Bogusław Giaro
3. Ryszard Kowalewski
4. Antoni Puza
5. Walenty Rogalewski
6. Marek Siniło
7. Czesław Siwicki
8. Zygmunt Starosta
9. Jerzy Święcicki
10. Czesław Zarzecki
11. Czesław Zawadzki

Gmina Krypno

1. Józef Bielawiec
2. Tomasz Gryko
3. Jan Kierżnowski

4. Tadeusz Klepacki
5. Wojciech Woroszyło

Gmina Kuźnica

1. Genowefa Babinko
2. Kazimierz Bakun
3. Jan Bieryło
4. Czesław Bułkowski
5. Bogdan Garkowski
6. Teresa Gejdel
7. Witold Horczak
8. Józef Kiczuk
9. Stanisław Krawiel
10. Leonard Kowalewski
11. Grzegorz Pawłowski
12. Wacław Rudź
13. Józef Siemieńczuk
14. Józef Szoka
15. Tadeusz Tołoczko
16. Franciszek Zarachowicz

Gmina Łapy

1. Jan Beszta-Borowski
2. Tadeusz Bruszczeński
3. Leszek Kaczyński
4. Tadeusz Łapiński
5. Jerzy Łupiński
7. Wincenty Łupiński
8. Władysław Łupiński
9. Jan Perkowski
10. Ignacy Szyluk
11. Tadeusz Truskolaski

Gmina Mońki

1. Zygryd Chojnowski
2. Zenon Dymko
3. Antoni Świerzbński
4. Antoni Tekień
5. Władysław Wiszowaty

6. Kazimierz Włodkowski
7. Jan Żukowski

Gmina Mielnik

1. Henryk Krawczuk
2. Wacław Sawa
3. Józef Szamański

Gmina Narew

Stanisław Choroszewski

Gmina Nowy Dwór

Lech Szymański

Gmina Poświętne

1. Jan Kamiński
2. Tadeusz Roszkowski
3. Piotr Wróblewski

Gmina Sidra

1. Edmund Bobicz
2. Hipolit Kasjanowicz
3. Stanisław Kuźma
3. Marian Nowik

Gmina Sokółka

1. Mieczysław Andrzejewicz
2. Jan Bartoszewicz
3. Ryszard Bartoszewicz
4. Wacław Boboryko
5. Henryk Bućko
6. Tadeusz Kozłowski
7. Aleksander Rećko
8. Józef Rećko
9. Władysław Szczesiul
10. Kazimierz Wińsko
11. Jadwiga Wysocka

Gmina Suchowola

1. Józef Abramowicz
2. Andrzej Grabowiecki
3. Józef Jasiński
4. Stanisław Kaczyński
5. Romuald Kamiński
6. Janusz Lipski
7. Edward Lulewicz
8. Bogusław Marchel
9. Kazimierz Milewski
10. Jerzy Miltko
11. Józef Mróz
12. Antoni Prytuło
13. Czesław Rogalski
14. Tadeusz Rzepnicki
15. Stanisław Skibicki
16. Marian Szkiłdź
17. Antoni Szubza
18. Henryk Wicko
19. Józef Wirkowski

Gmina Suraż

1. Czesław Dunaj
2. Bronisław Głowacki
3. Barbara Karczewska
4. Kazimierz Karczewski
5. Leszek Kuryś
6. Wiktor Litwińczuk
7. Anna Manoś
8. Adam Zimnoch

Gmina Turośń Kościelna

1. Jan Borowski
2. Michał Borowski
3. Krzysztof Chodorowski
4. Władysław Gregorcuk
5. Józef Kalinowski
6. Henryk Laszuk
7. Michał Oniśko

8. Stanisław Polak
9. Antoni Żakowicz

Gmina Tykocin

1. Ryszard Jackowski
2. Stefan Kulikowski
3. Irena Lenczewska
4. Stanisław Lenczewski
5. Henryk Maliszewski
6. Eugeniusz Pilis
7. Witold Rawicz
8. Tadeusz Trypuć

Gmina Wyszki

1. Stanisław Dziemian
2. Edward Jabłoński
3. Lucjan Jaworowski
4. Wiesław Kamiński
5. Henryk Krasowski
6. Władysław Łuczaj
7. Jan Młodzianowski
8. Jan Niewiński
9. Krystyna Olszewska
10. Józef Pruszyński
11. Józef Skrzeczko
12. Leokadia Stano
13. Henryk Topczewski
14. Czesław Werpachowski
15. Tomasz Wyszowski

Gmina Zabłudów

1. Zdzisław Chyży
2. Tadeusz Tarasiuk

Dodatkowe mandaty:

1. Franciszek Chamisk
2. Józef Dzienis
3. Zdzisław Puciłowski
4. Józef Zajkowski

Zarząd Wojewódzki NSZZ RI „Solidarność” w Białymstoku

1. Gmina Drohiczyn – Motel Bogusław – Drohiczyn
2. Gmina Brańsk – Lempicki Janusz – Mień
 - Zabłudowski Jan – Patoki
 - Markiewicz Józef – Chojewo
 - Raciborski Stanisław – Niemyje
3. Gmina Boćki – Olszewski Józef – Boćki
4. Gmina Wyszki – Topczewski Henryk – Wypychy
 - Skrzeczko Józef – Wólka Zalewska
 - Dziemian Stanisław – Ignatki
5. Gmina Poświętne – Kamiński Jan – Zdrody Stare
6. Gmina Janów – Jacewicz Mieczysław – Janów
7. Gmina Korycin – Święcicki Jerzy – Rudka
 - Starosta Zygmunt – Ostra Góra
8. Gmina Krypno – Kierżnowski Jan – Krypno
9. Gmina Suchowola – Abramowicz Józef – Suchowola
 - Marchel Bogusław – Suchowola
10. Gmina Tykocin – Trypuć Tadeusz – Tykocin
11. Gmina Suraz – Litwińczuk Wiktor – Suraz
 - Manoś Anna – Suraz
12. Gmina Dąbrowa B. – Mancewicz Kazimierz – Grodziszczany
 - Toczyłowski Stanisław – Wroczeńszczyna
13. Gmina Łapy – Łapiński Tadeusz – Łapy
 - Łupiński Wincenty – Płonka Strumianka
14. Gmina Mońki – Włodkowski Kazimierz – Mońki wieś
15. Gmina Mielnik – Szymański Józef – Sutno
16. Gmina Narew – Choroszewski Stanisław – Narew
17. Gmina Kuźnica – Garkowski Bogdan – Kuźnica B.
 - Rudź Waclaw – Nowodziel
18. Gmina Jasionówka – Stankiewicz Dionizy – Jasionóweczka
19. Gmina Sokółka – Bartoszewicz Jan – Kundzin Kol.
 - Bućko Henryk – Bogusze
20. Gmina Knyszyn – Sokółski Bolesław – Poniklica
21. Gmina Zabłudów – Chyży Zdzisław – Kol. Zabłudów
22. Gmina Czeremcha – Koszmaluk Stefan – Czeremcha
23. Gmina Jaświły – Komosa Stanisław – Zabiele
 - Radkiewicz Stanisław – Bobrówka
24. Gmina Dubicze C. – Kiryluk Jan – Dubicze Cerkiewne

25. Gmina Choroszcz – Babino
26. Gmina Dobryń – Sochoń Andrzej – Bohdan
27. Gmina Turośń K. – Borowski Michał – Borowskie Wypychy
– Laszuk Henryk – Pomygacze
28. Gmina Juchnowiec D. – Lewko Antoni – Juchnowiec Dolny
– Bogusz Czesław – Księżyno
29. Gmina Bielsk P. – Bańkowski Henryk – Hryniewicz D.
30. Gmina Nowy Dwór – Szymański Lech – Nowy Dwór

Prezydium Zarządu Wojewódzkiego NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność” w Białymstoku ukonstytuowana na I Zjeździe Wojewódzkim w dniu 18.10.1981 r.

1. Beszta-Borowski Jan – przewodniczący
2. Sikorki Wojciech – v-ce przewodniczący
3. Kierżnowski Jan – v-ce przewodniczący
4. Lewko Antoni – v-ce przewodniccy
5. Siniło Marek – skarbnik
6. Święcicki Jerzy – sekretarz
7. Lempicki Janusz – członek prezydium
8. Mancewicz Kazimierz – członek prezydium
9. Garkowski Bogdan – członek prezydium
10. Bartoszewicz Jan – członek prezydium
11. Trypuć Tadeusz – członek prezydium
12. Marchel Bogusław – członek prezydium
13. Jacewicz Mieczysław – członek prezydium
14. Łapiński Tadeusz – członek prezydium
15. Borowski Michał – członek prezydium

Komisja Rewizyjna:

1. Eugeniusz Pilis
2. Kazimierz Milewski
3. Tadeusz Tołoczko
4. Tadeusz Gryko
5. Helena Grelecka
6. Wincenty Wąż
7. Jan Żukowski

Lista Delegatów na I Zjazd Krajowy NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność”

1. Beszta-Borowski Jan – Uhowo
2. Marchel Bogusław – Suchowola

3. Bartoszewicz Jan – Kol. Kundzin
4. Sikorski Wojciech – Babino
5. Lempicki Janusz – Mień
6. Malinowska Krystyna – Solniczki
7. Bogusz Czesław – Księżyno
8. Manóś Anna – Suraż

Delegaci Rezerwowi:

1. Grelecka Helena – Knyszyn
2. Kaczyński Stanisław

Oryginał, maszynopis

Źródło: Archiwum Archidiecezjalne w Białymstoku

DOKUMENT 35

1981 listopad, Białystok – Apel Prezydium Zarządu Regionu Białystok NSZZ „Solidarność” do Komisji Zakładowych o dodatkową pracę w celu lepszego zaopatrzenia wsi w maszyny i narzędzia rolnicze

Apel do wszystkich Komisji Zakładowych

Kraj nasz boryka się z ogromnymi trudnościami w kwestii zaopatrzenia społeczeństwa w podstawowe artykuły żywnościowe. Prezydium Zarządu Regionu NSZZ „Solidarność” Białystok proponuje aktywizację rynku mięsnego dla pokrycia potrzeb ludności na mięso i wędliny. W tym celu potrzebna jest akceptacja organizacji zakładowych Związku.

Proponujemy produkcję wykonaną w ramach pracy w ciągu ośmiu wolnych sobót przeznaczyć na rynek wiejski.

Zwracamy się z zapytaniem do załóg czy rezygnują one na rzecz wsi z kupna atrakcyjnych towarów, na które być może część pracowników waszego zakładu oczekuje. Chodzi o samochody osobowe i dostawcze, pralki automatyczne, atrakcyjne meble, zamrażarki, telewizory kolorowe, itp.

Prezydium uważa jednocześnie, że ograniczenia nie mogą dotyczyć młodych małżeństw, rodzin zagospodarowujących się – meble i podstawowy sprzęt domowy musi być im dostępny.

Prezydium uważa za konieczne rozpatrzenie przez załogi możliwości podjęcia produkcji zakładów na rzecz gospodarki żywnościowej.

Prezydium postuluje takie rozwiązanie, zdaje bowiem sobie sprawę, że rolnik-hodowca odda żywca nie za inflacyjną złotówkę tylko za towar. Uznaje jednocześnie za konieczne podjęcie radykalnych działań dla pozbycia się koszmaru zakupów mięsa i wielogodzinnego wystawiania w kolejkach, niepewności przed nadchodzącą zimą.

Prosimy o szybkie wyrażenie opinii załóg w przedstawionych sprawach i przedłożenie jej do pokoju 201 Zarządu Regionu Białystok, ul. Nowotki 13.

Wiceprzewodniczący
Bernard Bujwicki

Oryginał, maszynopis

Źródło: Zbiory prywatne

DOKUMENT 36

1981 listopad, Białystok – Założenia wydawnicze i programowe tygodnika NSZZ „Solidarność” w Białymstoku

Założenia wydawnicze i programowe tygodnika NSZZ „Solidarność”

Społeczeństwo północno-wschodniego makroregionu czeka na własne pismo, które zapewni mu rzetelną informację, mówić będzie pełnym głosem o jego sprawach, służyć samoorganizacji i samorządności w mieście i na wsi. Pismo takie może stworzyć jedynie „Solidarność”. Szansę taką daje uchwała I krajowego Zjazdu, która w tworzeniu pism związkowych preferuje takie tereny, na których panuje koncern RSW a monopol informacyjny posiadają gazety partyjne. W Białymstoku są obecnie możliwości wydawnicze, poligraficzne i redakcyjne. Potrzebna jest tylko nasza inicjatywa i upór.

Oto propozycja przekonsultowana z wydawcami innych pism związkowych, Stowarzyszeniem Dziennikarzy Polskich, poligrafami. Tytuł czasopisma „SŁOWO” – nawiązujący do tradycji, gazetę pod takim tytułem wydawał w okresie międzywojennym w Wilnie Stanisław Cat-Mackiewicz. Podtytuł: „Tygodnik społeczny NSZZ „Solidarność”. Wydawca: Zarząd Regionu Białystok. Zasięg: oddziaływania i kolportaż: województwa białostockie, łomżyńskie, ostrołęckie, suwalskie, ewentualnie białsko-podlaskie i olsztyńskie. Kolportaż kierowany: Gdańsk, Warszawa, Kraków. Drukowany w Białostockich Zakładach Graficznych. Cena w graniach 6-10 zł. Zasady finansowania: pismo finansuje się samo. Na rozruchu pożyczka ze Związku w wysokości około 4 milionów zł, przy nakładzie minimalnym zwrot następuje po najwyżej 6 miesiącach. Minimalne wpływy dla wydawcy to 10 milionów zł rocznie – przy obecnych podwyższonych cenach usług poligraficznych. Redakcja: 20 etatów dziennikarskich wraz z kierownictwem i korespondentami, 13 etatów pomocniczych, administracyjnych i obsługi wydawniczej. Termin wydania pierwszego numeru: 1 lutego 1982 r.

Główną ideą tygodnika jest działania na rzecz samoświadomości, samoorganizacji i samorządności społeczeństwa. Propaguje ono inicjatywy Związku pozostając otwarte na wszelkie inne źródła inspiracji (np. bratnie związki „Solidarność” rolników i rzemiosła, ruch samorządowy w zakładach pracy, spółdzielczość w swojej autentycznej postaci). Pismo jest neutralne światopoglądowo i wyznaniowo. Jego ważnym zadaniem jest krzewienie wiedzy o kresach wschodnich, ich historii, wielkim wkładzie do kultury narodowej, bowiem świadomość tych spraw jest obecnie bardzo niska.

Główne kierunki działania są cztery:

1. Informacja – korzystająca z najróżniejszych źródeł, własna agencja związkowa, nasłuch radiowy, abonament agencyjny, np. Reutersa. Pismo wychodzi w cyklu gazetowym, w czwartek składa się dwie pierwsze kolumny, w tym samym dniu jest drukowane, w kioskach ukazuje się w piątek tak, aby konkurować z gazetami codziennymi.

2. Interwencja i własne akcje pisma. Powinno bowiem ono załatwiać sprawy, którymi żyją czytelnicy, a także inspirować ich.

3. Umocnienie naszego Związku szczególnie w małych miejscowościach, tam bowiem boryka się on z największymi trudnościami, tam też najbardziej brakuje informacji, argumentów, porady.

4. Samorządność wsi: rozwój „Solidarności” Rolników Indywidualnych, spółdzielni i spółek chłopskich, walka z dyktatem administracji wiejskiej i itp.

Oryginał, maszynopis

Źródło: Archiwum Archidiecezjalne w Białymstoku

DOKUMENT 37

1982 styczeń 29, Białystok, Odezwa Niezależnego Samorządu Związku Zawodowego Rolników Indywidualnych „Solidarność” do rolników województwa białostockiego

Odezwa do rolników Ziemi Białostockiej

Po raz czwarty w naszym stuleciu kraj nasz i naród znalazł się pod okupacją. Tym razem jest to okupacja rodzimych, sterowanych z Moskwy wrogów. Jej plan, opracowany przy pomocy wytrawnych moskiewskich specjalistów, zmierza przede wszystkim do zniszczenia „Solidarności”, przeprowadzenia pod presją rujnujących społeczeństwo podwyżek cen, zaniechaniem autentycznej reformy gospodarczej, odłożenia na czas nieokreślony terminu wyborów do rad narodowych. Naszym zadaniem jest przede wszystkim zjednoczenie się w obliczu wspólnego wroga, zagrażającego naszej narodowej egzystencji, niedopuszczenie do tego, aby cele, które postawił on przed sobą, zostały niezrealizowane. My, rolnicy we wspólnym froncie z naszymi braćmi robotnikami, których główną bronią jest jak za czasów okupacji hitlerowskiej, świadomy, bierny opór, musimy doprowadzić do klęski okupanta, który wydał nam zdradziecką wojnę. Żadnymi swoimi działaniami nie możemy popierać akcji proklamowanych przez WRON. Niech nas nie mamią proponowane hasła o potrzebie przystępowania do pożyczki zbożowej dla rządu. Nasze zapasy ziarna oddamy z chęcią, ale wtedy, gdy będziemy mieli pewność, że będzie ono służyło potrzebom społeczeństwa, a nie będą nimi pasieni ZOMO, ludzie aparatu przymusu, partyjni sprzedawczycy. Pamiętajmy, że wszelka propaganda władz, nawet ta dotycząca tzw. sfery humanitarnej oparta jest na perfidii i kłamstwie. Oto przykłady. Do niektórych gmin przychodzą paczki z ZSRR, w których znajdują się m. in. brukiew i ziemniaki, które każdy z kupujących w ZSRR musi odłożyć z każdego kupowanego kilograma do specjalnego pojemnika na pomoc dla Polski. Dzieje się to w czasie, gdy mieliśmy urodzaj ziemniaków, których skupu, równocześnie, celowo odmawiano jesienią ubiegłego roku. Przykład inny: „Gazeta Współczesna”, która stała się partyjno-wronowską gadzinówką, zamieściła kolejny paszkwil na „Solidarność” pt. „Gra w kartki”, w którym usiłuje się nieświadomych sprawy czytelników otumanić, że zebrane w dobrej wierze przez rolników kartki na mięso zostały celowo ukryte w białostockim Zarządzie Regionu. Krokodyle łyżę wylewa się, że robotnicy z Ursusa czy górnicy nie zjedli mięsa. „Gazeta Współczesna” ubolewa nad losem robotników Ursusa, których perfidna „Solidarność” pozbawiła kartek na mięso, w chwili, gdy kilka tysięcy ZOMO, wojska i esbeków rozprawiało się z załogą Ursusa, która wystąpiła w obronie swoich praw i robotniczej godności. W ciągu czasu działania „Solidarności” poznaliśmy wiele prawdy

o tym szatańskim systemie panującym w naszym kraju, który podporządkował sobie wszystko, a nosił piękną nazwę – socjalizm. Od sierpnia 1980 r. zaczęły powstawać autentyczne, niezależne organizacje dążące do demokratycznych przemian, będące śmiertelnym zagrożeniem dla nieludzkiego, bo opartego na krzywdzie i wyzysku systemu. Teraz WRON chce te wszystkie nasze osiągnięcia i nadzieje zniweczyć, zakuć nas na powrót w kajdany. Na naszym oczach wracają czarne dni stalinizmu. Są to – wierzymy – jego ostatnie dni. W przełomowych dla przyszłości naszego narodu dniach kierujemy płynące ze szczerego serca słowa otuchy i wsparcia dla członków naszego Związku ze wschodniej części naszego województwa: z Mielnika, Czeremchy, Bociek, Sidry, Dąbrowy Białostockiej, a szczególnie z Dubicz Cerkiewnych, gdzie neostalinowcy próbują was szykanować. Działacie w najcięższych warunkach. Jesteśmy jednak pewni, że wytrwacie. Naszymi zadaniami na dziś są: organizowanie pomocy żywnościowej rodzinom aresztowanych działaczy, szerzenie prawdy o obecnej sytuacji i prawdy historycznej o dziejach naszego nieugiętego narodu, wychowanie naszych dzieci na prawdziwych Polaków, odpornych na wpływy obcych, przeszczepionych na nasz grunt idei, niepoddawanie się psychozie strachu. WRON próbuje tworzyć terenowe lub gminne Komitety Ocalenia Narodowego. Odrzucamy je. Wiemy, kto je inspiruje i kto do nich wchodzi. Słowa przestrogi i ostrzeżenia kierujemy do tych, którzy poszli na współpracę z naszym wrogiem WRON. Mówimy do nich słowami Chrystusa: „Boże przebacz im, bo nie wiedzą, co czynią”. Obserwujemy was, pamiętajcie! Przyjdzie czas, że będziecie musieli spojrzeć w oczy Polsce. Wiemy, że ogromna większość z was zrobiła to z nieświadomości, otumaniona fałszem wścieklej propagandy. Czas byście zwrócili z drogi bez wyjścia. Wiemy, że ucisk będzie się jeszcze wzmacniał. Bestia, im bliższy nieuchronny koniec, kąsa ze zdwojoną wściekłością. Tak jednak, jak po najczarniejszej nocy przychodzi jasny dzień, tak też naród nasz – wierzymy w to głęboko – odzyska podeptaną dzisiaj wolność. Zależy to od nas samych”.

kopia, maszynopis

Źródło: „Biuletyn Informacyjny NSZZ „Solidarność” Region Białystok” 1982 nr 8, s. 7.

DOKUMENT 38

1983 sierpień, Białystok – *ulotka kolportowana terenie gminy Brańsk przez podziemną Tymczasową Komisję Regionalną Białymstoku w sierpniu 1983 r.*

Ulotka

Do wszystkich rolników polskich, członków NSZZ „Solidarność”. My robotnicy członkowie NSZZ „Solidarność” zwracamy się do was rolnicy: nad wami zawisło widmo kolchozów, gwarancje o nienaruszalności gospodarstw rodzinnych tylko znaczą co gwarancje dane „Solidarności”, były złamane. Odrzucajcie powszechnie i zdecydowanie tworzone przez czerwonych tak zwane związki zawodowe. Chcą was zniszczyć podatkami, rentami, wasze płody rolne nie mają dla władz żadnej wartości, swoje podnieśli o 300 procent, a wam wydzierają ostatni grosz z kieszeni, tylko ten kto chce zguby własnych dzieci, narodu i Ojczyzny wierzy w czerwoną propagandę.

Rolnicy, bracia. Powoli nadchodzi nieubłagana godzina wolności naszego narodu. Znienawidzona władza musi upaść. Niedługo czerwona gwiazda zgaśnie.

Oryginał, maszynopis

Źródło: Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Białymstoku, sygn. Bi 07/418, k. 1.

DOKUMENT 39

1988 maj 01, Łapy – Rezolucja białostockich rolników zrzeszonych w Wojewódzkiej Radzie Rolników „Solidarność” Ziemi Białostockiej

Głos białostockich rolników

My, rolnicy i mieszkańcy gmin: Łapy, Turośń Kościelna, Brańsk oraz przedstawiciele innych rejonów województwa białostockiego i łomżyńskiego zebrani na duszpasterskim spotkaniu w Łapach, solidaryzujemy się z robotnikami nowej Huty w dniu robotniczego święta 1 maja 1988 r. w ich szlachetnym dążeniu do swych i innych grup zawodowych praw o godziwe warunki życia i prawa związkowe.

Protestujemy przeciw prowadzonej przez władze wyniszczającej rolnictwo indywidualne polityce rolnej, uprzywilejowaniu i dotacjom do tzw. sektora uspołecznionego, morderczym i stale postępującym podwyżkom cen środków produkcji, wzrastającej biurokracji i poniżaniu naszej godności w organizowanej farsie wyborczej do Rad Narodowych. Nadszedł czas aby porzucić stalinizm i jego metody. 45 podpisów oraz w imieniu: Wojewódzkiej Rady Rolników „Solidarność” Ziemi Białostockiej.

Jan Beszta-Borowski

Oryginał, maszynopis

Źródło: „Biuletyn Informacyjny NSZZ „Solidarność” Region Białystok” 1988 nr 107, s. 3.

DOKUMENT 40

1988 sierpień 23, Białystok – Informacja przekazana wojewodzie białostockiemu o rozpoczęciu działalności przez jawną Radę Rolników „Solidarność” Ziemi Białostockiej

Wojewoda Białostocki Kancelaria ogólna

Niniejszym powiadamiamy obywatela Wojewodę, że w obliczu katastrofalnej i stale pogarszającej się sytuacji ekonomicznej rolników, powstała i rozpoczęła jawną działalność Rada Rolników „Solidarność” Ziemi Białostockiej w składzie:

1. Niemyjski Kazimierz – gmina Brańsk
2. Roszkowski Tadeusz – gmina Poświętne
3. Średziński Krzysztof – gmina Turośń Kościelna
4. Kleszczewska Marianna – gmina Łapy
5. Szóstko Adam – gmina Zabłudów

Oto przyczyny powstania naszej Rady:

1. Brak naszych autentycznych przedstawicieli ww. Radach Narodowych, samorządach i Sejmie. Kandydatów do tych organów nadal na wzór z epoki stalinowskiej mianuje partyjna nomenklatura.

2. Postępujące gwałtownie wyludnienie i starzenie się wsi w wyniku wieloletniej dyskryminującej rolników indywidualnych polityki rolnej.

3. Stały i nasilający się spadek opłacalności produkcji rolnej w wyniku pogarszającej się relacji cen naszych produktów do cen środków produkcji, które drożeją niemal co miesiąc, części zamiennie prawie z każdą dostawą, np. za ciągnik trzeba obecnie zapłacić dwukrotną ilość zboża w stosunku do 1981 r. Węgiel, olej napędowy, środki ochrony roślin podrożały o kilkaset procent, a nasze produkty od 18-50% i to raz w roku. Jakość sprzętu i części pomimo tak horrendalnych cen stale się pogarsza.

4. Skandaliczny wręcz sposób klasyfikacji mleka – wszystkie klasy do jednej beczki, powszechne nadużycia przy ocenie, brak środków myjących i dezynfekujących.

5. Galopująca inflacja – około 50% jeszcze bardziej pogarsza relację cen. Zaopatrzenie sklepów wiejskich jest katastrofalne – często brak podstawowych artykułów spożywczych. Nie ma praktycznie możliwości zakupu artykułów spożywczych. Nie ma praktycznie możliwości zakupu artykułów gospodarstwa domowego, pralek, mebli, telewizorów. Ilość tych artykułów na wsi na 100 mieszkańców jest o wiele mniejsza niż w mieście.

6. Brak warsztatów i zakładów naprawczych sprzętu rolniczego i gospodarstwa domowego – spowodowany wieloletnią polityką niszczenia rzemiosła i prywatnych zakładów naprawczych.

7. Brak wodociągów, a często wody w studniach, brak łączności – telefonów. Nie zawsze jest jeden we wsi, a nawet gdy jest często bywa nieczynny – to prawdziwy skandal końca XX wieku, za wszystkim rolnik musi jeździć tracić czas i ponosić koszty.

8. Likwidacja wielu szkół wiejskich – pogarszająca dojście do szkół, obniżający się poziom nauczania – utrudniają dostęp do szkół wyższych, a nawet do średnich. Często wtórny analfabetyzm. Zaznaczyć trzeba, że szkoły te budowane były wielkim wysiłkiem głównie rolników i z ich funduszy. Podobnie wieś musi budować drogi, sklepy, punkty skupu mleka, ośrodki zdrowia w przeciwieństwie do sytuacji w mieście, wręcz graniczącej z wyzyskiem rolników, polityce podatkowej i cenowej państwa.

9. Pogarszający się stan zdrowotny rolników, w wyniku bardzo słabego wyposażenia w tzw. ośrodków zdrowia w sprzęt, leki, stałym braku lekarzy, często o niskich kwalifikacjach.

10. Wszzechogarniająca, obezwładniająca życie biurokracja gminna – średnia i wyższa – niepodlegająca żadnej „atestacji”, reformie I czy – n-tego etapu. Powszechna korupcja i łapownictwo. Moc fasadowych, często fikcyjnych „niezależnych”, a wręcz gnębiących rolnika organizacji i związków: GZKiOR, ZMW, PRON i innych. Podobnie zbiurokratyzowana, nie mająca nic wspólnego ze spółdzielczością jest machina GS-ów. Nic w tej materii nie zmieniło się od czasów stalinowskich.

11. Dyskryminacja dwuzawodowców tzw. chłopo-robotników. np. Pracujący w jakimś zakładzie rolnik, mający pięcioro dzieci traci rocznie około 200 tysięcy złotych na zmniejszonych zasiłkach, jeśli posiada np. 1 hektar ziemi. W wyniku takiej polityki wielu z chęcią pozbywa się tej ziemi, nawet za darmo – przez co zmniejsza się ilość inwentarza i produkcja rolna.

12. Jaskrawo niesprawiedliwa i krzywdząca rolników ustawa emerytalna, uzależniająca otrzymanie emerytury od zdania gospodarstwa państwu. Wymóg taki nie jest stosowany w żadnych innych zawodach.

13. Pomimo oficjalnych deklaracji i zapewnień nadal stosowane są przywileje i preferencje dla tzw. sektora uspołecznionego w rolnictwie – pasze podatki, sprzęt. Urządzane są przetargi, gdzie z braku sprzętu rolniczego rolnicy indywidualni płacą ogromne sumy za zdewastowane ciągniki i sprzęt – praktycznie za złom, a te „uspołecznione” mając łatwy dostęp, otrzymują nowe i po roku, czy kilku znów na przetarg.

14. Załamanie się budownictwa na wsi – poza tzw. dolarowym – z powodu olbrzymich trudności i kosztów. W wyniku tych i innych przyczyn wiele gospodarstw jest bez następców, wiele dalszych prowadzonych jest przez samotnych mężczyzn, ponieważ wiele kobiet i dziewcząt opuszcza wieś. Wiele rodzin zaczyna wegetować w biedzie. Wzrasta apatia, zanika nadzieja na poprawę tego stanu. Pojawiają się działki ziemi odłogujące, słabo uprawianej.

Uważamy, że najwyższy czas, jeśli już nie jest za późno, skończyć z traktowaniem rolnika indywidualnego jako intruza, czy wroga klasowego. Skończono z taką polityką nawet w Chinach – gdzie od kilku lat wspomaga się rolników i zniknął głód. Ostatnio czyni się tak i w ZSRR.

Nasz rolnik-chłop pracował zawsze rzetelnie, często ponad siły – nie licząc się nawet z kosztami i jeszcze nadal to czyni – produkuje najtaniej, najefektywniej, bez marnotrawstwa. Wieś zużywa około 6 % energii, a daje około 35 % dochodu. Ale jest już u kresu wytrzymałości i sił, a to grozi katastrofalnym załamaniem produkcji żywności, szczególnie gdy skumulują się z tym niekorzystne warunki klimatyczne i nadejdą chude lata.

Objawy tego załamania są już i będą coraz bardziej widoczne w sklepach w tym roku – zmniejszenie ilości mleka, mięsa, buraków cukrowych, a nawet ziemniaków. Forsowanie szczególnie w naszym regionie tzw. gospodarstw uspołecznionych jest już dziś – powtarzamy – anachronizmem, gdyż wielokrotnie podroży produkcję, zwiększy marnotrawstwo, pochłonie ogromne środki materialne, które dużo efektywniej byłyby wykorzystane w rolnictwie indywidualnym – tylko należy je tam skierować.

Mocno zatroskani o los polskiej wsi i Narodu zwracamy się do obywatela Wojewody o ustalenie terminu wspólnego omówienia wyżej wymienionych spraw i wszczęcia działań zapobiegawczych.

Rada Rolników „Solidarność”
Ziemi Białostockiej

do wiadomości:

1. Przewodniczący Rady Państwa PRL
2. Episkopat Polski

Oryginał, maszynopis

Źródło: Archiwum Państwowe w Białymstoku, Urząd Wojewódzki w Białymstoku, Rada Rolników „Solidarność” Ziemi Białostockiej, sygn. 444, k. 1-3.

DOKUMENT 41

1988 sierpień 24, Białystok – Pismo Wydziału Społeczno-Administracyjnego Urzędu Wojewódzkiego w Białymstoku, w którym informuje wojewodę iż nie widzi celowości jego spotkania z przedstawicielami Rady Rolników „Solidarność” Ziemi Białostockiej, która podjęła działalność bez dokonania rejestracji przewidzianej prawem

Urząd Wojewódzki w Białymstoku
Wydział Społeczno-Administracyjny

Obywatel
Wojewoda Białostocki

Nawiązując do pisma skierowanego od obywatela Wojewody przez Radę Rolników „Solidarność” Ziemi Białostockiej, Wydział Społeczno-Administracyjny UW uprzejmie informuje:

1. Z treści pisma wynikają określone cele – tj. w głównej mierze obrona ekonomicznych interesów rolników indywidualnych. W związku z tym w rozumieniu postanowień ustawy z dnia 27 października 1932 r. – Prawo o stowarzyszeniach (Dziennik Ustaw Nr 94, poz. 808 z późniejszymi zmianami) organizacji tej do stowarzyszeń zaliczyć nie można, a raczej do związków zawodowych, które nie są rejestrowane przez Wydział Społeczno-Administracyjny, lecz przez sąd.

2. Wszystkie organizacje społeczne zbierające się lub prowadzące działalność bez prawem przewidzianej rejestracji bądź legalizacji naruszają obowiązujące przepisy i wymagają ingerencji właściwych organów administracji państwowej.

3. Biorąc za punkt wyjścia treść przedmiotowego pisma skierowanego do obywatela Wojewody, na podstawie artykułu 61 § 1 Kodeksu Postępowania Administracyjnego powinno się wydać postanowienie o wszczęciu postępowania administracyjnego wobec osób wchodzących w skład Rady Rolników „Solidarność” Ziemi Białostockiej.

Reasumując, Wydział Społeczno-Administracyjny Urzędu Wojewódzkiego stwierdza, iż nie widzi celowości spotkania obywatela Wojewody z przedstawicielami organizacji, która podjęła działalność bez dokonania rejestracji przewidzianej prawem. Może natomiast z przedstawicielami tej organizacji spotkać się dyrektor Wydziału Społeczno-Administracyjnego, który poinformuje zainteresowanych o nielegalności organizacji i w związku z tym zgodnie z KPA i przepisami szczególnymi zostanie wszczęte postępowanie administracyjne zakończone wydaniem decyzji zakazującej prowadzenia jej działalności.

Informując o powyższym stanowisku Wydział Społeczno-Administracyjny reprezentuje równocześnie pogląd, że ostateczna decyzja w powyższej sprawie po-

winna być podjęta po uprzednim zaciągnięciu opinii politycznej I Sekretarza KW PZPR jako Przewodniczącego Specjalnego Sztabu.

Dyrektor Wydziału
mgr Kazimierz Konopka
(podpis nieczytelny)

Oryginał, maszynopis

Źródło: Archiwum Państwowe w Białymstoku, Urząd Wojewódzki w Białymstoku, Rada Rolników „Solidarność” Ziemi Białostockiej, sygn. 444, k. 4-5.

DOKUMENT 42

1988 wrzesień 22, Białystok – Protokół z przesłuchania Jana Beszty-Borowskiego przez Kazimierz Konopkę, dyrektora Wydziału Społeczno-Administracyjnego Urzędu Wojewódzkiego w Białymstoku

Protokół z przesłuchania obywatela Jana Beszty-Borowskiego w charakterze strony z dnia 12 września 1988 r.

Przesłuchanie prowadzi mgr Kazimierz Konopka – Dyrektor Wydziału Społeczno-Administracyjnego Urzędu Wojewódzkiego w Białymstoku w obecności mgr Ewy Stachowicz – inspektora WSA.

Został obywatel zaproszony do Wydziału Społeczno-Administracyjnego UW w Białymstoku w związku z prowadzonym postępowaniem administracyjnym na okoliczność powstania i prowadzenia działalności nie zalegalizowaną organizację pod nazwą Rada Rolników „Solidarność” Ziemi Białostockiej. Istnieje podejrzenie, że obywatel bierze udział w pracach tej organizacji. Informuję obywatela o prawie odmowy zeznań i odpowiedzi na pytania (art. 83 § 3 kpa) oraz uprzedzam o odpowiedzialności za fałszywe zeznania przewidzianej w art 247 § 1 kodeksu karnego.

Biorę udział w pracach ww. Organizacji. Jestem jej rzecznikiem. Na pytanie Dyrektora WSA, czy organizacja prowadzi działalność obywatel Jan Beszta - Borowski odpowiada, że tak. Ponadto zadaje pytanie, czy został poproszony na rozmowę w sprawach merytorycznych czy na przesłuchanie? Jeszcze raz podkreślam, że jestem rzecznikiem tej organizacji i nie jestem upoważniony do odpowiedzi na pytania o charakterze merytorycznym oraz pismo wystosowane przez Radę było skierowane do Wojewody Białostockiego a nie do Dyrektora Wydziału Społeczno-Administracyjnego.

Dyrektor Konopka wyjaśnia, że obywatel nie został wezwany, ale zaproszony jako rzecznik tej organizacji na rozmowę, natomiast członków Rady nie wzywaliśmy. Ponadto informuję, iż obywatel Wojewoda nie ma zwyczaju spotykania się przedstawicielami nielegalnej organizacji. Natomiast on, jako Dyrektor WSA Urzędu Wojewódzkiego nie jest w stanie ustosunkować się do problemów podnoszonych w piśmie Rady wystosowanym do Wojewody, jedynie jego obowiązkiem jest podjęcie odpowiednich kroków w przypadku powzięcia wiadomości o prowadzeniu działalności przez organizację, która jest niezarejestrowana w świetle obowiązujących przepisów prawnych.

Obywatel Jan Beszta Borowski wyraża zgodę na zapis w protokole, że organizacja – Rada Rolników „Solidarność” Ziemi Białostockiej nie ujawniła się i nie jest

zarejestrowana. Na pytanie Dyrektora WSA czy zamierzają wystąpić do Sądu o rejestrację Jan Beszta Borowski odpowiada, że uważamy, iż mamy takie prawo naturalne nie musimy się rejestrować, ponieważ kiedyś byliśmy zarejestrowani. Ponadto naszym przywódcą duchowym jest były kardynał Wyszyński, który dał nam podstawy do takiego myślenia i wielokrotnie podkreślał to w swoich wypowiedziach.

Następnie Dyrektor Konopka zadaje pytanie, czy obywatel Jan Beszta Borowski potwierdza, że ludzie wymienieni w piśmie skierowanym do wojewody białostockiego działają w ww. organizacji. Obywatel Jan Beszta Borowski potwierdza, że tak.

Na pytanie Dyrektora, czy skłonni są zaprzestać prowadzonej działalności Jan Beszta-Borowski odpowiada, że nie jest upoważniony do udzielania odpowiedzi na tego typu pytania. Ponadto mówi, że chciałby zaznaczyć, że sytuacja jest poważna na wsi z uwagi na warunki ekonomiczne – słabe zbiory, zła relacja cen, stale pogarszająca się sytuacja ekonomiczna, ucieczka młodych ze wsi, pozostawianie ziemi niezagospodarowanej i nie liczenie się z rolnikami. Polega to na tym, że nie ma odpowiedniej reprezentacji ich w organach władzy, administracji.

Na tym protokół zakończono. Treść protokołu odczytano i uzgodniono z Janem Besztą- Borowskim. Przesłuchiwany odmówił złożenia podpisu pod protokołem.

Protokółowała:
mgr Ewa Stachowicz

Przesłuchiwał:
mgr Kazimierz Konopka

Oryginał, maszynopis

Źródło: Archiwum Państwowe w Białymstoku, Urząd Wojewódzki w Białymstoku, Rada Rolników „Solidarność” Ziemi Białostockiej, sygn. 444, k. 7-8.

DOKUMENT 43

1988 wrzesień 26, Białystok – Protokół ze spotkania dyrektora Kazimierza Konopki z przedstawicielami Rady Rolników „Solidarność” Ziemi Białostockiej

Protokół

**ze spotkania Dyrektora Wydziału Społeczno-Administracyjnego
Urzędu Wojewódzkiego mgr Kazimierza Konopki z przedstawicielami
Rady Rolników „Solidarność” wezwanych do tutejszego Urzędu
w dniu 26 września 1988 r. w sprawie wszczęcia postępowania administracyjnego
na okoliczność prowadzenia działalności przez ww. organizację
bez dopełnienia wymogu rejestracji według obowiązujących
przepisów prawnych**

W dniu 26 września 1988 r. zgodnie z wysłanymi zawiadomieniami do WSA UW w Białymstoku zgłosili się przedstawiciele zarządu nielegalnie działającej organizacji pn. Rada Rolników „Solidarność” Ziemi Białostockiej w osobach:

- Marianny Kleszczewskiej,
- Krzysztofa Średzińskiego,
- Adama Szóstko,
- Kazimierza Niemyjskiego,
- Tadeusza Roszkowskiego

Wraz z ww. przybył Jan Beszta-Borowski – rzecznik Rady, który w dniu 26 września nie był wzywany do tutejszego urzędu. Z Janem Besztą-Borowskim została wcześniej przeprowadzona rozmowa.

Wezwane osoby na dzień 26 września wraz z Janem Besztą-Borowskim zgłosiły się do Sekretariatu Wydziału, oświadczając, iż pomimo różnych godzin wezwania na rozmowę mogą i będą rozmawiać tylko wszyscy razem. Dyrektor Wydziału stwierdził, że będzie rozmawiał z każdym indywidualnie zgodnie z terminem oznaczonym w zawiadomieniach posiadanych przez wezwanych. W związku z powyższym ponownie zwrócił się do każdego z przybyłych z pytaniem, czy wyraża zgodę na rozmowę indywidualną. Wszyscy zebrani w sposób jednoznaczny oświadczyli, że indywidualnie rozmawiać nie będą.

Po tej wymianie zdań, która odbyła się w Sekretariacie WSA dyrektor oznajmił, że w tej sytuacji dalsza dyskusja jest bezprzedmiotowa, podziękował zebranym za przybycie i pożegnał ich, a następnie przeszedł do swego gabinetu. W ślad za dyrektorem do gabinetu weszli również wszyscy przybyli, oznajmiając, iż w tej sytuacji chcą rozmawiać z wojewodą białostockim na tematy zawarte w uprzednio skierowanym do niego piśmie. Oświadczyli także, że czas ich jest bardzo drogi i nie mają go na ponowny przyjazd do Białegostoku. Dyrektor wyjaśnił zebranym, iż

Wojewoda nie będzie z nimi rozmawiał jako przedstawicielami nielegalnej organizacji. Równocześnie poinformował, że obowiązkiem każdego obywatela jest stawienie się na wezwanie władz urzędu, gdyż w przeciwnym razie może ponieść przewidziane prawem konsekwencje. Wezwani oświadczyli, iż nikt nie będzie im groził konsekwencjami i oznajmili, że nie opuszczą gabinetu do czasu przybycia Wojewody Białostockiego. W odpowiedzi Dyrektor poinformował, iż zostali oni wezwani do Dyrektora Wydziału w związku z prowadzonym postępowaniem administracyjnym na okoliczność prowadzenia działalności w organizacji społecznej dotychczas prawnie nie zarejestrowanej, a nie zaś w związku z pismem skierowanym do Wojewody Białostockiego.

Zebrani wyrazili pogląd, że nie rozumieją zarzutów co do nielegalnej działalności, ponieważ Konstytucja PRL gwarantuje im prawo zrzeszania się a tym samym nie widzą potrzeby udokumentowania swojej tożsamości, nie będą składać żadnych wyjaśnień oraz podpisywać protokołu. Ponawiają wcześniej zgłoszony postulat, aby przybył do nich na rozmowę Wojewoda Białostocki.

W związku z powyższym dyrektor stwierdził, iż w tej sytuacji uważa swoją rolę za zakończoną i prosi o opuszczenie gabinetu. W odpowiedzi na powyższe stanowisko Dyrektora zebrani oświadczyli, iż gabinetu nie opuszczą do czasu przybycia Wojewody. W związku z czym dyrektor sam opuścił swój gabinet a z zainteresowanymi została biorąca udział w spotkaniu inspektor WSA mgr Ewa Stachowicz.

Po upływie około 2 godzin dyrektor ponownie przyszedł do pokoju oświadczając zebranym, że Wojewoda jest gotów ich przyjąć na ogólnych zasadach, jak przyjmuje każdego indywidualnego interesanta, a nie jako członków nielegalnej organizacji. Zebrani oświadczyli, że jest ich 6 osób i Wojewoda może i powinien przyjść do nich, a nie oni do niego. Minęły kolejne 4 godziny. Dyrektor przychodził do zebranych i ponawiał propozycję, aby przeszli piętro wyżej i Wojewoda przyjmie ich każdego indywidualnie. Zebrani z tej propozycji nie chcieli skorzystać.

Około godziny 17 do zebranych przyszedł wicewojewoda Julian Ślarzyński informując ich, że jest gotów z nimi rozmawiać na tematy gospodarcze ich interesujące indywidualnie, natomiast nie jest kompetentny na prowadzenie rozmów z nimi jako członkami nielegalnej organizacji. Jednocześnie oświadczył, że obowiązkiem jego jest poinformować, że czas pracy Urzędu Wojewódzkiego w dniu dzisiejszym upływa z godziną 17. Zgodnie z regulaminem Urzędu po tej godzinie nikt postronny nie ma prawa przebywać w jego pomieszczeniach.

Na pytanie ze strony zebranych, czy nie grożą im konsekwencje za dotychczasowy pobyt w gabinecie dyrektora, wicewojewoda Białostocki stwierdził, że jeżeli

opuszczą siedzibę urzędu przed upływem godzin urzędowania nie znajduje podstaw do jakiegokolwiek konsekwencji.

Natomiast co będzie po godzinie 17 nie jest w sposób jednoznaczny się wypowiedzieć. Niewykluczone, że mogą się liczyć z określonymi konsekwencjami wynikającymi z obowiązujących przepisów prawnych. Po tym stwierdzeniu Wicewojewoda pożegnał zebranych i opuścił gabinet Dyrektora. W kilka minut później zebrani opuścili gabinet dyrektora i siedzibę Urzędu Wojewódzkiego w Białymstoku.

Protokół opracowała:
mgr Ewa Stachowicz

Dyrektor Wydziału
mgr Kazimierz Konopka

Oryginał, maszynopis

Źródło: Archiwum Państwowe w Białymstoku, Urząd Wojewódzki w Białymstoku, Rada Rolników „Solidarność” Ziemi Białostockiej, sygn. 444, k. 28-31.

DOKUMENT 44

1988 październik 05, Białystok – Decyzja administracyjna dyrektora Kazimierza Konopki zakazująca działalności Radzie Rolników „Solidarność” Ziemi Białostockiej

Urząd Wojewódzki w Białymstoku
Wydział Społeczno-Administracyjny
ul. Mickiewicza 3

Decyzja

Na podstawie art 14 Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1932 r. Prawo o stowarzyszeniach (Dziennik Ustaw nr 94 poz. 808 z późniejszymi zmianami) **zakazuję** działalności organizacji pn. Rada Rolników „Solidarność Ziemi Białostockiej. Jednocześnie na podstawie art. 108 § 1 kpa z uwagi na interes społeczny, nadaję decyzji rygor natychmiastowej wykonalności

Uzasadnienie

W trakcie prowadzonego postępowania administracyjnego ustalono, że istnieje i prowadzi działalność organizacja pn. Rada Rolników „Solidarność” Ziemi Białostockiej”, w pracach której obywatel bierze udział. Działalność Rady Rolników jest niezgodna z prawem, ponieważ nie została zalegalizowana na podstawie przepisów o stowarzyszeniach lub innych przepisach prawa. Treść rozpracowywanych i rozpowszechnianych może spowodować zagrożenie bezpieczeństwa, spokoju i porządku publicznego.

W związku z powyższym postanawiam jak w sentencji. Od decyzji niniejszej przysługuje stronie odwołanie do Ministra Spraw Wewnętrznych za moim pośrednictwem w terminie 14 dni od daty jej doręczenia.

Otrzymują:

1. Jan Beszta - Borowski
2. Marianna Kleszczewska
3. Krzysztof Średziński
4. Adam Szóstko
5. Kazimierz Niemyjski
6. Tadeusz Roszkowski
7. Szef WUSW w Białymstoku
8. Prokurator Wojewódzki
9. a/a

Dyrektor Wydziału
mgr Kazimierz Konopka

Oryginał, maszynopis

Źródło: Archiwum Państwowe w Białymstoku, Urząd Wojewódzki w Białymstoku, Rada Rolników „Solidarność” Ziemi Białostockiej, sygn. 444, k. 28-31.

DOKUMENT 45

1988 listopad 12, Warszawa – Decyzja Ministra Spraw wewnętrznych podtrzymująca
Decyzję dyrektora Kazimierza Konopki zakazującej działalności Radzie Rolników
„Solidarność” Ziemi Białostockiej

Polska Rzeczpospolita Ludowa
Minister Spraw Wewnętrznych
nr D. 733/S/VIIa/88

Decyzja

Na podstawie art 138 § 1 pkt 1 Kodeksu postępowania administracyjnego, po rozpatrzeniu odwołania od decyzji Dyrektora WSA Urzędu Wojewódzkiego w Białymstoku znak: SA.6017/19/88 z dnia 5 października 1988 r. zakazującej działalności organizacji pn. Rada Rolników „Solidarność” Ziemi Białostockiej utrzymuję zaskarżoną decyzję w mocy.

Uzasadnienie

Po rozpatrzeniu odwołania nie znaleziono podstaw prawnych do uchylenia zaskarżonej decyzji. Nie stwierdzono bowiem aby decyzję wydano z naruszeniem przepisów prawa.

Z analizy akt wynika, że na terenie województwa białostockiego powstała i działa organizacja pn. Rada Rolników „Solidarność” Ziemi Białostockiej. Potwierdza to pismo z dnia 20 sierpnia skierowane przez Radę do Wojewody Białostockiego, wyjaśnienia złożone w dniu 12 września br. przez Rzecznika Rady Jana Besztę - Borowskiego oraz wizyta pięciu jej przedstawicieli w Urzędzie Wojewódzkim w Białymstoku – mająca miejsce w dniu 26 września 1988 r.

W Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej niezbędnym warunkiem rozpoczęcia działalności przez każdą organizację społeczną jest wcześniejsze uregulowanie prawnych podstaw jej egzystencji. Przeprowadzone postępowanie administracyjne wykazało, że założyciele Rady nie dopełnili tego obowiązku, ponieważ jej utworzenie nie zostało zalegalizowane na podstawie Prawa o stowarzyszeniach lub innych przepisów prawa.

Prowadzenie przez organizację społeczną działalności bez wymaganej przepisami prawa legalizacji, godzi w porządek prawny PRL i zgodnie z przepisami art. 84 ust. 3 Konstytucji PRL jest zakazane.

W tej sytuacji Dyrektor WSA Urzędu Wojewódzkiego w Białymstoku miał prawny obowiązek zakazania działalności organizacji, której istnienia nie da się pogodzić z prawem.

W związku z powyższym postanowiono jak w sentencji. Decyzja niniejsza jest ostateczna.

Minister
z up. płk J. Garlej
Dyrektor Departamentu
Społeczno-Administracyjnego MSW

otrzymują:

1. Jan Beszta-Borowski
2. Dyrektor WSA Urzędu Wojewódzkiego w Białymstoku
3. a/a

Oryginał, maszynopis

Źródło: Archiwum Państwowe w Białymstoku, Urząd Wojewódzki w Białymstoku, Rada Rolników „Solidarność” Ziemi Białostockiej, sygn. 444, k. 28-31.

DOKUMENT 46

1989 styczeń 21, Białystok – Apel Rady Rolników „Solidarność” Ziemi Białostockiej do mieszkańców wsi województwa białostockiego

Do mieszkańców wsi

Szczególnie niszczone przez system komunistyczny od chwili jego narodzin była wieś: chłop, rolnik – jako obcy w jego doktrynie twór, przeznaczony do likwidacji. Głód w Rosji Radzieckiej w 1921 r., powstania chłopskie utopione we krwi przez Lenina, miliony łagierników w czasach kolektywizacji, miliony ofiar celowo zorganizowanego głodu na Ukrainie i w Kazachstanie w 1933 r. w naszym kraju: tysiące wywożonych, wiezionych w UB-owskich piwnicach i urzędach, mordowanych. Terror, więzienia i skrytobójcze mordy przed referendum 1946 r. i przed wyborami 1947 r. Rozbicie i zniszczenie naszego PSL i utworzenie przez komunistów w jego miejsce marionetkowego ZSL. Bezwzględne metody stosowane podczas przeprowadzania tzw. kolektywizacji, później drakoński system obowiązkowych dostaw, zniszczenie autentycznej spółdzielczości. To tylko niektóre fakty. A było ich aż nadto, by naród – a szczególnie wieś – spustoszyć materialnie i duchowo. Długo stawialiśmy opór – początkowo zbrojny, później bierny, duchowy. I wprawdzie dzięki Kościołowi i Prymasowi Stefanowi Wyszyńskiemu oparliśmy się kolektywizacji, to jednak odpływ najbardziej zdolnych przedsiębiorczych ludzi, ucieczka młodzieży spowodowane taką celową polityką i warunkami życia oraz gospodarowania – dopełniły dzieła zniszczenia.

Najbardziej dramatyczna sytuacja panuje w naszym regionie. Oto jedna ze wsi w gminie Turośń Kościelna. Jeszcze w 1953 r. liczyła ponad 50 „kominów” (domów), obecnie 5 z nich już nie istnieje, dalszych 8 stoi pustych i powoli rozpada się, 9 kolejnych gospodarstw nie przed sobą przyszłości – pozostali w nich osamotnienie starsi ludzie. We wsi jest około 10 nieżonatych, ale brak tu kobiet. W promieniu 10 kilometrów nie żadnego warsztatu naprawczego, biblioteki, punktu medycznego. Jest tylko jeden, często nieczynny telefon. Przed rokiem zamknięto czteroklasową szkołę. W innych gminach, szczególnie wschodnich jest jeszcze gorzej. W wielu wsiach nie zobaczy się dzieci i młodzieży, są tylko staruszkowie. Wprawdzie są też wsie, zwłaszcza te o lepszych glebach, gdzie sytuacja nie wygląda aż tak dramatycznie, ale i stamtąd ucieka młodzież przede wszystkim zaś dziewczęta.

Rolnicy muszą sobie sami budować sklepy, szkoły, drogi, remizy strażackie, wodociągi, pokrywać koszt założenia linii telefonicznej – nie mówiąc już o domach i budynkach gospodarczych. Przy dzisiejszych relacjach cen produktów rolnych do cen sprzętu rolniczego i materiałów budowlanych młody rolnik nie jest

w stanie rozpocząć gospodarowania, gdyż musiałby dysponować sumą około 100 milionów złotych. Przy tym wszystkim co roku wzrastają obciążenia podatkowe i ubezpieczeniowe. W tym roku na przykład 90% wzrośnie podatek gruntowy, o 160-190% ubezpieczenia emerytalne. Sprzęt rolniczy, materiały budowlane i części zamienne drożeją kilkakrotnie w ciągu roku, a często z każdą nową dostawą. I tak na przykład niektóre środki ochrony roślin podrożały w ubiegłym roku o 500%. Rolnikowi zaś za produkty rolne państwo podnosi ceny raz w roku o kilkanaście lub kilkadziesiąt procent.

Stan zdrowotny rolników pomimo tak podnoszonego przez propagandę darmowego lecznictwa jest fatalny i stale się pogarsza. Brakuje na wsi lekarzy specjalistów, brakuje leków i miejsc w szpitalach. Wzrasta liczba zatruc i wypadków (najwyższa w porównaniu z pozostałymi grupami zawodowymi w PRL).

Oświata i kultura – słowa te w odniesieniu do szkoły wiejskiej znaczą dziś bardziej indoktrynację, fałszowanie historii i zniewalanie naszych dzieci – niż wychowanie na uczciwych, prawych, wykształconych obywateli. W szkołach wiejskich często „uczą” nieprzygotowani fachowo, a bywa że i niegodni moralnie tego zawodu nauczyciele, źle opłacani, uzależnieni od lokalnych władz administracyjnych. Szkoła, mająca z założenia pełnić funkcję kulturotwórczą ze względu na panujące w niej stosunki międzyludzkie staje się często instytucją demoralizującą ucznia, szkołą grubiaństwa i niesprawiedliwości, cwaniactwa, kumoterstwa, łapownictwa i zakłamania. Źle przygotowana w dziedzinie przedmiotów humanistycznych, matematycznych i przyrodniczych, odrywana od wpływów środowiska młodzież wiejska staje się w takiej szkole łatwą ofiarą indoktrynacji. Wpajane uczniom na każdym kroku przekonanie, że „wszystko” – to jest tzw. Awans społeczny, wykształcenie, pracę zawdzięczają państwu, któremu muszą się za to „odwdziżyć” – tworzy z wiejskich placówek oświatowych istne „szkoły janczarów”. Jeśli dodamy do tego złe zaopatrzenie w podręczniki, pomoc szkolna, nie mówiąc już o sprzęcie audiowizualnym, jeśli przypomnimy fakt, że w 1987 r. tylko co 23 uczeń ze środowiska wiejskiego dostał się na studia (z rodzin robotniczych – co jedenasty, z inteligentnych – co drugi), to obraz będzie względnie pełny. Choć warto wspomnieć o jeszcze jednym: mimo iż w szkołach są wolne sale lekcyjne, to na naukę religii nie ma tam miejsca i sami musimy wynajmować, opłacać, a zimą jeszcze opalać pomieszczenia prywatne, w których zajęcia te mogą się odbywać – gdyż władza ludowa nie pozwala nauczać wiary w szkole.

O działalności kulturalnej na wsi trudno w ogóle mówić, gdy z praktycznie ona nie istnieje, została zastąpiona propagandowymi imprezami, podporządkowana partyjnej i administracyjnej biurokracji (nawet na urządzenie wieczorku tanecznego konieczne jest uzyskanie zgody administracyjnej).

Rolnik za coraz gorszej jakości sprzęt, materiały budowlane, części zamienne, węgiel i paliwo musi coraz więcej sprzedawać mięsa, zboża, mleka, a przy tym musi jeszcze biegać, czapkować różnym urzędnikom i sekretarzom – a jeśli się im narazi nie otrzyma przydziału, to musi stanąć do tzw. Przetargu, czyli wziąć udział w bandyckiej procedurze i podbijając absurdalnie wysokie z góry ceny kupić niejednokrotnie drożej niż wynosiłby koszt nowego sprzętu coś, co praktycznie jest już złomem i czego pozbywają się właśnie tzw. gospodarstwa uspołecznione, SKR, RSP, czy PGR. Te z nazwy uspołecznione firmy bez trudu otrzymują sprzęt i po roku, dwóch, czy pięciu latach proceder się powtarza.

Biurokracja jest następnym przekleństwem dla rolnika. Oto w przeciętnej PRL-owskiej gminie pracuje 30-40 urzędników, SKR, komitecie ZSL, ZMW i podobnych – dalszych kilkudziesięciu. W tzw. ośrodkach rejonowych, dawnych powiatów jest ich o wiele więcej. Ten rozbudowany aparat niezmiennie utrudnia nam pracę i życie. A my musimy jeszcze za to płacić. Oto np. SKR płacą rocznie wielomilionowe składki na utrzymanie WKR, a pokrywamy to my – podwyższonymi opłatami za usługi SKR.

Rolnicy nie mają swoich reprezentantów nigdzie, ani w Sejmie, ani w radach, nawet sołtys – choćby i demokratycznie wybrany – traktowany jest przez władzę jako jej urzędnik zobowiązany do wykonywania wszelkich poleceń. Nie mamy swojej partii, związku, ani stowarzyszenia – narzuca się nam marionetkowe tworzy w rodzaju ZSL, ZMW, PRON, itp.

Rada Rolników „Solidarność”
Ziemi Białostockiej

Oryginał, maszynopis

Źródło: „Jawniak” pismo Niezależnego Ruchu Społecznego „Solidarność” im. ks. Jerzego Popiełuszki, 1989 nr 26, s. 1-2.

DOKUMENT 47

1989 marzec 05, Białystok – Apel delegatów Rady Rolników „Solidarność” Ziemi Białostockiej do rolników Białostocczyzny o poparcie dla jej postulatów

Apel delegatów Rady Rolników „Solidarność Ziemi Białostockiej do wszystkich rolników Białostocczyzny

Powstała w marcu 1988 r. Rada Rolników Ziemi Białostockiej zgłosiła wojewodzie pakiet pilnych spraw. W odpowiedzi dyrektor Wydziału Społeczno-Administracyjnego Urzędu Wojewódzkiego wezwał każdego z osobna spośród członków Rady na pogroźki kolegiami. Rada przybyła gremialnie i weszła do gabinetu dyrektora. Ten nie chciał rozmawiać i groził sprowadzeniem MO. Rolnicy odpowiedzieli, że nie te czasy i zażądali rozmowy wojewodą, bo nie opuszczają pokoju. Dyrektor wciąż powtarzał, że Rada jest nielegalna. W odpowiedzi usłyszał, że nielegalne to wy zarządzacie od 44 lat.

Po 5 godzinach raczył przybyć wojewoda na 15 minutowy monolog, w którym stwierdził, że jest w tych sprawach niekompetentny. Dyrektor Kazimierz Konopko przestał grozić kolegiami i MO i po kilku dniach członkowie Rady otrzymali pisemne zakazy kontynuowania działalności. Generał Czesław Kiszczak utrzymał zakaz w mocy. Chyba władze PRL zapomniały o hasło Lenina: „cała władza w ręce Rad”.

Wieś polska, a w szczególności białostocka, upada, wyludnia się i starzeje. Jest to rezultat czterdziestoczteroletnich rządów narzuconego nam systemu. Apeluujemy do wszystkich rolników-mieszkańców, wszystkich ludzi dobrej woli o włączenie się do działań w obronie interesów wsi, rolnika, a tym samym narodu. Organizujcie zebrania na wsiach, zakładajcie Koła Wiejskie „Solidarność” oraz zarządy gminne. Niech wchodzą do nich prawi, uczciwi, ofiarni i oddani Polsce ludzie”. Czas komunizmu i strachu mija, obudźmy się z letargu, nie jesteśmy niewolnikami, ale ludźmi wolnymi.

Od 1,5 roku działa jawnie Tymczasowa Krajowa Rada Rolników „Solidarność” Ziemi Białostockiej. Najpilniejszymi sprawami na dziś, a musimy tego żądać to:

- legalizacja NSZZ RI „Solidarność”,
- rzeczywiste, a nie deklarowane przez rząd równouprawnienie wszystkich sektorów rolnictwa,
- zniesienie warunku zdania gospodarstwa na skarb państwa przy odejściu na emeryturę,
- zniesienie o 50% administracji gminnej,

- likwidacja kolegów ds. wykroczeń – symbolu bezprawia i terroru władz,
- zmniejszenie o 50% obciążeń podatkowych i ubezpieczeniowych rolników gospodarujących na słabszych glebach naszego regionu,
- wolne pięcioprzymiotnikowe wybory do Sejmu i autentyczną społeczną kontrolę z udziałem w komisjach wyborczych,
- likwidacja nomenklatury partyjnej jako pozostałości stalinizmu,
- zwrot majątku i mienia związkowego.

Oryginał, maszynopis

Źródło: Biuletyn Informacyjny NSZZ „Solidarność” Region Białystok 1989 nr 116.

DOKUMENT 48

1989 kwiecień 15, Białystok

– Skład osobowy Komitetu Obywatelskiego Ziemi Białostockiej

Skład osobowy Komitetu Obywatelskiego Ziemi Białostockiej

W związku ze zbliżającymi się wyborami do Sejmu i Senatu członkowie rolniczej „Solidarności” aktywnie uczestniczyli w tworzeniu struktur, które umożliwiłyby zwycięstwo kandydatów opozycji. 15 kwietnia 1989 r. przy NSZZ „Solidarność” i NSZZ RI „Solidarność” ukonstytuował się Komitet Obywatelski „Solidarność” Ziemi Białostockiej w następującym składzie: Jan Ambrosiewicz – pracownik naukowy Filii Uniwersytetu Warszawskiego, Eugeniusz Bil – Jaruzelski – pracownik upowszechniania kultury, Jan Beszta-Borowski – rolnik, rencista, członek Prezydium Krajowej Rady Rolników Indywidualnych NSZZ „Solidarność” Dariusz Boguski – wydawca, Tadeusz Borowski – lekarz, Agnieszka Borzuchowska – pracownik naukowy Akademii Medycznej w Białymstoku, Teresa Bujnowska – lekarz, Ireneusz Choroszuca – dziennikarz, Tadeusz Citko – pracownik naukowy Politechniki Białostockiej, Andrzej Chwalibóg – architekt, Roman Czepe – pracownik umysłowy, Piotr Damulewicz – dziekan Wydziału Państwowej Wyższej Szkoły Teatralnej, Bogusław Dębski – inżynier elektroniki, Zdzisław Falicki – psychiatra, pracownik AMB, Józef Głębocki – radca prawny, Stanisław Gościński – inżynier mechaniki, Jerzy Ickiewicz – pracownik naukowy PB, Jerzy Jamiołkowski – ekonomista, Krzysztof Jaworowski – rolnik, członek Prezydium Rady Wojewódzkiej Rolników Indywidualnych „Solidarność”, Marian Jaworowski – rolnik, RW RI Andrzej Kaliciński – kardiolog, AMB, Jan Kamiński – rolnik, członek Prezydium RW RI, Janusz Klentak – pracownik naukowy PB, Andrzej Klepacki – lekarz, Michał Klinger – teolog prawosławny, Roman Koper – nauczyciel, Edward Korecki – prawnik, przewodniczący Niezależnego Ruchu Kombatantów AK, Janusz Korecki – pracownik AMB, Stanisław Kostka – adwokat, Helena Kotkowska – bibliotekarka, Halina Krukowska – pracownik naukowy FUW, Konrad Kruszewski, członek RKW – dziennikarz, Piotr Krutul – rolnik, wiceprzewodniczący RW RI, Bazyli Kuptel – robotnik, Jan Kwasowski – dziennikarz, prezes Klubu Obywatelskiego, Lech Lebensztejn – adwokat, Marian Leszczyński – ekonomista, Andrzej Lussa – pracownik naukowy AMB, Barbara Łekawa – inżynier elektroniki, prezes Klubu Inteligencji Katolickiej, Henryk Łupiński – rolnik, członek RKW, Władysław Łupiński – rolnik, członek Prezydium RW RI, Mieczysław Maliszewski – pracownik naukowy PB, Stanisław Marczuk – inżynier mechaniki, przewodniczący RKW, Jerzy Muszyński – dziennikarz, Kazimierz Niemyjski – rolnik, wiceprzewodniczący RW

RI, Czesław Okołów – pracownik naukowy Polskiej Akademii Nauk, Andrzej Paczkowski – pracownik naukowy FUW, Krzysztof Paliński – student, członek RKW, Ewa Pankiewicz – pracownik naukowy FUW, członek RKW, Waldemar Piekart – ekonomista, Stanisław Pogorzelski – dziennikarz, Stanisław Prutis – pracownik naukowy FUW, Krzysztof Putra – technik mechanik, Kazimierz Rosiński – dziennikarz, literat, Henryk Ruciński – pracownik naukowy FUW, Jerzy Rybnik – rzemieślnik, członek RKW, Zdzisław Sochoń – rzemieślnik, Stanisław Srocki – pracownik naukowy FUW, Leopold Stawecki – prawnik, Andrzej Stelmachowski – pracownik naukowy FUW, Adam Sypytkowski – ekonomista, członek RKW, Jan Szafraniec – psycholog, członek Prymasowskiej Rady Społecznej, Adam Szóstko – rolnik, przewodniczący RW RI, Stanisław Tomaszuk – taksówkarz, Emanuel Trembaczowski – pracownik naukowy AMB, Kazimierz Trzęsicki – pracownik naukowy FUW, członek Komitetu Obywatelskiego przy Lechu Wałęsie, Robert Tyszkiewicz – student, członek RKW, Jerzy Ullman – architekt, Stanisław Onisko – rolnik, członek Prezydium RW RI, Aleksander Usakiewicz – pracownik naukowy PB, Andrzej Waluda – inżynier mechanik, członek RKW, Roman Wilk – technik telekomunikacji, członek RKW, Krzysztof Wolfram – inżynier leśnik, Andrzej Wyrobisz – pracownik naukowy FUW, Jan Zambrzycki – nauczyciel, członek RKW, Henryk Zdzienicki – prawnik, Marek Żmujdzin – rolnik, członek Prezydium RW RI.

Źródło: „Biuletyn Informacyjny NSZZ „Solidarność” Region Białystok” 1989 nr 119, s. 2. RI.

DOKUMENT 49

1989 czerwiec, Białystok – Rozmowa z Janem Besztą-Borowskim posłem na Sejm

Wywiad prasowy z Janem Besztą-Borowskim

Jan Beszta Borowski – 61,7% poparcia

– Gratulujemy Panu zwycięstwa w wyborach do Sejmu. Jak czuje się człowiek, wiele lat przez władzę prześladowany, zostając nagle posłem?

– Dziękuję za gratulacje. No tak, jeszcze przed rokiem trudno było sobie wyobrazić, że nastąpi taka zmiana sytuacji w kraju – sam „okrągły stół” to, że do niego doszło. Czuję się przede wszystkim zmęczony, ale powoli człowiek dochodzi do siebie po tej ciężkiej kampanii. Narzucono nam termin ciężki, morderczy, w ciągu miesiąca musieliśmy to wszystko przeprowadzić.

– Czy nie obawiał się Pan kandydować z okręgu tak trudnego dla „Solidarności”, jakim jest Bielsk Podlaski?

– Wszyscy zgadzają się z tym, że kandydowałem w okręgu najtrudniejszym w kraju. Wyniki to potwierdziły – o ile w gminach zachodnich głosowało na nas około 90% wyborców, to tam zdarzały się nawet takie, że głosowało ich 10, a nawet 5%. I tego należało się spodziewać, tym bardziej, że władze robiły tam propagandę przeciwko nam. Rzucano kalumnie, nawet listy popi otrzymywali, w których pisano, że „Solidarność” będzie podpalać cerkwie. Na przykład w Augustowie na cerkwi były wywieszone takie listy. To była oczywista prowokacja, tego nie robiła „Solidarność”.

– W tej sytuacji, w której istnieje pewien podział w „Solidarności” na komitety obywatelskie i ruch związkowy, jak widzi Pan swoją współpracę z „Solidarnością” rolniczą, z której się przecież Pan wywodzi?

– Myślę, że tu nie będzie sprzeczności. Komitety Obywatelskie należałoby w terenie utrzymać. Przyszłe wybory odbędą się do samorządów gminnych i trzeba będzie wyłaniać ludzi, np. na wójtów. Należałoby rozszerzyć te komitety o ludzi opiniotwórczych, bo były one powoływane szybko i w sposób selektywny, czasem nie do końca przemyślany. Wynikało to z braku niezbędnego czasu. Możliwe, że potrzebna będzie jakaś weryfikacja, bo potrzebni będą ludzie do ciężkiej pracy, a nie wszyscy tak wyobrażali swój udział w komitetach. Inni gotowi są taką pracę podjąć.

– Czy już przemyślał Pan zagadnienia, jakie w pierwszym rządzie poruzy Pan w Sejmie?

– Władza mówi o regionalizacji polityki rolnej. To nas dotyczy, ta sprawa powinna być natychmiast wprowadzona. Na ziemiach gorszych klas nie powinny być pobierane podatki gruntowe. Na pozostałych należy zmniejszyć obciążenia, ubez-

pieczenia, itp. Trzeba działać szybko, żeby zatrzymać ludzi na roli, dać im jakąś nadzieję do pozostania na wsi. Następną sprawą jest samorząd. Trzeba wyzyskać tę energię, która została uruchomiona w czasie wyborów. Powinny jak najszybciej odbyć się wybory do samorządów gminnych. Na ten temat Sejm musi podjąć uchwałę. Do tej pory nomenklatura, machina biurokratyczna przeszkadza w powstawaniu małych warsztatów, małych zakładów przetwórczych, usługowych. Przecież na wsi nie istnieją one od wielu lat. Nie ma nawet zwykłych kuźni, tak niegdyś powszechnych. Jeśli w nowym Sejmie tym się nie zajmiemy, to ludzie na wsi zniechęcą się. Najpierw musi się poprawić ich życie codzienne. Jeśli naród nie zobaczy, że się coś zmienia to znowu opadnie z sił, straci nadzieję i będzie marazm. A sytuacja jest katastrofalna, szczególnie na wsi.

– Dziękujemy za rozmowę i życzymy sukcesów w nowym parlamencie (Rozm. K.K)

Oryginał, maszynopis

Źródło: Biuletyn Informacyjny NSZZ „Solidarność” Region Białystok” 1989 nr 174, s. 4.

Archiwum Państwowe w Białymstoku

- Urząd Wojewódzki Białostocki (dalej UWB) 1920-1939
- Urząd Wojewódzki Białostocki 1944-1950
- Biuro Planowania Przestrzennego (dalej: BPP). Opis Zagospodarowania Przestrzennego województwa białostockiego
- Polskie Towarzystwo Ekonomiczne w Białymstoku.
- Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Białymstoku
- Urząd Wojewódzki w Białymstoku, (dalej UW w B), Wydział do Spraw Wyznań
- Kancelaria Tajna. Wojewoda Białostocki
- Rada Narodowa i Urząd Miasta i Gminy w Łapach 1973-1990
- Regionalne Ośrodki Pracy Partyjnej w Bielsku Podlaskim, Hajnówce, Sokółce
- Urząd Wojewódzki w Białymstoku, Rada Rolników „Solidarność” Ziemi Białostockiej

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Białymstoku

- Kontrwywiadowcza ocena woj. białostockiego wraz z uzupełnieniami
- Informacje dotyczące sytuacji społeczno-politycznej na terenie woj. białostockiego przekazywane z KW MO w Białymstoku do I sekretarza KW PZPR za okres styczeń 1980 – maj 1981
- Sprawa operacyjnego rozpracowania kryptonim „Gryzonie”, sygn. 0222/143/4

Archiwum Archidiecezjalne w Białymstoku

- Sprawozdanie Komitet Założycielskiego NSZZ RI „Solidarność” Region Białystok za okres do 3 maja 1981 r.
- Protokół z pierwszego Walnego Zjazdu Związków Zawodowych Rolników Indywidualnych „Solidarność” z terenu województwa białostockiego odbytego w dniu 3 maja 1981 r. w sali kina „Kolejarz” w Łapach.
- Sprawozdanie Wojewódzkiego Komitetu Założycielskiego NSZZ RI „Solidarność” Region Białystok za okres od 3 maja do 18 października 1981
- AAB, Protokół z I Zjazdu Wojewódzkiego NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność” Region Białystok w dniu 18. 10. 1981 r.
- NSZZ RI „Solidarność”, Deklaracje NSZZ RI „Solidarność” Gmina Sokółka, Protokół z zebrania organizacyjnego NSZZ „Solidarność Wiejska” w Boguszech, z dn. 6 czerwca 1981 r.
- Pismo ks. C. Potockiego kanclerza Kurii Arcybiskupiej w Białymstoku do naczelnika miasta i gminy Sokółka, z dn. 20 XII 1981 r.

Źródła Drukowane

- *Akt zawierzenia archidiecezji w Białymstoku Matce Bożej Różanostockiej*, 28 czerwca 1981 r., „Wiadomości Kościelne Archidiecezji w Białymstoku” 1981 nr 4
- *Białystok w 35-leciu PRL*. Wojewódzki Urząd Statystyczny w Białymstoku, Białystok 1979.
- *Dokumenty Społecznej Akcji Obliczania Frekwencji podczas Wyborów do Sejmu w październiku 1985 r.*, „Bez Debitu”. Kwartalnik Nieregularny 1987 nr 2, s. 21-31; *Instrukcja dla uczestników akcji 3x5 sporządzona przez Społeczny Komitet Kontroli Wyborów do Sejmu*. Instrukcja w zbiorach autora.
- *Homilia księdza arcybiskupa Henryka Gulbinowicza metropolity wrocławskiego*, wygłoszona 27 VI 1981 r. w Różanymstoku, „Wiadomości Kościelne Archidiecezji w Białymstoku” 1981 nr 4
- *Plan społeczno-gospodarczy rozwoju i budżet województwa białostockiego na rok 1981*, Białystok 1981
- *Powitanie i słowo wstępne biskupa E. Kisiela, administratora apostolskiego archidiecezji w Białymstoku*, „Wiadomości Kościelne Archidiecezji w Białymstoku” 1981 nr 4.
- *Proklamacja WRON*, „Trybuna Ludu”, 1981 nr 293.
- *Rocznik Statystyczny GUS 1983*
- *Narodowy Spis Powszechny z dnia 7 XII 1978 r. Ludność, gospodarstwa domowe i warunki mieszkaniowe*. Statystyka Polski nr 128. Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 1980.
- *Sprawozdanie z wykonania terenowego planu społeczno-gospodarczego i budżetu województwa białostockiego w 1980 r.*, Białystok 1981
- *Ustawa tymczasowa o organizacji władz administracyjnych II instancji*, Dziennik Prawa Państwa Polskiego 1919, nr 65, poz. 395.
- *Zarządzenie nr 32/81 Wojewody Białostockiego w sprawie zapewnienia porządku publicznego na obszarze województwa białostockiego w czasie obowiązywania stanu wojennego*, Dziennik Urzędowy Wojewódzkiej Rady Narodowej w Białymstoku nr 11, poz. 57.
- *Zarządzenie nr 35/81 Wojewody Białostockiego w sprawie militaryzacji*, Dziennik Urzędowy WRN w Białymstoku nr 11, poz. 60.

Bibliografia

- Beszta-Borowski Jan, *Pół wieku zarazy 1944-2000. Moje zapiski faktów i refleksji*, Komorów brw. (bi), *Rozładować gigantyczne kolejki*, „Gazeta Współczesna” 1981 nr 129.
- Burel Edmund, *Po pierwsze nie czekać*, „Gazeta Współczesna” 1981 nr 157.
- Burski Piotr, *Myśli przy pustym stole. Wieś dziś i jutro*, „Gazeta Współczesna” 1981 nr 187.
- Chmielewski Jerzy, „Solidarność” i prawo. Rozmowa „Gazety Współczesnej” z profesorem Andrzejem Stelmachowskim, „Gazeta Współczesna” 1981 nr 43.
- Danilewicz Jerzy, *Wyspa Dubicze*, „Kurier Poranny” 1998 nr 212.
- Dobroński Adam, *Białystok. Historia miasta*, Białystok 1998.
- Dunaj Kazimierz, *Sprostować oczekiwaniom wsi*, „Gazeta Współczesna” 1980 nr 249.
- Friszke Andrzej, *Polska. Losy państwa i narodu 1939-1989*, Warszawa 2003.
- (haha), *Rzecz w rozumieniu wsi i miasta*, „Gazeta Współczesna” 1981 nr 208.
- Hahn Edmund, *Społeczno-gospodarczy rozwój województwa białostockiego w 35-leciu PRL*, [w:] *Miasta i gminy województwa białostockiego*, pod red. K. Święcickiej, T. I, Białystok 1980.
- Horodeński Ryszard, *Warunki życia ludności wiejskiej (wybrane elementy na przykładzie woj. białostockiego, łomżyńskiego i suwalskiego)*, [w:] *Studia nad procesami rozwoju regionu białostockiego w 40-leciu PRL*, red. M. Gnatowski, W. Nieciński i W. Pukniel, Białystok 1985, s. 76.
- Izdebski Hubert, *Historia administracji*, Warszawa 2001.
- Jadczuk Zofia, *Kto sieje wiatr zbiera burzę*, „Gazeta Współczesna” 1981 nr 52.
- Jadczuk Zofia, *Nie zaganiajcie nas w sidła spekulantów*, „Gazeta Współczesna” 1981 nr 212.
- Janowski Włodzimierz, *Wprowadzenie stanu wojennego w świetle dokumentów PZPR z 13 XIII 1981 r.*, „Teki Archiwalne” 2003, t. 7, [seria nowa].
- Jastrzębska Krystyna, *Ogólnopolski strajk chłopski w Siedlcach*, [w:] *Ogólnopolski strajk chłopski w Siedlcach 5 XI-14 XII 1981*, Siedlce 2011.
- Kaczorowski Andrzej, *Biogram Józefa Teligi*, [w:] *Opozycja w PRL. Słownik biograficzny 1956-1989*, t. 1, pod red. J. Skórzyńskiego, Warszawa 2000.
- Kałuż Marian, *Życie na kartki*, „Biuletyn Informacyjny”...1981 nr 33.
- Kietliński Marek, *Ćwierć wieku podlaskiej „Solidarności”*. NSZZ „Solidarność” *Region Białystok 1980-2005*, Białystok 2005.
- Kin Henryk, *W pryzmacie potrzeb. Rozmowa z wicewojewodą Mikołajem Hapunikiem*, „Gazeta Współczesna” 1978 nr 178.
- Kin Henryk, *Wysoka podaż żywności, która nie cieszy*, „Gazeta Współczesna” 1980 nr 243.
- Kin Henryk, *Z kapustą do wojewody*, „Gazeta Współczesna” 1981 nr 6.
- Kin Henryk, *Postulaty wsi samorządnej*, „Gazeta Współczesna” 1981 nr 10.
- Kin Henryk, *Terapia szokowa. Reforma w PGR*, „Gazeta Współczesna” 1981 nr 130.
- Kin Henryk, Pogorzelski Stanisław, *Nie bójcie się czarnego luda*, „Gazeta Współczesna” 1981 nr 88.
- Kin Henryk, Pogorzelski Stanisław, *Biednie, ale w ostrogach*, „Gazeta Współczesna” 1981 nr 91.
- Kin Henryk, *Spichlerz pełny, a łódzki nie*, „Gazeta Współczesna” 1981 nr 197.
- Kin Henryk, Pogorzelski Stanisław, *Chłop podnosi się z kolan*, „Gazeta Współczesna” 1981 nr 103.
- Kin Henryk, *Mięso sprawą narodową*, „Gazeta Współczesna” 1981 nr 204.
- Kin Henryk, *Od dzisiaj żywiec za towary*, „Gazeta Współczesna” 1981 nr 211.
- Kin Henryk, *Jak Kuba Bogu, tak Bóg Kubie. Mięso sprawą narodową*, „Gazeta Współczesna” 1981 nr 212.
- Kin Henryk, *Rolnictwo zdrowe i silne*, „Gazeta Współczesna” 1980 nr 247.

Koleśnik Leszek, *Luki na półkach*, „Gazeta Współczesna” 1981 nr 14.

Koleśnik Leszek, *Ziemia nie chciana*, „Gazeta Współczesna” 1986 nr 108.

Kondracki Jerzy, *Polska północno-wschodnia*, Warszawa 1961.

Kusiba Marek, *Chłopski rok*, „Gazeta Współczesna” 1981 nr 74.

Kozłowski Tomasz, *Powstanie NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność” 1980-1981*, [w:] „Solidarność” rolników 1980-1989. Pod redakcją Andrzeja W. Kaczorowskiego, Warszawa 2010.

Kozłowski Tomasz, Olaszek Jan, *Niezależny ruch chłopski w Polsce 1980-1989*, [w:] NSZZ „Solidarność” 1980-1989, t. 2 *Ruch społeczny*, red. Ł. Kamiński i G. Waligóra, Warszawa 2010.

Kuczyński Waldemar, *Agonia systemu. Szkice z niedawnej przeszłości*, Warszawa 1996.

Kwasowski Jan, *Niezwykła wiosna '89*, „Gazeta w Białymstoku” (dodatek do „Gazety Wyborczej” 1999 nr 106).

Kwasowski Jan, *Trzecia niepodległość. Rewolucja '89*. Wywiady publikowane w tygodniku Polityka w cyklu „Rozmowy na XX lecie” oraz fragmenty wspomnień nadesłanych na konkurs „Pamiętnik wielkiej zmiany ogłoszony przez tygodnik Polityka, ilustrowane zdjęciami z lat 1988-1990 autorstwa Stanisława Ciołka, Warszawa 2009.

L.J. *Zjazd rolników*, „Biuletyn Informacyjny NSZZ „Solidarność” Region Białystok” 1989 nr 116.

(lk), *W trosce o przyszłość rolnictwa i wsi*, „Gazeta Współczesna” 1980 nr 252.

(lk), *Oceń trzeba dziś zdobywać*, „Gazeta Współczesna” 1981 nr 164.

Łuka Wiesław, Swego, „Kontrasty” 1981 nr 12.

Łukowska Anna, *Pralka za świnię*, „Gazeta Współczesna” 1981 nr 216.

Malewicz Tomasz, *Bo jest szansa. Rozmowa z Adamem Szóstko*, „Biuletyn Informacyjny NSZZ „Solidarność” Region Białystok” 1989 nr 120-121.

Mironowicz Eugeniusz, *Białorusini w wyborach parlamentarnych i samorządowych w Polsce w latach 1989-1994*, Białoruskie Zeszyty Historyczne 1995 nr 2.

Nachilo Jerzy, *Nie o to walczyłem. Jan Beszta - Borowski o sobie*, „Kurier Poranny” 7-9.05. 1993.

Nasi w Sejmie i w Senacie. *Posłowie i senatorowie wybrani z listy „Solidarność”*, Warszawa 1990.

Nie trzeba kłaniać się, „Rzeczchłopska. Biuletyn Informacyjny NSZZ „S” RI w Toruniu”, 1990 nr 2.

Nieporowski Jerzy, *Ziemia czyli o przekroczeniu progu*, „Tygodnik Kulturalny” 1979 nr 45.

(PAP), *Nowe zasady sprzedaży dla rolników*, „Gazeta Współczesna” 1981 nr 218.

Peter W, *Rola województwa białostockiego w makroregionie północno-wschodnim*, „Miasto”. Organ Towarzystwa Urbanistów Polskich, 1979 nr 12.

W. Pukniel, *Białystok w okresie PRL. Wybrane problemy*, „Studia i materiały do dziejów miasta Białegostoku”, t. IV, Białystok 1985, s. 191.

Rolnicy '89, „Przegląd Wiadomości Agencyjnych” [Region Mazowsze], 1989 nr 11.

Sadowski Andrzej, *Procesy ruralizacji. Ludność wiejska w mieście*, Kraków 1994.

Sadowski Andrzej, *Chłop w mieście, czyli mieszkańcy Białegostoku pod lupą badacza. Z socjologiem A. Sadowskim rozmawiała Ludmiła Chalecka-Połocka*, „Gazeta Współczesna” 1981 nr 6.

Sadowski Andrzej, *Różnice między miastem, a wsią*, „Gazeta Współczesna” 1981 nr 221.

Sadowski Andrzej, *Polska wieś dziś i jutro*, „Gazeta Współczesna” 1981 nr 177.

Sawicki Krzysztof, *„Solidarność na wsi*, „Biuletyn Informacyjny NSZZ „Solidarność”... 1981 nr 38.

Skaradziński Bohdan, *Odnowa po białostocku*, „Więź” 1981 nr 7-8.

Sopel Tadeusz, *Niezależny ruch chłopski „Solidarność” w Polsce południowo-wschodniej w latach 1980-1989. Dokumenty – wspomnienia – refleksje*, Przemyśl 2000.

Sychowicz Krzysztof, *NSZZ „Solidarność” 1980-1989, tom 5 Polska środkowo-wschodnia*, pod redakcją Łukasza Kamińskiego i Grzegorza Waligóry, Warszawa 2010.

Sztachelska Joanna, *Zamiast obietnic*, „Gazeta Współczesna” 1981 nr 212.

Tokarski Władysław, *Zjazd rolników w Brańsku*, „Biuletyn Informacyjny NSZZ „Solidarność” Region Białystok” 1989 nr 177.

Werpachowska Janina, *Spowiedź esbeka*, „Kurier Podlaski” 1992 nr 109.

Wołk Grzegorz, *Życiorys Jana Kułaja w Encyklopedii „Solidarność”*, www.encyklopedia-solidarnosci.pl

Wypowiedź Feliksa Gołębiowskiego, „Biuletyn Informacyjny MKZ NSZZ „Solidarność Białystok” 1981 nr 26.

Zagórska A., *Koronacja w Różanymstoku*, „Biuletyn Informacyjny MKZ NSZZ „Solidarność” Białystok” 1981, nr 32.

Ziółkowski Marek, *Przyczynek do rozważań o naszej tolerancji*, „Więź” 1989 nr 11-12.

Ziółkowski Marek, *Białoruska ścieżka do „Solidarność”*, „Solidarność”. Tygodnik Rolników, 1989 nr 6.

(zj), *Ziemniaki – kością niezgody*, „Gazeta Współczesna” 1981 nr 39.

(zj), *Chłopska sprawa*, „Gazeta Współczesna” 1981 nr 90.

A

Abramowicz Emilian 122
 Abramowicz Józef 32, 133, 135, 139, 140, 155, 157
 Ambrosiewicz Jan 185
 Andrzejewicz Mieczysław 154
 Aniśko Władysław 38
 Antoniuk Bogusław 32, 139
 Antoniuk Jakub 5, 10, 25, 26, 27, 28, 29, 32, 77, 78, 79, 80, 82, 104, 132
 Asanowicz Lila 38

B

Babinko Genowefa 153
 Backiel Franciszek 32, 127, 128, 139, 140
 Bagan Wacław 101
 Bagiński Mieczysław 34
 Bakun Józef 125
 Bakun Kazimierz 5, 10, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 80, 82, 100, 104, 105, 139, 153
 Balazs Artur 56, 60, 63, 65
 Banasiuk Marian 64
 Banaszkiewicz Bolesław 56, 63
 Bańkowski Henryk 49, 65, 134, 149, 158
 Barszcz Czesław 49
 Barszczewski A 70
 Bartnik Jerzy 122
 Bartnik Kazimierz 121
 Bartnicki Franciszek 59
 Bartoszcze Michał 60
 Bartoszewicz Jan 32, 100, 113, 115, 133, 134, 135, 136, 140, 154, 157, 158, 159
 Bartoszewicz Ryszard 100, 113
 Baumgart Piotr 57, 60, 61, 63
 Bazylewski Franciszek 149
 Beszta-Borowski Jan 7, 8, 10, 11, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 34, 36, 38, 39, 41, 43, 46, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 67, 68, 70, 71, 82, 103, 130, 131, 133, 135, 136, 138, 153, 158, 166, 172, 173, 174, 177, 178, 179, 185, 187, 191, 192
 Bielawiec Antoni 106
 Bielawiec Edward 105
 Bielawiec Józef 105, 106, 152
 Bielawski Wacław 100, 101
 Bień Adam 60
 Bieryło Kazimierz 94, 153
 Bil-Jaruzelski Eugeniusz 185

Błahuszewski Czesław 123, 125
 Błahuszewski Edward 125
 Błahuszewski Mieczysław 125
 Biskup Błazkiewicz Tadeusz 59
 Bobicz Edmund 101, 154
 Boboryko Wacław 154
 Bochenko Władysław 152
 Bogdan Zbigniew 59
 Boguski Dariusz 185
 Bogusz Czesław 32, 93, 94, 119, 136, 137, 139, 140, 152, 158, 159
 Bogusz Lucyna 102
 Bolesta Józef 55, 59
 Bolesta Kazimierz 55
 Baranowski Józef 151
 Borawski Czesław 151
 Borowski Franciszek 29
 Borowski Jan 155
 Borowski Michał 49, 130, 134, 135, 155, 158
 Borowski Tadeusz 185
 Borusewicz Bogdan 10
 Borzechowska Agnieszka 185
 Borys Jerzy 122
 Bruszczewski Tadeusz 153
 Buczyński Zygmunt 131, 150
 Bućko Antoni 93, 94, 151
 Bućko Henryk 49, 154, 157
 Budrowski Franciszek 38
 Bujnowska Teresa 185
 Bujwicki Bernard 160
 Bułkowski Czesław 153
 Burak Edward 101
 Burel Edmund 40, 191
 Burski Piotr 24, 191
 Bursztyniak Stanisław 121
 Busma Kazimierz 34
 Buzun Daniel 122
 Buzun Witold 49

C

Cat-Mackiewicz Stanisław 161
 Chalecka-Połocka Ludmiła 15
 Chamec Krzysztof 56
 Chamiuk Franciszek 100, 117, 156
 Chmielewski Jerzy 29
 Chodorowski Krzysztof 155
 Chojnowski Jan 34, 140
 Chojnowski Zygfryd 153
 Chorążyna Hanna 60

Choroszewski Bolesław 98
 Choroszewski Stanisław 98, 133, 154, 157
 Chroszucha Ireneusz 185
 Chwalibóg Andrzej 185
 Chwejko Włodzimierz 59
 Chyliński Stefan 121
 Chyży Zdzisław 134, 156, 157
 Cieszyński Władysław 122
 Cieśluk Jan 150
 Cimoch Józef 106
 Ciolek Stanisław 68, 192
 Citko Tadeusz 185
 Cywińska Ewa 43, 131
 Cywiński Tadeusz 32, 34, 140
 Czaczkowski Zygmunt 94, 95
 Czajkowski Zygmunt 95
 Czarniawski Tadeusz 136
 Czartoryski Tytus 60
 Czepe Roman 185
 Czerech Jan 120
 Czerniawski Eugeniusz 151
 Czołpiński Franciszek 100, 101
 Czykwin Eugeniusz 70
 Czykwin Mikołaj 39

D

Damulewicz Piotr 185
 Danilewicz Jerzy 39, 191
 Danilewicz Kazimierz 101
 Daniłko Tadeusz 134, 136, 151
 Daniłowicz Marek 56
 Dąbrowski Piotr 56, 63
 Dąbrowski Romuald 105
 Dąbrowski Tadeusz 49, 148
 Dec Antoni 121
 Dec Emil 120
 Dec Józef 151
 Dembowski Zenon 130, 152
 Derek Mirosław 25
 Dernowska Anna 43, 55, 130
 Dębowski Zbigniew 151
 Dębski Bogusław 185
 Dietl Jerzy 63
 Dobroński Adam 15, 191
 Dudzińska Stanisława 42
 Dunaj Czesław 155
 Dunaj Kazimierz 5, 24, 29, 31, 48, 49, 54, 82, 83, 191
 Dymko Zenon 153
 Dymper Bronisław 114
 Dziekoński Paweł 26, 32, 78, 79, 139, 140
 Dziemian Stanisław 103, 131, 133, 156, 157
 Dzienis Józef 156
 Dzierżko Henryk 32, 139

F

Falicki Zdzisław 185
 Falkowski Adolf 102
 Falkowski Zdzisław 25
 Ferościuk Stanisław 94
 Filiński Zygmunt 149
 Fomulczuk Marian 94
 Franckiewicz Bogusław 106
 Frasyniuk Władysław 10
 Frąckiel Stanisław 121
 Frączek Józef 56
 Friszke Andrzej 13, 191
 Fronc Henryk 96, 107

G

Gała Marian 62
 Garkowski Bogdan 131, 133, 135, 136, 153, 157, 158
 Garlej pułkownik 179
 Gawryło Marian 121
 Gejdel Teresa 153
 Giaro Bogusław 152
 Giro Józef 125
 Glomp Józef prymas 53, 57
 Głabocki Józef 185
 Głowacki Bronisław 155
 Głódź Antoni 151
 Głódź Sławoj Leszek ksiądz 38, 143
 Gnatowski Michał 17, 191
 Godlewska Jadwiga 59
 Godlewski Stanisław 128
 Gołębiecki Józef 96, 97, 149
 Gołębiowski Feliks 29, 30, 193
 Gościński Stanisław 185
 Grabala Jan 123, 124
 Grabowiecki Andrzej 155
 Grabowski Czesław 59
 Grabowski Grzegorz 121
 Grabowski Jan 98
 Grabowski Stanisław 121
 Gregorczyk Tadeusz 150
 Gregorczuk Władysław 155
 Grelecka Helena 49, 136, 137, 152, 158, 159
 Grodzki Jerzy 150
 Gromko Eugeniusz 115, 117,
 Gruszecki Mieczysław 101
 Gryja Tomasz 104, 105
 Gryko Tomasz 136, 152, 158
 Grynzel Leonard 38
 Gucwa Stanisław 24
 Gulbinowicz Henryk kardynał 37, 57, 190
 Gumieniak Walenty 121
 Guziejko Józef 122
 Gwiazda Andrzej 37, 57

H

Hajkowska Hanna 117
 Hajkowska Wanda 114, 130, 150
 Hajkowski Andrzej 115, 117
 Hanh Edmund 16
 Hapunik Mikołaj 23, 191
 Harasimowicz Olga 38
 Helski Stanisław 60
 Hermanowski Stanisław 152
 Hołubowski Marian 100, 101
 Horbaczewski Zbigniew 34, 140
 Horczak Witold 153
 Horodelski Walenty 52
 Horodeński Ryszard 17, 18, 191
 Horodeński Witold
 Hryniewicka Anna 59
 Hryniewicki Jan 11, 119, 120, 151
 Hryniewicz Henryk 152
 Hryń Daniel 121
 Hryń Eugeniusz 121
 Hryszko Wiesław 12

I

Ickiewicz Jerzy 185
 Ignar Stefan 24
 Iwanowski Antoni 107
 Iwańczuk Antoni 96
 Izdebski Hubert 13, 191

J

Jabłonowski Lucjan 130
 Jabłonowski Serafin 122
 Jabłonowski Tadeusz 122
 Jabłoński Edward 102, 103, 136, 156
 Jacewicz Mieczysław 124, 125, 133, 135, 157, 158
 Jackowski Ryszard 128, 156
 Jadczyk Zofia 22, 43, 191
 Jagielski Mieczysław 77
 Jakubowski Henryk 98
 Jamiołkowski Jerzy 110, 185
 Jamiatkowski Franciszek 94
 Jan Paweł II 38, 39, 44
 Janczaruk Jan 101
 Janisz Stanisław 25, 60
 Janowicz Bolesław 121
 Janowicz Józef 122
 Janowicz Sokrat 69
 Janowski Gabriel 26, 55, 56, 60, 63, 65, 67
 Janowski Włodzimierz 48, 191
 Januszewski Edward 98
 Jaruzelski Wojciech 10, 30, 33, 47, 54
 Jasiński Edward 130, 151
 Jasiński Józef 155
 Jastrzębiec Jerzy 49
 Jastrzębska Krystyna 11, 46, 191

Jaworowicz Lucjan 136
 Jaworowski Krzysztof 68, 72, 92, 185
 Jaworowski Lucjan 103, 156
 Jaworowski Marian 185
 Jedeluk Ryszard 59
 Jędruszek Władysław biskup 31
 Jodeczyk Jan 117
 Jodeczyk Janusz 115
 Józefiak Tadeusz 92
 Józwicki Tadeusz 106
 Jurczyk Marian 57
 Jurkiewicz Bolesław 59
 Jurkowski Edmund 119, 120, 122, 151
 Juszkiewicz Antoni 150

K

Kaczorowski Andrzej 11, 26, 28, 52, 53, 191, 192
 Kaczyński Leszek 153
 Kaczyński Stanisław 94, 136, 137, 155, 159
 Kaczyński Zdzisław 34
 Kakareko Kazimierz 120
 Kakareko Stanisław 121
 Kaliciński Andrzej 68, 70, 71, 185
 Kalinowski Józef 155
 Kalinowski Roman 105
 Kałusz Marian 42, 191
 Kamas Jerzy 56
 Kamiński Jan 67, 133, 136, 154, 157, 185
 Kamiński Łukasz 11, 24, 26, 29, 53, 192
 Kamiński Romuald 155
 Kamiński Wiesław 102, 103, 156
 Kandziora Stanisław 26, 79
 Karczeńska Barbara 155
 Karczewski Kazimierz 135, 155
 Karpiesiuk Franciszek 107
 Karwowski Jerzy 56
 Kasabula Władysław 150
 Kasjanowicz Hipolit 100, 101, 154
 Kasperkiewicz Zdzisław 34
 Kiczuk Józef 153
 Kiersnowski Jan 104, 105
 Kiersnowski Kazimierz 107
 Kierżonowski Jan 133, 135, 152, 157
 Kietliński Marek 59, 191
 Kiryluk Jan 39 134, 151, 157
 Kin Henryk 16, 21, 22, 23, 29, 33, 34, 41, 43, 44, 191
 Kisiel Henryk 22
 Kisiel Edward biskup 37, 38, 54, 190
 Kiszczał Czesław 183
 Klentak Janusz 185
 Klepacki Andrzej 185
 Klepacki Tadeusz 153
 Kleszczewska Marianna 61, 167, 174, 177

Klim Feliks 152
 Klimuszko Andrzej 115, 117, 150
 Klinger Michał 69, 185
 Klubowicz Jerzy 122
 Książ Bogusław 148
 Kobeszko Kazimierz 104
 Kolesnik Leszek 16, 24, 192
 Kolosa Krzysztof 119, 122
 Kołotko Edward 119, 122
 Kołowski Jan 60
 Komorowska Antonina 60
 Komosa Stanisław 49, 134, 136, 151
 Konarski Władysław 50
 Kondracki Jerzy 17, 191
 Konecko Władysław 92
 Konopka Kazimierz 7, 8, 171, 172, 173, 174, 176, 177, 183
 Konopko Henryk 150
 Konopko Stefan 106
 Kopanko Jan 116, 117
 Kopczewski Tadeusz 128
 Kopera Janusz 61
 Koper Roman 195
 Korecki Edward 185
 Korolczuk Stanisław 32, 139, 140
 Korzunowicz Wincenty 98
 Kosiński Roman 94, 95
 Kosiński Romuald 152
 Kostka Stanisław 34, 67, 131, 140, 185
 Kostrzewa Grzegorz 68
 Koszmaluk Stefan 134, 157
 Kościak Kazimierz 28
 Kotowska Helena -185
 Kotowski Czesław 115, 116
 Kowalewski Leonard 153
 Kowalewski Ryszard 152
 Kowalczyk Henryk 149
 Kowalczyk Tadeusz 61
 Kozakiewicz Eugeniusz 116
 Kozakiewicz Kazimierz 115, 117, 150
 Kozłowski Józef 107
 Kozłowski Roman 107
 Kozłowski Romuald 124, 125, 126
 Kozłowski Tadeusz 154
 Kozłowski Tomasz 11, 24, 26, 28, 29, 45, 53, 60, 192
 Krasieński Krzysztof 38
 Krasowski Henryk 103, 130, 156
 Krasowski Marek 123, 124, 125, 126
 Krasowski Tadeusz 110
 Kraszewski Zbigniew 150
 Krasowski Wincenty 110, 149
 Krawczuk Henryk 154
 Krawiel Stanisław 153
 Kropiwnicki Romuald 125

Krukowska Halina 185
 Kruszewski Konrad 185
 Krutul Piotr 67, 185
 Krutul Zbigniew 125
 Kryński Mieczysław 96
 Krzysztopik Piotr 115, 117
 Kucharewicz Antoni 107
 Kuczyński Waldemar 19, 192
 Kulikowski Józef 49
 Kulikowski Stefan 156
 Kulikowski Stanisław 127, 128
 Kulikowski Stefan 128
 Kułaj Jan 28, 30, 31, 33, 51, 193
 Kułak Henryk 115, 116
 Kunicki Tadeusz 108, 149
 Kupiec Stanisław 122
 Kuptel Bazyli 185
 Kurzyńska Roman 128
 Kusiba Marek 33, 192
 Kuźma Stanisław 100, 154
 Kwasowski Jan 68, 185, 192

L

Laskowski Walerian 150
 Laszuk Henryk 134, 155, 158
 Lebensztejn Lech 34, 131, 140, 185
 Legacki Franciszek 132
 Lenczewska Irena 128, 129, 156
 Lenczewski Mirosław 128
 Lenczewski Stanisław 127, 128, 156
 Leończak Zygmunt 107, 149
 Leopold Antoni 63
 Leszczyński Józef 102
 Leszczyński Marek 122
 Leszczyński Marian 185
 Leszczyński Tadeusz 29
 Leszczyński Wacław 122
 Leszuk Henryk 132
 Lewicka-Pezowicz Zofia 59
 Lewko Antoni 28, 31, 32, 67, 93, 95, 134, 135, 136, 139, 140, 152, 158
 Lewkowicz Wacław ksiądz 43, 132
 Ligowska Danuta 59
 Lipiec Edward 60, 63
 Lipski Janusz 155
 Lipski Zdzisław 34
 Lis Bogdan 28
 Litwińczuk Wiktor 133, 155, 157
 Lulewicz Edward 155

Ł

Łabentowicz Mariusz 33
 Ładny Mieczysław 23
 Łapińska Helena 59

Łapiński Tadeusz 32, 44, 131, 133, 135, 139, 140, 157, 158
 Łata Jan 61
 Lempicki Jan Janusz 43, 50, 55, 71, 96, 97, 133, 135, 136, 137, 144, 145, 146, 149, 153, 157, 158, 159
 Lempicki Tadeusz 108, 149
 Łęka Barbara 185
 Łętowski Andrzej 23
 Łoniewski Bogusław 106
 Łuczaj Władysław 102, 103, 156
 Łuka Wiesław 39, 192
 Łukasiewicz Kazimierz 151
 Łukaszewicz Edward 115, 117, 150
 Łukaszewicz Kazimierz 119, 120
 Łukaszewicz Ryszard 117
 Łukowska Anna 42, 192
 Łuksza Grzegorz 59
 Łuksza Michał 59
 Łupiński Henryk 185
 Łupiński Józef 135
 Łupiński Jerzy 153
 Łupiński Romuald 25
 Łupiński Tadeusz 52, 53
 Łupiński Waldemar 25
 Łupiński Wincenty 133, 153, 157
 Łupiński Władysław 185

M

Macharski Franciszek kardynał 38
 Maciejuk Hieronim 94
 Maksym Wiesław 52
 Malewicz Aleksander 124
 Malewicz Tomasz 67, 192
 Malinowska Krystyna 49, 130, 136, 137, 159
 Malinowski Czesław 151
 Malinowski Józef 128
 Malinowski Roman 30
 Malinowski Stanisław 107
 Maliszewski Henryk 127, 128, 156
 Maliszewski Mieczysław 185
 Małecki Edward 60, 63
 Mancewicz Kazimierz 115, 116, 117, 133, 135, 150, 157, 158
 Mancewicz Mieczysław 114
 Mańoś Anna 133, 136, 137, 155, 157, 159
 Mantoifel Jan 61
 Marcinkowski Józef 60
 Marchel Bogusław 133, 135, 136, 155, 157, 158
 Marczuk Maria 39
 Marczuk Stanisław 43, 44, 56, 63, 68, 69, 130, 131, 185
 Markiewicz Józef 133, 149, 157
 Martyniuk Bogdan 70

Masłowiecki Tadeusz 32
 Masłowski Piotr 98
 Masłowski Wacław 115, 117
 Matys Edward 125
 Mazowiecki Tadeusz 72, 73
 Michalis Tadeusz 59
 Michalkiewicz Roman 60
 Michnik Adam 71
 Michnowicz Romuald 125
 Miedziałowski Witold 100
 Mierzwińska Lucyna 93
 Mierzwiński Edmund 28, 32, 82, 93, 94, 139, 140
 Milewski Kazimierz 134, 136, 155, 158
 Milewski Michał 130
 Miltko Jerzy 155
 Mironowicz Eugeniusz 69, 192
 Miziołek Władysław biskup 53
 Młodzianowski Jan 102, 103, 107, 135, 156
 Moczulski Tadeusz 151
 Morawiecki Kornel 52
 Motel Bogusław 133, 150, 157
 Mozolewski Józef 11
 Mróz Józef 155
 Mróz Marian 119, 122
 Mucha Paweł 60
 Muciuk Jan 100
 Muszyński Jerzy 68, 185
 Myczka Eugeniusz 60

N

Nachilo Jerzy 63, 71, 192
 Nalesieński Eugeniusz 152
 Nawrocki Tadeusz 60, 63
 Nicyporuk Sergiusz 70
 Nieciński W 17, 191
 Nielipiński Witold 151
 Niemotko Józef 119, 120, 134, 151
 Niemyjski Antoni 107, 149
 Niemyjski Kazimierz 61, 64, 65, 70, 71, 167, 174, 177, 185
 Niemyjski Zbigniew 55
 Niemyjski Zygmunt 107
 Nieporowski Jerzy 18, 192
 Nieroda Stanisław 107
 Nieścier Jan 151
 Nieścior Wacław 107
 Nieścior Wiesław 107
 Niewiarowski Mieczysław 149
 Niewiński Jan 103, 156
 Niewiński Mieczysław 103
 Nikita Antoni 121
 Nowacki Wieńczysław 60, 61
 Nowik Marian 101, 154

O

Ogił Walenty 100
 Ogrodnik Bernard 93, 94
 Ogrodnik Henryk 94
 Okołów Czesław 186
 Oksimowicz Jan 102
 Okuła Mieczysław 128
 Okuła Wiesław 127
 Olaszek Jan 11, 24, 29, 53, 56, 60, 63
 Olchanowski Rajmund 113
 Olechno Jan 105
 Olszański Stanisław 61
 Olszewska Krystyna 43, 102, 103, 130, 156
 Olszewski Józef 133, 149, 157
 Ołtarzewski Jerzy 96
 Onisko Michał 29, 32, 49, 155
 Onisko Stanisław 186
 Orzechowski Adam 92
 Osada Danuta 59
 Osmólski Grzegorz 55
 Ostatek Zdzisław 25
 Ostrowski Grzegorz 61
 Oszczepiński Piotr 121
 Ozorowski Edward biskup 38

P

Paczkowski Andrzej 186
 Paliński Krzysztof 186
 Pankiewicz Ewa 186
 Pańko Walerian 63
 Paszko Mieczysław 121
 Paszko Stanisław 119
 Paszko Władysław 120
 Pawłowski Grzegorz 153
 Pelka Ludwik 60, 61
 Pelkowski Wojciech ksiądz 118
 Perkowski Jan 153
 Peter W 15, 192
 Piątkowski Piotr 122
 Pieciul Zygmunt 126, 151
 Piekart Waldemar 186
 Piekut Józef 52, 53
 Pietkiewicz Michał 38
 Pietrzycki Edward 105
 Pilis Eugeniusz 127, 134, 136, 156, 158
 Piłsudski Józef 56
 Piotrowski Stanisław 107
 Piwnik Jan 70
 Pogorzelski Stanisław 21, 33, 34, 186, 191
 Polak Stanisław 156
 Pomianowska Wanda 56
 Popieluszko Jerzy ksiądz 56, 59, 69
 Popławski Witold 120
 Poterek Jan 61
 Potocki Cezary ksiądz 37

Poźniak Józef 101
 Prokop Władysław 122
 Pruszyński Eugeniusz 107, 149
 Pruszyński Józef 156
 Prutis Stanisław 29, 30, 32, 186
 Prytuł Antoni 155
 Puchalski Stanisław 50, 65, 71, 55, 107
 Puchalski Stefan 149
 Puciłowski Zdzisław 123, 125, 126, 151, 156
 Pukniel W 14, 17, 191
 Putra Krzysztof 68, 71, 186
 Puza Antoni 152

R

Rabiczko Stanisław ksiądz 100
 Raciborski Stanisław 131, 133, 137, 149, 157
 Raczo Fryderyk 121
 Radkiewicz Stanisław 134, 151, 157
 Radziszewski Tomasz 151
 Rakowicz Witold 127, 128
 Rawicz Witold 156
 Rećko Aleksander 154
 Rećko Czesław 121
 Rećko Józef 154
 Rećko Wiesław 121
 Redliński Antoni 152
 Rogalewski Sylwester 49
 Rogalewski Walenty 152
 Rogalewski Wincenty 136
 Roglaski Czesław 155
 Rogoziński Wincenty 150
 Rojs Stanisław 121
 Rokicki Zbigniew 63
 Romańczuk Adolf ksiądz 31
 Romańczuk Stanisław 107
 Rosiński Kazimierz 186
 Roslan Tadeusz 34, 140
 Roszkowski Tadeusz 52, 53, 61, 154, 167, 174, 177
 Roszkowski Władysław 105
 Rożek Janusz 60
 Ruciński Henryk 186
 Rudź Wacław 133, 153, 157
 Rulewski Jan 10, 33
 Runakowicz Paweł 98
 Ruszyński Józef 103
 Rybaczuk Antoni 107
 Rybakiewicz Leopold 49
 Rynkiewicz Franciszek 94
 Rynkowski Aleksander 152
 Rysiejko Czesław 101
 Rysiejko Edward 101
 Rzepecki Jan 121
 Rzepecki Piotr 119
 Rzepnicki Tadeusz 155

Rzędzian Sławomir 128, 129

S

Sadłowski Czesław ksiądz 25, 27
 Sadowski Andrzej 15, 21, 192
 Sak Jan 121
 Sakowicz Bogusław 128
 Sakowicz Franciszek 150
 Samborski Józef 122
 Sarnacki Eugeniusz 107
 Sasiński Kazimierz 96
 Sawa [Michał Hrycuniak] biskup 70
 Sawa Wacław 154
 Sawicki Antoni 149
 Sawicki Krzysztof 40, 192
 Sic Walenty 93
 Siemianowski Jan 49
 Siemieńczuk Józef 153
 Siemieńczyk Leon 49
 Sienkiewicz Antoni 107
 Sienkiewicz Stanisław 123, 124, 125, 126, 151
 Sikorski Henryk 128
 Sikorski Jan 114, 115
 Sikorski Wojciech 32, 41, 49, 52, 53, 83, 127, 131, 133, 134, 135, 136, 139, 140, 150, 158, 159
 Sinilo Marek 50, 55, 135, 152, 158
 Sitowicz Karol 127, 128, 129
 Siwicki Czesław
 Skaradziński Bohdan 14, 192
 Skędzielewski Jan 92
 Skibicki Stanisław 155
 Skórski Edward 120
 Skreczko Krystyna 122
 Skrzeczko Józef 102, 103, 133, 156, 157
 Sławiński Leszek 69
 Smerkieta Stefan 149
 Sobecki Jan 116
 Sobolewska Celina 59
 Sochoń Andrzej 43, 130, 144, 145, 146, 150, 158
 Sochoń Zdzisław 186
 Sokołowski Jerzy 52
 Sokółski Bolesław 134, 152, 157
 Sokół Marian 127, 128
 Sokół Władysław 118
 Sokół Zenon 150
 Sopek Zenon 107
 Sopel Tadeusz 10, 25, 61, 192
 Sprycha Zygmunt 22, 23
 Srocki Stanisław 186
 Stanic Leokadia 103
 Stanisławczyk Eugeniusz 116, 117, 150

Stankiewicz Dionizy 65, 119, 120, 134, 151, 157

Stankiewicz Edward 121
 Stankiewicz Henryk 114, 115, 116, 117, 150
 Stankiewicz Jan 119, 120, 151
 Stankiewicz Stanisław 105, 121
 Stankiewicz Tadeusz 120
 Stankiewicz Wacław 120
 Starosta Zygmunt 49, 133, 152, 157
 Stasiuk Kazimierz 151
 Stasiak Wiktor 56
 Stawecki Eugeniusz 150
 Stawecki Leopold 59, 186
 Staworko Jan 117
 Staworko Jerzy 115
 Stelmachowski Andrzej 29, 53, 56, 60, 63, 68, 70, 71, 72, 186
 Stempowski Walenty 92
 Stępnik Janusz 61
 Stępnik Maria 60
 Stodulko Witold 49
 Stolarski Antoni 11
 Strzelecki Eugeniusz 32, 139
 Stypułkowska – Wiszowata Dorota 38
 Suchocki Józef 34
 Suchodoła Jan 70
 Suchora Henryk 61
 Suchowolec Stanisław ksiądz 61
 Sulik Piotr 113
 Surowiec Mirosław 7
 Sychowicz Krzysztof 26, 41, 192
 Sylwestrak Romuald 107
 Sypytkowska Ewa 64
 Sypytkowski Adam 186
 Szafranec Jan 186
 Szaliński Piotr 38
 Szamański Józef 154
 Szczepański Eugeniusz 122
 Szczepański Jerzy 121
 Szczesiul Władysław 154
 Szepietowski Leszek 55, 96, 149
 Szewczyk Piotr 61
 Szkiłdź Marian 155
 Szkutnik Janusz 60, 61
 Szmurło Jan 149
 Szoka Józef 153
 Szóstko Adam 61, 64, 67, 167, 174, 177, 186
 Sztachelska Joanna 43, 192
 Stachowicz Ewa 173, 175, 176
 Szubda Antoni 155
 Szyluk Ignacy 130, 153
 Szymanderski Jacek 63
 Szymański Józef 49, 133, 157
 Szymański Lech 32, 49, 134, 139, 154
 Szymul Stanisław 100

Ś

Ślarzyński Julian 44, 49, 62, 64, 175
 Śliżewski Wacław 123, 125
 Ślisz Józef 56, 57, 6, 63, 65
 Śliwowski Mieczysław 94
 Średziński Krzysztof 61, 167, 174, 177
 Świerzbiniński Antoni 153
 Świerzbiniński Kazimierz 99,
 Święcicka K 16, 191
 Święcicki Jerzy 133, 135, 152, 157, 158
 Świtaj Zenon 49

T

Tarasiuk Tadeusz 156
 Tekień Antoni 153
 Teliga Józef 52, 6
 Timofiejczuk Władysław 94
 Tokarczuk Antoni 63
 Tokarczuk Ignacy biskup 53
 Tokarski Władysław 11, 59, 72, 149, 192
 Toczydłowski Stanisław 114, 115, 116, 117,
 133, 150, 157
 Tołoczko Tadeusz 130, 136, 153, 158
 Tomaszuk Stanisław 186
 Topczewski Henryk 32, 102, 135, 156, 157
 Trembaczowski Emanuel 186
 Truchanowicz Ryszard 115, 116, 117, 150
 Truskolaski Tadeusz 130, 136, 153
 Trzęsicki Kazimierz 186
 Trypuć Tadeusz 49, 127, 133, 135, 156, 157,
 158
 Turski Robert 61
 Twarowski Stefan 151
 Twarowski Zdzisław 108, 149
 Tworkowski Franciszek 102
 Tyszkiewicz Robert 186

U

Ulikowski Tadeusz 64
 Ullman Jerzy 186
 Usakiewicz Aleksander 186

W

Walentynowicz Anna 10
 Waligóra Grzegorz 11, 24, 26, 29, 53, 192
 Waluda Andrzej 186
 Wałęsa Lech 10, 28, 31, 37, 57, 65, 67, 68,
 186
 Wardziński Mieczysław 60
 Warmiak Krzysztof 72
 Warpechowski Czesław 102, 103
 Wasilewski Krzysztof 59
 Waszkiewicz Fryderyk 106
 Wąż Wincenty 96, 97, 107, 110, 131, 136,
 149, 158

Wenclik Witold 34, 140
 Weratowski Mieczysław 94
 Werpachowski Czesław 156
 Werpachowska Janina 48, 193
 Wiak Marian 60
 Wicko Antoni 155
 Wilczewski Franciszek ksiądz 56
 Wilczewski Zygmunt 128
 Wilczko Bolesław 121
 Wilczko Wacław 121
 Wilk Roman 186
 Winiarski Janusz 60
 Wiński Zdzisław 102
 Wińsko Kazimierz 154
 Wirkowska Janina 113, 115, 116
 Wirkowski Józef 155
 Wiszowaty Władysław 153
 Wiśniewski Władysław 96, 107
 Witos Wincenty 55
 Wklekliński Józef 60
 Włodkowski Kazimierz 49, 104, 133, 154,
 157
 Wojciechowski Stanisław 121
 Wojkowska Wanda 115
 Wojtach Edward 121
 Wojtach Jan 120
 Wojtaszczyk Karol 56
 Wolfram Krzysztof 186
 Wołk Grzegorz 31, 193
 Woroszyło Wojciech 104, 105, 153
 Woźny Walenty 107, 110, 112, 150
 Wróblewska Małgorzata 59
 Wróblewski Piotr 154
 Wyrobisz Andrzej 186
 Wysocka Jadwiga 154
 Wysocki Wacław 113, 115, 117, 150
 Wyszowski Józef 26, 79
 Wyszowski Tomasz 103, 156
 Wyszynski Stefan prymas 28, 33, 37, 38, 55,
 59, 93, 173, 180

Z

Zabielski Andrzej 119, 122
 Zabłudowski Jan 96, 133, 136, 157
 Zagórska Anna 38, 193
 Zajko Bolesław 121
 Zajko Jerzy 121
 Zajkowski Józef 156
 Zalewska Krystyna 140
 Zalewski Tadeusz 110, 150
 Zambrzycki Jan 186
 Zarachowicz Franciszek 153
 Zarzecki Czesław 152
 Zawadzki Czesław 152
 Zawodziński Stefan 49

Ż

Żabowski Wincenty 96
 Żakowicz Antoni 156
 Żdanuk Jan 116, 117
 Żero Czesław 59
 Żołyński Mieczysław 149
 Żmuda Maria 101
 Żmujdzin Marek 67, 186
 Żuk Józef 100, 101
 Żukowski Jan 131, 136, 154, 158
 Żukowski Stanisław 110

Wykaz ważniejszych skrótów

AAB	–	Archiwum Archidiecezjalne w Białymstoku
AGD	–	artykuły gospodarstwa domowego
AIPN Bi	–	Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Białymstoku
AK	–	Armia Krajowa
AMB	–	Akademia Medyczna w Białymstoku
APB	–	Archiwum Państwowe w Białymstoku
BSRR	–	Białoruska Socjalistyczna Republika Radziecka
BTSK	–	Białoruskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne
BZGraf	–	Białostockie Zakłady Graficzne
CZKiOR	–	Centralny Związek Kółek i Organizacji Rolniczych
Dz. U.	–	„Dziennik Ustaw”
FJN	–	Front Jedności Narodu
FRR	–	Fundusz Rozwoju Rolnictwa
FUW	–	Filia Uniwersytetu Warszawskiego
GKZ	–	Gminny Komitet Założycielski
gm.	–	gmina
GS	–	Gminna Spółdzielnia
GUS	–	Główny Urząd Statystyczny
GZKiOR	–	Gminny Zarząd Kółek i Organizacji Rolniczych
ha	–	hektar
KC	–	Komitet Centralny
KG	–	Komitet Gminny
KKP	–	Krajowa Komisja Porozumiewawcza
KMG	–	Komitet Miejsko-Gminny
KO	–	Komitet Obywatelski
KOK	–	Komitet Obrony Kraju
KPA	–	Kodeks Postępowania Administracyjnego
KW	–	Komitet Wojewódzki
MKZ NSZZ „Solidarność	–	Międzyzakładowy Komitet Założycielski NSZZ „Solidarność”
MO	–	Milicja Obywatelska
MSW	–	Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
NK ZSL	–	Naczelny Komitet Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego
NRL	–	Niezależny Ruch Ludowy
NSZZ	–	Niezależny Samorządny Związek Zawodowy
NSZZ RI	–	Niezależny Samorządny Związek Zawodowy Rolników Indywidualnych
OKOR	–	Ogólnopolski Komitet Obrony Rolników
MO	–	Milicja Obywatelska
OKZ	–	Ogólnopolski Komitet Założycielski
PB	–	Politechnika Białostocka
PGR	–	Państwowe Gospodarstwo Rolne
PRL	–	Polska Rzeczpospolita Ludowa
PRON	–	Patriotyczny Ruch Ocalenia Narodowego
PZPR	–	Polska Zjednoczona Partia Robotnicza
PZU	–	Powszechny Zakład Ubezpieczeń
q	–	kwintal
RKW	–	Regionalna Komisja Wykonawcza
ROPP	–	Regionalne Ośrodki Pracy Partyjnej

ROŚNIC	—	Ruch Obrony Świadomości Narodowej i Chrześcijaństwa
RSP	—	Rolnicze Spółdzielnie Produkcyjne
RUSW	—	Rejonowy Urząd Spraw Wewnętrznych
RW RI	—	Rada Wojewódzka Rolników Indywidualnych
SD	—	Stronnictwo Demokratyczne
SKR	—	Spółdzielnia Kółek Rolniczych
TASS	—	Centralna Agencja Prasowa Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich
TKK	—	Terenowa Komisja Koordynacyjna
TKRR	—	Tymczasowa Krajowa Rada Rolników
TW	—	tajny współpracownik
UWB	—	Urząd Wojewódzki Białostocki
UW w B	—	Urząd Wojewódzki w Białymstoku
WKU	—	Wojskowa Komisja Uzupełnień
WKZ	—	Wojewódzki Komitet Założycielski
woj.	—	województwo
WRON	—	Wojskowa Rada Ocalenia Narodowego
WSA	—	Wojewódzki Sąd Administracyjny
WUSW	—	Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych
WZKiOR	—	Wojewódzki Związek Kółek i Organizacji Rolniczych
ZMW	—	Związek Młodzieży Wiejskiej
ZOMO	—	Zmechanizowane Odwoły Milicji Obywatelskiej
ZR	—	Zarząd Regionu
ZSL	—	Zjednoczone Stronnictwo Ludowe
ZSMP	—	Związek Socjalistycznej Młodzieży Polskiej
ZSRR	—	Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich

PROTOKOŁ Nr. 1.

z zebrania organizacyjnego Wojewódzkiego Komitetu Założycielskiego Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego Rolników na teren województwa białostockiego, zwołanego z inicjatywy viceprezesa Komitetu Głównego Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego Rolników - Jakuba Antoniuka, odbytego w jego mieszkaniu we wsi Dobrzyńskie Dużym koło Białegostoku w dniu 21 września 1980 r. Zagaik obrady i przewodniczył o godzinie 10 Jakub Antoniuk. Protokółował Paweł Dziekoński. Przewodniczący witając przybyłych w liczbie 11 z terenów byłych powiatów: białostockiego, monieckiego i sokólskiego tak byłych działaczy ludowych jak i obecnych działaczy wiejskich, przedstawił im proponowany przez siebie porządek zebrania w porządku następującym:

- 1/. Zagajenie.
- 2/. Omówienie aktualnej sytuacji w kraju na odcinku społecznym i gospodarczym.
- 3/. Dyskusja.
- 4/. Powołanie Wojewódzkiego Komitetu Organizacyjnego Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego Rolników.
- 5/. wolne wnioski.

Wobec braku zastrzeżeń co do proponowanego porządku zebrania, przewodniczący poinformował zebranych o głównych powodach i przebiegu żywiłowego strajku robotników w całej Polsce w miesiącach lipca, sierpnia i wrześniu b.r. informując iż w wyniku podpisanego w dn. 31 sierpnia b.r. porozumienia pomiędzy Rządem PRL a MKS. w Gdańsku, stosownie do pkt. 3 protokołu tegoż porozumienia w oparciu o ratyfikowaną i przez Polskę konwencję Międzynarodowej Organizacji Pracy nr. 87 mówiącej o wolności związkowej i o ochronie praw związkowych oraz nr. 98 o prawie organizowania się również w oparciu o obowiązującą w Polsce Konstytucję, organizowane są obecnie w całym kraju niezależne związki zawodowe ludzi pracy, w wyniku czego w dniu 7 września powołany został do życia w Warszawie Główny Komitet Organizacyjny Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego Rolników w skład którego weszli znani działacze społeczni z całego kraju, w tym i przedstawiciel Białostoczczyzny w osobie jego - Jakuba Antoniuka na stanowisku jednego z viceprezów. Podając powyższe do wiadomości przewodniczący poinformował iż stosownie do nałożonego na siebie obowiązku zaprosił do siebie na dzień dzisiejszy większą ilość znanych sobie tak weteranów ruchu ludowego jak i wiejskich działaczy społecznych w celu powołania i na Białostoczczyźnie wojewódzkiego Komitetu Organizacyjnego Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego Rolników, z nieobecności których wnosi iż żadnemu z nich chyba nie doręczono wezwań. W dyskusji większość obecnych wypowiedziała się za natychmiastowym powołaniem do życia Wojewódzkiego Komitetu Organizacyjnego Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego Rolników, deklarując swój udział w jego działalności na przyjętym przez siebie lub też powierzonym mu stanowisku. W rezultacie w skład Wojewódzkiego Komitetu Organizacyjnego Niezależnego Związku Zawodowego Rolników weszli:

Jakub Antoniuk jako prezes.
Józef Wyszowski ze wsi Konopczyn koło Moniek i Kazimierz Bałun ze wsi Starowlany koło Sokółki jako viceprezesi.
Paweł Dziekoński jako sekretarz.

Stanisław Kandziara ze wsi Letniki - członek Komitetu. Dziękując zebranych za przybycie jak też za powierzenie mu obowiązku prezesa przewodniczący zebrania poinformował zebranych iż w tej chwili w Warszawie odbywa się właśnie posiedzenie Głównego Komitetu Organizacyjnego Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego Rolników.

Szanowny Kolego!

Działając w oparciu o tekst protokołu porozumienia zawartego w Gąsku, w dniu 31 sierpnia 1980r. pomiędzy Międzyzakładowym Komitetem Strajkowym i Komisją rządową z wicepremierem Mieczysławem Jagielskim na czele, edeśnie powołania w Polsce samorządnych związków zawodowych kilku dziesięcioosobową grupą działaczy ludowych z terenu całej Polski, zebrana w dniu 7 września b.r. w Warszawie, powołała do życia Główny Komitet Niezależnego Związku Zawodowego Rolników, w skład którego weszli i przedstawiciele z terenu województwa białostockiego.

W związku z powyższym, zwracam się do Was, z prośbą o przybycie do mnie - do Debrzynie Dużej, w dniu 21 września b.r. w godzinach przedpołudniowych, w celu wspólnego rozważenia wynikłej sytuacji i ew. możliwości powołania i na terenie Białostockim wojewódzkiej lub nawet może i obejmującej swoją działalnością cały teren północno - wschodnich połaci Ziemi Polski, Niezależnego Związku Zawodowego Rolników. -

Debrzynie Dużej, dnia 10 września 1980 roku.

Jakub Antoniuk

(- Jakub Antoniuk)

wiceprezesa Głównego Komitetu Niezależnego Związku Zawodowego Rolników.

BRACIA GŁOPI - ROLNICY!

Witajcie w naszej ksi poutaranie Komitet Założycielski "Solidarności Wiejska".
Struktura organizacyjna: Koło liczące najmniej 10 członków, którymi mogą być: rolnicy i ich żony, doradcy dzieci, renciści, emeryci, pracownicy PGR, SKR, Spółek. Produkcyjne, uczniowie i nauczyciele. Statut jest już opracowany. Instancje zwierzchnie:
• Koło, Prezydium Gminy, Region i najwyższy organ z siedzibą w Warszawie. Planowa rejestracja w dniu 30. XI. 80 u Sądzie Najwyższym w Warszawie - ul. Opatowska. Preseum tymczasowym, na danej wsi, białostockie jest p. Jakub Antoniuk z Dobryniowa - Dwiego k/ Krynicy. Dodatkowe informacje otrzymacie w Łapach ul. Nowości 28a m. 18. 16. XI. było uroczyste poświęcenie standardu "Solidarności Wiejska" u prostej Katedry w Opatowie. Później Opiekunowie Szary: w Częstochowie, Warszawie 16. XII. 80 (aula Politech. Warsz.) i w dniu 18. XII. we Wrocławiu.
"Solidarności Wiejska" będzie bronić naszych żywotnych interesów w Gminie, województwie i Ministerstwie i Republiki PRL. Organizacja jest apolityczna.

cytat z Ewangelii św. Jana rozdz. XVIII. 21 "Pater et Omnes unum sint"

Aby wszyscy byli jedno, jako ty i Ojciec we mnie a ja w tobie; aby i oni jedno byli aby świat uniemył, żeś ty mnie posłał.

"Solidarności Wiejska"

SOLIDARNOŚĆ

NR 3

PISMO NIEZALEŻNEGO SAMORZĄDNEGO ZWIĄZKU ZAWODOWEGO ROLNIKÓW

WIEJSKA

LUTY 1981

Działające od lata 1978 roku Komitety Samochrony Chłopskiej Ziemi Grójeckiej, Rzeszowskiej oraz Tymczasowy Komitet Niezależnego Związku Zawodowego Rolników od 2-ech lat broniły interesów wsi i rolników indywidualnych. Wydawały te środowiska swoje gazety: Biuletyn Zbrozsy Dużej, Płacówkę, Rolnika Niezależnego, wieś Rzeszowską. Organizowały protestacyjną strajki rolne. W Zbrozsy Dużej utworzyły Uniwersytet Ludowy, obroniły wiele indywidualnych spraw interwencyjnych. Wywalczyły i rozwiązały różne lokalne problemy jak: drogi, sklepy, szkoły, odlogowane grunty, pomoc dla biednych rodzin itp. Środowiska te wraz z innymi ośrodkami niezależnych działań chłopskich bezpośrednio po strajkach sierpniowych i wywalczonej w Gdańsku porozumieniu utworzyły Komitet Założycielski Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego Rolników "Solidarność Wiejska". Od samego początku Komitet nasz spotkał się z ogromną przychylnością "Solidarności". W jednym momencie składaliśmy nasz statut. Gdy 24 września w imieniu "Solidarności" składał statut do rejestracji Lech Wałęsa, obok niego w imieniu "Solidarności Wiejskiej" czynił to samo Zdzisław Ostatek. Dnia 22 października na pierwszej naszej rozprawie rejestracyjnej była obecna delegacja "Solidarności" - Lech Wałęsa, Anna Walentynowicz, Andrzej Gwiazda, Ryszard Kalinowski, Alina Pinkowska i inni. Sąd Wojewódzki w Warszawie rejestrujący Związki Zawodowe stanął na stanowisku, że rolnicy indywidualni nie mają prawa tworzenia związku zawodowego, gdyż nie są oni pracodawcami ani pracownikami. Z uwagi na prawo międzynarodowe, które Polska podpisując przyjęła jako wewnętrzne prawo polskie, a które wyraźnie mówi, że każdy ma prawo tworzyć związki zawodowe, Komitet Założycielski odwołał się od tej decyzji do Sądu Najwyższego. Na rozprawie dnia 30 grudnia nasz pełnomocnik mecenas Stanisław Szczuka przedstawił konwencję 141 Międzynarodowej Organizacji Pracy, która w art. 2 mówi, że wolność związkową mają obok pracowników najemnych i pracodawców również "osoby, pracujące na własny rachunek np. farmerzy, dzierżawcy i mali właściciele prowadzący gospodarstwa". W takiej sytuacji Sąd Najwyższy nie mógł nas odrzucić odroczył bezterminowo następne posiedzenie i jednoznacznie decyzję. Przed Komitetem Założycielskim i przed całym Związkiem stoi tylko jedno zadanie: organizować się, organizować, organizować. Rolnicy indywidualni w całym kraju podjęli ideę niezależnego ruchu i samorządnej organizacji. Do połowy stycznia jest już nas co najmniej milion członków Związku. Ogromna szkoda, że władze polityczne kraju nie chcą zobaczyć, że rolnicy indywidualni to warstwa stabilizująca, to warstwa, która zawsze stara się postępować zgodnie z prawem, warstwa, która produkuje pomimo ogromnych braków środków produkcji i przy minimalnych zyskach. Ta warstwa, organizuje się obecnie w naszym związku - nikogo nie atakujemy - ani Rządu, ani PZPR, ani ZSL. My chcemy tylko wywalczyć prawo do gospodarowania na roli, prawo do życia na wsi, prawo do godziwych warunków życia i pracy. Tu idzie o całe państwo, o cały naród - albo będziemy mieli co jeść, albo nas nie będzie. 25 lat powojennej historii udowodniło niezbicie, że tylko rolnicy indywidualni gospodarują ekonomicznie, bez państwowych dopłat, bez

- 2 -

pompowania z budżetu narodowego. Dział trzeba to uznać właśnie, dać rolnikom indywidualnym sprzęt i możliwości samoorganizowania, a chleb i coś do chleba będzie w dostatecznej ilości. ZSL, który w tej chwili gwałtownie atakuje nasz związek musi zrozumieć, że my nie chcemy być chłopską partią polityczną. Pracownicy kółek rolniczych muszą zobaczyć prawdę, że my kółek nie rozbijamy a jeszcze je zakładamy, ale nie jako reprezentację zawodową rolników, ale jako pion usług rolniczych - nikogo pracy pozbawiać nie chcemy, ale kółka muszą służyć rolnikom, a nie rolnicy kółkom, dlatego przyjmujemy stary statut kółka rolniczego sprzed 1972 roku, zanim kółka weszły do SKR.

Rolnicy indywidualni organizują się w "Solidarności Wiejskiej". Już około milion osób zaufało Komitetowi Założycielskiemu, w którym są od lat znani z obrony chłopskiej gospodarki rodzinnej: Zdzisław Ostatek z Grójca, Janusz Rożek z Kolonii Górnej na Lubelszczyźnie, Jan Kozłowski z Chwałowic-Popowic w Tarnobrzoku, Jakub Antoniuk z Dobrzyńskiem Dużym w Białostockim, Maria Szczygielska z Olszyny Wielkiej w Wałbrzyskim, Mirosław Macierzyński ze Zbrozsy Dużej, Kazimierz Prykiel z Lisowa w Radowskim, Jan Dołęgowski z Przywóru Dużych w Siedleckim i inni. Wszyscy oni byli przez lata prześladowani za swą nieugiętą wolę naprawy polskiego rolnictwa, a dziś stanowią gwarancję uczciwości związku i jego niezależności od wszelkiej polityki. Pięć tysięcy zjazd delegatów "Solidarności Wiejskiej", który odbył się dnia 14 grudnia 1980 r. w auli głównej Politechniki Warszawskiej był wyrazem zaufania do Komitetu Założycielskiego i aprobatę jego linii postępowania. Na tym zjeździe głosili ks. Czesław Sadołowski ze Zbrozsy Dużej, Andrzej Gwiazda wiceprzewodniczący Krajowej Komisji Porozumiewawczej "Solidarności" oraz dr Stanisław Siemion doradca Ministra Rolnictwa. Zjazd ten między innymi dokumentami przyjęł następującą uchwałę:

UCHWAŁA

I-go Ogólnopolskiego Zjazdu Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego Rolników "Solidarność Wiejska".

Zjazd uznaje, że celem Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego Rolników "Solidarność Wiejska" jest obrona interesów rodzinnej gospodarki rolnej, a przez nią - walka o rozkwit rolnictwa w naszej ojczyźnie.

Będziemy zabiegać o:

- obronę godności i praw rolnika i jego rodziny;
- zagwarantowanie indywidualnej własności ziemi oraz swobody jej sprzedaży i nabywania;
- upelnorolnienie gospodarki rodzinnej poprzez politykę kredytów i wszechstronnej pomocy tym, którzy chcą zwiększyć swoje gospodarstwa;
- zrównanie praw indywidualnej gospodarki rolnej z pozostałymi sektorami rolnictwa;
- stworzenie warunków rozwoju działalności naszego związku zawodowego, jego samorządu wiejskiego.

Z wszystkimi, którzy ten program realizują - współpracujemy i współpracować będziemy.

Za Komitet Założycielski
Niezależnego Samorządnego Związku
Zawodowego Rolników
"Solidarność Wiejska"
Prezes Związku: /-/ Zdzisław Ostatek

Protokół

2) [Zjazdu Niezależnego Samorządnego Związku Leśniczego
Politechniki Indywidualnych „Solidarności” Regionu Białostockiego
zobowiązany w dniu 03 maja 1981 roku w Łapach.

Zjazd rozpoczął o godzinie 11⁰⁰ w siedzibie domu
„Kolejów” w Łapach.

Na zjazd przybyło około 100 osób, przede wszystkim młodzi
leśnicy, którzy w latach 70 i 80.

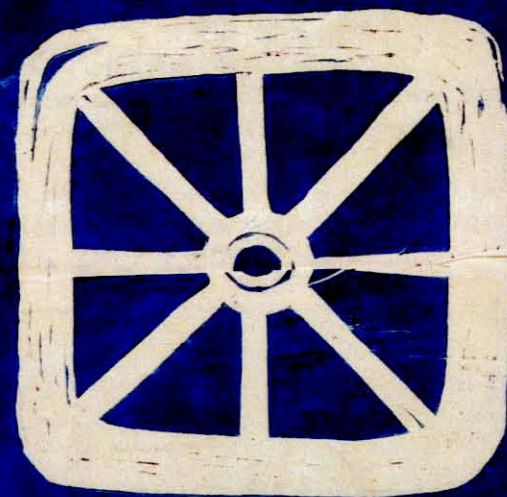
Zebrało się w siedzibie Leśnika Andrzej - przewodniczący
zebrania, który ze sobą przyjechał Delegat. Powołano
występnie delegatów (około 300 osób) i zebranych gości,
w tym przede wszystkim prezydium zjazdu, parę osób
i skład prezydium zjazdu.

W skład prezydium wchodzi:

- 1) Bogusław Andrzej
- 2) Beata Kozłowska - II wice prezes
- 3) Edmund Kozłowski - skarbnik
- 4) Lech Rydzewski
- 5) Stanisław Kozłowski - II wice prezes
- 6) Wojciech Rydzewski
- 7) Andrzej Lech
- 8) Franciszek Pachol
- 9) Czesław Bogusław
- 10) Józef Dobrowolski
- 11) Paweł Dziękowski

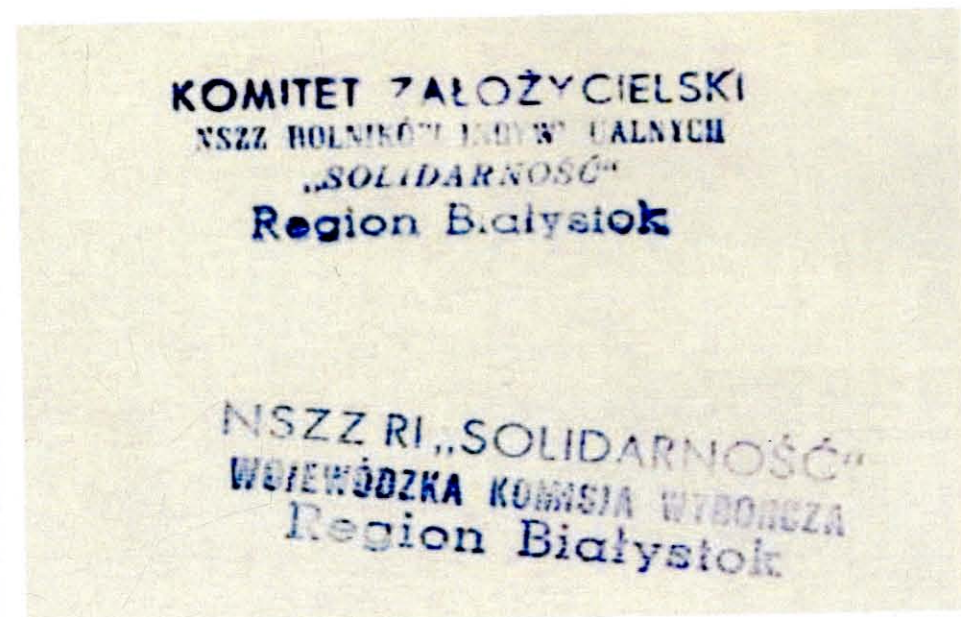
Głównym zebrało się w tym czasie - w tym czasie
zobowiązany KZ NSZZ „Solidarność”, z tego
wymagającym zebra-

Kółko Rolnicze

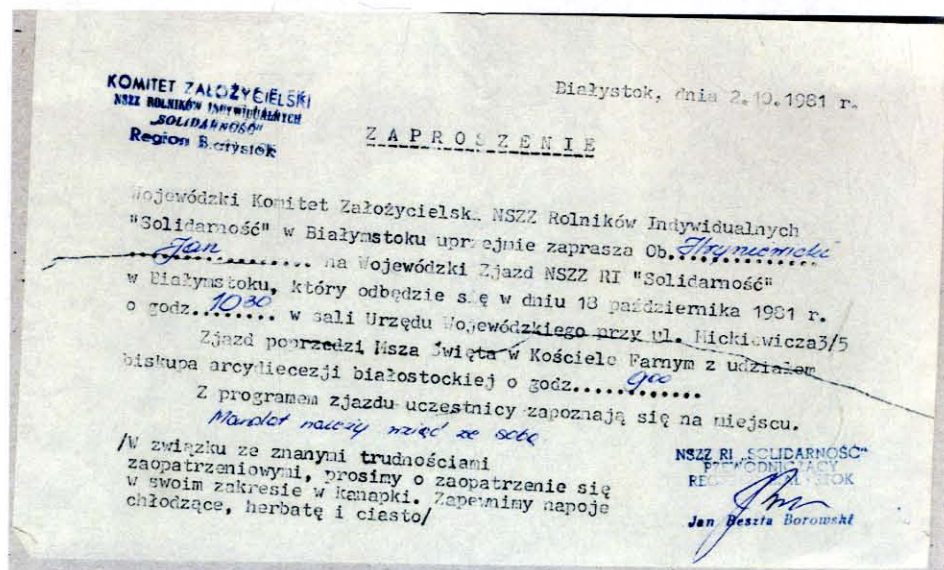

Zarząd Gminny NSZZ RI Solidarność w gminie Jasionówka.
Ze zbiorów Jana Hryniewickiego.

Pieczętka NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność” Region Białystok.
Zbiory Jana Hryniewickiego.

Zaproszenie na Wojewódzki Zjazd NSZZ RI „Solidarność”.
Zbiory Jana Hryniewickiego.

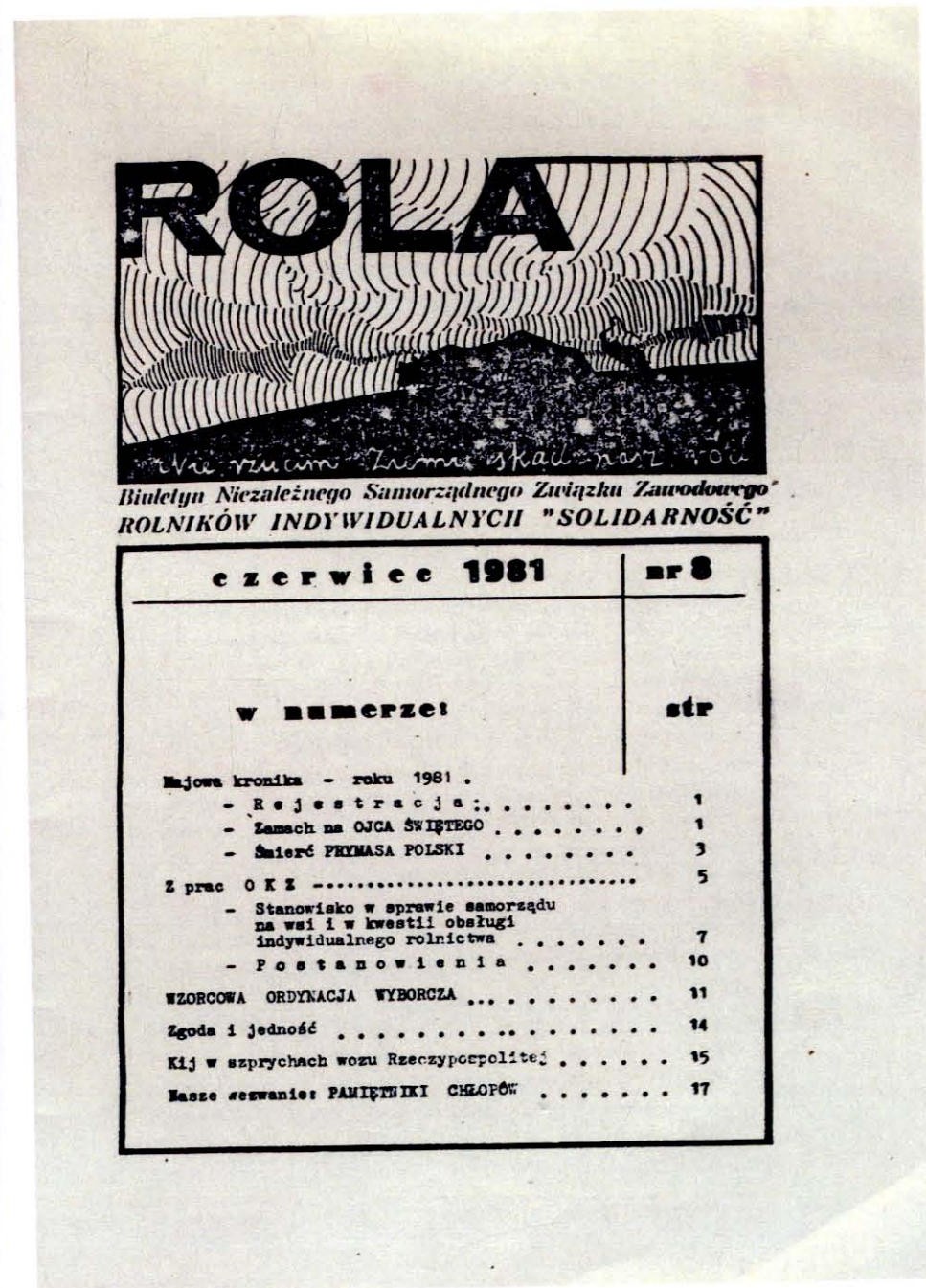
Książnica Podlaska. Plakat z okresu kampanii wyborczej do Sejmu i Senatu 1989 r.

Kandydaci na posłów i senatorów rekomendowani przez Komitet Obywatelski Ziemi Białostockiej. Zbiory prywatne

Tabliczka z siedziby NSZZ RI Solidarność w Jasionówce. Ze zbiorów Jana Hryniewickiego.

„Rola”. Biuletyn Niezależnego Samorządowego Związku Zawodowego Rolników Indywidualnych „Solidarność”. Zbiory prywatne.

Protokół

z posiedzenia Zarządu NSZZ „Solidarność” Region Białystok
dnia 13 XII 1981 r.

p. Kierowniku i p. Starostę zdalei sprawozdanie z polityki
na strójku w Białymstoku. Stwierdzili oni że przybierające
komunizm wiodące na normy były nie kompetentne i odpowia-
ły z naszym konkretnym p. Starostę powiadomił że ustalone o
wypracowanie typowania „Solidarność” Rolników Indywidualnych
i że będzie i godna typowania w tabeli.
p. Biskowski Władysław przeczytał komunikat zarządu prasowego
OHS NSZZ „Solidarność” jednocześnie stwierdził że ten
telek może być już nie aktualny. p. Biskowski złożył
złoty z byłości z p. Biskowski w gminie Wysoki
głównie się odnosi obecnie aktywności protestacyjnej przeciwko
przeciw OHS-u. Wynikał tam także sytuacja że niektóre
protestowały przeciw pracownikom GPP-u którzy byli członkami
„Solidarność” pracownicy p. Biskowski powiadomił jednocześnie
że będzie próbą interwencji MO na teren dyspozycyjnego GPP-u
p. Biskowski zaproponował wycofanie obrady na rozstrzał
me prawnych obywateli druidach oś do wypracowania

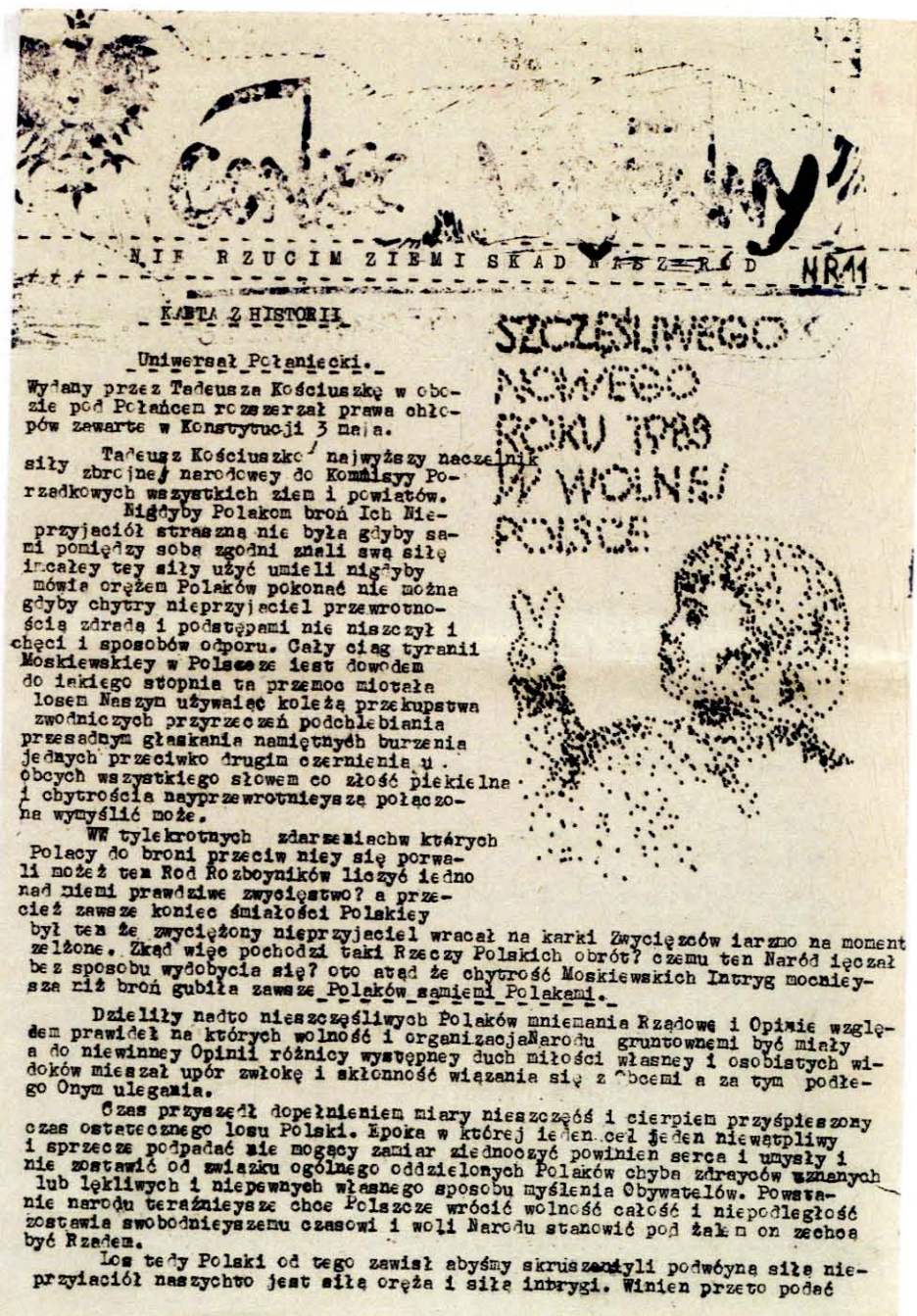
protokółować
[signature]

Lista obecności

Poradzenie Zarządu

- 1) Sikorski Wojciech
- 2) Borko Henryk
- 3) Stankiewicz Zygmunt
- 4) Szymanski Lech
- 5) Onisko Wiktor
- 6) Jankowski Jan
- 7) Borkowski Michał
- 8) Borkowski H
- 9) Kowalski Stanisław
- 10) Borkowski Bronisław
- 11) Jankowski Andrzej
- 12) Włodarczyk Kazimierz
- 13) Malinowski Krzysztof
- 14) Jankowski p.a
- 15) Jankowski Ryszard
- 16) Szymanski Józef
- 17) Borkowski Witold
- 18) Czerwinski Józef
- 19) Górecki Stanisław

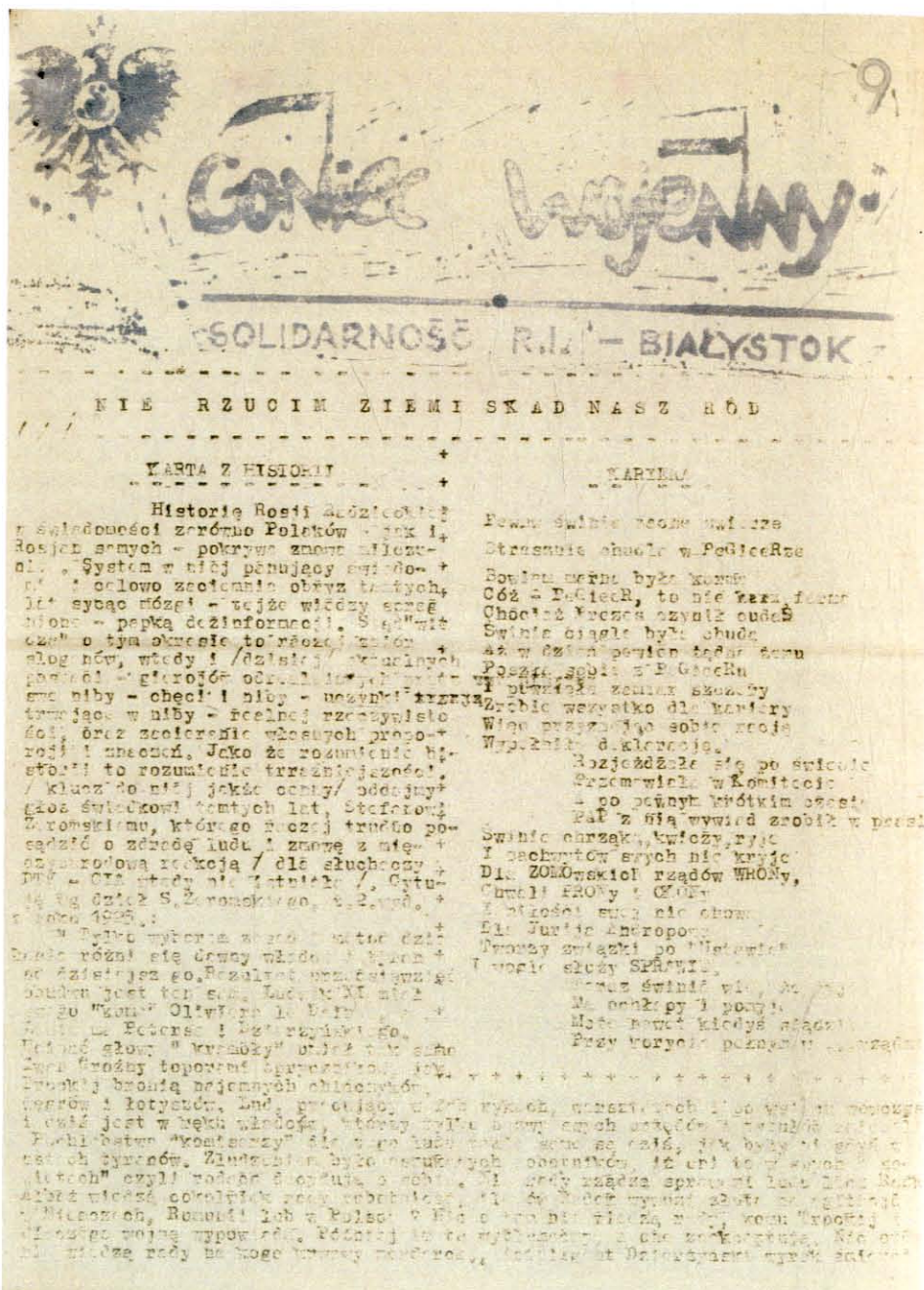
[signatures]

„Goniec Wojenny”. Wydawca NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność”
Region Białystok, dwutygodnik. Ukazało się 14 numerów pisma. Zbiory prywatne.

Plakat z okresu stanu wojennego. Zbiory prywatne.

"Goniec Wojenny". Zbiory prywatne

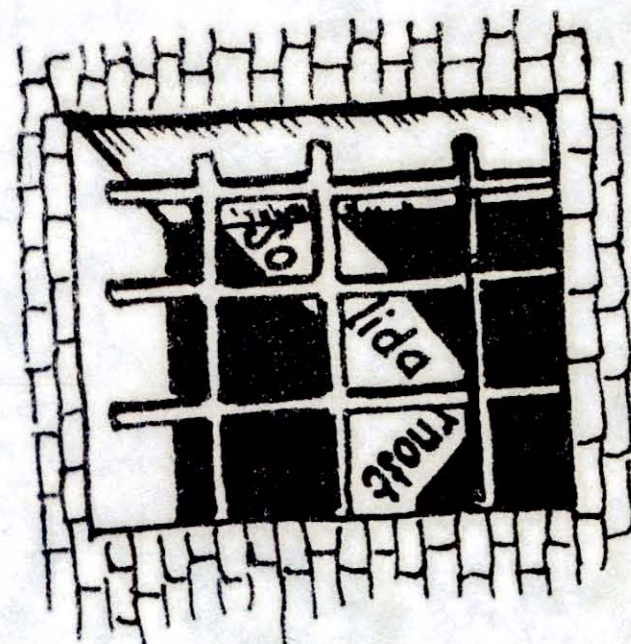
Znaczek podziemnej poczty Solidarności. Zbiory prywatne.

Cegielka na działalność podziemnej rolniczej Solidarności. Zbiory prywatne.

**CHCESZ-BY UCCZICIWI LUDZIE ZAPEŁNILI
TIURMY-17-GO CZERWCA IDŹ DO URNY**

**17-VI
BOJKOT**

WYBORÓW

Plakaty nawołujące do bojkotu wyborów do Rad Narodowych kolportowane w okolicy Łap i Turośni Kościelnej. Zbiory prywatne.

**NIE IDZ
NA ICH „WYBORY”!
BĄDŹ
SOLIDARNY!
ZBOJKOTUJ
CZERWONEGO!**

Samozwola

Plakaty nawołujące do bojkotu wyborów do Rad Narodowych kolportowane w okolicy Łap, Uhowa i Turośni Kościelnej. Zbiory prywatne.

**★ PZPR = PRON
ICH PROGRAM TO CHŁOPA
I POŁSKI ZGON!
TYLKO UMYSŁ CWO CHORY
IDZIE NA PRON-CIA „WYBORY”
POLAK PRAWY ~~Są~~
BOJKOTUJE WROGA URN
PAMIĘTAJ! POUĆ INNYCH**

Plakaty nawołujące do bojkotu wyborów do Rad Narodowych kolportowane w okolicy Łap i Turośni Kościelnej. Zbiory prywatne.

STRAJK OGÓLNOKRAJOWY ROLNICY!

Pozostad nam tylko s rajk - bo jeśli nie,
- to las swój pogrzebamy na zawsze.

Z dniem 6 kwietnia 1989: rozpoczynamy strajk,
aż do odwołania. Podczas strajku całkowicie
wstrzymujemy sprzedaż produktów rolnych do pań-
stwowych punktów skupu. To nasze być, albo -
nie być. Lepiej umrzeć stojąc, niż żyć na kolanach.
ISZZ RI „SOLIDARNOŚĆ”

Książnica Podlaska. Ogłoszenie o ogólnopolskim strajku rolników.

ROLNICY!

Oświadczamy, że w wyniku porozumienia
przedstawicieli NSZZ RI „Solidarność” z Ministerstwem
Rolnictwa w dniu 25.IV.89r, Minister Rolnictwa zwrócił się
do Ministra Finansów o obniżenie I i II raty podatku
i przetożenie ich na okres późniejszy. Dlatego do czasu
odpowiedzi Ministra Finansów i zajęcia stanowiska
w tej sprawie przez Radę Krajową NSZZ RI „Solidarność”
wstrzymujemy się od płaconia podatków.

Zarząd Gminny
NSZZ RI „Solidarność”
w Zabłudowie

Książnica Podlaska. Apel o niepłaconie podatków przez rolników z gminy Zabłudów.

JAN BESZTA-BOROWSKI KANDYDUJE Z OKRĘGU BIELSK PODLASKI.

Mało jest ludzi tak zdecydowanych i niezłomnych, nawet w
najtrudniejszych chwilach, jak Jan Beszta-Borowski. Może
być przykładem konsekwencji i uporu w dążeniu do prawdy,
sprawiedliwości i zaprowadzania rządów prawa.

Urodził się 14.XII.1936 r. w Borowskich, gmina Tu-
rośń Kościelna. Będąc w 4 klasie podstawówki napisał wy-
pracowanie na zadany przez inspektora temat: "Co nam da-
ła przyjaźń polsko-radziecka". Zeszyty zwrócono wszyst-
kim uczniom prócz jednego, a rodzice Beszty-Borowskiego
byli przesłuchiwan. Jako niespełna 17-letni uczeń Tech-
nikum Mechanizacji Rolnictwa w Białymstoku został 6 grudnia 1953 r. aresztowa-
ny przez UB za przynależność do organizacji "Białe Orły", założonej - jak się
potem okazało - przez agenta UB w celu wywołania i zniszczenia niepewnego ele-
mentu w tej szkole - "kuźni socjalistycznego rolnictwa". Po 3 miesiącach w poje-
dynczej celi, z głodowym wyżywieniem, Beszta-Borowski został skazany przez Woj-
skowy Sąd Rejonowy w Białymstoku na 2,5 roku więzienia za "przygotowanie do
zmiany ustroju". Znalazł się w obozie - kopalni "Kleofas", skąd został przed-
terminowo zwolniony, po skompromitowaniu metod UB przez Świątłę. Jednak piętno
"wroga ludu" nie pozwoliło Beszcie-Borowskiemu wrócić do szkoły. Wbrew zakazo-
wi ministerstwa rolnictwa został przyjęty półlegalnie do podobnej szkoły w Ka-
rolewie, k/Kętrzyna. Oczywiście zabroniono mu bliskich kontaktów z kolegami i
wspominania, że siedział i za co. Za odmowę udziału w pochodzie 1-majowym omal
nie wyleciał ze szkoły. Po maturze skierowany do PDM Bartoszyce - nie zagrzewa
tam miejsca, protestując przeciw "socjalistycznym stosunkom", pijarstwu, itp.
W 1957 r. jako niepoprawny wróg ludu trafia nie do wojska lecz do kopalni
"Mieczkowice" - pracuje w modernicznych warunkach 720 m pod ziemią. Po 20 miesi-
cach wraca na wieś do rodziców, ale oto znowu konflikt. Nie pozwolił poborcom
z MO zabrać wieprza za 600 zł, zaległego podatku, który zresztą został już za-
płacony. Beszta-Borowski trafia na 8 miesięcy do więzienia. To jeszcze jeden
przykład bezprawia, powszechnego wówczas w stosunku do mieszkańców wsi, których
skazywano masowo za 20 kg tzw. "obowiązkowych dostaw" czy podatki na długie wy-
roki. Beszta-Borowski znowu pracuje w obozie, dostaje choroby wrzodowej, nie ma
jednak mowy o warunkowym zwolnieniu. Później znów w gospodarstwie rodziców,
w PDM Sokółka jako monter mechanik, kolejno w "Agronie" Starosielce jako magazy-
nier, instruktor mechanizacji rolnictwa PDM i kółek rolniczych.

Ulotka wyborcza Jana Beszty-Borowskiego na wybory z 4 czerwca 1989 r.
Zbiory prywatne.

Ponad 400 chłopstkich delegatów przyjechało 18 marca do Warszawy na zjazd "Solidarności" rolników. Zebrali się, żeby uchwalić statut swojego związku, wytyczyć program działania oraz potwierdzić mandat dla Tymczasowej Krajowej Rady do czasu wyborów, które powinny odbyć się jeszcze w tym roku. "Solidarność" Rl, mimo, że formalnie ciągle jeszcze nie jest legalna, działa już jawnie i ponad 800 gminach i w 41 województwach. Na zjazd przyjechało po 10 delegatów z każdego województwa. Wśród zaproszonych gości był Lech Wałęsa, przyjechali także przedstawiciele organizacji rolniczych z Włoch, Francji i Szwecji, a także prezydent Europejskiej Konfederacji Rolnictwa.

Zaczęło się od wyboru przewodniczącego obrad. Czujni chłopcy nie dali sobie narzucić kandydata "z góry" i po zjadłej godzinnej dyskusji, która momentami przeradzała się w pyśkole, wybrali przewodniczącego obrad z sali. Jeszcze było trochę ostrych sporów przy wyborze komisji zjazdowych, ale w końcu zaczęło radzić zgodnie z uchwalonym porządkiem. Przewodniczący TGR Józef Ślisz odczytał dotychczasową działalność związku, Artur Balasz, Piotr Baumgart, i Gabriel Janowski sprawozdali delegatom to, co wykargowali dla rolników przy okrągłym stole, zaś po obiedzie zaczęła się debata nad projektem statutu. Obrady toczyły się sprawnie, choć na horyzoncie gromadziły się chmury. Nawet nie znający zakulisowych spraw obserwator mógł zauważyć bez trudu, że wśród delegatów istnieją dwie zwalczające się frakcje, które dla uproszczenia nazwamy frakcją Baumgarta i frakcją Janowskiego. Obaż znani działacze, oboj zastrzeżeni i oboj członkowie krajowych władz związku.

Burza wybuchła następnego dnia. Było Józefa, więc zebrani odpieśli "Sio lat" przewodniczącemu Śliszowi. Obrady prowadziły znowu po zjadłej, ale krótszej, nieco walcie wyborczej - Gabriel Janowski. Prowadził sprawnie, uzyskując zatwierdzenie kolejnych punktów statutu, ale zwolennicy Piotra Baumgarta twierdzili, że doprowadzić chce do "zanachu stanu". By temu przeszkodzić, próbowali odebrać mu przewodnictwo. Padły ostre słowa, niektórym zarzucono nawet, że są agentami wiodowych służb. Gabriel Janowski wygłosił dramatyczne przemówienie, w którym przypomniał swoje zasługi dla związku i dla zjazdu. Delegaci niemal jednocześnie zdecydowali, że powinien nadal przewodniczyć obradom, ale słońca ich do tego nie tyle mowa, co rzeczywiste sprawne

przewodniczenie. Do uspokojenia atmosfery niewątpliwie przyczyniły się moderujące wystąpienia niektórych delegatów, które zagroziły, że zrobią porządek z chłopami, jeśli ci się nie uspokoją. Postronni obserwatorzy twierdzili, że dawno nie zrelineli się z tak wielką i tak autentyczną pasją polityczną.

Delegaci uchwalili statut związku (na zdjęciu). Nakreślili program działania na przyszłość. Podjęli 14 ważnych uchwał i rezolucji. A choć wszyscy byli już zmęczeni, choć dochodziła dziesiąta wieczór, nikt nie opuszczał sali. Gabriel Janowski, znowu podkreślając swoje zasługi, zwrócił się do zebranych, by ocenili działalność poszczególnych członków tymczasowych władz związku i usuneli tych, co szkoda (przewodniczący Józef Ślisz wotum zaufania otrzymał już wcześniej). W tym momencie kolejno zgłosili swoje rezygnacje: Artur Balasz, Piotr Baumgart i Jerzy Beszta-Borowski. Przy pominięciu sprzeciwu zebranych, którzy nie chcieli dopuścić do rezygnacji, po ponownej interwencji kobiet, a zwłaszcza pani Wandy Pomianowskiej, Józef Ślisz oświadczył, że nie przyjmuje rezygnacji, a delegaci niemal jednocześnie wyrazili poparcie dla całej Tymczasowej Krajowej Rady w jej dotychczasowym składzie.

Przez 2 dni przytłaczali się obradom: pani Anna Chorażyńska - członka działacza emigracyjnego PSL oraz prof. Andrzej Stelmachowski. O co powiedzieli. Anna Chorażyńska: "Ostatnie 40 lat zerwało wszystkie więzi społeczne na wsi. W roku 1945 też były takie trudności, a teraz wcale nie nie poprawiło. Wios jest zdeintegrowana. Każdy żyje osobno. Każdy rozpycha się trochę kociami, żeby zdobyć coś dla swego gospodarstwa, brak jest opinii społecznej wiejskiej. Dlatego tak trudno przychodzi chłopom stworzyć organizację. Należy tę więź otwierać, a to jest proces długi. Dobrze, że odbył się ten zjazd, bo był on wielką nauką demokracji". Andrzej Stelmachowski: "To, co widziałem, było moim zdaniem, naturalnym objawem poczucia demokracji i chęci wpływania na własne losy. Było trochę emocji, ale w dużym zgromadzeniu ludzi, którym naprawdę na czymś zależy, nie można uniknąć głosów emocjonalnych. Dowodzą one zaangażowania. Ponieważ widziałem w życiu dużo gorsze rzeczy, nie odebrałem tego negatywnie. Przeciwnie, była to szkoła demokracji. Tym bardziej, że i dla władz związku jest to pewne pocieszenie, żeby bardziej wsłuchiwać się w głosy ludzi". (notował w.b.)

Co słodzy rolnik polski pozostaje w stanie beztępnym. W niektórych regionach starokawalerstwo grozi nawet co trzeciemu. Dziewczyny ze wsi masowo wybierają pracę i życie w mieście, bo tam żyje się łatwiej.

A bez kobiety gospodarstwo chłopie szybko podpada. Do niej z reguły należy praca przy inwentarzu. W 90 na 100 polskich gospodarstw ręcznie trzeba zadawać zwierzętom karmę, poić je, ręcznie usuwać obornik. Najgorzej mają żony "chłopo-robotników". Mąż dojeżdża codziennie do pracy, na kobietę spada prowadzenie całego gospodarstwa. Z badań wynika, że jedna trzecia wiejskich kobiet to osoby chore; zaled-

wie 8 procent zadowolowało, że czują się całkowicie zdrowe. Zapytane o różnicę między "dawniej" a "dziś" aż 31 procent odpowiedziało, że gorzej jest teraz. 70 procent zapytanych kobiet stwierdziło, że ze względu na ciężką pracę nie chciałaby widzieć córki w roli gospodyni wiejskiej. A w wielu miastach, gdzie zbudowano wielkie zakłady pracy dla kobiet, sytuacja przypomina tę omalowaną przez Miłosa Formanę w "Młodości blondynki". W okolicznych wsiach starzeją się kawalerowie, a w mieście na potańcówkach samotne dziewczyny tańczą "białe tango".

Stanisław Dworczyński

Jan Beszta-Borowski

Białystok, 22.X.1989

Komitet Założycielski
Polskiego Stronnictwa Ludowego
"Solidarność"
Ziemi Białostockiej
ul. Lipowa 51 Białystok
tel. 204-71 w.225

ODBZWA

Komitet Założycielski Polskiego Stronnictwa Ludowego
„Solidarność” Ziemi Białostockiej zwraca się do wszystkich,
którym bliskie są sprawy godzenia interesów wsi i miasta,
aby łączyli się z naszym ruchem.

Apelujemy do członków mikołajczykowskijskiego Polskiego
Stronnictwa Ludowego. Apelujemy do tych, którym bliskie są
ideały „Solidarności”.

Polskie Stronnictwo Ludowe „Solidarność” utożsamia
się z solidarnościową wizją Polski, z ruchami patriotycznymi
i ludowymi, którymi kierowali w przeszłości Wincenty Witos
i Stanisław Mikołajczyk.

O tym jaki przyjmie ostatecznie program, statut i nazwę
nasz ruch ludowy zadecyduje w procesie politycznego formo-
wania, wola większości jego członków.

Rolnicy, robotnicy, rzemieślnicy, inteligencja, wszyst-
kie grupy społeczeństwa - włączcie się w solidarnościowy
ruch ludowy, aby poprzez rozwiązywanie problemów żywności-
wych naszego kraju służyć wolnej i demokratycznej Polsce !.

Komitet Założycielski
Polskiego Stronnictwa Ludowego
"Solidarność"
Ziemi Białostockiej

RADA WOJEWÓDZKA
NSZZ "Solidarność"
Ziem. Białostockiej
10-001 Białystok
ul. Św. Stanisława 13, tel. 43-437

Pan Przewodniczący
Rady Miasta i Gminy

W _____

Rada Wojewódzka NSZZ "Solidarność" Rolników Indywidualnych
Ziemia Białostocka i Zarząd Regionu "Solidarność" Białystok
informują iż organizują akcję letnią dla dzieci i młodzieży
pod hasłem "Lato z Solidarnością".

Uczestnikami tej formy wypoczynku będą przede wszystkim dzieci
z rodzin ubogich i z domów dziecka.

Zwracamy się z prośbą do wszystkich Zakładów i Rad
Gminnych oraz osób prywatnych o przekazywanie na nasze konto
środków pieniężnych wspomagających ten cel.

Konto bankowe: PBK I O Białystok 370400-7722-132 z dopiskiem
"Lato z Solidarnością".

Dziękujemy za zrozumienie i pomoc.

PRZEWODNICZĄCY
Rady Wojewódzkiej NSZZ RI
"Solidarność" w Białymstoku
Marek Zmijański